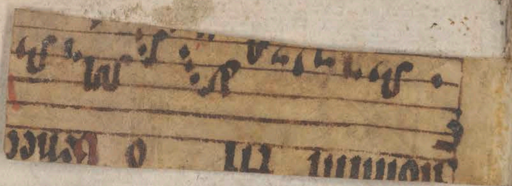
ap. 5

3

6

E C

Comp. tynt

M. ANTONII MVRETI PRESBYTERI, I. C. ET CIVIS ROMANI, ORATORIS AC POETÆ CLARISSIMI,

EPISTOLÆ, HYMNI SACRI, ET POEMATA OMNIA.

EDITIO VLTIMA, AB AVthore emendata, & integro Epistolarum, præfationumq; libro iam recens adaucta.

VRSELLIS,
Sumptibus ANTONII HIERAT, excudit Wendelinus Iunghen, 1621.
Cum gratia & priuileg. Sacr. Cæsar. Maiest.

M. ANTONII MVRETI PRESBYTERI, ET CIVIS ROMANI, I.C.

LIBER PRIMVS.

M. ANTONIVS MVRETVS Ioanni Nicotio V. clar. Consiliario Regio S. D.

EPISTOLA PRIMA.

MVLTÆ *causæ sunt*, IOANNES NICOTI, *vir clarißime, propter quas magnorum & illustrium virorum Epistolæ expetantur. Sunt quas sermonis nitor & elegantia, & natiua quædam pulchritudo, nullo, vt videtur, artificio exculta, nullis pigmentis colorata commendet. Sunt contra, quæ & verborum & sententiarum minime vulgato genere cultum & artificium ostentent. Nonnullæ etiam ita scriptæ sunt, vt historiam quasi quandam contineant eorum temporum, quibus ij, qui illas scripsere, vixerunt. Atque hæ siue à disertis, & ingenuarum artium scientia expolitis hominibus prodierint, tanto cupidius leguntur: siue etiam ab ijs, qui lepore ac festiuitate dicendi caruerint, non tamen propterea negliguntur. Historia enim, ait Plinius, quoquo modo scripta delectat. Graues quædam & philosophicæ, officij præcepta tradunt, falsas opiniones euellunt ex animis,*

quantæ in virtute dignitas, quanta in vitiis turpitudo sit, docent: quo in genere Seneca excellit. Quædam etiam si ad res modo priuatas & familiaria negotia pertinent, excitant tamen hominum studia, propter eorum, à quibus scriptæ sunt, auctoritatem. Natura enim comparatum est, vt quos admiramur ac magnifacimus, eorum omnia maxima minima cognoscere cupiamus. Recteq; ac vere Xenophon, virorum virtute præstantium non seria modo, sed ioca digna esse ait, quæ memoriæ commendentur. Et certe si vascula quædam, quibus illi vsi erant, & alia quæ in eorum supellectile ac friuolis fuerant, mortuis ipsis cupidos emptores inuenerunt: quomodo lucernam Epicteti mille drachmis, Protei Stoici baculum talento venditum accepimus: multo magis eorum quamlibet tenues & exiles epistolæ in pretio esse debent. Sed ego hæc omnia mecum agitans, causam tamen reperire nullam queo, cur aliquem epistolarum mearum librum videre, multi istic, vt scribis, elegantis ingenij homines concupiscant. Siue enim Latinas literas amant, & ad aliquam Latine scribendi facultatem peruenire cupiunt, quisquamne est, qui, cum extent Ciceronis, Senecæ, Plinij epistolæ, non dicam ex meis, sed ex cuiusquam, qui his mille annis vixerit, Latinæ linguæ, aut integritatem, aut copiam sibi petendam putet? Idem etiam de illo qualicunque scribendæ epistolæ artificio dixerim. Quid enim aut Plinio limatius, aut Seneca grauius, aut Cicerone in omni genere perfectius optari potest? Grauidarum mulierum morbus ille fuerit, quæ, neglectis bonis ac salubribus cibis, cinere se nonnunquam & carbonibus pascunt. Ne res quidem ipsæ adducere, aut inuitare

uitare quemquam possunt ad epistolas meas cupide legendas. Homo enim priuatus, qui ita in libris ac literis consenuerim, nullam vt vnquam attigerim Reipubl. partem, nullam vnquam epistolam scripsi, nisi quæ ad mea non magna momenti negotia pertineret. Quis autem ego sum, vt, quod postremo loco posui, auctoritate quisquam adductus mea, res meas cognoscere cupiat? Mitto iam, quod cum in cæteris, tum in hoc præcipue genere ita negligens sum, vt epistolas vno impetu fusas raro admodum bis legere, certe quidem nunquam bis scribere, sed vt primum fluxerunt, liturarum sæpe ac macularum plenas ad amicos mittere soleam. Itaque multum negotii habui in iis, quas ad te nunc mitto, colligendis. Nam præter paucas, quas familiares quidam mei descripserant, cæteræ ab iis ipsis ad quos missæ erant, aut ab iis, in quorum manus, mortuis ipsis, peruenerant corrogandæ, quasique ostiatim conquirendæ fuerunt. Quas non vllo ordine aut personarum aut temporum (neq; enim res tanti videbatur) sed vt quæque allata erat, & cum eis nonnullas ad me à viris doctrina aut auctoritate præstantibus scriptas, in vnum volumen congerendas curaui, vt tuæ vel voluntati obsequerer, vel auctoritati obtemperarem. Tantum enim & amicitiæ nostræ, & prudentiæ tuæ in maximis muneribus publicis obeundis iam pridem spectatæ tribuo, vt nulla in re tibi aut volenti negare, aut suadenti aduersari fas putem. Quare quid à me postules, aut quid me facere iubeas ipse videris: certe quidquid postulaueris, quod quidem in me situm sit, consequeris. Hoc autem æquiore animo passus sum exstare aliquas epistolas meas, quod quædam multis iam abhinc annis

editæ sunt pro meis, de quibus scribēdis, ego ne per somnium quidem vnquam cogitaui. Confinxerat eas is ipse, qui tāquam à me ad se missas diuulgauerat, homo eruditus ille quidem, sed improbus, & natura nocendi ac malefaciendi cupidus: cum plurima & maxima officia, quibus à me affectus erat, summis iniuriis compensare vellet. Qua de re olim à me grauiter obiurgatus, multis cum lachrymis à me veniam petijt, laqueo digna commisisse se fassus: cum ei sermoni HADRIANVS TVRNEBVS, & IOANNES AVRATVS *præsentes interessent. Sed mittamus hæc. A te pro amicitia nostra peto, des operam, ne quid istic excudatur pro meo, quod meum non sit. Quid enim futurum est, nisi coerceatur istorum audacia, qui superioribus mensibus poema quoddam de laudibus* IOANNIS AVSTRIACI, *quod ego nunquam legeram, pro me ediderunt. In quo & mihi, & ei, cuius illud poema est, imposita insignis iniuria est.* Nunc *tua potißimum fide, diligentia, auctoritate, voluntate erga me fretus, nihil tale posthac euenturum esse confido.*

Vale. Romæ 9. Kal. Septemb.

M.D.LXXIX.

IOAN-

IOANNES NICOTIVS LIBELLOR. SVPPLIC. IN REGIA MAG. Marco Antonio Mureto viro eruditissimo. S. P. D.

II.

REm periculi mei me fecisse ex te audio, quod efflagitatione mea, quas ad plerosque amicos tuos dedisti literas, tandem in manus hominum venire sinas. Ego vero mi MVRETE, *id, quid periculi sit, non sane video: excidisse tibi quidem certe, singularis huius erga literatos omnes beneficii gratiam facile perspicio, qui istam clauam de manibus me tibi extorsisse tam ingenue fateare. Nulla enim me hercule earum quas memoras causa satis iusta ad premendum tibi vnquam fuit. Nam quum iam inde ab adolescentulo, vnus è nostris hominibus, Romanam illam amplitudinem ac dignitatem, & quouis scribendi, & toto ipsius vitæ genere ita sis consectatus, vt fato tuo ciuitate etiam Romana donatus fuisse videare, quisquam, quæso erit, qui quum tuas epistolas leget, non ex orationis venustate (Roma ista quidem prorsus) & eximiarum atque præstantium rerum tractatione, singularem & voluptatem, & fructum capiat? Quæ tu summe doctus, ad præstantes omni probitate atque eruditione viros scripsisti, quotidieq; quin scribas, efficere plane nequis, non ex earum quidem commentationum genere sunt, quibus non amplius quoduis quam familiarium epistolarum nomen, merito*

debeatur. Litteratorum, MARCE ANTONI, *ac studijs, doctrinaq; deditorum virorum, inter ipsos, per literas consuetudo, quidpiam egregium atque excellens semper habuit perpetuoque habitura est. Id adeo quidem, vt illorum qui olim extitere, etiam* συμπόσια *ac* δεῖπνα *in rebus opera & oleo nostro dignis esse ducamus. Fuit eritque quoad quidem mortales terram colent, cuiq; sæculo, rerum & publicarum & priuatarum, tum earum quoq; quas neutrarum expertes facile dixeris, sua quadam norma ac ratio, quam, qui id ætatis degunt, multo certe magis è re sua condiscant, perceptamq; vsurpent, quam quæ longe ante actis seculis extitit. Memini equidem me, quum in Lusitania Christianißimi Regis Legatus essem, non tam in rebus Legationis illius commode gerendis antiquis vel fœderibus, quæ cum Lusitanorum Regibus nostris olim intercessere, vel Annalibus vtriusque gentis versandis, quam quorum ætati ferme suppares sumus, adiutum ac subleuatum fuisse. Enimuero,* MVRETE, *nonnihil haud ita dispar, in isto etiam scriptorum genere contingit. Nam quum ad consuetudines hominum inter sese instruendas, atq; ornandas, quæ viri omni doctrina eruditi, cum sui similibus per literas colloquuntur, magnopere conducant, ipsa autem consuetudinum colendarum ratio ac disciplina, nequaquam in ætates solum, verum etiam prope iam in annos singulos varia eueniat, non tam aut Ciceronis quidem ipsius aut aliorum, quos refers, epistolis, qui nunc inter homines agunt, quam aut tuis, aut eorum, qui tui sunt similes, qui profecto perpauci sunt, adiuuabuntur. Non sunt denique eiusmodi tuæ epistolæ, quæ seclis innumerabi-*

libus

libus manere, ac, vt Scæuola aiebat, canescere nequeat. Itaq; tu ne tibi desis, valde te hortor atq; moneo. Meo vires omnis plane, quandoquidem ita tibi cauere velle videris, periculo esto. Et si vero id me tuto iubere facile sentio, ea lege tamen ac conditione quoduis periculum absuturum promitto, si quod nunc agis, id tu multo dehinc etiam prolixius ages, quæque in isto genere posthac scribes, diligenter ac summa fide ad me perferenda curaueris. Quod autem scribis, partum à maleuolo, nescio quo, per summam fraudem suppositum tibi fuisse, qui falso se tuum esse dictitârit, id equidem adeo immerito tibi accidisse, vt debeo, magnopere doleo. At hercle, ille mihi haud satis insidiose eam fraudem adornasse videtur. Qui enim scripta tua legerit, vix alterius cuiusquam, quantumuis affabre effictum commentum pro tuo agnoscet. Sunt mi, MVRETE, pestes quædam hominum per summam nequitiam ac inertiam aliena laude dolentium. Quos tu, cui quidem bene beateq; viuendi ratio constat, propter magnitudinem & animi & ingenij moderate feras oportet. Huiusmodi ego hominum monstra à lacessitis vlciscenda minime esse censeo, quibus ipsis inuidia, qua miserrime peruruntur, satis superque perenni supplicio est. Nam monstro sane haud absimile est, in obscuro Patriam iacere malle, quam ferre æquo animo, lumen ei à præstantiore quopiam præferri. Haud sane luminosior vsquam Gallia nostra futura erat, quo illum animo fuisse intelligo, quam quantum ille sua facie ei prælucere potuisset. Non, vt in prædijs vrbanis, æque in literarum morumque studijs, ne altius quis tollat, actio vllo vnquam iure prodita apud vllum vnquam popu-

lum fuit. Quin τοῦ ἀγαθοῦ παντελῶς μὲν πᾶσι ἐφίστασθαι ἐπεῖναι *tuus ille, aut si certe das, etiam noster in* Νικομαχείοις *docet.* N*ihil plane erat, quod maleuolus ille iure queri posset, si tu, doctrina singulari ac ingenij vi admirabili, in sublimi te efferens, ipsius (qui ne in secũdis quidem fortasse consistit) fenestellis officiebas: quum ipsi pariter altius tollendi, omnium gentium institutis ac moribus ius esset. Vt ille mihi prorsus ignauiter, ne dicam nefarie, sibi prospexisse videatur: qui patriæ, in qua ambo & nati & educati, quod summo ornamento es, erisq; dum Latinæ loquentur literæ, id* λίαν φθονερῶς *damno sibi esse existimarit. Sed illum iam missum facio. Tu vero, mi* MVRETE, *qua animi magnitudine polles, hanc fraude tibi iniuriam factam magnifice contemne: ac perge porro quo iamdiu contendis, ad palmam quam sanctissimi mores, & in omni doctrina exantlati labores tibi mox in manum dabunt. Me tibi vindicem quoad viuam, si quidem me ad eam rem idoneum censes, non defuturum, hoc mihi credas vehementer velim. Vale, & me, quod facis, etiam atq; etiam ama. Datum* BRAIÆ COMITIS ROBERTI, *pridie Kal. Octob. M. D. LXXIX.*

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. PAVLO MANVTIO.

III.

HERI *redeuntem me à Balneis Aponi, quo me, partim animi, partim valetudinis causa, contuleram, exceperunt litteræ tuæ: quæ, quam mihi gratæ fuerint,*

fuerint, noli quærere. Mihi crede: quidquid reliquum erat molestiæ ἐξ ἐκείνου τοῦ συμπτώματος, οὗ περὶ πρώην ἔμαθες deterserunt, omnemq; ex eo natam ægritudinem depulerunt. Habebant egregiam sane atque illustrem significationem veteris illius ac perpetui amoris erga me tui. de quo, & si mihi nunquam vt dubitarem contigit: tamen fit, nescio quomodo, vt omnis illius expressio, quasiq; professio pergrata mihi perqueiucunda sit. Ego, mi MANVTI, *cum de eo quod mihi contigerat, retulissem ad medicos, meque illis omni ex parte indicassem, neq; quidquam de tota mea ratione ac consuetudine viuendi reticuissem: nihil aliud reperire potui, nisi id quod ipse per me facile suspicabar: nocere mihi quod tam raro exirem domo: quodque vt me impetus cœperat, ita me nulla habita ratione temporis, aut ad legendum, aut ad scribendum darem: Itaq; de eorum consilio meditor paulo laxius ac solutius viuere, & ante cibum ambulatiuncula modici sudoris aliquid excitare: prætereaque cum videbitur alienis & oculis legere, & manibus scribere, quem ad vsum parare cogito amanuensem quempiam, cui epistolas inambulans dictem: nisi si quid erit τῶν ἀποῤῥήτων. quanquam hæc quoq; interdum. sed ἐν αἰνίγματι. Antea enim solebam statim à prandio calamum in manum sumere, & horam vnam atque alteram epistolarum scriptioni dare: quo reipsa comperi, nihil esse perniciosius. Cauebo igitur, &, vt mones, parcam mihi, cum mea causa, tum me hercule etiam tua. Non enim leuem neq; contemnendam iacturam faceres, si quid mihi cõtingeret. φίλου γὰρ οὐδὲν κτῆμα τιμιώτερον. Ego vero amicus tibi sum, & amicus ex animo: quales admodum paucos esse, non*

iniuria querebatur Theognis. De Catullo, exiguam tu quidem mihi diem præfinis: sed tamen dabitur opera vt satis fiat tibi, TORQVATVS BEMBVS *respondit se cognoscendi mei cupidissimum esse, mihiq; libenter gratificaturum quacunque in re posset. Quod scribam aliud nihil occurrit, etiam atque etiam vale mi Manuti. A.D.4. Kalend. April.* PATAVIO.

EIDEM.

IV.

DE TIBVLLO & PROPERTIO: *Libenter hoc & omne militabitur bellum: vt ille ait. Ita enim de me meritus es, itaq; assidue mereris, nulla vt in re vnquam à tuo studio discrepare debeat voluntas mea. Sed quæso te, quid tu facere cogitas? an forte eadem opera Catullum cum commentario meo, Tibullũ autem & Propertium sine vllo commentario emittere, eosque tres vnum in librum coniungere? Tale enim aliquid mihi venit in mentem suspicari. Hoc si est, non equidem reprehendo, neq; improbo: etiam librum puto vendibiliorem fore. Sed tamen nouum, vt puto, multis videbitur. Sin alia quedam tua ratio est, fac vt sciam. Nam si ego recte cõieci καὶ τῆς σῆς προαιρέσεως ἐπέτυχον, capiam fortasse aliquid noui consilij, quod tibi non displiciturum esse confidam. Hodie constitutum factum erat cum amicis quibusdam, vt ad Torquatum adiremus vna: sed hoc tempus nubilum, caliginosum, pluuiosum, vereor ne illis obstet, quo minus ad me veniant. De loco Plutarchi mihi quoq; cogitanti ac scribenti, permirum, perq; incredibile videbatur. Accuratius*

tius igitur cogitabo, & cras, aut ſummum perendie, totam illam rationem minutiſsime, καὶ τῇ ἀκριβολογίᾳ τῇ μεγίστῃ confectam, ad te mittam. Quid amplius? Vxoris tuæ fratrem nondum vidi. Hercules quoq; tuus ſexto aut ſeptimo ab hinc die venit ad me, neq; vnquam poſtea rediit. Ego autem, quando præſenti tibi ſtudium in te meum declarare non poſſum, libentiſsime illud, excipiendis, & καθ᾽ ὅσον οἷόν τε, omni genere officii proſequendis tuis declararem. Quare, etſi quid eorum cauſa poßim, non video, aut potius, nihil poſſe me, prope video: tamen erit mihi pergratum, ſi ita ad eos ſcripſeris, hanc domum æque ipſis patere, ac tuam, neque quidquam mihi poſſe accidere gratius, quam ſi me ipſi aliquid ſua cauſa facere iubeant. Ama me, mi Manuti, & valetudinem tuam cura. Prid. Id. April. M. D. LVIII. PATAVIO.

EIDEM.

V.

DE TORQVATO *vehementer amo te. Exemiſti enim mihi ſcrupulũ ſane moleſtum. Nam ſubuerebar ſi ad illum ſcribens, patris mentionem facerem, quo id ipſe animo accepturus eſſet; ideoq; auebam videre epiſtolam tuam; quæ me docuit metum illum inanem fuiſſe. Illi igitur Tibullum, cuius principium mittam ad te cras aut ſummum perendie, interea operis quod agant ne de fore, tuarum litterarum ſermo declarat. De Propertio videbimus. Summopere cuperem, ſi commode fieri poſſet, vt Tibulli principium cum Catulli fine, eodem folio coniungeretur. Cuius*

meæ cupiditatis quæ causa sit, facile te suspicaturum puto. Esset, vt opinor, munus hoc pacto, οὐκ οἶδ' ὅπως εὐπρεπέστερον καὶ μουσικώτερον. *Nihil tamen nisi tuo commodo velim. Quod tot versus deletos miraris, dicam tibi quid factum sit. E libris quos ad me misisti, neuter erat, qui nō inprimo illo folio tam multa ad marginem adscripta haberet, vt verendum esset, ne librarij fallerentur. Concerpsi igitur vnum è meis, sed tam multa in eo menda reperi, vt coactus sim mutare cōsilium. Quod autem numerus versuum non congruebat, eo factum est, vt aliquot delendi fuerint. Nam quod ita cecidit, vt à pentametro inciperet pagina, non consilio factum est, sed casu. Potest autem facile corrigi, Characteres tui Græci sane luculenti, ac dolorem Gallorum nostrorum vicem, quos à te cæteris omnibus rebus iam pridem victos, typorum quoque Græcorum elegantia superatum iri video, nisi plus te quam plerosque illorum amarem. Edendi autem Syriani consilium, cui tandem displiciturum, displiciturum vero? immo cui quidem homo sit, non summopere placiturum putas: Germanum illum iterum tibi commendo, bonus vir est & litteratus: & bene apud eum beneficium collocabis. Sed ego captus dulcedine quadam ad te scribendi, non sentio tempus effluere. Vale. Hercules Podocatharus miratur te ad binas litteras suas nihil respondere: neque non tamen facile suspicatur, id quod est, te non libenter scribere, nisi vrget necessitas, cum manu tua nunc quidem scribere necesse habeas. Saluebis ab eo, & à Molinio nostro. De epistolis tuis noli laborare, breui eas habiturus es. Iterum vale. Prid. Non. Maij, PATAVIO. Anno M.D.LXVI.*

EIDEM.

EIDEM.

VI.

SI PEGASI *sint isti tui operarij, tamen fieri nullo modo potest, vt vno die chartas quinque descripserint, quas heri te accepisse oportet: at tuæ hodiernæ litteræ significant opus eis deesse. Itaque quid cogitem nescio. Chartas quinque, cum istic essem, apud te reliqui: alteras quinque nudiustertius misi, tu, vt omnia iam confecta esse significes, cras tria folia impressa missurum esse de te dicis, iterum tibi dico: quid cogitem nescio. Nam siue illa ad te perlata sunt, deesse illis, quod agant, non potest: siue non sunt, verendum est ne eodem modo aut intercipiatur, aut pereat, si quid amplius misero. Itaque nihil amplius mittam, dum quid illis factum sit, cognouero. Vale 10. Kalend. Maij.* PATAVIO.

EIDEM.

VII.

MIROR *quid acciderit, quod à te nihil hoc triduo litterarum, præsertim cum adhuc ad binas meas nihil responderis, quarum alteras accepisti cum indice eorum, quæ in Catullo peccauerant librarii: alteras cum tertio folio Tibulli. Vtinam ne vera sint ea, quæ mihi veniunt in mentem. Nam vere vt dicam, summus amor erga te meus interdum vereri me cogit de firmitate valetudinis tuæ. Quæso te, eripe mihi hanc molestiam: & si apud te est, vt volumus, ad intermissum scribendi institutum redi.*

Ego

Ego cum primum à te litteras accepero, mittam ad te, & Tibulli reliquum, & scholia. Vale. 3. Id. Maij. Patavio.

EIDEM.

VIII.

EGo *vero te nihil de me tam improbe suspicatum, certo scio: teq; omnia scripsisse* ἀπλούστατα καὶ ἀφελέστατα, *persuasissimum habeo. Sed quod ea de re scripsi iocatus sum, non tam in te, quam in me ipsum. Sed quando tu ita vis, omittantur sane hæc nomina Catulli: quod reliquum est, ad te mitto. Cætera vrgeo. In ijs quæ accepi, non admodum multa librariorum menda sunt: nonnulla tamen, sed leuis momenti, in Ode Sapphonis tria aut quatuor, quæ sane excidisse nollem. At hæc relinquamus. Cogito cui Tibullum, cui Propertium ex more dicare debeam: neq; satis explicare me possum. Nam ex ijs qui mihi veniunt in mentem, alij* σεμνότεροι *sunt, alij* κενώτεροι. *Adolescentes homines vellem ingenio eleganti & non alieno ab his litteris, &, totum,* φιλοδόξους *magis quam* φιλοχρημάτους. *Omnino Venetijs exeundum est. Nam ista littora plane littora sunt: frustra ares, frustra seras. Tu si potes, consilio me adiuua. Nam me hercule, si nihil aliud ostendatur potius amiculo cuipiam meæ sortis hoc munusculum deferam, qui me amet, qui mihi bene cupiat, qui mihi saltem gratias agat, quam cuiquam ex istis splendidis, qui omnia sibi vltro deberi putant. Quæso te, quando ego neq; defugio, neq; defugiam vnquam, quicquid tu voles laboris, suscipe hanc cogitationem causa mea, &*

quid

quid facere debeam mone. Noui te, vt in cæteris, ita in his quoque rebus acutißimum & sagacißimum, vbi tu τῇ ἀρίστῃ γνώμῃ, *vt soles, consilium dederis, quicunque erit ventus, æquißimo animo feram. Vale.* A. D. V. *Kalend. Maij.* PATAVIO.

EIDEM.

IX.

DE *Propertio quietus esto. Libenter hoc & omne militabitur bellum, in tuæ spem gratiæ. Neque quod dixeram, eo dixeram: sed tu aliorsum accepisti: tantum enim loquebar* περὶ τῆς προσφωνήσεως. *Accipio tamen quod das, fore, vt tui isti Pegasi minus incitate volent. Mitto ad te epistolã ad Bembum,* αὐτοσχεδιασμένην, *Mihi crede, semel scripsi: semel relegi, sed eo fidentius, quod ad te mittitur tanquam Aristarchum, quidquid minus placuerit* ὀβελίσοντα, *Per me quidem non interpoles modo eam licet: verum etiam de integro cudas. Tanto melior erit, si tua erit, ac ne sic quidem mea esse desinat. Nam in hoc quidem genere* τὰ τῶν φίλων. *Quid amplius? Reliqua Tibulli cras mittam, ac fortaßis etiam scholiorum partem, vt gustum aliquem futuri operis capias. Tabellarij vrgent. Vale.* MOLINIVS *te salutat. Postrid. Non. Maij.* PATAVIO.

EIDEM.

X.

CVM *Venetijs discederem, reliqui apud* SIXTVM MEDICEM, *optimum & huma-*

 nißi-

nißimum virum, cuius vt ſcis, hoſpitio vſus eram, libros aliquot tuos, itemq́ volumen vnum mearum variarum lectionum: quæ omnia puto iam pridem ad te perlata eſſe. De Dionyſio inieci iam mentionem Cardinali: cum ipſe me de te, tuisq́ rebus perhumaniter interrogaſſet. Tu ſi me audis, videbis, vt ne res in longum differatur. Nolim enim contingere vt alius quiſpiam occupet. De ſene illo impuro quid vis tibi reſpondeam? denuo confirmaſſe ſe dicitur. Omnino tamen ſi homo bulla, eo magis ſenex. Sed ô incertam conditionem noſtram! Ille ex ſuccus, exanguis, exhauſtus, ſenio confectus: & ipſe orbis ſenium, qui iam iamq́ animam efflaturus videbatur, viuit tamen, viuit? imo vero: ſed nolo cætera, quæ leuiter immutata, pulchre vt opinor quadrarent. Ac Gallorum Rex integra ætate, firma valetudine, maximis viribus, florentiſsimis rebus ſuis, inopina morte perculſus eſt. Quo quidem caſu valde accisæ ſunt ſpes noſtræ, magnaque hic & animorum & vultuum facta mutatio. Sed omittamus hæc. Cum hic ſunt ſtudioſi nominis tui, & ſcriptorum tuorum admiratores maximi: tũ M. P. Medicus οὐ τῶν τυχόντων homo, & Græcarum & Latinarum litterarum ſcientia excultus, & Philoſophus, & ſi quæris, me hercules etiam poëta valde bonus, ita te amat, vt nihil ardentius fieri poſſe videatur. Eſt autem natura comparatum, vt quos amamus, ab ijs etiam nos amari velimus. Cupit igitur ad amicitiam tuam mea opera peruenire: & ea re ſcripſit ad te epiſtolam, quam ad te cum his litteris mitto. Videor facturus iniuriam humanitati tuæ, ſi te orem, vt ad ipſius litteras reſpondeas. Puto enim ſponte facturum. Sed tamen, quia & ego hominem valde

amo, & ipse te magnopere obseruat, mecumq; diligentißime egit, vt id à te peterẽ, peto & quæso. Quid iam? quid aliud? Nihil, nisi vt valetudinem tuam cures, & me ames, & Aldum nostrum salutes meo nomine, quem ego, medius fidius in oculis fero. Vale. A.D.14. Kalend. Sext. FERRAR.

EIDEM.

XI.

HERI ad te scripsissem, sed volui gratificari Lazaro Mocenico adolescẽti optimo ingeniosissimo, studiosißimo, quod & ipse incensus erat cupiditate cognoscendi tui, & eum ego cupiebam à te cognosci, de quo me tam sæpe prædicantem audiisses. Hic enim est vnus propemodum, de quo ego mihi omnia summa polliceri audeo: neq; metuo, ne me spes fallat. Quæso te, cõplectere eum mea causa, quam poteris humanißime: dignus est enim omni beneuolentia atq; amore: Ingenium summum, industria mirifica, mores optimi atq; incorruptißimi. Deniq; quicquid dici de illa ætate honorifice potest, id me de eo dixisse, & merito dixisse tibi persuadeto. Accipies ab eo, quod superest Tibulli, & scholia mea in primum librum: de quibus cupio audire iudicium tuum. Quid est quod hodie ad me Molinius scripsit, mira quædam esse, quæ tu mihi cum istuc venissem, dicturus esses? Si me amas: quicquid est, scribe Ego enim, nisi quid aliud acciderit, nondum me venturum puto. Vale, 15. Kal. Iunij PATAVIO.

EIDEM.

XII.

EGO verò HERCVLI quidem optimo atq;

nestißimo adolescenti sua & tua causa: tibi vero, tuæ & mea ex animo gratulor. Nam & ipsius studijs & valetudini tuæ præclare consuletur, & ego epistolas à te accipiam non celebriores tantum & longiores, verum etiam, ita me HERCVLES *amet, nitidiores & alacriores. Vel illa quam hodie accepi, quam festiua est? quam hilaris? quam tuæ? Itaque* MOLINIVS *exultat quotidie addi aliquid ad laborem suum: soletq; mihi sæpe in sermonibus dicere, ingenium tuum sibi agrorum Siculorum simile videri: è quibus*

> *Æstiua quantum decerpunt luce capellæ,*
> *Tantum fecundus gelida ros nocte reponit.*

Heri misi ad te reliquam partem scholiorum in Tibullum. Nam in quartum librum cur hoc tempore nihil scribam, magna causa est. Propertium vrgeo: cuius principium paucis diebus ad te mittam: id est, cum Tibulli, quod ad operis descriptum est, accepero. Columbinum tuum, misi qui ad me accerseret: sed is negauit se domi esse. Cras si non modo columbinis, sed aquilinis etiam feratur alis, non effugiet colloquium meum. Vale mi MANVTI, καὶ μὲ, ὥσπερ εἴωθας, ἀντιφιλῶν διατέλει. *7. Kalend. Iunij. Mira illa de quibus mihi Molinius scripserat, si potes, scribe: aut aperte, aut* συμβολικῶς.

EIDEM.

XIII.

nihil est aliud præter occultum quandam coi-ionem factam à duobus ciuibus, amicis nostris, ad çiendum eum, qui successit in Polyphemi locum:

causa

causa nulla est, cur id tantopere celatum velis. Nam hic quidem res omnium sermone celebrata est. De Ferrariensi neq; nihil est quod audisti, neque tamen mihi adhuc quid facere debeam, constitutum est. Omnino cuperem aliquam μεταβολήν. *Non quin placeat magis in dies Patauium: sed quid intelligam, scio te quoque intelligere. Neq; vero ita multum laborarem,* SIGONIO *ne an mihi etiam: si quaris, mihi quidem magis arrideret ea conditio, qua nunc est Sigonius: idq; cum aliis de causis, tum quia tecum essem. Spes est, aliquid super hac re ante Octobrem à* III. *viris constitutum iri. Neque sane facere aliter possunt, nisi paulatim Patauinam scholam exinaniri volent. Expectabimus igitur, & si res succedet vt volumus, gaudebimus: sin, humaniter feremus, & prospiciemus rationibus nostris. Propertium vrgebo, vt iubes. Scholia in Tibullum cum inibi erit, vt excudantur, velim ad me paulo diligentius inspicienda mittas. In carminibus quibus celebratur hortorum Deus, iambica quadam sunt, qua ab omnibus tribuuntur Tibullo. Vnum etiam eiusdem argumenti epigramma reperio in antiquo Tibulli libro: Hanc igitur appendiculam adiiciemus si voles. Quartus liber tam multa habet qua non intelligam, vt in aliud tempus differre satius putem. Valde me pupugit, quod scripsisti de simiolo illo Parisiensi, nunquam putassem sub tanta simplicitatis specie latere tantam perfidiam. Mihi paucis diebus ad illum alterum necessario scribendum est: ego que si tibi ita videbitur, libente faciam, vt inseram litteris meis, testimonium meum iudicii de eo tui. Tu maximo animo contemne ista omnia, vt facis, & ad valetudinem tuam, vel con-*

ſeruandam, vel confirmandam omne ſtudium confer. Vale 4.Non.Iun. PATAVIO.

EIDEM.

XIV.

CVM conſtituiſſem hodie ad te ſcribere, heſterno die non ſcripſi, quod ἀπρέχει ἀνειπεῖν, ſtomachum mihi mouerant verſus, quos ad me miſeras, de quibus tamen valde amo te. Defunctus enim, vt ſemper amici officium es, cum ea quæ ad me tantopere pertinerent, mihi non ignota eſſe voluiſti. Sed impurum ego illum ſi viuo, etſi rectius tu: qui terra hæc & impura animalia, vt deſpiciam, mones. Coram igitur colloquemur. De Dulcio, eum enim ſignificari puto, conſilium tuum ſequar. Ad te ſcribere aliquid te dignum, mihi hoc crede, geſtit animus: & eſt ὑπόθεσις præclara aut innumerabiles potius ὑποθέσεις. Sed ita pridem verſus facere deſtiti, vt valde metuam ne nihil ſuccedat. Tentabo tamen etſi nunc propter hoc conſilium de migratione, animo non ſum valde apto ad poeticas hilaritates, erat & ad Petrũ τὸν ξηρόχρεων (finge aliquod eiuſmodi nomen aut Latinum aut vernaculum, ita quem dicam intelliges) ode vna iam pridem ſcripta: de qua, quid faciam neſcio. Nam neque cum homine in eam ſuſpicionem adducto, niſi prius de illius innocentia conſtiterit, quidquã mihi eſſe negotii volo: & perire eam, etſi nihil eſt, nollem. Ad hæc expecto quid ſentias. Nunc eſt quod te magnopere oratũ velim. In iis literis, quas ante hos 15. dies ad Petrum Morinum dederam, narrabam deferri mihi conditionem opimam & honorificam inpri-

mû, neque quænam esset exprimebam; aiebam autem me eam neque accipere, neq; plane repudiare audere, nisi bene penitus perspecto eius, qui me ad se vocat, animo. Nunc cuperem (ac vide quam improbus sim: qui te quoque me causa improbum fieri velim) cuperem igitur, epistolam ad me bene longam eo argumento scriberes, vt laudares consilium meum, qui & lucro præsenti, quod vt scis, offerebatur, & tranquillitati studiorum meorum, & aliis eiusmodi rebus, huius familiaritatem, ἢ θεραπείαν ἢ ἄλλο ὅτι ποτὲ ὀνομαζόμενον μάλιστα δέχοιτο, *anteposuerim. Erit tibi campus amplissimus amplificandi conditionem illam quam repudio, & tamen ex cōtentione ostendendi, quando sit hoc honestior ac splendidior dicendi de hominis ipsius laudibus: etiam de iis qui cum eo sunt: si quis eorum tibi nominatim appellandus ac celebrandus videbitur, idque cum ad meas rationes accommodatissimū fuerit, tum tibi fortassis non inutile ad gratiam ipsius recolligendam, & ad medicinam faciendam animo nonnihil, vt scis, exulcerato. Vellem etiam certo prædiceres fore, vt magnos aliquando ex eo industriæ meæ perciperem fructus. Puderet eum fortasse olim facere te* τὸν εὐδαίμονα. *Eam autem epistolam ad ipsum finem tuarū imprimi vellem. Hoc à te vehementer peto. Ea lege tamen si tibi quoq; hoc è re vtriusque nostrum fore videtur. Cras cætera. Vale mi optime & optatissime Manuti. Epistolæ meæ nullæ præterea sunt: quas quidem edi oporteat. Sunt enim in aliis pleraque omnia* τῶν ἀπορρήτων. *Iterum vale. Hodierna elegantissima est, sed vt videtur, non deuulganda. Nicolaum tuum aut nostrum potius,* αὐτὸς παίζομαι.

EIDEM.

XV.

VALDE recreatus sum ijs litteris, quas à te hodie accepi. Et enim qui natura in omnibus rebus meis δύσελπις πέρα τοῦ μέτρου *esse soleam, tantum ex indignatione quadam superioribus diebus concepta, ad illam naturalem* δυσελπιστίαν *adiecceram, vt non tantum alijs omnibus asper, morosus,* ἀπροσήγορος, *verum etiam mihimetipsi odiosus atque inuisus esse cœpissem. Sed redibo ad me, meque amabo, ne quid non amem, quod ames tu, in quo est, quidquid vsquam est amabile. Rasarium, & illud alterum homini somnium* πολλὰ οἰμώζειν *iubeo. Quanquam quæ indignitas est, me à tam indoctis tamq; abiectis nebulonibus oppugnari? hoccine seculum? Mihi crede, nisi sustentaret me voluptas ea, quam ex amicitia nostra capio, euaderem, aut Atheniensis ille* μισάνθρωπος, *aut Bellerophon Homericus, qui* κὰπ πεδίον τὸ ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο, ὃν θυμὸν κατέδων πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων. *De Pola quid ego tibi, mi Manuti gratias ago? aut quibus verbis istam animi tui magnitudinem plane regiam prædicem? Ecquod vnquam tempus, cum ego tibi cum liberis tuis aliquam beneficiorum partem reponam? Sed quo tu liberalior es & amantior mei, eo me maiore studio cauere decet, ne maiorem commodi mei, quam tuarum virium rationem habuisse videar. Neque enim æquum est, vt propter me peregrinum hominem, cui nihil est, præter animum bonum & fidem, quicquam de tua re familiari detrahatur. Omnia perpeti satius est, non deerit,*

vnde

vnde viuam, & si hoc deerit, non deerit, vnde moriar. Satis diu vixero si anteqam è vita migrem, insigne aliquod voluntatis erga te meæ testimonium edere potuero. Quanquam quid est, cur hoc sperare debeam? Animus tibi, Manuti, animus pro præmio accipiendus est: quo tu si contentus esse nolles, ad meas maximas acerbitates, accederet illa omnium grauissima, quod homini vni omnium optimo, & de me optime merito, gratiam referre non possem. Vale. A. D. 7. Kal. Septemb. PATAVIO. *Scripseram iam nescio quid literarum Ferrariam, ad Petrum Morinum, id cum, cui traderem, nescirem: visum est, ad te mittere: tuum erit, aliquam viam videre, qua illæ & tuto & celeriter perferantur. Id opinor, per Vincentium Valgrisium commodissime facere poteris. Ille enim solet interdum ad Morinum ipsum scribere. In eis literis illud etiam adscripsi, cum quid scribere ad me vellet, vt ad te mitteret, te mihi diligenter curaturum. Id, vt facias, peterem à te, si opus esse existimarem.*

EIDEM.

XVI.

MORIAR *si quicquam vnquam feci inuitus, sed tamen effugere non possum, quin tibi de Tibullo parum obsequar. Etenim quæ in eo libro maxime videntur operam meam requirere, ea ego æque intelligo, atque si scripta non essent. In ipso quasi limine eius generis nonnulla sunt, neq; tamen despero fore, vt aliquando vel casu incidã, vel labore & diligentia perueniam ad aliquid, quod lucem eorum nonnullis adfe-*

rat. Itaque quantum me amas, tantum à te peto atque contendo, vt me hac in parte animo meo obsequi sinas. Nam quod vereri videris, ne dem sermonem hominibus maleuolis, libero te hoc metu. Malo si alterutrum necesse sit, silentium meum culpari, quam audaciam notari. Crede hoc mihi, non sine summa molestia facio, vt tibi petenti negem. Sed tamen iampridem conuenerat inter nos, ne quid tu à me peteres, nisi quod vires ferrent, quid autem illæ ferant, ego vnus omnium optime noui. Misi qui Columbinum accerseret. Is se cras sub lucem ad me venturum esse dixit. Agam cum eo de re tua accuratissime, & pecuniæ, quantum opus erit, numerabo. Si fieri posset, vt sex aut septem Tibulli, regia charta describerentur, esset mihi summopere gratum. Hac de re ipse statuas. Vale & me ama. Postr. Id. Iun. PATAVIO. M. D. LVIII.

EIDEM.

XVII.

OBSECRO *te, quid tu tibi vis cum istis inscriptionibus? Mureto meo, & si nolit: sed malo volentem. Ego tuus esse nolo? aut omnino esse is, quem & esse me & haberi cupio, nisi tuus sim, possum?* Ego *vero (tum enim tibi regeram) tuus sum, & si nolis: sed malo volentis. Quanquam illud verius, nostrum vtrumque vtriusque esse, neque quicquam esse alteri altero carius, idque quoniam ita vterque vult, alter etiam debet. An vero me aut oblitum esse, aut obliuisci posse putas, quid tibi debeam? Itaque valde me sane conturbasti: & miror, quid tibi in mentem venerit, vt id faceres. Quæ erra-*

errata sunt in Tibullo, & Propertij principium, sine vlla dubitatione, cras mittam. Nunc eo nō possum, quod omnes mei absunt domo, nō redituri, vt opinor ante cœnæ tempus: & quatuor illa Tibulli folia sunt in cubiculo Molinij, quod ipse abiens obserauit. De Propertio etiamnum incertus sum, sed facilis iactura. Nunc ad Columbinum: in quo cupio me falli, sed multa concurrunt, quæ suspicionem faciant, eum non optima fide tecum agere, & vulpina potius calliditate, quam colūbina simplicitate præditum esse. Primum quod totum illud genus hominum, qui ex alienis litibus victitant, quæsticulosque sibi ex aliena stultitia colligunt, mihi sane suspectum est: iste autem tuus, nam quæsiui, homo tenuis est: cuius generis, nisi adest probitas eximia, in tractandis nummis sublesta est, vt Plautus loquitur, fides, at hæc καθολικώτερα sunt: & à me ne animaduerterentur quidem in eo, quem tu perueterem amicum vocas, nisi alia accederent, ad me nunquam, nisi ter quaterve euocatus, venit, & sæpe, cum se venturū constituit, fallit, libellis tribus sibi opus esse dixerat ad iter, post quinque petijt, cum ad rem ventum est, aureum præterea nummum poposcit & abstulit, biduo aut triduo serius profectus est quam dixerat, cum tanquam mox in iter se coniecturus, à me discessisset, quo se mox vt redisset, ad me venturum pollicitus esset, non nisi biduo post venit, & quidē ter accersitus. Deinde σκήψεις καὶ ἀναβολαῖς se ita rem cōstituisse, vt certissimum sit, his duodecim aut quindecim diebus pecuniam tibi numeratum iri: melius nihil potuisse fieri. Mandaui ei, vt ad te de re tota quamprimū, quam accuratissime scriberet, isq; ita se facturum recepit: neq; tamen fecit, quantum

tum literarum tuarum sermonem audio. Omnino οὐκ ἀκίβδηλον οὐδὲ εἰλικρινὲς, negotium. Ego eum denuo conueniam, & vrgebo. Literas quas ad Duditium scribis, curabo. Vale. A. D. 6. Kalend. Quintil. PATAVIO. Duditius, cum hæc scripsissem, venit ad me, & literas tuas accepit.

EIDEM.

XVIII.

ITeradum eadem isthæc mihi. Tam ἔνλυτοι sunt istic leges, vt, quo de loco neminem nostrum ἐθρυλλεῖτο cogitare oportere, eum ad locum, ὁ πολλὰς δ' ἰφθίμους tam facile perueneris? Quos equidem puto, si forte is, cui Græce è venali silentio nomen est, Bononiam iuerit, eadem prudentia, τὸν τοῦ Ἀθηναίου ἑρμηνευτὴν in locum illius suffecturos. Ecquid tibi videor σοφῶς αἰνίττεσθαι. Sed tamen τοὺς τῶν κερκτόων των. Redeamus igitur domum. Mihi vero idem plane videtur, quod tibi: nihil esse ad rationes meas accommodatius, quam si istic aliquid, quale volumus, confici posset. Quare à te iam non magnopere postulo, vt de me agas, studere te illi alteri cuperem. Video enim eadem via, mihi quoque aliquid confectum iri. De te quidem (si ego tuos sensus bene cognitos habeo) non est, quod Bononienses cogitent. An tu conditionem quietam, opimam: cum prope certa magnarum rerum expectatione coniunctam, interposita præsertim & tua & mea fide, illorum causa relinqueres? teque, abiecta valetudinis cura, suscipiendo laboriosissimo munere, in præsentissimum vitæ discrimen abijceres? De Bargæo iniecisti scrupulum. Nam si ille pro-

professus fuerit, video petitionem amico illi nostro difficiliorem fore. Absq; eo quidem certus, vt opinor, esset. Te omnia mea causa facturum non dubito, mi Manuti. Scio enim te, quam constanter, quos semel cõplexus es, fouere pergas. Sed gratissima mihi tamen est, quam tuis literis expressisti, significatio voluntatis tuæ. Ego vt me aliquando merito amasse dicaris, omni spe conabor efficere. Vale. De Philopono oblitus fueram, puto illum apud me esse. Prid. Non. Septemb. PATAVIO.

EIDEM.

XIX.

ADOLESCENTES, *qui ad te has literas perferent, si genus requiris, nobilissimo ac splendidissimo inter suos orti sunt loco: si bona animi, & studia laudandarum artium spectas, coniecturam facere vel ex eo potes, quod cum ipsis domi in summis delicijs, & in maxima rerum omnium affluentia viuere liceret, longinquas peregrinationes suscipere, seseque excolendi ingenij causa infinitis difficultatibus obijcere maluerunt. Ii cum iudicarent idem, quod omnes qui recte sentiunt, iudicant, ingenij & eloquentiæ gloria Italiam cæteris nationibus, in Italia autem longe vnum cæteris omnibus* PAVLVM MANVTIVM *antecellere, neque se studio suo satisfacere posse arbitrati sunt, nisi in Italiam venirent: neq; cum in Italiam venissent, nisi Pauli Manutij aspectu & collocutione fruerentur. Quod autem descriptis vtriusq; nostrum intellexerant, quanta inter nos voluntatum ac studiorum*

rum coniunctio esset, statuerunt se id quod cuperent, nullo modo melius quã per me, consequi posse, mecumq; egerunt, vt eos tibi quam diligẽtißime commendarem. Ita igitur facio, petoq; à te, vt, si vlla vnquam apud te mea commendatio valuit, quod scio valuisse quamplurimas, huic plus etiam quam cæteris, tribuendum putes, adÿciasq; ad illam humanitatem, qua omnes excipere solitus es, quidquid rogante atq; obsecrante me, adÿci potest. Vale. Postrid. Non. Septemb. PATAVIO.

EIDEM.

XX.

TIBVLLI *primum folium accepi. Scholia mitto locis aliquot leuiter immutata. Lectionem non perfacilem fore operis puto, tum propter alia, tum propter crebras interpositiones. Sed in te spes est, etsi, ne viuam, si non interdum ac sæpe vereor, ne mea scribendi negligentia noceat oculis tuis. Quæso tamen à te, vt hanc molestiam, mea causa, deuores: curesque quod cõmodo tuo facere poßis, ne tam multa hic peccentur, quam in* Catullo, *ideò admonere te visum est, quoniam in primo illo folio, quod accepi, nouem librariorum errata sunt, leuia quidem nõnulla: sed plura animaduersione digna, quale est charta tertia. Sit diues, iure furorem: cum scribendum sit: Sit diues iure, furorem & cætera. Multum autem ad sententiam interest, vt rubi nota illa hypodiastoles collocetur. Illud etiam grauius, quod charta quarta, vbi vulgo legitur,* Capiti: *cum ego è veteribus libris emendassem,* Capite: *nescio*

qui factum est, vt tui vulgatam scripturā retinuerint. Si me amas iube eos omni diligentia in exemplar à me emendatum intueri, pertinet ea res non mediocriter ad vtrumq; nostrum. Columbinus tuus profectus est, quo scis, ego nudius tertius ei mox, vt dicebat, iter ingressuro, aureum nummum (tantum enim opus esse dicebat) dedi. Puto hodie reuersurum, quid actum sit, faciam te confestim certiorem. Propertium, sunt qui suadeant vt mittam ad Franciscum Gongazam. Qua de re aueo scire, quid tibi videatur. Valetudinm tuam cura diligenter. Salue à Molinio II. Kal. Quintil. PATAVIO.

EIDEM.

XXI.

VEnit ad te altera mea ad Pontificē oratio: quam cupio æque placere tibi, atq; ijs placuit, qui me dicentem audierunt, quod cum mihi venit in mentem tuarum plane Atticarum aurium, & polituli illius ac limatuli iudicij, vel sperare, improbum puto: cum cogito, quantum me ames, quamq; esse soleas mearum rerum, non æquus modo existimator, verumetiam benignus prolixusq; laudator, ne posse quidem aliter euenire arbitror. Breui, ne fallor, accipies & tertiam. Quod si progrediemur ad hoc exemplū, poterimus olim Pontificiarum orationum quasi σωμάτιον quoddam conficere. Me à te amari certo scio: neq; dubitare te, quin ego tibi in amore respondeam. Salue à Ludouico Beccatello Archiepiscopo, Molinio meo multam salutem.

Vale, A.D. 4. Kal. Ian. M.D.LX.

ROMÆ.

M. An-

M. ANTONIVS MVRETVS S. P. D. PAVLO SACRATO.

XXII.

FECI nuper nescio quid verborum de nobili illa victoria, qua Turcæ à nostris ad Naupactum superati sunt: tanto hominum concursu, quantum ipse non facile credidissem. Quamuis autem res erat nihili, tamen ita multi quotidie petebant describendi sibi potestatem fieri, vt satius visum sit semel, quidquid esset, librarijs permittere: præsertim cum magistratus populi R. iudicarent id ad ipsius populi dignitatem pertinere. Exemplum vnum ad te mitto: quod semel inspectum cum Paludino, Canalio, Iacobo Canano, Antonio Montecatino, cæterisq; communibus amicis communicare poteris: vt sibi placuerit, capiatis ex eo aliquid voluptatis: siue minus, intelligatis tamen, conseruari à me, vt decet, memoriam vestri. Vale. ROMÆ 7. Kalend. Ianuar. M. D. LXXI.

EIDEM.

XXIII.

IN multis, tenuibus illis quidem, sed ipsa aßiduitate molestißimis occupationibus meis, vsus eram ea libertate, quam tu mihi dederas, ne prius ad literas tuas respondere necesse haberem, quam Episcopus Hadriæ isthuc rediret. Quod dum expecto, etsi quibusdam & meis & ipsius familiaribus negotium dederam, vt me

tem-

tempestiue de discessu ipsius admonerent: prius tamen eum abijsse resciui, quam de abitu cogitare cognossem. Factum id non modo eorum, quibus id mandaueram negligentia: sed & consuetudine quadam multos iam menses à me suscepta, nunquam, nisi cum vrget necessitas, exeundi domo, & perraro veniendi in ædes Cardinalis: non quin & ipse me libenter videat: & ego eum, qua debeo, obseruantia colam. Sed tanta me satietas, tantum odium & aulæ & rerum aulicarum cœpit, vt nunquam mihi magis solus videar, quam in illa turba: nunquam melius, comitatus, quam cum me solus in bibliothecam abdidi. Itaq; cum Cardinale ipso ter, opinor, aut ad summũ quater collocutus sum, postquam huc venit. Multi fortaßis hanc aut asperitatem aut rusticitatem vocabunt: Vocent sanè, vt libet, mihi ægre est, quod non iampridem ita viuere cœperim, & tamen viuente Hippolyto Cardinali alia ratio erat. Referta erat domus hominibus eruditis, ex quorum conuictu ac sermone aliquid perpetuo disceres. Ipse quanquam doctrina mediocri, magno tamen & excelso ingenio, & mirificè dedito studijs nostris. Itaque domus ipsius Academia quædam videri poterat. Hic amat quidem & ipse mirificè homines bonarũ artium scientia excultos, sed sua ei comitas damno est. Dum enim omnes blande excipit, cum omnibus humanè colloquitur, facilem se atque obuium omnibus præbet, excitat quidem admirabiles amores sui: sed à tam multis gratiam ipsius ambientibus perpetuo obsidetur, vt ei vix ad curandum corpus satis temporis supersit. Quid quæris? Ego qui quotidie cum illo altero suauißimis sermonibus horas aliquot transigere consueueram, nunc

in alium quendam orbem mihi delatus videor. Sed hæc mussanda sunt: quæ tamen semel in tuum hominis amicissimi sinum effundere volui, putans in eo aliquid leuationis fore. Nunc ad alia venio. Quod tam sæpè me in epistolis tuis tamq́ honorificè appellas, gratiam habeo: etsi video te multo plus amori quam iudicio tribuere. Sed hoc ipsum non minus iucundum est, sentire me à te vnicè diligi. Quid nunc præterea scribam, nihil habeo: nisi fortè illud scire vis, me hoc anno, si Deus volet, explicaturum publicè libros Politicorum Aristotelis: in quibus videor mihi nauaturus operam, & multa ab alijs interpretibus non animaduersa dicturus. Hoc te puto malle, quam quid de bello aut pace dicatur, & quæ eius generis vulgò à circumforaneis hominibus disseminantur. ἕκαστος γὰρ τῶν ἑαυτοῦ κήδεται. Viuamus mi Socrate, viuamus, & consenescamus in studijs nostris, contemnentes ea omnia quæ vulgo maximi fiunt. Deum & æternitatem cogitemus, aliæ omnia fluxa & caduca sunt. Vale ROMÆ. 3. Id. Iulij. M. D. LXXVII.

FRANC. DVARENVS M. ANTON. MVRETO VIRO Doct. S. P. D.

XXVI.

CVM nihil à te post discessum hinc tuum, vel etiam [illegible] accepissem, mi MVRETE, ac ingen-[illegible]crer, de statu rerum tuarum aliquid cogno-

cognoscendi, equidem literis tuis tam opportune mihi redditis, magnopere delectatus sum. Illud vero meam auxit voluptatem non mediocriter, quod ex eis intellexi te mei memoriam absentis, summa cum fide & beneuolentia retinere. Verum hoc mihi aspersit molestiæ Epistola tua, quod dolorem illum aut grauissimum mœrorem potius non obscure testetur, quem tibi ista peregrinatio attulit. At eo magis vicem tuam uoleo, quod ante annos, vt opinor, duos & viginti, istorum Scytharum σκυθρωπίαν *& barbariem expertus sum: quos ne nunc quidem resipiscere, sed* ἀρχαισμὸν *illum suum adhuc tueri ac mordicus retinere demiror. Sed hanc materiam atq; segetem gloriæ, integram tibi Deus, opinor, reseruat, vt hostibus [illegible]i bello tentati [illegible] nobis & lacessiti sunt profligatis, ac de possessione iurisprudentiæ expulsis, splendidum aliquando de iis triumphum agas. Id quod iam præsentire ac prospicere mihi videor, si ad eas copias quibus abundas, aliæ pa[illegible] firmiores atq; instructiores accesserint: quas tibi parare, si neruos in ea re contendas tuos, perfacile est. Ac spero fore, [illegible]t hæc cogitatio &* εὐελπιστία *consolationem tibi non minimam adferat, cupio quidē certe. Nam [illegible] nos quoq; superioribus annis, cum eadem cura sollicit[illegible]remur, qua te nunc angi vid[illegible] [illegible]a spes valde confir[illegible]uit: nec nos omnino frustrata est: E[illegible]si enim ne hic [illegible]dem confecta adhuc res sit, tamen euentus ian. propemodum vicit expectationem nostram: adeo [illegible] apud nos populareq; est, quod [illegible] [illegible] [illegible]ter, contumaciter, superbe contemnu[illegible] Mitto principis in nos scholamque nostra[illegible] [illegible] incredibil[illegible]. De quo pluribus tecum, si o[illegible]*

alias. Ittaq; quod in extrema epistola scribis, vnum istic esse doctorem Cotelium, qui colat nos ac scriptis nostris faueat, at id eo gloriosius fortè & audacius, sed tamen verè, nisi fallor, respondere possum, quod Homericus Agamemnon Achilli πάρ' ἔμοιγε καὶ ἄλλοι. *In quibus & Cotelium tuum, imo nostrum numerari vehementer lætor. Qui si talis est, qualem esse eum mihi facile ex tuis litteris persuadeo,* παρ' εἷς ἐμοὶ οἰομένῳ, *vt paucis quod de eo homine sentio dicam. Verum quia pleriq; studiosorum, quibus noti sunt doctores, qui istic sunt, mihi affirmarunt, neminem in ea vrbe ius profiteri isto nomine, tu velim, Anacharsis hic quisq; sit, paulo plenius me literis edoceas. Quanquam profecto malim, si rationes tuæ ita tulerint, huc ad nos mature te recipias, vt de rebus omnibus coram inter nos conferamus. Qua de re & certius & subtilius ad te scribam, cum te mihi totum patefeceris, & quid consilij habeas (nam de animo dubitare me sinit epistola tua) aliquanto apertius mihi declaraueris. Sic enim habeto, nos quæ te velle, quæq; ad te pertinere significaueris ea summo studio diligentiaq; curaturos esse. Vale mi Murete.*

Auarici Biturig. ipso Hilarium die

M. D. L I I I.

LVCAS

LVCAS FRVTERIVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

XXV.

INgratus merito, ne dicam improbus, videri possem MVRETE *doctissime, si cum à te non semel, verum sæpius humanissime acceptus fuerim, ne litterario quidem officio, tantum in me studium tuum compensare studeam. Deterruit certe me hactenus & rusticus quidam pudor, &, vt quod sentio liberius exponam, ingenii mei non obscura tenuitas. Nunc vero cum didici ex scriptis tuis, ingrati vitio laborare non modo eum qui beneficiis amplissimis & honorum insignibus acceptis ab aliquo* τοῦτον οὐδ' ἔπει οὐδ' ἔργῳ, *vt ille,* ὀνέει, *sed & illum, qui præstanti ingenio & singulari doctrina virum in ea loca, vbi & ipse sit appulsum, non è vestigio liberali quodam scripto honestat: merito sane & ego in vitio sim, nisi te post tot colloquia, tot sermones vltro citroq; habitos, non quidem opere aliquo laborioso, qui enim possim? sed epistola tamen officiosa munerer. His ego rationibus cum animo meo diligenter expensis, eo deueni audaciæ, vt te & Galliæ totius & Italiæ tuæ clarissimum sidus literarum mearum cruditate, ab opiparis illis & suauibus Græcorum & Latinorũ epulis auocare non dubitem: in bonam tamen spem adducor fore, vt his meis legendis aliquid temporis lubens volensque sis impensurus. Quanquam tamen non ea sint, quæ in doctissimas tuas aures oculosq; veniant,*

do nihilominus hoc humanitati tuæ, quam non obscure hactenus & intelligere & agnoscere potui, vt isthæc officij mei in te certissima argumenta, non alieno vultu amplexus videare. Semper enim hoc in doctis viris desideraui, & etiamnum desidero, vt cum ingenio plurimum valeant & possint, comi non minus alloquio sint, & in omnes sapientiæ studiosos obuia voluntate. Quod quidem in Mureto suo desiderare Fruterius nec potest, nec debet: non potest certe, quia humanitatem illius semper promptissimam expertus est, & in dies experitur ampliorem, non debet autem, quia mentiri nec nouit, nec veritatem odisse potest. Et hæc quidem in mei excusationem adducenda putaui, Murete doctissime, vt intelligeres quam religiose voluntatem in me tuam conseruare, & si fieri potest, auctiorem reddere cupiã. Nunc autem, vt quanti apud me sit virtus & ingeniũ tuum, exploratius tibi innotescat, libuit quædam ex optimis quibusq; auctoribus per me nuper animaduersa iudicio tuo vt politissimo, sic humanitatis plenissimo exactius ponderanda relinquere: & hoc quidem non eo consilio, vt te omnium rerum peritissimum Anagnosten docere videar, quod certe vel cogitare nefas esse duco, sed tamen vt ex te cognoscere possim, sintne in his meis aliqua quæ vero esse consentanea putes: quinimo vt quæ à me si non corrupta, certe non emendata sunt, diligenti tuo studio nobis aliquando saniora reddantur. Satis vero mihi est, loca quædam obscure deprauata, quæ possum luce donare, vel certe tibi indicare: Tuum erat vicissim ea in suam lectionem restituere: quod tibi quam facile succedat, non obscure testantur variarum lectionum præclarissima opera,

quæ

quæ mihi quidem, multo ante quam in familiaritatẽ tuam veni, semper carißima fuere: & nunc, cum diuino illo amicitiæ tuæ bono affectus sim, cariora indies futura. Sed tandem ad rem: ne multa verborum cruditate offenso stomacho, Theriacã Victorii haurire, nõ Varronis mulsum bibere videaris. Festus itaque Pompeius, quem ego auctorem insigniter diligo, tum ob rerum omnium iucundißimam varietatem, tum verborum antiquitatem doctißimam, multis quidem partibus auctior & integrior ex Italia prodiit, non tamen omnibus in locis sui se similem ostendit: quod partim Paulo illi Epitomario, partim temporis iniuriæ debemus. Sed vt tandem quod agimus, probemus, locus est in P. littera, qui satis quidem obuius est & expositus, sed tamen haud fideliter editus, si modo nec ætate impeditur iudicium meum, nec ipse mihi plus iusto indulgeo. Dicit Festus: Petissere antiqui pro petere dicebant, ea quidem forma verbi, qua sunt lacessere & incessere: sed vt mihi videtur, tum significabant sæpius petere, vt petissant, sæpius petant legendum mihi nuper visum est, vt petissunt sæpius petant, alioqui insulsum erit, quod Festus dicit, nam cum subiiciat, petissere sæpius petere esse, non opus est, vt opinor, id tertium repetere, & inculcare, sæpius tam explicatum, quinimmo simile quoddam verbũ adiunxisse debuit, quod fecisse ipsum vel deierare ausim. Nunc vt ad reliqua veniamus, faciliora præmittemus, alia quæ exactiori probatione indigent, in finem reiiciemus. Festus carissam apud Lucilliũ Vafram significare vult, malim ego catissam dixisset. Nam Catos pro callidis & ingeniosis apud veteres fuisse vel Cato testari potest. At dicat aliquis

catissam ductui litterarum nō respondere, fateor quidem, dummodo nec capitissam satisfacere loco huic cōcedas, quod ab aliquo difficultatem sentienti ad marginem Veneti codicis adiectum est: quod vero ad religiosum illum ordinem litterarum, nihil est. Nam veteres Festi omnino sunt confusissimis, vt facile credam Festum Acrostichidem illam Alphabeticam obseruasse, non tamen in syllabis curiosulum fuisse. Alio in loco Hirrire, Garrire, genus vocis est canis rabiosæ, in margine est ringere pro garrire, & certe garrire quid ad canes pertineat, non video: nisi forte, quod literam, r, canibus esse peculiarem velint Grammatici. Hirrire quidem vetus est & prope ignotum, rabire quoque si tibi arridebit, vetus esse incipiet, & obscuritate cum hirrio contendere. Nunc in aciem producentur validissima illa bellorum robora, quæ in Triariorum vicē succedant, vt illis prioribus suapte natura parum solidis in auxilium veniant. A veteribus nobis exordium erit: quia scimus eam Romanorum prudentiam fuisse, vt longo vsu bellorum exercitatos, & annorum successibus prudentiores in belli catastrophen reijcerent. Prodeant itaque vetustißima illa succrescentis Vrbis volumina, Numæ nimirū Pompilij sanctißima instituta, quæ vt sunt antiquißima, ita quoque antiquis scripta verbis fuisse negari non potest. Festus, cum, quæ Pellices dicantur, diserte ostendit, pœnam quæ huic mulierum generi per Numam est constituta, subiungit his verbis: Pellex aram Iunonis ne tangito. Si tanget, Iunoni crinibus demißis agnum fœminam cædito. Hanc eo legem vt non esse corruptam arbitror, vetustati tamen suæ reddendam existimo, quod qua ratione facien-

ciendum putem, subscribam. Pellex aram Iunonis ne tagito, si tagit Iunoni crinibus demeßis, arnum fœminam cædito, veram esse & germanam legis huiusce correctionem affirmare tibi nec ausim nec poßim: non ausim quidem quia id gloriosulum videri poßit: non possim vero, quod singulorum exactam rationem nõdum inuenerim: hoc tamen polliceri ausim, aut talem omnino aut similem esse debere legis huiusce sententiam. Quod autem pertinet ad singula, non tibi nouum esse debebit, vt nec futurum scio, si tagito reposuerim & tagit vel taget, cum vel Festo teste notißimum sit veteres ita loquutos, qui Pacuuii Teucrum citat, & hunc versum adducit. Vt ego si quisquam me tagit & tagam. Cæterum quod crines demessos, nõ demissos velim, ratio est, quod hac lege non leuem quandam pœnam imponi pellicibus sciam, tum quod existimem, Numam vt sapientißimum, ita & politicum maxime fuisse, neque omnino sanctißima coniugii fœdera temere violari voluisse: quinimo grauiter admodum in huiusmodi nuptiarum corruptelas animaduertisse, vt iusserit eas Iunoni, quæ & ipsa pellex est, arnum fœminam crinibus demeßis immolare: crinibus vero demeßis, vt quod in fœminis honorificum est maxime, iis auferret, alioqui obseruare videor in sacris comptißimas fuisse matronas, & lætißimo cultu, quod indicat Tibullus, cum puellam suam Iunoni sacrificaturam inducit, & Deæ commendat. Sic autem scribit:

Natalis Iuno, sanctos cape thuris aceruos,
 Quos tibi dat tenera docta puella manu.
Tota tibi est hodie, tibi se lætißima compsit,
 Staret vt ante tuos conspicienda focos.

Hoc ego in loco non tota, sed lota legam cupidius. Arnum fœminam scripsi, quod sciam ex Festo sic veteres nominasse. Lex alia est eiusdem Numæ apud Pompeium, vbi quid differentiæ sit inter occisum & necatum meminit. Lex autem talis est. Si hominem fulminibus occisit, ne supra genua tollito. In hac Numæ constitutione aliquid desiderari videtur, aut enim dicendum est. Si hominem fulminibus occisit, nimirum Iupiter aut hoc pacto legendum. Si hominem fulmen Iouis occisit, ne supra genua tollito, fuit tempus cum sic legerem: Qui hominem fulminibus occisu sit, ne supra genua tollitor. Tu, quid ex his duobus sit sanius, iudicabis. Mihi sat est, tibi vel indicasse quid sentiam. Supra genua tollere, esse puto, ad sepulturam tradere. Nam Festus & aliam legem Numæ adducit, quæ de eadem re agens sic habet: Homo fulmine occisus est, ei iusta nulla fieri oportet. Videtur autem mos fuisse olim, qui & nunc Galliæ quibusdam in partibus est, vt vestibus quibusdam, vel lineis mantilibus pheretro circumvolutis, earumque extremitatibus manui obuolutis funus vltra genu sustollerent, sic in locum communem Mettia porta transferrent. Hic ego finem legibus esse dabo, si vnam modo adiecero, non quidem ex Festo, sed Macrobio, qui libro primo Saturnaliorum, cum de noctu concubia disputat, Decemuiros ait in 12. tab. inusitatissime nox pro noctu vsurpasse, & hanc legem citat. Si nox furtum factum sit, si im aliquis occisit, iure cæsus esto. Ego cum hunc locum legerem miratus sum, cum de persona non admonuisset lex, tamen subiungere, si im aliquis occisit, statimque suspicatus sum legi posse hoc modo: Qui nox

furtum factum iit si im aliquis occisit, iure cæsus esto, quam coniecturam meam si calculo tuo dignabere, Murete doctissime, erit quod gaudeam: sin minus, patiar certe vel tantulum temporis subitæ huic emendationi datum esse: Legibus modum imposuisse me fateor: sed tamen omnibus Festi difficultatibus nego. Sunt enim præter eas quas tibi adferam, vel plurimæ. Silicernium genus esse farciminis docet Festus, quo, inquit, fletu familia purgabatur, dictum autem silicernium, quia cuius nomine ea res instituebatur, is iam silicem cerneret. Cæcilius: Credidi silicernium eius me esse esurum. Quid sibi Pompeius velit non video, cum dicit, quo fletu familia purgabatur: nisi forte distinctio interponenda est post quo, & intelligamus farcimine fletu familia purgabatur. Hæc leuia sunt, illud grauius. Multa & accurata cogitatio effecit, vt legendum putarem, quouis esu, quod ipsum & literarum ductus, & Cæcilii versus probant. Donatus in Adelphis sic de silicernio meminit. Silicernium cœna est quæ infertur Diis manibus: quod eam silentes cernant, id est vmbræ possideant, vel quod qui hac inferunt, cernant, neque degustent: quod quidem meæ sententiæ opponi videtur. Tuum quidem iudicium esto, ego vel somniis istis meis facile cessero, tu vero variis tuis lectionibus, quas propediem auctiores expecto, admiscere poteris hæc loca, genuinæ lectioni tui per te data. Properabam ad alia Festi loca, & ecce venit in manus meas & alia 12. Tab. constitutio, quam eo libentius tibi indicaui, quod & in eam Auratus tuus cognitionem & coniecturam suam interposuerit. Talionis mentionem fieri in 12. inquit Verrius hoc modo: Si membrum capserit,

ni cum eo pacit, talio esto. Auratus cum legit coniecturam meam statim legi posse putauit hoc modo. Qui membrum capserit & cætera, & capserit interpretabatur priuauerit, ut in illo, talpæ oculis capti. Verbum non addam de homine & optimo & doctißimo, tantũ à te petam, vt quid tu de his legibus sentias, rescribas. Nulli certe felicius id negotii committi potest, ne Trebatio quidem alicui. Satis enim superq; ostendisti in diuinis illis operibus tuis, quantum tibi omnes Latini & Græci auctores & debeãt & debere velint amplius, si illos melius quidem iam habentes in ipsißimam sanitatem restituere pergas. Extremum adijciam quod in Festo corrigendum puto. Taminia, inquit, vna siluestris generis videlicet tertio dicta, quod iam mira sit, quam minium legendum existimo, quod tam rubra sit quam minium. Mecum facit Plin. lib. 23. cap. 1. vbi sic de Taminia scribit: Maturescit Astaphis tum vindemia nigrescit, cum Taminiæ rubentes norimus Acinos. Nunc subijciam loca quædam, quæ & obscura sunt, & correctione indigent, quali vero non dicam, quia nescio, nec multum scire laborant, tibi vero facillimum erit ea ingenii tui diuinißimæ acie penetrare, & suis è tenebris eruere. Ait Festus, Redarguisse, Scipionem Aphricanũ per è litteram protulisse, eundemq; pertisum dixisse non pertæsum, de quo meminerit Lucillius quum ait: Quo facetior videare, & scire plus quã cæteri pertisum hominem non pertesum dicere ferunt, nam genus. Primum quidem manifesto scribendum Redarguisse videtur cũ id aiat Festus, tum Lucilii versus quadrati videntur, quibus tamen nigra est cauda. Tu his lacunis felicißime impletis, nobis pro tene-

bris

bris oblatis, lucem reddes. Locus alius est eodem in Festo aque deploratus, cui quidem aliquid opis attuli: quod tibi eum indicaui, tuum vero erit, qua es humanitate, nobis eum saniorem dare. Sponsis bene bineque volueris in precatione augurali Messala augur ait, significare spoponderis volueris. Cum hunc locum attentius legissem, sensi tandem Messalam, qui formulam quandam precationis antiquæ referret, ea verba vtpote obscura explicare voluisse, cum dicat sponsis significare spoponderis & volueris, volueris dico ego vel nil cernere me, vel ætate impediri iudicium meum, aut locum hunc corruptum esse, quomodo tamen corrigendus sit ignoro, nisi fortè vulsis legas aut volsis, itaque precere, Benè sponsis beneque volsis. Alia sunt quæ mihi sunt obscurissima, sed ea coram agentur latius: Nondum tibi molesta esse desinit infantia mea: quam reuera simplicius erit & rectius garrulitatem appellare, quia non tam infans est, quam indecenter loquax nimis. Sed dabis hoc obseruantiæ in te meæ. Dij enim meliora, quam vt tantum temporis perire cupiam tibi, dum singula hæc inspicias, quinimmo nisi ea essent, quæ studiosis olim omnibus, mihiq; in primis vtilissima forent, omnino te ab optimarum rerum studio auocare inanibus istis somnijs nollem. Sed audi quæso quod restat, Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 7. cum de Laberio equite Romano agit, quem Cæsar Iulius quingentis millibus inuitarat, vt prodiret in Scænam, & ipse ageret mimos, quos scriptitarat, hos eius versus subiungit, quos tamen librariorum culpa corruptos nobis edidit. Sunt autem hi,

Neceßitas, cuius cursus transuersi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt.
Quo me detrusit penè extremis sensibus?
Quem nulla ambitio, nulla vnquam largitio, & cætera.

Hi versus vt sint venusti multum: tamen venustiores futuri videntur, si vnius litteræ mutatio accesserit. Legerem itaq; libens tertio illo in versu. Quo me detrusit penè extremis censibus? Erat enim Laberio præmium à Cæsare oblatum quingentorum millium. Quod tu quidem immane esse pretium nosti. Quin addit, se, cum iuuenis esset, nulla largitione, nullis honoribus de statu moueri potuisse. Sic scriberem ego, de te nondum certior, sed breui, ni fallor futurus. Intelligere poßim, extremis sensibus in senecta ætate: sed nil ad rem, quia subiungit statim:

Ecce senecta vt facilè labefecit loco,
Viri excellentis mente clemente edita,
Submissa placide blandiloquens oratio?

Sequitur.

Ego bis tricenis annis actis sine nota
Eques Romanus è lare egressus meo,
Domum reuertar mimus?

Sic legi debere & versus ratio, & ipsi orationis contextus ostendunt.

Paulo post est;

Fortuna immoderata in bono æquè atq; in malo.
Si tibi erit libitum literarum laudibus
Floris cacumen nostr famæ frangere, &c.

Hæc omnia sunt corrup .ßima. Quid enim est litterarum laudibus floris cacumen famæ frangere? legen-

dum

dum putarem, Ludionum laudibus vel lusibus potius: sic enim locum quendam Propertij emendauit. Auratus noster, vbi agitur de Spartæ laudibus, quæ nudas puellas in gymnasium mittebat cum viris decertaturas, sic habet versus:

Quod non infames exercet corpore laudes.

Auratus ludos legit. Sic itaq; Laberij versus reparo.

Fortuna immoderata in bono æque atq; in malo.

Si tibi erat libitum Ludionum lusibus,

Florens cacumen nostræ famæ frangere,

Vel certè florum cacumen, quod erit, floridum. Nam florus dixisse veteres pro eo quod floridus nunc est, exploratum habeo. Sequitur.

Cur cum vigebam membris præuiridantibus,

Satisfacere populo, & tali cùm poteram viro,

Non me flexibilem concuruasti, vt carperes?

Nec hic quidam benè habet carmen. Nam qui tandem ille est trimeter: Non me flexibilem concuruasti, vt carperes? lego, vt cæteros, vel cœperas. Certè quiddam huiusmodi substitui debet. Extremum addit Fruterius nō minus, vt sperat, Mureto suo gratum futurum, quam vel alia omnia. Cum hæc scriberem incidi in librum quēdam sodalis mei, ad cuius frontem amylo vel potius visco librario impactum erat folium quoddam membranæ, in quo reperi hæc quæ subscribam. Videbatur autem Grammatici cuiusdam fragmentum aliquod, de quo tamen affirmare non possum. sic habent ea: Inueni marum pro marium, quod tamen in raro est vsu, genitiuus apud Næuium in carmine belli Punici: Senex fretus pietate dominum adlocutus, summi Dominum regis fratrem Neptunum regnatorem marum

eius

eius Ablatiuum Cæsar quinto belli Gallici ponit. Paulò latiores, quam quibus in reliquis vtimur maribus. In vulgatis codicibus, statim à principio hunc in modum legas: Ad onera, & ad multitudinem iumentorum transportandam paulo latiores, quam quibus in alio mari vti consueuerant. Certè, si hic est locus, quem citat Grammaticus ille, mirum est tam sui dißimilem esse, sed fieri potest. vt in alio Cæsario libro sit hic versiculus. Tu vel optime id scies, qui optimos quosq; auctores tibi familiares habeas inprimis vero Cæsarem. Hæc pauca sunt de multis, Murete doctißime, quæ ad scribenda putaui; partim vt ἀχαριστίαν, qua tetrius esse vitium nullum puto, à me amolirer, partim etiam, vt quo in te animo essem, non ignorares. Bene vale, Galliæ tuæ & Italiæ totius clarißimum decus. Cuperem omnino Murete optime, vt his meis non voce, sed tabellis respondere digneris: quod in suffragijs tabellarijs factum nosti. Deus ero, si vel literulam à te extorqueo. Iterum vale, & nos ama.

MVRETVS IACOBO CANONO MEDICO S.

XXVI.

CONVALVI. *Hoc me gratius, aut optatius tibi Epistolæ principium reperire nullum posse, certo scio. Febris fuit tertiana duplex, qualem tu à me tertio ab hinc anno Ferrariæ depulisti: nisi quod hæc mitior & remißior fuit. Itaque octauo me die, postquam corripuerat, reliquit, curatus sum non medica-*

dicamentis modo, sed & mißione sanguinis, de consilio Angeli Iustiniani nostri, qui medicamenta non solum ipse præscripsit, sed & magnam partem eorum sua manu confecit ac concinnauit. Omnino & ipsius & omnium qui hic sunt, sed præcipue ipsius & Petri Normesini, mirificum quendam expertus sum in me amorem, miram in curanda valetudine mea sollicitudinem, sedulitatem, aßiduitatem. Atq; ita hos prædico, vt non cæteris quoque plurimum debere me fatear. Nam & Bartholomæus Ferrus (puto te antea nesciuisse id nomen Theologo nostro esse) & Hieronymus Lippomannus, & Abbas Rossettus contendere, quodam modo inter se videbantur, quis pluribus atq; expreßioribus iudicijs studium erga me patefaceret suum. Mihi crede, tanti erat ægrotare. Nunc confirmatus auide expecto, quid vos istinc scribatis de nostro in Italiam reditu. Quanquam enim tuæ litteræ certa prope & explorata nuntiant, non desunt tamen hic qui sponsionē certare parati sint, nos in Gallia hybernaturos. Alij aliter putant, sed tamen dubitationis aliquid affert, quod hic nondum pro certo auditum est, Nichettum abijsse, qui si media hyeme redierit (& iam vix videtur aliter fieri posse) tamen ne se alienißimo anni tempore, asperrimo cælo inuijs vijs, tam longinquo itineri commissurus est Cardinalis? Ita disputant quidem, qui mihi non satis cognitum habere ipsius ingenium videntur. Ego enim hoc ipso argumento vtor, cur magis auguror fore vt abeamus. Herus enim noster, qua est magnitudine animi, hanc ipsam occasionem arripiet declarandi omnibus hominibus virtutem & constantiam suam, neq; æstatis ardoribus, neque asperitate hyemis

retardari. Quare si aliud nihil obstiterit, ibimus, vel si cœlum ruat. Meam voluntatem si exquiris: equidem negare non possum, quin tanto mihi desiderio sit Italia, quanto fortasse nemini nostrum: sed ad res meas multo accommodatius esset expectari à nobis tempus illud,

> *gelidus canis cum montibus humor*
> *Liquitur, & Zephyro putris se gleba resoluit.*

Mea enim maximi momenti negotia citius explicari non queunt. Sed quod sors feret, vt ille ait feremus æquo animo. Iter hyeme capessendum si fuerit, incommoditatem reditus celeritate compensabimus: sin expectandum ver, commoditate temporis ad conficienda quæ volumus; desiderium Italiæ leuiemus. Sed vtut futurũ est, obsecro obtestorq́ te per amicitiam nostram, vt resipiscere si potes, aliquid certi, idq́ ad me scribas quam poteris certißime. Permagni mea interest: scire quid futurum sit, propterea quod consilium mihi ad rationem itineris dirigendum est, & aliud capiendum, si properatur profecto, aliud si differtur. Cura igitur pro eo, quanti apud te sum, vt mittas ad me aliquid explorati. Id si tacitum haberi voles, nemini indicabitur. Mi optime & optatißime Canane. Vale, & ama me, vt facis. Salutem quibus videbitur. Nostri omnes te salutant, è Karolilоco. Prid. Non. Octob. M.D.LXII.

EIDEM.

XXVII.

EGO vero iam subuerebar, ne mea hæc noua ad te scribendi ratio parum tibi probata esse: adeoque

(vide quanto in errore versatus sim) meditabar excusationem. Sed gaudeo contra cecidisse quam putaueram. Nunc tu à me, & crebras & longas litteras expectato. Ea tamen lege, vt mihi liberum sit, nullo ordine, nullo delectu quidquid in buccam venerit, scribere. Literæ tuæ omnes mihi redditæ sunt, neque facile credas, quantam mihi voluptatem attulerint. Quanquam enim non sum solitus valde magnam curam suscipere de iis quæ ad me nihil pertinent, neque quisquam vsquam est minus, quam ego sum, rerum nouarum curiosus, libenter tamen intelligo progressus istius calamitosissimi belli, præsertim cum ea nunciantur, quæ spem adferunt aut victoriæ aut honestæ alicuius compositionis. De recepto Auarico iam hic auditum erat, multo ante quam tuas ea de re litteras acciperem. Sed videor per nebulam inaudisse quiddam, quod haud scio an litteris committere debeam, indicabo leuiter. Etenim si falsum est, nihil periculi fuerit, etiamsi tu, quid sit, non assequare: sin verum quamuis leuiter admonitus facile certam rem intelliges. Fuere igitur hic qui pro certo ac comperto affirmarent potuisse oppidum per vim capi, inuitissimis hostibus, nulla deditione, nullis conditionibus nisi quorundam aut scelerata collusio, aut stulta clementia, alienæ virtuti impedimento fuisset. Quod si est, facile fuerit iam nunc prospicere, qui futurus sit exitus. Nec enim dubium est, quin suum quisque institutum conseruaturus sit ad extremum, O mi Canane qui tandem finis tam molestæ peregrinationis futurus est: Quando erit vt ad Eridanum, aut quod malim ad Tyberis ripam inambulantes concinere possimus illud Euripidis:

Suauis est laborum præteritorum memoria. Sed pedibus nobis ne conficiendum sit iter, metuo, si verum est, quod modo huc allatum est, equos omnes furto sublatos esse. Malam pestem illi abigeo, quisquis est. Sed quid est, quod ait Balbus, feruentius quam vnquam ante hac, agi de pace? Vtinam quidem eueniat: vt nobis tanto ... ocius in Italiam redire liceat: antequam incidamus in hyemem. Sed hæc, vt opinor, somnia sunt: quæ tamen cuiusmodi erant, scribenda tibi fuerunt. Aliud enim nihil erat, quod scriberem. Præclaras illas historias, quas tibi superioribus litteris promiseram, neq; vacat scribere, neq; nunc quidem satis tutum est. Sed, mihi crede, mirificus homo est ille noster: neq; magis in quoquam deprehendi verum esse id, quod ex te sæpissime audiui, vitandam esse ei familiaritatem eorum omniũ, apud quos conseruare auctoritatem suam vellet. Nostri omnes te salutant. Saluta mihi tu istic quos videbitur. Contarellum præcipue, & Gerardinum. Vale. Karoliloci XII. Kalend. Octobr. M. D. LXII.

EIDEM.

XXVIII.

VERVM *est quod audisti. Trepidatum hic est ab omnibus: neq; sane iniuria. Quis enim constare animo posset, cum audiret fusum ac fugatum esse exercitum regium, pedites concisos, equitatum disiectum ac dissipatum, ex ducibus ipsis alios interfectos, alios vulneratos, Comitem stabuli captum. Mihi crede habent iustam excusationem timoris. Non mea quidem..., vt mox audies. non eadem causa est, quæ cæterorum,*

rorum, sed cum hic ita crederetur, nihil propius esse, quam vt ad hanc domum diripiendam turma aliqua militum accurrat, Theologus noster, homo, vt scis, minime bellicosus, qui videret sibi aduersus illos homines nihil in Theologia sua præsidii fore, quanta maxima celeritate potuit, collegit sarcinas suas, & iter in Belgium cœpit. Comitati eum sunt Abbates duo, neque de ÿs quicquam postea audiuimus. Cæteri, vt scire te puto, Lutetiam ibant, sed cum in itinere alium nuntium accepissent, huc omnes multa iam nocte redierunt. Ego biduo ante Bellouacum profectus eram, quo me Cardinalis miserat. Ita autem sors tulit, vt eodem plane temporis puncto, quo illi redibant, ego quoque redirem. Quo factum est, vt prius redisse sciuerim, quam abiisse scirem. Hilaratis igitur omnium animis, multum inter cœnam risimus, multa in eos, qui remanserant, plura in eos qui fugerant iocati sumus, mecum omnes præclare actum esse dicebant, qui quasi prospicerem ac diuinarem quid futurum esset, & fugissem ab acerbitate prioris nuntii, & ad posterioris lætitiam accurrissem. Nunc hic ego & Petrus Normesinus suauissime viuimus, venatu, aucupio, piscatu, & quod caput est, bonis sermonibus neque vobis inuidemus, quos istic ambitio aureis compedibus alligatos tenet. Verum me male habet, Theologi absentia: quem desidero, & vt discipulũ magister, & vt magistrũ discipulus. Operas enim permutare inter nos cœperamus, vt ego eũ Græcas literas, ipse me Theologiã doceret. Valde magnam voluptatem mihi attulerunt literæ tuæ, quod & læta nuntiabant, & omnia accuratissime ac minutissime persequebantur. Conserua, quæso tu istam consuetudi-

nem, sed noli expectare, vt tecum paria faciam. Tibi enim quæ scribas, plurima quotidie suppetunt: mihi quod scribam fere nihil est, nisi hoc ipsum, nihil esse quod scribam. Ego & Petrus Normesinus te communiter salutamus, atque à te petimus, vt nostro amborum nomine Contarellum salutes. Vale, è Karoliloco. A.D.7.Kalen.Ian. M.D.LXII.

EIDEM.

XXIX.

O Tristem nobis & acerbum nuntium de Rege Nauarræ, quem nos hic etsi acceperamus ex aliis, sustentabatur tamen aliqua spe, donec allatæ sunt literæ tuæ. quas ego vtrasque heri vesperi acceptas communicaui cum omnibus nostris: neque eorum quisquam fuit, qui non ita certo statueret, cum tu ita scriberes, fieri aliter non posse, quin plane deplorata esset optimi & religiosissimi principis salus. Cuius interitu quantam plagam Gallia, quantam causa religionis acceperit, vereor, ne paucis diebus magno nostro malo sentiamus. En quos fructus ciuilia bella pariant. Hoc vnum miseræ Galliæ restabat mali, vt veteres illas Thebanas calamitates in suo sanguine renouatas videret. Quid enim interest? nisi quod illic eiusmodi fratres contendebant, vt vtrumq; cadere expediret, quod & contigit. Hic cum è duobus fratribus alter errore ductus, & quasi præstigiis quibusdam occæcatus, contra patriam, quodq; grauius est, contra Deum arma ferat; alter nihil vnquam habuerit antiquius, quam vt & fratrem reuocaret, & famam caputque illius modis omnibus

con-

conseruaret. Ei allata nox est, cuius in vita & fraterna salus, & magna ex parte potius regni tranquillitas nitebatur. Quod si qui pro patria dimicantes mortem oppetiuerunt, eorum memoriam summo cum honore omnes anni consequentes excipiunt: si consecrari ac prope diuinis honoribus affici post mortem solent, qui Christianæ religionis defensionem vita sibi priorem ac potiorem esse dixerunt, quos tandem honores satis amplos congerere posteritas in eum principem poterit, qui pro quarum rerum vtrauis mortuum esse satis est ad immortalitatem comparandam, pro earum vtraque pugnans, anima spoliatus est? Nunc ille cœlo receptus, ex alto res mortalium despicit: & vt nuper auctoritate, consilio, manu communem Dei & Karoli regis causam tuebatur, ita nunc precibus ad Deum, cuius aspectu fruitur, fusis, eandem fouere ac sustentare non desinit: inprimisque vt credibile est, filiolo suo eiusmodi duces ac consiliarios precatur, qui ipsum in paternæ potius constantiæ, quam in maternæ peruicaciæ imitationem deducant. De fratribus autem, quos sibi superstites reliquit, pro altero, petit, vt quum citißime mutetur, pro altero, ne vnquam mutetur. Addit alia ijs congruentia, quæ nos sperare fortasse possumus, optare quidem sine vlla dubitatione debemus. Vides quam & ipse otiosus sim, & esset te putem: qui & tecum, Poetarum more, de ijs quæ aguntur in cœlo fabuler, & tibi ad hæc legenda otium suppetere existimem. Sed tua quidem conditio melior, qui desinere vbi vis, deinde si quando neque dormire vis, & somnus vrget, repetere intermissam lectionem potes: mea deterior, qui homo cum piger ad omnia tum ad scribendum

pigerimus, cogor hæc tanquam ad clepsidram scribere. Etenim tum deniq; admoneor, cum aliquis statim profecturus est. Duplex autem mihi imponitur difficultas: quod & subito scribendum est, ne officio desim, cum tu ad me creberrimas de omnibus, quæ istic geruntur amantißime & accuratißime perscriptas literas mittas; & multa scribenda, quo te expleam: cum in hac solitudine noui nihil, nisi ea quæ istic adferuntur, audiamus. Dabis igitur veniam nuganti mihi, & quia res non suppetunt, verba fundenti. Scio enim te inanes, dum longas epistolas anteponere aut nullis aut breuibus. Nunc ad alia venio: hybernaturos in Gallia esse nos, iam, vt opinor, exploratum est, neq; id mihi valde molestum erit, dum aut Lutetiæ: aut in aliquo alio oppido esse liceat. Nam horum quidem nemorum iampridem tædet, neque mihi quidquam longius videtur, quam dum tecum sim, vt more nostro legamus vna aliquid quotidie, seu noui quid suscipere libeat, seu potius Taciti annales persequi, quos ego totos in hoc secessu deuoraui. Interea peto à te, vt quemadmodum instituisti, scribas ad me, quod commodo tuo fiat, quam poteris sæpißime. Non enim facile credas, quam dulces mihi ac iucundæ sint litteræ tuæ. Saluta mihi amicos omnes, inprimis Contarellum: cui dices me de libello ad me misso maximas gratias agere, & mandata ipsius diligenter curaturum esse. Hæc ego ad ipsum scriberem: sed noui hominis occupationes. Itaq; scribere me hercules ad eum non audeo, nisi cum est necesse. Salue ab omnibus nostris, & valetudinem tuam cura. Karoliloco Postrid. Id. Nouemb. M. D. LXII.

HORATIVS CARDANETVS MVRETO S. P. D.

XXX.

MITTO ad te, MVRETE eruditißime, omniumque politiorum literarum decus (liceat mihi, quod sentio, ac potius quod docti omnes sentiunt, sine vlla assentationis suspicione vere loqui) paucas aliquot epistolas tuas, ad me humanißime ac elegantißime scriptas: quas Lucas Sempronius noster, optimus iuuenis, & vtriusque nostrum studiosißimus tuo nomine à me petijt. Descripsit eas libenter & eleganter Balthasar Ansidem, tuusne, an meus dicam? vtriusque certe quantum alter alterius esse potest, agnosces facile ipsius manum: qui superiore anno in describendis varijs lectionibus operam tibi suam nauauit, tui quidem admirator ac laudator est mirificus. Si de tuarum epistolarum editione cogitas, recte cogitas. Nihil enim detrahent de eloquentiæ tuæ fama, quam luculentißimæ tuæ orationes tibi pepererunt. Excellis tu quidem, Murete, ac mirus es in omni scriptionis genere, seu carmen pangas, idque varijs numeris: seu solutam texas orationem, seu poetam, vt Catullum, interpreteris: seu oratorem, vt Ciceronem, explices: seu Græcos vertas, vt Aristotelem, quicquid denique quoquo modo literis mandes, elegans est, politum, ingeniosum, eruditum, omnibus numeris absolutum. Tua me scripta omnia capiunt, tenent, reuocant, nulla vnquam eorum satietas, vel ipsæ epistolæ, quas properanter exorare te scio,

quam venustæ, quam sæpe eruditæ, quam semper vrbanæ? Quod si volumen ipsarum legatur, studiosorum manibus teretur, ac si vllius foret ponderis auctoritas, iudiciumque meum ad eas edendas te cohortarer. In quo Politianos, Bembos, Sadoletos, Manutios, mitto alios, imitabere. Neque leuius tibi scriptionis genus videatur, tuoque ingenio ac eruditione indignum. Proponam enim grauißimos doctrinaque principes viros, qui minus sunt illud aspernati, laudemque sibi ex eo quæsiuerunt, Plinium, Ciceronem, Platonem. Memini etiam epistolam me tuam legere, in qua de bene scribēdæ epistolæ difficultate disputas, hanc autem semper sequitur laus, illud igitur tui iudicii erit, quo excellis. Verum hoc hactenus ego, quod iam diu literarum officium intermisi, hanc arripui occasionem, velim existimes, tantum me tibi tribuere in literis, quantum aliꝗ nemini. Nisi igitur impudentior sim in petendo, mitte ad nos aliquod ex tuis scriptis: quod tanquam sacrum Balthasar & ego custodiemus, nec emanabit vnquam te inuito. Appellarem te crebro per literas, sed partim vereor ne interpellem nugis, quanquam officiosis: partim per valetudinis infirmitatem, docendiq; molestas occupationes, quibus inuitißime distringor, haud commode licet, cupio tamen consuetudinem repetere, mercaturamq; istam exercere, quam tu mihi aliquot ab hinc annos proposuisti, quam si exercuissem, multum fecissem lucri, quod si minus mihi licuerit, dabo negotium Balthasari meo, omnium quos cognouerim, bonarum omnium litterarum cupidißimo ac studiosißimo, qui iam adest cum tuis epistolis descriptis, ac fasciculum obsignabit. Vale mi Murete, atque ab eo salue.

Lucam

Lucam Sempronium semel à me tibi commendatum, quo primum tempore ad Vrbem venit, nunc iterum commendo, non quo ipse à me petat, sed mea tantum beneuolentia in ipsum suscepta, ob eximiam eius probitatem, quibuscunque rebus illi commodaueris, mihi commodaueris. 5 Id. Ian. M.D.LXXXIX.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. HORATIO CARDANETO suo.

XXXI.

QVID *ni enim te meum vocem, Horati optime & humanissime, cum & ipse te singulariter diligam, & me ita tibi carum esse sentiam, vt nulli te veterum amicorum meorum in me amando cedere profitearis? quod quidem ego, vt, quia summe cupio, facile mihi persuadeo, vere à te atque ex animo dictũ esse, ita causas, quibus te ad istam voluntatem erga me suscipiendam adductum esse scribis, non agnosco. Imo vero maiorem in modum à te peto, vt si cum me ac mea diligentius inspexeris & excusseris, animaduertes, non esse in me eam eruditionem, eamq; eloquentiam, quã tu fortassis aliquando credidisti, nolis me luere ac sufferre pœnas erroris tui: neue, quasi vitiosum aliquid aut morbosum pro sano emeris, ex adilicio edicto agere ad redhibendum velis, si me ita amabis, vt hominem & honestis studijs deditum, & ingenuum, apertum, simplicem, rectum, minime fucatum, minime tectum in*

primis

primis φίλοφιλον, præstabo tibi ea omnia cumulate, neq; vnquam in eiusmodi rebus fallam opinionem tuã. Eo tu si præterea aliquid addideris, vt multarum rerum scientiam, vt eloquentiam, vt cætera id genus, ipse quomodo tibi caueas, videris. Ego ea neq; polliceor, neque præstabo, his legibus initam mihi esse tecum & cõstitutam amicitiam volo, quas à te quoq; non grauate acceptum iri puto, atque equidem cum multis de causis antea amauerim Gisbertum Oddum, adolescentem optimum, & pleno gradu ita tendentem in ea studia, quibus nos delectamur, vt, quod serius in eam viam ingressus est, aßiduitate & diligentia compensaturus esse videatur, habeo posthac cariorem etiam hoc nomine, quod is conciliator, quasiq; προξενητὴς huius nostræ coniunctionis fuit. Magna sane cum voluptate repeto memoria tempus illud, cum ipse mecum de doctrina tua, deq; suauißimis moribus, & creberrime & amantißime loquebatur. Addebat etiam nonnulla de studio quodam & amore mei tuo, quem tibi ex tuis sermonibus cognitißimum eße dicebat, ego autem & audiebam ea libenter, & ei fidem habebam non inuitus: vt ad credenda, quæ iucunda sunt, faciles natura omnes sumus. Itaque ijsdem ex eo sæpe & constanter audiendis, sic tam incalueram, vt quemadmodum in ardentißimam siccißimamq; materiam nulla potest incidere tã parua scintilla, quæ non maximum subito incendium excitet, ita nulla posset à te dari tam pusilla, tamq; tenuis significatio eorum, quæ de Gisberto audieram, quæ non ad me totum mirifico quodam tui amore inflammandum satis habitura virium videretur. Adhuc hic eram, cum afferuntur à te ad Gisbertum literæ,

non

non solū scripta eleganter ac polite, quod tibi proprium ac perpetuum est, verum etiam illum amorem in me, de quo tam multa tam sæpe audieram, omni ex parte spirantes. Quid quæris? ita exarsi, vt nihil fieri posset ardentius. Successerunt prius illis altera, tertia, aliæ deinceps, eadem omnes suauitate perfusæ, iisdem insignes amoris notis. Nonne igitur inhumanus sim, planeq; ferreus, nisi tam amanter à te vltro appetitus, ac prouocatus, tibi in amore respondeam? sed non committam, vt eo nomine accusari poßim: semperq; sine vlla retractatione, si quid accidet, in quo amicitia mea tibi aut vsui, aut ornamento esse poßit, ne qua in parte veri amici officio defuisse videar, studiosißime operam dabo. Quod ad literas tuas tardius fortaßis tua exspectatione responderim, scito eas mihi nudius tertius tandem redditas esse. Vale, postrid. Non. Decembr. ex Vrbe. M.D.LXIV.

EIDEM.

XXXII.

VOLO tecum, Horati, si modo ab eo voluntas tua non abhorret, quasi mercaturam quandam instituere literarum: vt quando iisdem fere in studiis nostrum vterque versatur, si quid & bellum atque elegans, & non vulgare, neq; protritum, dum, vt longinqua littora, ita veterum scripta lustramus, reperisse videbimur, id in commune conferamus, & alter cum altero communicemus. Hoc fecisse veteres illos, quos ENDO COELO, vt Cicero in legibus loquitur, MERITA LOCARVNT, Hippocratem Coum, & De-

& Democritum Abderiten, Platonem Atheniensem, & Tarentinum Architam: tum è nostris (quanquam illos quoque quid ni nostros vocare liceat?) sed tamen ex illis, quos vsitatius nostros dicimus, idem inter se Ciceronem ipsum, Nigidium, Atticum, Varronem factitasse, satis aperte ipsorum monumenta declarant. Quorum ego exemplum, quantum in me est, renouare cupiens ad hanc te societatem, Horati, voco: quam nisi refugis, non dubito fore, vt ex ea primum vterque nostrum, deinde etiam alij, non eorum modo, qui nunc sunt, sed etiam, vt Homerico verbo vtar, τῶν ὀψιγόνων, *si non magnos atque vberes, aliquos tamen aliquando capiant fructus. Eius autem, nisi tibi secus videtur, eæ leges ac pactiones erunt. Primum, vt quidquid alterutri nostrum quocunque in scriptore antiquo occurrerit, quod aut sit, aut videatur obscurum, ambiguum, deprauatum, de eo, vt ipsi alterius sententiam exquirere ius fasque sit: deinde vt is, qui sententiam rogabitur, re diligenter pensitata, cum amicis etiam, si videbitur, communicata, quidquid aut commode cogitare ipse, aut ex alijs expiscari potuerit aperiat: tum, vt si alterutri aliqua alterius opinio non probabitur, liberũ ei solutumque sit, causas, cur eam non probet, exponere, isque qui reprehendetur, aut potius admonebitur, non modo lædi se ac violari in eo: verum etiam beneficium sibi tribui putet: postremo, vt quidquid alter ab altero acceperit, nunquã neque priuatim, neque publice id se ab eo accepisse dißimulet: quin potius vterque omni ope omnes alterius ornandi atque amplificandi occasiones, nõ tantum oblatas arripiat, sed etiam studiose diligenterque perquirat. Hæc si faciemus, alter alterius indu-*

striam acuemus, ingenium excitabimus, & discemus deniq; vicißim, & vicißim docebimus. Guberto quidem nostro, quem ego adolescentem quotidie plus amo, quod ipse quotidie honesta studia plus amat, præsens ex hac nostra negotiatione lucrum paratū est. Ego enim, qui cum ad cætera omnia, tum ad scribendum ita piger sum, vt nemo magis eo post hac cum ad te scribam, amanuensi vti cogito. Nam & ipse cum laborem causa mea libenter capit, tum hoc studijs suis inutile non fore arbitratur. Vale. 3. Kal. Ian. M.D. LXIV.

EIDEM.

XXXIII.

RESPONDEBO *tibi breuiter, vt & postulas & occupationes meæ cogunt. Non te præterit, apud optimos vtriusque linguæ auctores reperiri quædam seu de industria, seu ab aliud cogitantibus peccata, quæ Grammatici modo* ἀνακόλουθα *modo* σολοικοφανῆ *vocant: cum illi non ipsam confirmationem orationis, aut vocum conuenientiam, sed id modo, quod sensum est respiciunt. Exempla scio tibi non deesse: sed tamen vt videas me tecum* ἀτεχνῶς καὶ ἀδόλως *agere, congeram quæ in mentem venient. Terent. Hecyra. Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis obiectus labos, Omne quod est interea tempus, prius quam id rescitum est, lucro est. Vt omnia conere non reperies, cum quo cohæreat illud, nos omnes. Sallustius. Sed antea item coniurauêre pauci contra Rempubl. in quibus Catilina fuit: de qua quam verißime potero, dicam. Idem. Interea seruitia repudiabat, cuius initio ad eum magna copia concurre-*

currebant. Idem. Familia nostra cum populo R. bello Carthaginensi amicitiam instituit: quo tempore magis fides eius quam fortuna pendenda erat, quorum progeniem. Idem. Abundantia earum rerum, quæ prima mortales ducunt. Atque vt in aliis, ita in hoc quoque Sallustius Thucidideus fuit. Apud illum enim talia ὅσα κόνις. Plautus. Hos quos videtis stare hic capteiuos duos, illi qui astant, ii stant ambo non sedent. Sed ne apud Plautum quidem talium modus est: huius generis sunt & illa Homerica:

Et

Τέκνον φίλε,
Εννῆμαρ ἀνὰ στρατὸν ᾤχετο κῆλα θεοῖο.
Τῇ δεκάτῃ δ᾽ ἀγορήνδε καλέσσατο λαὸν Ἀχιλλεύς.

Et

Ἔθνεα πολλ᾽ ὀρνίθων ἀγαλλόμενα πτερύγεσσιν.

Et illud Virgilianum:

Christina lux, mea si non irrita dicta putaris,
Ingentes Rutulæ spectabis cædis aceruos.

Et

Pars pedes ire parat campo, pars arduus altis
Fertur equis.

Possum è Sophocle, Euripide, Pindaro, aliis quamlibet multa congerere: sed ne longior sim, & ne tibi homini eruditissimo videar diffidere, pauca tantum tibi in memoriam ex ipso Cicerone reuocabo. Ita igitur est in secunda Tusculanarum. Etenim si orationes, quas nos multitudinis iudicio probari volebamus (popularis est enim illa facultas, & effectus eloquentiæ est audientium approbatio) sed si reperiebantur nonnulli, qui nihil laudarent, nisi quod se imitari posse confiderent, &c. Scio esse locum quendam, vbi ad Atticum

scri-

ſcribens, cum epiſtolam dixiſſet, ita reliquum oratio-nis contexuit, quaſi literas dixiſſet, non epiſtolam. Sed nunc non venit in mentem. Inſpice diligenter locum illum ex Catone maiore, vbi citantur hi duo verſus Cæciliani:

Tum etiam in ſenecta hoc deputo miſerrimum,
Sentire ea ætate eſſe odioſum ſe alteri,

& vide, cum quo ea, quæ ſtatim ſubiungit, coh[illegible]: Iucundum potius, quàm odioſum. Neque enim hoc di-cit, Miſerum eſt, ſentire, ſed iucundum potius, quam odioſum: ſed hoc, ſi quis commodus ſenex ſit & huma-nus, eum iucundum potius eſſe, quàm odioſum. Quæ tamen ſententia, ſi verba tantum ſpectes, affici nullo modo poteſt. Reuocabo te ad illos ipſos libros de Ora-tore. Ita igitur loquitur, in iocorum tractatione. Ex eodem hoc vetus illud eſt, quod aiunt, Maluginenſem illum M. Scipionem, cum ex centuria ſua renuntiaret Accidinum conſulem, præcoq́ue dixiſſet, Dic de L. Man-lio: virum bonum, inquit, egregiumq́ue ciuem eſſe arbi-tror. Vide quam conueniat, Maluginenſem illum, cum verbo inquit: quod poſtea ſubiunxit. Eodem igitur mō-do cum dixiſſet: etenim cæteræ ferè artes, & cætera: ita dixit poſtea, cuius terminus ſepta teneatur, quaſi non benedicere dixiſſet, ſed ars bene dicendi, quod ora-tionis ἀκολουθία poſtulare videbatur. Habes verboſam & inſuauem epiſtolam, vt ſcriptam à properante, & occupato, etiamq́ue vt tibi moleſtia duplicetur, mea ma-nuſcriptam: vt fortaßis etiam in legendo aliquid tibi negotij futurum ſit. Gisbertus enim noſter, propterea quod ei hodie ad fores herilis cubiculi aßidendum eſt, vt ſtatis vicibus omnes cubicularij ſolent, operam mihi

dare non potuit. A te peto, vt me ames: quod cum facies, mutuo te facturum esse scio. Vale, ROMAE. 6. Kalend. Mart. M. D. LXV.

EIDEM.
XXXIV.

AD eas literas, quas à te amoris plenißimas nuper accepi, statim respondissem, si otiosus fuissem, sed eram occupatus in recognoscendo volumine quodam orationum mearum, quod à me his superioribus diebus librarij extorserunt verius quam impetrarunt. Omnino enim constitueram nihil posthac scribere. Sed me, vt consilium mutarem, amicorum nimis bene de me sentientium non cohortationes modò, sed preces aßiduæ coegerunt. In eo igitur eram occupatus cum accepi literas tuas: & simul cogitaui, si paulo serius responderem, damni nihil in mora fore. De loco illo Ciceronis non puto te dubitare, quin sententia tua vera sit. Nam vel id ipsum, quod ai[illegible] videri posse obstare, magis etiam eam, si accurate inspicias, confirmat. Si quid aliud erit, de quo sententiam meam cognoscere cupi[illegible] [illegible]ribito, non comittam, vt quidquam à me [illegible] ego quidem præstare poßim frustra p[illegible] Amo enim te vehementer, tum quod multis nomin[illegible] dignißimus es qui[illegible] meris, tum quod ita me amas, v[illegible] humanitatis n[illegible]m effugere non poßim: n[illegible] si tibi in amore respondea[illegible] Vale. ROM[illegible]. Prid. Idu[illegible]m Aprilis die ipso na[illegible] [illegible]uem tu [illegible] faustum ac felicem precare. [illegible] Salut[illegible] [illegible]bi Gisbertum meum: etsi e[illegible] [illegible]um: [illegible] qu[illegible] [illegible]am à me sibi in arca[illegible] [illegible]n potuit. Venia[illegible] istuc, vt spero

ſpero, menſe Maio proximo, & præſens ab eo pœnas repoſcam. Qui enim tantum triduum domi ipſius eſſe decreueram, vlciſcendi cauſa totos ſex dies manebo. Ad eum ſcribere nunc non licet per occupationes, propediem ſcribam.

EIDEM.

XXXV.

NEMINI *aut mirabilius eſt aut moleſtius quàm mihi, tamdiu differri aduentum ad vos meum; ſed neſcio quomodo ter iam contigit, vt cùm in viam dare me vellem, iamq́; ſarcinulas componerem, ſubito extiterit aliquid improuiſi atq; inopinati impedimenti. Itaque nihil amplius ea de re vobis habeo polliceri. Niſi illud certè mihi excuti nullo modo poteſt, veniendum tamen & quæ obſtant, omnia qualibet ratione ſuperatum iri, ſed* ἀργαλέον πρᾶγμα *alieno arbitrio viuere. Præcipuè ſi quis ei ſeruiat, qui pro ſuo commodo omnia aliorũ incommoda non nauci faciat. Equidem manibus pedibusq́;, vt dicitur, omnia faciam, vt vobiſcum vna eſſe poßim ante Kalend. Iul. ſed id non potero, certè quidem menſe Septembri, ſi viuam, iſtic ero. Vos interea me, vt facitis, amabitis, & ad me ſcribetis vbi commodum erit. Ego vos vicißim amabo, & de vobis ſæpißimè & cogitabo & loquar, ſi quid erit, quod veſtra cauſa efficere poßim, ſtudioſe atque amicè omnia procurabo. Vale.* ROMÆ *9. Kal. Iun. M.D.L[illegible]V. Marcello Veſtrio S. Qui etiam meo nomine, niſi moleſtum eſt, Paulum Æmilium Comenſem ſalutabit. Vereor ne ad te perlatæ non ſint litteræ, quas ipſo*

meo nomine natali die scripseram. Nulla enim in tuis earum mentio.

EIDEM.

XXXVI.

VAlde tardi effecti sunt tabellarij vestri: qui quadragesimo demum die litteras huc istuc adferãt. Idem mihi accidit haud ita pridem in litteris quibusdam Giberti Oddi, quæ cum scriptæ ab eo essent de mense Nouembri, perlatæ ad me sunt ineunte Ianuario. Sed hoc tamen commode, quod hodie potissimum: vt qui dies vnus ex omnibus summa hilaritate ab omnibus traduci solet, eo potissimum hilararer iucundissimo sermone litterarum tuarum, & recordatione amoris erga me tui, simulque quoniam ab interpellatoribus nihil est periculi (ludis enim & spectaculis omnes hodie detinentur) vacui temporis ad respondendum aliquid haberem. Igitur de me meisq; studijs iam cognosse te aliquid puto de ijs litteris, quas proxime ad Gibertum dedi: satis enim scio earum te statim participem factum. Terentianum illud, si sit opus, ioci causa dictum est: quasi euenire vllo modo possit, vt hoc quoque facto opus sit. Ergo si sit opus, si quis à me id fieri postulet: si quis hoc sibi à me officium tribui petat: si quis in eo me sibi gratificari velit, si quid eueniat, vt publice intersit eum laborem à me capi, & si cogites, multa nos quoq; vulgo ita iocantes dicimus: Quando ita iubebo, cum tamen nemo iubeat. Honoris tui causa ad prandium ibo, quasi qui id facit, non sua potius causa faciat: hodie in prandio pulchre

tibi

tibi operam dedi, quasi qui bene ac libenter vescitur, non sibi potius operam det quam amico. Ex eodem genere est illud, si sit opus, de quo satis tam multa. Albedo Latinum non est magis quam Nigredo. Sed ita sumus omnes, etiam qui paulo melius latine loqui putamur quam vulgus solet. Dum confidimus, nos iam eam facultatem consecutos, vt vel aliud agentes emendate loquamur, multa inepta, & ne in pueris quidem ferenda effundimus. Isti præcipue delicati, qui omnia sibi præter Ciceronem putere aiunt, qui si sine Nizolio poßint vnam aut alteram epistolam scribere, Germanos se esse Cicerones putant: qui Senecam contemnunt, Plinium irrident, Tacitum damnant: ad inferiorum vero temporum scriptores etiam nauseant, qui me aut mirantur aut miserantur aut irrident, quod ex Apuleio ipso, aut Sidonio quædam petenda esse dicam, aut vsum Latini sermonis: illi igitur ipsi sæpe ita & loquuntur & scribunt, vt non eos modo, quos ipsi tantopere abijciunt, quos præ se contemnunt, sed eorum pistores ac coquos multo latinius locutos fuisse constet. Ad omnia epistolæ tuæ capita responsum esse arbitror. Vale. III. Kalend. Martij, M. D. LXXI. ROMÆ: quo ipso die litteras tuas accepi, quibus adscripta erat dies VII. Kalend. Februar. Ne me tam sero tibi respondisse mireris.

EIDEM.

XXXVII.

POSTQVAM *ad te nuper scripsi de illo Terentiano si sit opus, venerunt mihi in mentem alia,*

quæ apertius confirmarent explicationem meam, Simile igitur est illud ex Adelphis.

Tu inter eas restim ductans saltabis. M. probe.

Et tu nobiscum vna si opus sit.

Et illud Catulli ex epigrammate in Vettium.

Ista cum lingua, si vsus veniat tibi, possis.

Sed nolo alterum versum adscribere, neq; puto esse opus. Quamuis igitur sperabam sententiam meam ita tibi probatam esse, vt nihil præterea argumentis opus foret, tamen ne hanc quidem ad te scribendi occasionem prætermittendam putaui. Vale, & Gibertum mihi saluta, & si quos istic præterea nôsti amantes mei. ROMÆ. *Postrid. Non. Mart.* M.D.LXXI.

PETRVS IOANNES PERPINIANVS M. ANTONIO Mureto S.P.D.

XXXVIII.

ONVS *Ætna grauius mihi videntur sustinere, qui alteri fidem suam adstrinxerunt: nisi eius, aut cui, aut pro quo spoponderunt, humanitate subleuentur. Scis credo quid velim. De versibus illis in D.* MARIAM L[illegible]*retanam, qui eos à te optabat, propter singularem expectationem elegantiæ & doctrinæ tuæ, is me vrgere non cessat. Ego, tametsi, inscio & inconsulto te me temere recepisse intelligo, tamen hanc temeritatem in spondendo meam tua eximia, in re perficiẽda humanitate compensatum iri confido. Si quid possunt fontes & pomaria Tiburtia, si quid iste secessus otij*

à quo-

à quotidianis occupationibus tuis attulit, oro te atque obsecro, vt ostendas, me nonnullam apud te gratiæ locum obtinere. Quædam tecum communicare cupiebam: sed ea melius, vt spero, coram, vbi ad nos redieris. Nam summus nostræ Societatis magister statuit, vt Romæ anno proximo manerem. Nostri omnes te salutant. Vale. Ex vrbe XIIX. Kalend. Septembr. M. D. LXIV.

M. ANTONIVS MVRETVS S. P. D. PETRO IOANNI PERpiniano Societatis Iesu.

XXXIX.

CVPIO *equidem & meam, & tuam fidem liberare: sed mihi adhuc multa, ne id facere possem, obstiterunt. Primum quod quem locum, quodque tempus otij, & quietis plenissimum putabam fore, in eo me & multa & longissime à studiis meis abhorrentia negotia occupatum, atque exercitatum habuerunt. Nam vt cætera taceam, his paucis diebus bis mihi Romam eundem fuit, quod etsi leue videri potest, tamen eæ mihi profectiones octo amplius dies abstulerunt. Deinde quod multos iam & menses, & annos in* [illegible] *mihi poetica studia, vt etiam si quid olim fuisset* [illegible] *e eius facultatis, quod sane aut nihil, aut pertenue quiddam, & perexiguum fuit, effluxisse id tamen, & exaruisse necesse sit. Postremo* δεῖ γὰρ τ' ἀληθῆ λέγειν, [illegible]*diorem*

me, ac timidiorem facit expectatio illa quam de meis versibus concitatam esse scribis. Scis enim quam inutilis ea atq; aliena sit placere cupientibus. Nam si illud à me postulatur, vt tuorum elegantiam æquem, à te ipso mihi versura faciunda fuerit. Vtut est, meditabor tamen propediem aliquid: sed si amas, quod quidem ita mihi perspexisse videor, vt quin ita sit dubitare non debeam, minue, obsecro, quantum potes istam expectationem: ac perspice, vt ille amicus tuus, à me, tanquam à malo nomine, vt nummos, ita versus, etiam si neque optimæ notæ erunt, neque iusti ponderis, æquo tamen animo accipiendos putet. Bene factum, quod te Societatis vestræ magister Romæ retinendum iudicauit. Mihi crede, magnam molestiam cœpissem è discessu tuo. Nunc spero fore, cum istuc rediero, vt fruar tua suauissima, mihique optatissima consuetudine, quam ego quanti faciam, spero te re ipsa aliquando cogniturum. Vale. Tibure XVI. Kalend. Sept. M.D.LXIV.

PETRVS IOANNES PERPINIANVS M. ANTONIO Mureto S.P.D.

XL.

TVVM tandem reditum expectare non possum. Timeo namq; ne sit ille tardior: mihi autem maturatio est opus. Quonam, inquis, adeo festinas, vt paucos hic dies exspectare nō possis? Nusquam equidem, noli metuere, ne mutata Magistri nostri sententia mihi sit ex vrbe proficiscendum, rem totam à principio audies.

audies. Præpoſitus iterum Rhetoricæ ſcholæ, à qua me ſolutum penitus ac liberum eſſe arbitrabar, de Præfecti noſtri ſententia ſtatui Ariſtotelis de arte dicendi libros explicare, vt ſi nihil tanti magiſtri ſubtilitate dignum in lucem potuero proferre, quod ita plane futurum eſſe video, certe conatus ipſe in re perdifficili, nonnihil ab auditoribus gratiæ, & beneuolentiæ conſequatur, ſummique Philoſophi nomen apud omnes illuſtre, languidiora iuuenum ſtudia vehementius excitet ad diſcendum. Multa igitur ita vt fit, legenti & meditanti mihi, quæ ad eorum librorum explicationem vſui fore viderentur, quædam occurrerunt, quæ meum animum ita dubium & incertum habent, vt non facile ſit ſtatuere quid ſequar. De his tuam ſententiam exquirere decreueram, vbi rediſſes. Verum, vt dixi, timeo, ne ſerius, quam mihi eſt opus, reuertare. Quare agam tecum per litteras abſens, quod verbis præſens agere non poſſum, & quid ex te ſcire velim, paucis perſcribam. Non enim dubito, tametſi longe abes à libris, quin omni me dubitatione, nullo negotio ſis liberaturus: eo magis quod de quibus ambigo, ea tibi iam dudum quæſita, cogitata, tractata eſſe ſcio. Primum itaque velim cognoſcere, quid tibi videatur de partitione artis Ariſtoteleæ in III. libros: præteritum ne putes hoc opus, quod nemo Ariſtotelis eſſe negat, à Laërtio, qui duorum tantum librorum fecerit mentionem: an in numero librarios fuiſſe mendoſos: an in duas duntaxat partes totum illud quaſi corpus ab auctore diſtributum, ab alijs poſtea in tres fuiſſe diuiſum: num quidnam aliquando legeris apud antiquos Ariſtotelis interpretes, aut alios idoneos auctores, ex quo perſpici

poßit, quot in libros partitus ipſe fuerit, hanc artem bene dicendi tam accurate conſcriptam. Deinde περὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἀκροαματικῶν συγγραμμάτων *ecquid comperti habeas? Nam vt à Cicerone, Gellio, Plutarcho, Galeno, Ammonio, Simplicio diuiſionem hanc operum Ariſtoteleorum confirmantibus diſſentiam, nullo præſertim duce, nullo auctore, cuius nomen graue apud alios eſſe debeat, animum inducere non queo, argumenta contra ſentientium qua ratione refellam, non video. Cur enim in 1. libr.* Νικομαχείων, *libros de anima, quos ſubtilitatis plenos eſſe omnes confitentur,* ἐξωτερικοὺς *appellat? Cur hos ipſos de moribus libros ad Nicomachum modo vocat* ἐξωτερικοὺς, *vt in 3.* πολιτικῶν *lib. modo* ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν *ſeiungit, cum in ipſis* τὰ ἐξωτερικὰ. *veluti genere prorſus diuerſa citet? cur* τῶν ἀκροαματικῶν *nulla vſquam mentio? Quid enim octo libri* τῆς φυσιολογίας, περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως *inſcripti ſunt, eam ego inſcriptionem idcirco Ariſtotelis ipſius non eſſe ſuſpicor: quod nuſquam illi ab eo libri hoc nomine citantur. Poſtremo doceri cupio, an Dialecticæ nomen ſic ab Ariſtotele aliquando vſurpetur, vt non* τὴν τοπικὴν *ſolum, ſed totam omnino Logicam cōprehendat. Alexander enim in procemio* τοπικῶν, *tres tantum tradit huius verbi ſignificationes: de hac vero vulgari notione, prorſus nihil. At mihi in hoc, quod ſubijciam loco, primi de Rhetorica libri,* περὶ δὲ συλλογισμοῦ ὁμοίως ἅπαντος, τῆς Διαλεκτικῆς ἐστὶν ἰδεῖν, ἢ ἑαυτῆς ὅλης, ἢ μέρους τινός, *non alia notio eo videtur eſſe ſubiecta. Nolim tibi eſſe moleſtior: His nunc ero contentus, ſi quid eſt aliud, de quo ſcire velim quid ſentias, id ad tuum in vrbem reditum reſeruabo, ne iure queri*

poßis,

poßis, ne in otio quidem tibi licere esse otiosum. De versibus quos auidißime exspecto, na tu prudentißime fecisti, qui tamdiu animos nostros tenueris exspectatione suspensos, vt tãquam poculum aquæ frigidæ longinqua siti exarescentes, sic nos illi multum cupientes, & diuturno desiderio flagrantes insolita quadam suauitate perfundant. Accipio tamen excusationem, modo quam citißime, quod commodo tuo fiat, eos ad me mittas. Nam quod vereris, vt expectationem de re concitatam poßis explere, vide ne, dum modestus haberi studes, parum de nobis amice existimare videaris. Quid enim? hic tu nos intelligentiæ communis expertes esse putas, vt quantum à quoquo sperandum sit, videre nequeamus? aut tam parum studiosos tui, vt quemadmodum nobis satisfacias, vehementer sit tibi laborandum? facis tu quidem, quod te decet, vt nihil à te, nisi summa industria elaboratum atque perfectum exire patiaris: verũ sic habeto, tantam esse omnium nostrum erga te beneuolentiam, eam de ingenio & doctrina tua existimationem, vt si quid minus dignum tuo nomine editum à te fuisse videremus, id quod accidere nullo modo posse intelligo, sed si quid à te elucubratum scriptorum tuorum dißimile forte legeremus, noluisse te potius tantum contendere, quantum posses, quam quantum contendisses, efficere non potuisse crederemus.

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS S. P. D. FRANCISCO BENtio Societatis Iesu.

XLI.

VTRÆQVE *litteræ tuæ mihi gratißimæ fuerunt: hæ posteriores eo etiam gratiores, quod subdubitabam, ne ægre tulisses, nihil à me ad illas Senenses responsum esse, etsi verebar satis respondisse, cum quæ petebas, ad te miseram. Mihi enim videtur melius petenti responderi, qui silentio facit quod rogatur, quam qui verborum affatim rependit, rei nihil. Gaudeo te Perusium venisse, vnde opinor crebrius à te litteras expectare potero. Cupio autem scire, quem potißimum scriptorem explicandum susceperis. Nam si nihil aliud, exacuam industriam tuam: teque fortaßis ad locos quosdam diligentius, quam ab aliis solent tractandos excitabo. Caue enim putes quidquam mihi accidere posse iucundius, quam videre te* τηλυγέτην, *vt ita dicam, disciplinæ meæ alumnum, florentem laudibus, & quotidie longius progredientem in ea via, quam me tibi olim monstrare memini. Et si tu quidem, vt à me discesisti, multo quam ego sum, meliores magistros nactus es. Sed quid tum? blandior mihi* γεροντικῶς, *& quia te olim nescio quid docui, videor mihi, te quantus es, aut potius quantus futurus es, produxisse. Sed vt hæc missa faciam, scin, tu me nuper à Pontifice iterum antiquo, vt ait Horatius, inclusum ludo? Cum enim Cæsarius multorum iam stipendiorum veteranus*

nius miſsionem impetraſſet, egerunt mecum primum Cardinales, deinde etiã αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς, *vt eam prouinciam ſuſciperem. Multa argumẽta allata ſunt quæ me mouerent, ſed vnum* ἄλυτον, καὶ ἄφυκτον, *quod pro ducentis aureis annuis quadringentos propoſuerunt. Homini autem egenti, & propter imminentem ſenectutem paulo ad rem intentiori, nullum medicamentum adhiberi potuit efficacius. Itaque redibo iam ad veteres illos congerrones meos Ciceronem, Horatium, cæteros, & mihi quodammodo repueraſcere videbor. Tumultuantur tamen, qui ex me Pandectas audiebãt, & negant ſe quenquam alium ferre poſſe: Plerique etiam niſi me habent, Iuriſprudentiæ ſe multam ſalutem dicturos eſſe profitentur: ipſi viderint. Ego ludibundus quadringentos illos quot annis in arcam,* θεοῦ θέλοντος, *concludam, vt ſit aliquando vnde otio frui poſsim. Beatum te, qui eam viuendi rationem ingreſſus es, vbi à talibus curis animus liber eſt. Noli tamen putare à me ipſo hæc ita curari, vt angar:* Λαμβάνω τὰ διδόμενα, *& quia vſque huc paulo negligentior fui, ex illa negligentia ita aliquid detraho, vt nihil detraham ex hilaritate. Adoleſcentem qui mihi litteras tuas reddidit, vidi perlibenter: & mihi, quantum ex vna collocutione exiſtimandi poteſtas fuit, viſus eſt tua commendatione digniſsimus. Saluta mihi ſi quos iſtic noſti ſtudioſos mei. Vale mi Benti optime & ſuauiſsime, & me ama.* ROMÆ. *V. Kal. Septemb.*

M. D. LXXII.

GVIL-

GVILIELMVS CANTERVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

XLII.

ETSI *satis audacter facere videor, vir doctissime, cum te literis meis interpello, quoniam tamen hunc libellum proximis his mensibus edidi, putaui me non satis ex officio facturum, nisi cum eundem ad te mitterem, tum veniam à te rerum tuarum peterem. Etenim cum id, quo libellus noster est exaratus maxime (Athenai fragmentum dico) à te primum in manus nostras deuenerit, postquam tu id cum Aurato nostro communicaras: nemini potius hoc totum, quicquid est mitti debuerat quam tibi.* Iam quod ea fuerim audacia, vt rem à te κειμηλίου δίκην habitam publicare sim ausus, non miraberis, si quanta debeat esse studiosorum hominum inter ipsos rerum omnium communitas, tecum cogitaris. Huc accessit, quod non leuiter suspicabar fore, vt alij, nisi ego præuertissem eam gloriam, cuius ego te participem iure feci, sibi solis essent prærepturi. Quanquam nihil magnopere video, cur ea res gloriæ tuæ, quæ iam pridem est toto orbe clarissima, multum addere ponderis potuerit. Quis est enim in omni quæ incolitur terra ita barbarus & omnis expers elegantiæ, vt Muretum non cognoscat, amet, exosculetur? Ego certè, ὁ τῶν λόγων ὅσον οὔπω γευσάμενος, tanti te, liberè vt loquar, facio, quanti haud scio an alium neminem. Sed, vt ad ipsum redeam libellum, in eo si

forte

forte alicui maiorem videbimur habuiſſe veritatis, quam hominum rationem, ſuggeret tibi, ſpero memoria tua, qua vales plurimum, quid de veritate Socratem Plato ſenſiſſe tradiderit. Quid quod eam præbens optimæ literæ ſuis cultoribus libertatem, vt in vtramq; partem ſine periculo diſputare poßint? nec enim hic opus eſt τὸ περὶ ψυχῆς δραμεῖν. *Quocirca, ſi hoc à te cõſecutus fuero, vir doctißime, vt nihil huius libelli editione offenſum te ducas, non admodum timebo, ne quis de me conqueratur alius: ſperabo potius me, quod ille dicebat, ſine inuidia laudem deinceps inuenire, & amicos parare poſſe. Et quoniam non facilè fortaßis me, qui ſim, agnoſces: velim tibi Aurati tui atque mei in mentem veniat, cuius ego conuictu, cum tu ante annos duos in Galliam veniſſes fruebar. Fruterij quoq; cum quo me aliquando, ſi non es oblitus, vidiſti. Si quid etiam dignaberis reſcribere (quanquam nos tantum boni non meremur) ad Oporinum, vel Petrum Pernam Typographos Baſileenſes, literas curabis. Benè vale, vir doctißime, & eum te à nobis haberi crede, vt quod aliquando de nobis Auratus, condiſcipulorum comparatione, ludens dicere ſolebat, id merito tibi doctorum omnium reſpectu tribuamus, quid hoc? inquies,* τὰ δ' ἄκρα κορυφοῦται τῷ Μυρήτῳ FRANCOFVRTI *Nundinis autumnalibus anni*

M.D.LXIV.

ALE-

ALEXANDER IVSTINIANVS M. ANTONIO MVRETO S.P.D.

XLIII.

TE post tuum discessum Venetiis in febrim incidisse, ægre sane tuli, vt debui, idq; statim meis litteris significassem: sed præter morbum, tibi molestus esse nolui. Nam indies experior quam molesta ægrotantibus omnia pene esse soleant. Cæterum mitescente iam morbo, nullum παραμυθικοῖς λόγοις *in tam magno præsertim elatoq; animo, aduersum omnem fortunæ temeritatem mihi locum relinqui video: & fortaßis, ipso iam fugato, conualescenti gratulandum potius, aliquid serij ad te scriberem, nisi id mihi Medicorum legibus* περὶ τῶν ἀνακομιζομένων *interdictum scirem. Scribam alias, & quod toties recepi, tandem cumulatißime præstabo, præsertim cum* χρύσεα ἀντὶ χαλκείων *à te sperare liceat. Interim cura vt valeas, ego vero, & Ioannes Datianus noster, valeamus, teq; plurimum salutamus; & cum primum per valetudinem tuam licuerit, à te litteras expectamus. Vale.* VENETIIS. *Prid. Kalend. Octobr.* M. D. LVIII.

EIDEM.

XLIV.

VETERIS illius familiaritatis ac neceßitudinis, quæ mihi maxima tecum olim Venetiis intercesſ-

tercesſit, minime te oblitum eſſe opinor, neq; tot annorum ἀπροσηγορία, ex animo tuo noſtri memoriam eſfluxiſſe dubito. Plarimum ſane momenti ad vulgaris cuiuſpiam amicitiæ diuturnitatem in aſsiduitate litterarum poſitum eſſe non diffiteor: mutuam vero inter nos beneuolentiam, certo iudicio ſemel ſuſceptam, eam ipſam virtutem quæ genuit, & continuiſſe & conſeruaſſe certo ſcio. Nam illam ſane παροιμίαν, quam Athenæus iure μισανθρωποποιέτην appellat, ad cuius præſcriptum, τηλοῦ φίλοι ναίοντες, οὐκ εἰσὶ φ οι, tibi probari nequaquam credo, cum amicitiam non locorũ ſpatijs, ſed amicorum moribus metiendam eſſe non ignores. Quod ſi ad meam erga te beneuolentiam, acceſsionem quoq; mearum literarum à te deſiderari mihi ſignificaueris, non ſolum hic officij genere tibi poſthac ſatisfaciam, ſed etiam eius longo tempore à me prætermiſsi vſuram cumulatiſsime reddam. Quanti vero te faciam, quamq; tui ſim memor, teſtem habes Ioannem Biſſonerium, quem tibi cum morum probitate, tum doctrina ſingulari conciliatum eſſe audio. Eum, mi Murete, ſic velim tua humanitate complectare, vt ea omnia, quæ in me, ſi Romæ eſſem, cõferres, in eum conferas. Eſt enim mihi amiciſsimus, tuiq; amantiſsimus, neq; te vnquam pœnitebit in eum beneficium contuliſſe. Experieris me hercle re ipſa & grati animi iuuenem, & commodorum memorem. Expectabo litteras tuas, quibus & me à te amari adhuc intelligam, & ſi quid Genuæ à me agi voles, certior fiam. Vale. GENVÆ. VII. Kalend. April. M. D. LXXV.

MARTINVS BELLIVICEIVS PANNONIVS M. ANTONIO Mureto S. P. D.

XLV.

IVVENIS *quidam natione Gallus, vir clariſſime, qui Roma huc venerat, ſcribendam ad te literarum anſam mihi præbuit: quarum quidem auctor, vel ſi ſæpius eas percurreris, vix tuo innoteſcat animo. Cum enim menſe Martio te, & Paulum Manutium Romæ ſalutarim, quid miri, ſi vſque ad hoc tempus in tanta temporis intercapedine, memoria tua, quæ grauiſſimis ſtudijs continuo fatigatur, exciderim? Hoc etſi perſuaſum habeo, non tamen dubito, quin facile in tui memoriam redigar: præſertim ſi & album tuum, in quem nomen meum relatum eſſe voluiſti, intueberis & memineris, quibus verbis Huberti Giphanij, Lucretij editionem collaudaueris: cum adijceres nihil eſſe quod non Giphanij cauſa libenter faceres. Quare cum tibi in mentem redijſſe nomen meum exiſtimem, ad iuuenem illum reuertar, à quo cum quæſiſſem quid rerum ageres; an quicquam de Plautina editione cogitares, quam nos iam dudum & cæteri omnes, qui elegantiorum literarum cupiditate tenentur, auidiſſime expectant: à Philoſophia naturali ad ciuilem hanc noſtram philoſophiam, quam tu ante aliquot annos, humanarum litterarum cauſa intermiſeras, te contuliſſe reſpondit. Qua in re cum tuum factum vehementer probaui, tum ratus ſum ad ſtudium iuris illuſtrandum à maximum adiumentum allatum iri, ſi tuum ex*

plum huius ætatis Iurisconsulti imitarentur, quos & barbarorum interpretum inanissimas cõtrouersias toto animi impetu insectari videmus, & omnes suum studium ad calumnias litium, & ad turpem & inuidiosum quæstum conferre. Sed quod Cuiacius & tu homines Galli in studijs sapientiæ consec[u]ti estis, id non sine munere diuino vobis euenisse credo. Idem sentire videtur Giphanius Cuiacio amicissimus, & tibi charissimus. In hac enim nostra Academia Patauina superioribus diebus fuit, atq; de te sæpius honorifice loquutus est, & nullo in sermone libentius eum versari vidi, quam cum de Plauto loqueretur, existimans scilicet, quod res est, bene actum cum studiosis literarum fore, si tam bonus Latinitatis auctor tua diligentia, doctrina, opera nitidior & emendatior in lucem proferretur. Cupit sane esse in tua gratia, quam humanitate tua fretus tuis verbis ei non solum pollicitus sum, sed etiam spopondi. Itaq; non erit tuæ bonitatis committere, vt sponsorem appellet, cum ipse facile possis dependere. Vnum est quod à te contendendum mihi putem, vt duas orationes tuas ad me mittas: quarum altera de laudibus iuris studij scripta abs te nuper est, altera in Collegio Pontificum habita. De Plauto fac promissa appareant. Diutius enim deberi politis & ingeniosis hominibus non potest. Et hercle tua maxime gloria agitur.

Vale, & salutabis à Giphanio, qui Venetijs apud Oratorem Regis Galliæ degit. PATAVIO. Kalend. Decembr. M.D.LXIV.

M. ANTONIVS MVRETVS FRANCISCO TVRNONIO S.R.E. EPISCOPO CARDINALI S. P. D.

XLVI.

SI tempus ad te ſcribendi vſque eo differre voluiſſem, Franciſce Turnoni, Cardinalis Ampliſsime, dum par à me aliqua tuis erga me plurimis maximiſq; beneficijs reperiretur oratio, magnopere mihi metuendum erat, ne & in eo quærendo, quod nunquam conſequi poſſem, inani ipſe me labore torquerem, & immodica ſilentij diuturnitate ſuſpicionem tibi aliquam anguſti & humilis animi, neq; ſatis, quantum à quoq; acciperet, ſentientis afferrem. Cum igitur, diem aſsiduè ex die ducens, ſine dubio diutius, quam par fuerat, reticuiſſem, plane obſtupefactus admiratione iſtius erga me tam prolixæ, tamq; beneficæ voluntatis tuæ: confirmaui me tandem, & ad hæc pauca, quoquo modo poſſem, ſcribenda me contuli: quibus, quod tam multis, tamq; claris & illuſtribus ſignis, me quamuis nihil prorſus tale promeritum, tibi tamen non vulgariter carum eſſe declaraueris, gratias, quando nihil præterea neq; tu expectare, neq; ego præſtare poſſum, tibi agerem immortales. Eſt omnino hæc tota gratiarum actio perpuſillum quiddam, perq; tenue: præſertim ſi comparetur cum magnitudine eorum beneficiorum, quibus tu me à te ornatum eſſe voluiſti: ſed eam tamen, cum hæc ſcriberem, pro certo atque explorato habebam,

bam, tibi non ingratam neq; iniucundam fore: cum, vt scis, ne Dei quidem bonorum omnium auctoris infinitam in nos beneficentiam vllo alio modo remuneremur. Officiorum vicißitudo eas amicitias continet, quibus inter se eiusdem sortis homines, aut certe non admodum dispares deuincuntur: vobis, quos supra cæterorum conditionem euectos, in ipso rerum humanarum fastigio diuina prouidentia locauit, illud cum corporibus cælestibus commune est, quod vt illa efficientiam quidem suam declarant in inferiora hæc, viresq; in ea exercent suas: sed ab eis nihil vicißim accipere, &, vt Græci sua lingua dicunt, pati queunt: sic vos potestatis quidem copiarumque vestrarum documenta, subleuandis inferioribus datis: ipsi vicißim quicquam ab eis, præter laudem ac prædicationem, testem grati ac memoris animi, percipere non potestis. Ago igitur tibi quam maximas gratias Cardinalis clarißime humanißime optime, agamq; dum viuam, tibique à summo huius vniuersitatis effectore ac gubernatore Deo aßiduis votis fausta ac felicia omnia precabor: non quod me dignum existimem, cuius vota ab eo attendantur: sed quod tu dignißimus, pro cuius salute atque incolumitate, etiam eorum, qui per se nullo numero habendi sunt, preces non negligantur. Ita igitur faciam: conseruabo diligenter memoriam eius humanitatis, qua tu me immerentem, talis tantusque vir, complexus es, vtque tuo de me amplißimo, atque honorificentißimo testimonio, quantum in me erit, respondeam, modis omnibus operam dabo. Illustrißimo quidem Cardinali Ferrariensi ad quem tua potißimum auctoritate adductus, me, cum primum potero, cōferam, commis-

ſurus non ſum, vt vnquam venire poßit in mentem, quod fidem tuam in me recipiendo ſecutus ſit, pœnitere. Vale. 3. Non. Feb. M. D. LVII. PATAVIO.

EIDEM.

XLVII.

NON *puta vlla mihi excuſatione apud te vtendum eſſe, quod ad te rarius ſcribam. Nam cum demum peccare ipſe mihi viderer, ſi tanti me facerem vt tibi tanto viro, tantiſq; aßidue occupationibus impedito, frequenter literis meis obſtreperem, ideoq; contineo me: & cum quotidie de te cogitem, votaque, vti debeo, pro tua ſalute atq; incolumitate faciam, in ſcribendo ſum rarior, neq; vnquam id facio, niſi cum aliquid accidit, vt, niſi ſcripſero, officio videar defuturus: quale eſt, quod me hoc tempore, vt ſcriberem adduxit. Cum enim nuper octo variarum lectionum libros edidiſſem: etſi ſatis intelligebam, eos leuiores eſſe quam vt tu, quem nihil niſi præclarum atque eximium capit, vllam magnam voluptatem ex eorum lectione percipere poſſes, iudicaui tamen, omnino mihi faciendum eſſe, vt eorum exemplar vnum ad te mitterem: neque dubitaui, quin tu eos libenter accepturus eſſes: vel quia mei ſunt, vel quia ſcripti ad eum, qui vt à te ſingulariter amatur, ita te ipſe admirabili, non amore ſolum, ſed cultu medius fidius, atq; obſeruantia proſequitur. Vnum eſt, quod quãquam mihi conſcius ſum, me optimo animo feciſſe, tamen quia fieri poteſt, vt confidentius in eo me geſſerim, quam decebat: per illam & aliis & mihi inprimis perſpectam humanitatem tuam,*

mihi

mihi, vt ignoscas, etiam atque etiam à te peto. Ausus enim sum quodam ex eis libris loco nominare te: ac versus etiam aliquot ponere, qui mihi in memoria hæserant ex edyllio quod olim ad te misi vna cum tragœdia quam de C. Cæsaris cæde factam in tuo nomine diuulgaueram. Qua in re si quid à me peccatum est (nihil enim debueram te inconsulto facere: præsertim cum te Venetiis conuenissem) peccatum est, incredibili quadam abundantia erga te mei: quam vt æquo animo feras, omnibus à te precibus, atq; omni obsecratione contendo. Etenim vere hoc dicam, nihil videtur esse ita difficile atque arduum, in quo ego paratus non sim voluntati & auctoritati tuæ morem gerere. Vnum est in quo tibi, ne quid dissimilem, non possem, nisi inuitissimus obtemperare: si me iuberes tacere de tuis virtutibus: & continere in sinu immortale illud gaudiū, quo efferor, quia me tibi carum esse sentio. Hac vna in re dum me mihi obsequi, & animo indulgere patiaris, quo minus aliud mihi quidlibet imponas oneris non recuso. Quod scribam, aliud nihil est, nisi omnes hic omnia tibi fausta & prospera precari, & gratulari aquis istis, quod eas tibi salubres & fuisse & esse audiuimus. Vale.

CORNELIVS VALERIVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

XLVIII.

VIDE *quanta in te sit humanitas, eruditissime Murete, & quæ opinio apud exteras gent...*

Iustus Lipsius, familiaris & idem discipulus meus, literarum & antiquitatis causa in Italiam proficisci velle cœpit, petijt à me, amicis quibusdam commendari: in primis autem contendit, vt ad te, cuius cognoscendi & videndi studio mirifice flagrat, literas sibi darem. Ego autem etsi videbam putidum esse me hominem, fortassis ne fama quidem tibi cognitum, literas ad te dare eiusmodi, præsertim quibus onus aliquod officij tibi imponerem, morem tamen gessi adolescenti tam vehementer petēti, & voluntati eius obsequi volui potius, quam aut naturæ aut pudori meæ. Quod feci eo libentius, quod non ad aliquem nescio quem, duris & asperis moribus scribendum mihi viderem, sed ad eum virum qui cum humanitatis studijs, & ijs artibus omnibus quæ ingenuo homine dignæ sunt, sit perpolitus, abesse non potest, quin cum in omnes, tum præcipue in earundem artium studiosos propenso animo sit ac humano. Accedit similitudo professionis & studiorum nostrorum: nam & nos pro mediocritate ingenij nostri, eloquentiæ & humaniorum literarum studia, voce & scriptis, quod in nobis est, in hac Belgica nostra excitare conamur, & tu M. Antoni antea quidem in Gallia, nunc in illa Italiæ luce, hæc ipsa studia cum immortali tua laude & omnium gentium admiratione tractas. Quare non tam quærenda mihi est excusatio & prætextus pudoris mei, quod scripserim, quam gaudendum, oblatam mihi in amicissimi mei negotio facultatem scribendi simul & testificandi amoris mei. Sed veniam ad id quod caput est epistolæ meæ. Mitto ad te, Murete hunc Iustum Lipsium alumnū, vt dixi, disciplina mea adolescentem ea probitate, modestia, ingenio, erudi-

tione,

tione, iudicio, quanta testari possum, equidem me in alio nullo, in ista imbecillitate ætatis adhuc esse expertum, tum vero quod apud te plurimum valet, studiosum antiquitatis & artium illarum quas tu amas, & in quibus maxime excellis, id est, optimarum. Caue autem existimes me hæc ambitiose, & supra quam res est commendantium more scribere: immo vero minus fortasse, quam virtus & eruditio adolescentis merentur, scribo, ne dum eum laudo, videar nos ipsos institutionemque nostram velle extollere. Quamobrem rogo te, Murete mi, vel potius precibus omnibus oro atque obtestor, per communia studia nostra, per illum amorem, quo literas & literatos omnes prosequeris, adolescentem hunc omni studio, amore, beneuolentia tua complectare atque deuincias. Et quoniam is honesto quidem genere & optimis parentibus natus, ea tamen mediocritate fortunæ est, vt se in longinqua & extera regione difficulter suis facultatibus sustentare poßit, verecunde etiam hoc à te petam (vides quantum mihi sumam) vt, si qua in re commendatione & opera tua iuuare eum potes, quod certe potes, ei vt ne desis. Hoc quidem tibi spondeo & in me recipio, te, si quid ei accommodaueris, non minorem ex eo voluptatem percepturum, quam nos vniuersos. Impedior verecundia: ne pluribus verbis te rogem, illud tantum dicam, quod in sermone sæpißime mihi significauit, eum pene non alia vlla de causa in Italiam è tam longinquis regionibus venisse, quam vt te inprimis tuique similes eruditos viros videret & cognosceret, quo erit æquius eius laborem per te ex parte leuari, cui tu laboris causa fuisti. Quod si tu aut amicorum aut familiarium tuorum aliquem

hic habes, aut fortasse habiturus es, vtere eadem audacia & familiaritate apud me, qua ego tibi præbui: efficiam vt intelligas mihi ad benigne faciendum, nec voluntatem deesse nec facultatem. Literæ hæ meæ si aliquod pondus apud te habebunt, dupliciter gaudeo: primum enim Lipsio meo, cui vehementer cupio, accommodauero, deinde mihi ad amicitiam tuam quasi fores & aditum patefecero. Quo nihil mihi potest contingere optabilius. Vale. LOVANIO ante diem 14. Kalend. Septemb.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. CORNELIO VALERIO.

XLIX.

REDIT ad te Lipsius tuus, & redit magno meo dolore. Ita enim me deuinxit sibi, præstantia ingenij & doctrinæ, integritate morum, suauitate sermonis ac consuetudinis suæ, vt, eo discedente à memetipso mihi auelli viderer. Felicem te Corneli, cuius ex disciplina adolescens tam rari exempli prodiit. Equidem antea & magni faciebam te ex scriptis tuis, & amabam pro iudicio, quod amantissime de emendatis à me Terentii fabulis feceras. Nunc vero mihi crede, tanta accessio propter Lipsium facta est, & ad opinionem de te, & ad amorem erga te meum, nihil vt magis cupiam, quam occasionem mihi aliquam dari declarandi tibi re & factis, quanti apud me sis, cuius rei si libebit periculum facere, quæso te, si qui huc venient,

quos tu ames, præcipueque qui habeant aliquid simile Lipsii, vt eos mihi potissimum commendandos putes. Nam eadem opera & ego mihi videbor abs te beneficium accipere, & conabor efficere, vt ipsi quoque eo nomine aliquid se tibi aliquando debere fateantur. Vale. ROMÆ 3. *Non. April.* M.D.LXX.

M. ANTONIO MVRETO
NATHAN. CH.
S. P. D.

L.

CVM 5. *Id. Octob. anno ab hinc quarto* ROMAM *ex Campania rediissem, postridie eius diei magna cum admiratione, te, Murete clarissime, orantem audiui, coram Pio V. Pont. Max. cum Christianissimi Regis legatus, vsitata solemnitate, magnifice exciperetur. Ea ego oratione, etiam si iam antea, ex monumentis scriptorum tuorum, qualis esses cognouissem, ita sum tamen admiratione tui inflammatus, vt ex omnibus, quos ego antea præstantissimos existimassem, tibi vni in Oratoria palmam deberi, certissimo mihi persuaderem. Quin si animo tum obsequi licuisset, vna cum illo exclamare veritus non fuissem:* ὦ σύνεσις ὦ λόγοι, ὦ μνήμη, ὦ συνθήκη μακάριος εἰ λέγειν οὕτω, μᾶλλον δὲ φρονεῖν οὕτω δυνάμενος. *Cum autem id, eo quidem in loco, & in clarissimorum virorum corona, me non deceret, illo ipso die te adii, vt amorem tui sane ardentissimum, qui oratione tam excellenti in animo iam inflammatus esset meo, apud te ipsum detegerem, & literis*

Caselii nostri, quas tunc mecum habebam amicitiæ tuæ quasi fores mihi aperirem. Accepisti tum me, vt soles, humanissimo amplexu, & literis nondum lectis, notum me tibi esse, ex sermone Caselii, quam tecum ad oppidum Sanacassianense paulo ante habuisses, ostendebas. Id certe longe mihi fuit gratissimum, cœpique vt antea doctrinam & eloquentiam tuã admiratus fueram, ita hinc etiam virtutem & bonitatem tuam suspicere, & exosculari. Verum illa congressio, fato quodam meo infelici, diuturna esse, firmasq; radices agere non potuit. Senis enim cuiusdam interuentu, vix dum inchoata collocutio nostra, interrupta est: & ipse etiã, propter comitum festinationem, & hyemem imminentem, celerius opinione, istinc sum auulsus. Quod itaque tum necessitate quadam impeditum est, quid vetat, quo minus idipsum literis restituamus? cuius quidem consilii auctorem habui, eundem illum qui me primus in animum tuum insinuarit. Cum eo enim ego hic in iisdem literis & studiis, in quibus tuæ quoque lucubrationes non parum nos adiuuant, viuo amantissime. Quod si ille, vt primo fuit, ita nunc quoque felix erit, tuamq; mihi hoc modo beneuolentiam denuo conciliabit, quis me erit beatior? quis ipso deniq; in animis hominum conglutinandis fortunatior? Ego certe Mureti notitiam & beneuolentiam omnibus Crœsi thesauris longe antepos uero. Vale ROSTOCHIO.

Kalend. April. Anno M.

D.LXX.

M.AN-

M. ANTONIVS MVRETVS AGAPETO GIDETO SVO S. P. D.

L I.

VERE es, qui diceris: neque, quam tu, ἀγαπητότερος quisquam. Itaq; nihil mihi longius videtur quam dum Romam redeam, te vt videam: tecum quotidie vt sim: tibiq; vel prosim re aliqua, vel certe prodesse coner: vt voluntatem erga te meam vel declarem re ipsa, vel tibi saltem conatu probem: quorum hoc, si me tantum respiciam, satis est: illud, quia te ex animo amo, multo optabilius mihi videtur. Et quanquam nihil mihi iucundius est, quam abs te quam maxime amari: tamen, ita mihi eueniant quæ volo, vt, si mihi detur optio, malim, iustam tibi causam esse, cur me ames, quam abs te sine vlla iusta causa amari: Agam causam meam. Debes & tu talem amicum magnifacere, qui nihil à te aliud expetens, eo te tantum amat quia dignum iudicat, qui ameris. Quod M. Antonium Bizonum potissime delegisti, ad quem itares, cui crederes, cui te in disciplinam dares, vehementer te, mi Agapete, laudo, &, vt eum assecteris, ex eius ore pendeas, eius doctrinam auidissime combibas, suadeo. Spero me istic fore ante Kalendas Septembres: &, vt sim, operam dabo: eo magis, quia te videre discupio. De Macarano meo, qui mihi perpetuo ante oculos obuersatur, quæso, Agapete mi, si quid habes, quod me exhilaret, scribe. Viuere ipse mihi non videor, donec vitam ipsius

ipsius in tuto esse cognouero. Nolito ægre ferre, quod dicam. Illum vnum plus amo, quam te: & , ne hoc tibi durum videatur, te à me proximum habeo: illum æque amo ac me metipsum. Vale. TIBVRE. 3. *Non. August.* M. D. LXXVII.

EIDEM.

LII.

VIx *ausus essem à te postulare, vt ad me Latine scriberes: veritus ne id tibi oppido difficile videretur. Quo mihi gratiores fuerunt eæ literæ quas à te Latine scriptas nuper accepi: non illæ quidem omni ex parte emendatæ, multo tamen nitidiores & cultiores quam credidissem. Itaque bene te sperare iubeo, neque dubitare, quin aliquando, duce me, aliquam sis huius quoque generis facultatem consecuturus. Aduentus huc tuus quam mihi optatus ac iucundus futurus fuerit, nihil necesse est affirmare. Satis enim, vt opinor, nosti magnitudinem amoris erga te mei, sed ita multos hic adolescentes, qui Roma venerunt, ægrotare video, vt veritus sim, ne quid tibi ista hoc tempore cœli commutatio periculi adferret. Ego ante nonum Kal. Septembr. spero fore vt nonnihil remittant calores: tunc igitur, si Deus volet, excurram istuc, cupidus videndi tui: teq; statim accersi iubebo. Non habeo nunc ad manum superiores illas tuas, in quibus nescio quid quærebas de dominio directo & vtili, cuius tamen totius quæstionis molestia facile liberare ipse te potes. Dominium enim directum & vtile, nusquam à Iurisconsultis, nusquam ab Imperatoribus nominantur, sed*

commenta ac somnia sunt eorum, qui obscurando & ineptijs suis contaminando iure ciuili, sibi se acuminis & eruditionis laudem quaesituros putarunt. Quod vsu capitur, fit pleno iure eius qui vsucepit. Qui tamen si postea id pro derelicto habeat, aequius est rem redire ad veterem dominum, si eam forte recuperare studeat quam adiudicari ei, qui neque vsucepit & sine titulo possidet. Datur igitur vindicatio veteri domino aduersus eos qui pro possessoribus, vt dicitur, possident: aequitate quadam: qua fingit lex, eam rem nunquam vsucaptam fuisse. Nam cum is qui vsuceperat, iure illo sibi quaesito vti velle desierit, prope pro eo est, ac si vsucapta non esset. Erat & aliud quiddam in ijsdem literis de quo quaerebas: sed nunc non recordor. Huius generis literas, in quibus aliquid est quod ad studia tua pertineat, & ego libentius scribam, & tu maiore cum fructu leges. Heliconio, Antonio, fratribus tuis salutem. De Matthaeo vehementer doleo, sed gratum est quod scribis, spem esse, eum sine ope praetoris in integrum restitutum iri. Horatio audio meliuscule factum esse, quod quam mihi iucundum sit, ipse scis. Vale Agapete mi, meque ama, vt facis. TIBVRI *7. Idib. Aug.* M.D.LXXVII.

CON-

CONSTANTIVS BARGELLINVS EPISCOPVS REATINVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

LIII.

AFFICIOR *lætitia incredibili, quod vt ex literis tuis accuratißime scriptis intellexi, à nonnullis Lutetiæ impressoribus vrgere, vt epistolas tuas mittas, quas prælo subijciant. Auguror enim ex eo, bonarum litterarum studiosos multum voluptatis, plurimum etiam vtilitatis ad Latinam eloquentiam vel comparandam vel augendam percepturos. Equidem etsi fateor in his politioribus literis, quæ ab humanitate nomen acceperunt, me nuperrime non esse versatum: grauißimis occupationibus abductum: Sed tamen vt sententiam meam dicam, necesse est. Nihil epistolis tuis elegantius, nihil eruditius, nihil vberius fieri posse existimo, nihil, quod ad illam Ciceronis maiestatem propius accedat. Atq; id antea testatum apud animum tuum reliquissem, nisi me verecundia mea à rei perspicuæ testimonio non necessario reuocasset, nunc quando te amicis tua scripta flagitantibus inuitum gratificari intellexi, audaciæ notam subire malui, quam in bonum publicum inofficiosus iudicari. Illa etiam non leuis coniectura ad id me valde impulit: his enim diebus, cum [illegible]hedas aliquot, quibus olim in arena mea vti consue[illegible]am, euoluerem, nihil tale opinanti epistola tua i[illegible]nus venit, quæ me, quod amantißime & di-*

& disertißime loqueretur, mirifice delectauit. Itaque cum eam ipsam vesperi inter alia scripta, quæ forent magis in promptu, retulissem, postridie mane ecce tuæ literæ, quibus epistolam postulabas, sic admirantem ea cogitatio me excepit, vt illam exstare Deus sine dubio velit. Eius igitur exemplum mitto, teq; hortor, aut si pateris, rogo, ac flagito, vt negotium conficias, neue in aliud tempus reiicias. Quod scire cupis, an æquo animo laturus sim, si quæ à me scriptæ sunt literæ vna cum tuis emittantur, vereor, mi Murete, ne quod aiunt κολοιὸς ἐν μούσαις. Ego profecto non tam tuas admirari, quam meas improbare soleo: tamen vbi, quove pacto amicos sub tuo nomine cohonestare poßis, tui consilij est, nec est cur aliorum sententiam exquiras. Quod si tibi statutum est, vt illæ horridulæ meæ literæ exeant, impones extremam manum. Sunt enim indiligēter scriptæ, quod res ipsa declarat, nec earum editionem aut probarem, aut paterer, nisi vt nostra amicitia, in qua nō minimum mihi ornamenti pono, omnibus esset nota, vehementer desiderarem. Vale mi Murete, & de bonis literis optime mereri, quando id vel vni tibi maxime licet, ne desistas, ac BARGELLINO tuo ad omnia vtere.

EIDEM.

LIV.

ITA diu iucundißime viuam, mi MVRETE, vt allato nuncio de tua valetudine, quæ te in vitæ periculum vocaret, acerbam mihi vitam putabam. Equidem ita fui commotus, vt magis fortaßis nemo, cuius

præcipuum aliquod bonum repente in discrimen esset adductum. Incredibilis est enim amor in te meus. Nihil eum extrinsecus accedens, nihil aduentitium peperit, sed virtus, quæ est ipsa per se amabilis, cuiusque omnia in te elucent ornamenta, & animi inductio cum perpetuo quodam iudicio meo conciliauit. Postea vero quum te morbo leuatum esse cognoui, difficile dictu est, quanto gaudio penè exiluerim. Ex diuturna enim animi perturbatione ad aspiciendam lucem nunc primum mihi videor esse reuocatus. Qua quidem de re tibi magnopere gratulor, etsi nostra certè gratulatio omnibus, qui modo sint & virtutis amantes, & humanitatis pietatisq́; non expertes, iure debet esse communis. Etenim quis te non amet, tanta probitate, virtute, humanitate, tam deniq́; excellenti eruditione, atque industria virum? cui salus tua æque exoptanda non sit ac sua? Eum profecto ferreum, & ab omni humanitate alienum esse dicam, nihil perspectæ, spectatæq́; virtuti, nihil illustri grauissimi viri gloriæ dare haud temere affirmarim, qui Muretum omni liberali doctrina politissimum diutissime viuere non modo non expetat, sed ab immortali Deo precibus ac votis non cõtendat. Maximam ex eo capio voluptatẽ, gaudeo, triumpho. Iam vt spero (id quod Deo optimo maximo acceptum referendum est) poteris Musis tuis operam reddere: cum quibus quo[illegible] præclare actum putem, cum omnes deliciæ [illegible] honores omnia deniq́; ornamenta, te incolumi recep[illegible], iis omnibus cariture, si te, quod Deus omen auertat, [illegible] patronum, te ducem, infelici ipsarum [illegible] mor[illegible] [illegible]isset. Quocirca mihi gratissimum [illegible] tuam meo nomine

fueris

fueris gratulatus, atque in earum clientelam me quam diligentißime commiseris. Hæc hactenus. mitto tibi nonnullas radiculas ex melle cōfectas conditasq́; quales fert hæc regio. Exiguum, inquis, munus. At tibi maxime consentaneum: è cuius lingua, quod Nestor tribuit Homerus, melle dulcior fluit oratio. Habebit etiam meæ erga te beneuolentiæ significationem, de qua etsi te pro tua humanitate non dubitare video, eam tamen & omnibus cognitam esse, & studijs officijsq́; quamplurimis colere & confirmare desidero. Quod si per tenuitatem meam assequi non potero, certè hanc voluntatis meæ propensionem liberalißime, vti soles, complectere. Inserui valetudini: huic quantum studij diligentiæq́; adhibueris, tantum te mihi publicæq́; vtilitati, cui consulere gloriosum est, elargitum esse cognouero. REATE ex ædibus nostris. Non. Februar. M.D.LXXVI.

M. ANTONIVS MVRETVS CONSTANTIO BARCELLINO Episcopo Reatino S. P. D.

LV.

NVNQVAM putassem fore, non modo vt ex tuo, sed vt ex cuiusquam dolore voluptatem capere possem. Et tamen si vera dicenda sunt, fatear necesse est, iucundißimum mihi fuisse, quod ex literis tuis intellexi, vehementer doluisse te, cum primum de inualetudine mea nuncius istuc allatus est. Dolor enim ille aliunde, quam ab eximio quodam amore erga me

tuo, proficisci non potuit, & mihi, ex quo te primum vidi, atq; ex aliis plurimis audiui, qua tua eruditione ac virtute vir esses, nihil optatius fuit, quam vt abs te amarer. Iam optabilium rerum signa atq; argumenta omnia iucunda esse notum est. Incredibiliter igitur gauisus sum, Bargelline vir præstantißime, tanti me à te fieri, vt & mirificum dolorem senseris, cum me grauiter ægrotare audisti, & exhilaratus sis, simul atq; Dei beneficio morbum depulsum esse cognosti. Quanquam ego ipse nondum satis constitui, vtrum mihi satius fuerit ex huius vitæ miseriis quamprimum eripi, an diutius hic manere. Certè enim cum omnes summo consensu Medici dictitarent, nullam prope amplius reliquam esse spem euadendi, ita me compararam, atque ita animum composueram, vt neq; angerer neq; terrerer mortis, vt putabatur, imminentis metu: neq; quidquam aliud à Deo peterem, quam vt mecum misericorditer ageret, condonaret errata anteactæ vitæ, neq; pateretur me in illa separatione animi à corpore, aut diutius aut vehementius torqueri, quam vires meæ ferre possent. Hoc ego tum vnum agitabam animo, hoc ex animo precabar, hoc cæteros quoque, qui mihi aßidebant, vt à Deo mihi impetrare conarentur, obsecrabam. Spero tamen, relictum esse me à Deo in hac vita, vt maculas superiori ætate contractas, lachrymis deleam: tandemq; omißis & abiectis vitiorum illecebris, saltem iam senex eam viuendi rationem capessam, quam tenere à principio debuissem. Atque à te, vir clarißime, etiam atq; etiam peto, vt me ad hoc animi mei propositum persequendum, vt exemplo incitas, ita & monitis ac præceptis, & fusis pro me ad Deum preci-

bus adiuuare digneris. Iucundißimum mihi fuit munus tuum. Nam radiculæ illæ non tantum palato suaues sunt, sed etiam ad valetudinem meam valde accommodatæ. Mitto ad te, vt te pro opibus remunerer, librum vnum orationum mearum, & poemata quædam, quæ spero te libenter lecturum esse, non quod valde bona sint, sed quod mea. A te pete vti me amare pergas: tibique pro certo suadeas, te à me ita obseruari ac coli, vt paucos admodum habeas tui, quam ego sum studiosiores. Vale. Romæ, XIV. Kalend. Mart. M.D. LXXVI.

CONSTANTIVS BARGELLINVS EPISCOPVS REATINVS M. ANtonio Mureto S. P. D.

LVI.

AMAVI *te semper mi* MVRETE, *ex quo primum die cognitus es mihi, cum te nunquam antea vidissem, commotus fama laudum tuarum, postea vero quam te de superiori loco docentem audiui, ita tui studiosum incensus, vt nullam amoris accesionem fieri posse putarem. Acceptis tuis literis XIV. Kalend. Mart. datis, (fatear necesse est) ad summum amorem tantus cumulus accesit, quod fieri iam non posse arbitrabar, vt nunc denique videar amare, antea dilexisse. Nam si omni obseruantia insignes doctrina & grauitate viros colere debemus, quanti fieri à meipso debes, qui omni liberali doctrina ita sis excultus, vt habeas*

paucos admodum pares, superiorem vero neminem, cum hæc ipsa sint tibi cum tanta Christiana pietate coniuncta? In qua quidem nemo sapiens veras virtutes omnes inesse negabit, quibus nobis ipsi felicitatem comparamus: hanc vnam laudo & admiror, & ante omnia expetendam esse censeo; hanc non modo Craßi diuitiis, sed omnibus etiam animi ornamentis, quæ humanis viribus pateant, antepono: hæc ipsa te olim mihi charißimum, longe iam chariorem reddidit. Hinc illa tua in periculosißimo morbo fiducia modo concepta, non angebaris, non terrebaris mortis imminẽtis metu, sed ad Deum optimum maximum toto animi impetu ferebaris sperans fore, vt eius beneficio post has ærumnas & calamitates, tandem beatiorem vitam consequi posses. Hi sunt nimirum animi fructus, nullius culpæ, quæ Dei gratiam discutiat, sibi conscij: qui cum à corpore separabitur, licet sit periculis ac terroribus vndiq; circumfusus, nihil tamen benefactorum conscientia fretus, timendum arbitretur. Hoc oro non modo vt vtrique nostrum, sed cunctis salutari renatis aqua cõtingat. Quod autem dubitas vtrum satius tibi fuerit, ex huius vitæ miserijs quamprimum eripi, an diutius hic manere, etsi est eiusmodi, vt non facile explicari poßit, tamen est quod Deo immortali gratias agamus incredibiles, qui tibi vitam, optabile suapte natura donum prorogauit, bonarum artium cultoribus consuluerit, teque sine dubio ad maiorem laborum tuorum mercedem reseruarit. Præclara enim ista tua à Deo accepta dona si intelliges te ea conditione accepisse, vt cum ea ad communem vtilitatem contuleris, reddere cum fauore debeas, quis dubitet vberiora ac præ-

stan-

stantiora præmia tibi parata fore? Quare te hortor, ac si æquum est, rogo, vt habeas rationē valetudinis paulo diligentius, teque in dies magis magisq́; confirmes, sentiasq́; in eo verti communem causam, quam quidem, vt arbitror, nemo vnquam, qui saperet, non priuatis commodis anteposuit. Ego vero etsi me exiguis omnino meritis adiutum esse probe noui, tamen à Deo summopere contendam, vt te incolumem diu seruet in vita, atq; ad eorum numerum adscribat, quos antequā orbis conderetur, elegit. In quo quidem si minus gratia potero, gaudeo me tamen pietati, amicitiæq; debitum officium præstitisse. Venio ad Orationum ac Poematum tuorum librum quem sane legi libentissime. Orationes habitæ de Philosophia me delectarunt, quantum vix credas: omnes vero ea eloquentia, ac doctrina conscriptas esse video, vt, quemadmodum mea fert opinio, quam tamen ab amore falli non credā, summa vigeat eloquentia præstanti cum eruditione coniuncta. Non verborum elegantiam, aut splendorem, non sententiarum grauitatem desideres. Quid est vel antiquitatis, vel historiæ, vel exemplorum quod non ita proferas, vt nihil ignorare videaris? Sed mirari satis non possum quam venuste, quantaque cum dignitate Theologiæ locis eas perspergere consueris, ita fit vt & summum oratorem exprimant, omniq; scientiarum genere perpolitum redoleāt. Quas equidem lego, etsi ἄφωνοι sunt, crebro tamen aures meæ præclara illa voce tua, qua prælegens in publicis gymnasiis vteris, personare videntur. Poemata mirum in modum me cœperunt. Quid enim vel à diuturno studio, vel à diuite vena proficisci potest, quod non fueris consecutus? & quidem tum illa pro-

 sunt,

sunt, tum magnopere delectant. Crebræ sunt, & acutæ sententiæ miros pietatis igniculos excitant, stilus quoque ita rei consentaneus, vt facile quiuis intelligat te parem, eandemque in vtroque genere laudem assecutum. Quamobrem tibi cum plurimum debeo, tum vero quibus verbis gratias agam, non reperio. Sed caue suspicêre me hoc auribus tuis dare. Nam etsi mirifice amicos colo, plus tamen veritati tribuo. Quod enim ita sentio, idcirco meam de tuis sententiam aperire non dubitaui. Vtinam aliquid esset in me ingenij, vt laudes tuas non dedererem, sed augerem. Scio id à modestia tua minime postulari, malui tamen iudicium periclitari meum dicendo, quam silentio rem non sine suspicione improbitatis præterire. Da operam vt valeas, atque meipsum vna cum vniuersa familia mea ad omnia tua paratissimum esse confidas. REATE. *VI. Id. April. M.D.LXXVI.*

AD M. ANTONIVM MVRETVM.

LVII.

O Qui flos hominum politiorum es,
Quot sunt, quotquot erunt, quot aut fuerunt,
Doctrinæ decus elegantioris,
Lumen Italiæ, MVRETE *salue.*
Salue, & has aliquid puta esse nugas,
Quas mittit tibi maximo Poetæ,
Longe pessimus omnium Poeta.
Sic Caluus tenero ausus est Catullo,
Saturnalibus optimo dierum,
Dono mittere pessimos Poetas,

Quis is continuo die periret.
At tu ni caueas, MVRETE,*nugis*
Istis, tam illepidis & inuenustis,
Plenis ruris & infacetiarum.
Non dies aliquot velut Catullus,
Sed totum male nauseabis annum.

Iustus Lipsius.

M. ANTONIVS MVRETVS ALEXANDRO RIPARO suo S.P.D.

LVIII.

DVLCES *literæ tuæ, vt omnia quæ à te proficiscuntur: etsi in eis multa peccaueras. Sed vt filioli balbutientes libenter audiuntur à patribus, suntque eorum etiam ipsi errores voluptati, sic mihi ista tua in literis infantia iucundissima est. Eas ipsas ad te remitto mea manu emendatas. Scis enim ita inter nos conuenisse. Tu, mi Alexander dulcissime ac suauissime, sequere magno animo eam viam, ad quam & tua te natura fert, & ego tibi hortator atque impulsor fui. Magnam de te spem meo testimonio apud parentes tuos concitaui: quæ ne & eos & me fallat, omni tibi cura ac studio prouidendum est. Vale. Nonis Iulij.* TIBVRE. M.D.LXX.

EIDEM.

LIX.

NE *priores literæ tuæ ad te peruenirent,* CAROLI *incuria factum erat, cuius tu quoque negligen-*

gligentiam nosti. Nunc vna cum his meis vtrasque tuas accipies, simulque hoc intelliges, quod tibi gratuleris, posteriores multo meliores esse prioribus: vt, si ad istum modum pergas magna mihi spes sit, te praeclare responsurum expectationi meae. Vide igitur, si me amas, quod & facis, & facere certe debes, vt omnibus aliis rebus neglectis, quantum quidem valetudinis ratio patietur, vrgeas studia tua: multa legas, multa ediscas, multa audias, frequenter cum iis versare, quorum familiaritate, ac consuetudine melior, ac doctior fieri potes. Fac cogites grauissimam esse iacturam temporis: praecipue autem ista aetate, qua tu nunc es, hora nulla tibi perire sine magno dispendio potest. Saluta mihi praeceptorem tuum, cui meas ad te literas ostendas licet: Eas quidem quas tu ad me missurus es, nemini prorsus ostendi volo: eas enim mihi gratiores faciunt ipsi errores tui. Vale mihi dulcissime Alexander. IV. Id. Iulij. M. D. LXX. TIBVRE. Oblitus eram scribere, heri in mensa iniectum esse sermonem de comoedia: qua occasione multa de te quoque dicta sunt. Valde tibi tunc aures tinniisse oportet. Omnino spero fore, vt huc tibi ad me veniendum sit.

EIDEM.

LX.

PERGE, *vt facis, mi* ALEXANDER, *amare literas, eis te oblectare: in eis omnia & seria & ioca tua collocare. Nam magnus labor, magno tibi olim honori futurus est. Ista via, quam tu nunc ingrederis, multis humili & obscuro loco orti ad amplissimas*

mas dignitates peruenerunt. Atque etiam si nulla eiusmodi præmia literis proposita essent: ipsa tamen doctrina amanda est per se: neq; quidquam in homine ingenuo turpius est ignoratione earum rerum, quarum scientia sine literis comparari non potest. Voluptas quæ ex turpibus capitur, celeriter transit, dolorem autem in animo diuturnum relinquit: at labor in rebus honestis collocatus, ipso quidem effugit, memoriam autem sui in animo relinquit plenam honestissimæ & solidissimæ voluptatis. Hoc cogita & vale. Postrid. Id. Iul. TIBVRE.

EIDEM.

LXI.

ETSI *nihil erat quod scriberem, ac præterea mirum me quoddam scribendi odium tenebat: nolui tamen verberonem hunc meum sine meis ad te literis istuc venire. Amo te quotidie magis, quod à te literarum studia eodem modo amari confido. Sed velim ad me diligenter scribas, quo te nunc scriptore oblectes, Cicerone an Terentio, an quod malim vtroque? Dare etiam operam debes, vt in ijs quæ ad me scribes, ijs loquendi generibus vtare, quæ in illorum scriptis notaueris, vt ea ipsa res fidem mihi faciat diligentiæ in eis legendis tuæ. Vale.*

Tibure. V. Kalen. August.

M. D. LXX.

EIDEM.

LXII.

NEMO est omnium ad quem libentius, quam ad te scribam. Sum enim animo ac voluntate erga te plane paterna. Sed vix credas, quam sim in hoc secessu occupatus, quem tamen plerique omnes esse plenum otij putant, & quotidie quinas aut senas ab amicis literas accipio, ad quas si respondere omnes velim, nil aliud agendum sit. Gratum est mihi, quod applicuisti te ad consuetudinem P. Æmilij, & Toratij Macarani. Eorum enim vterque te & doctrina, & exemplo efficere meliorem potest. Tales sectare: qui autem alio ingenio sunt, eorum consuetudinem quasi pestem aliquam vita. Ætati tuæ nihil diligentius prouidendum est, quam quibus sodalibus vtare. Neque ego seuerum esse te ac tetricum, omniq; generi voluptatum inimicum volo. Hoc tantum moneo, non eas amicitias quærendas quæ dulcißimæ videantur, sed inducendum animum, vt quæ honestißimæ sunt, easdem etiam dulcißimas esse ac suauißimas putes. Mi Alexander etiam atque etiam vale. TIBVRE. V. Id. Aug. M.D.LXX.

EIDEM.

LXIII.

VIDE quam te amem, cum à multis hodie literas acceperim, nihil mihi prius faciendum esse duxi, quam vt ad te potißimum rescriberem, caue putes, Alexander mi, ipsi te patri tuo chariorem esse

quam

quam mihi. Ac si quæras quæ causa sit huius erga te tanti amoris mei, ne viuam, si aliam adferre possum, quã quod videor mihi animaduertisse in te ingenium excellens, & si tu volueris, ad omnia summa natum. Sed tu hoc facito tecum cogites: multas res esse suapte quidem natura bonas, sed quæ culpa eorũ qui illas possident, interdum peßimæ ac perniciosißimæ fiant. Bonæ sunt opes, sed si quis non recte vtatur, malæ. Bonũ forma; sed id bonum multis exitio fuit. Ex eodem genere est ingenium: si rectè vtaris, nullum prope hominum generi dari potest maius aut præstabilius donum. Sed si ad bonum ingenium mala mens accesserit, itidem erit, vt gladius in manu furiosi. Quo erit melior & acutior, eo plus adferet mali. Ego autem te, Alexander, amo nunc, quia ingenio bono es, amare desinam, si tu bono ingenio malè vti cœperis. Sed id spero non fore, teq; bono ingenio benè vsurum esse confido, vel tuapte sponte, vel quia videris mihi valde amare amorẽ erga te meũ: quem tueri ac conseruare alia ratione nulla potes. Vale, & si me amas, virtutem ac literas ama. Nulla in humanis rebus maiora bona sunt. Iterum Vale. Tibure. 8. Kal. Sep. M.D.LXX.

EIDEM.

LXIV.

ACCEPI ternas tuas literas: in postremis autem quædam erant ita negligenter scripta, vt facilè constaret, aliud egisse te, cum illa scriberes. Ostendam ea tibi, cum istuc venero, & auriculam peruellam tibi, vt postea in scribendo attentior sis, & saltem eos solœcismos effugias, quos effugerent etiam

pue-

pueruli, qui primis literis imbuuntur. Noli tamen ex hac mea admonitione molestiam vllam capere. Non enim propterea volo quidquam de tua hilaritate detrahi, sed ad diligentiam addi. Vale. TIBVRE. IX. Kalend. Octob. M.D.LXX.

EIDEM.

LXV.

VERSICVLI, *quos ad me misisti, ostendunt illi quidem, te si ad Poëticam ingenium tuũ contulisses, & bonos magistros nactus, in eo studio perstitisses, ad aliquam præstantiam peruenire potuisse. Nam & numerosi sunt, & sententias habent, neq; inconcinnas, neq; ineleganter collocatas: & ipsum dicendi genus non abhorret à recto. Planeq; sperare posses, te aliquando bonum Poëtam fore, si hoc agere velles. Sed maiora tibi proposita sunt, quæ, quantum potes, vrgeas censeo: & subsiciuis horis veterum Poëtarum scripta manibus versas, non tam vt imiteris, quam vt eis te oblectes: simulq; aliquid ex eis assiduè, quod tibi vsui sit, colligas. In scribendis versibus tempus à te collocari, verum vt fatear, nolim. Malos versus facere turpe est: mediocres, inglorium: bonos difficilius, quam vt præ[illegible] possit ab iis, quibus aliud agendum est. Quid in tuis [illegible] præsens præsentem monere possem: per literas non æquè facilè possum. Rectéque ac verè mihi videtur Ouidius dixisse, emendandi laborem maiorem esse quam scribendi. Mihi hoc credas velim: me hodie non difficilius ad saltandum, quam ad faciendos versus adduci posse. Si quid erit serium, [illegible]*

neam

meam operam desideres, non deero: in his leuioribus, si quando de me cogitabis, peto à te, illud quoq; cogites, non multo iuniorem esse me, quam erat Horatius, cum illa de se scriberet:

Nunc itaq; & versus, & cætera ludicra pono. Vale. ROMÆ. I[...] M.D.LXVIII.

M. ANT[ON]IVS MVRETVS PAVLO [S]ACRATO SVO S. P. D.

LXVI.

TANDEM ad te remitto epistolas tuas: neque enim per assiduas occupationes, & per molestissimum oculorum dolorem, quo dies aliquot laboraui, citius licuit. Eæ si conquerentur, se à me paulo seuerius acceptas esse: recordari debebis, hoc ipsum à te mihi mandatum esse: vt si mollius ac lenius eas tractare voluissem, verendum mihi fuerit, ne tibi non satis [ob]sequens viderer. Sed de his satis. Nunc exponam tibi totum illud negotium Polonicum: quando literæ quas ad te, re adhuc recen[ti], scripseram, perierunt. Stephanus Poloniæ Rex, qui & alijs regijs virtutibus o[rna]tissimus est, & hoc supra cæteros omnes Reges, qui [mu]ltis ab hinc seculis vixerunt, eximium habet, quod & amat vnice homines eruditos, & ipse omni elegantis doctrinæ genere mirifice excultus est, miserat in Italiam vnum è domesticis suis, qui quasi delectum quendã haberet, præst[anti]ũ doctrina virorũ, eosq; opimis admodum propositis con[ditio]nibus, in Poloniã inuitaret, ad

Academiam nouam, quam Rex, Cracouiæ instituere parabat. In mandatis autem regijs, quod ad alios quidem attinet, facta erat potestas ei qui huc venerat, optimum quemque & in docendo exercitatißimum deligendi: de tribus nominatim perscriptum erat: de me, de Carolo Sigonio, & de Fuluio Vrsino. Ac mihi merces proposita mille quingenti quotannis aurei nummi. Addebat Rex, si sacris initiari vellem (nondum enim sciebat me Sacerdotem esse) perfecturum se, quo mihi magis liberet manere in Polonia, vt intra breue tempus, honesto aliquo Sacerdotio, ex quo non minus quingentos annuos aureos nummos caperem, cohonestarer. Ea de re vnus è primoribus illius regni, Ioannes Zamoscius, qui nunc magnus regni Cancellarius est, literas ad me peramanter, perq; honorifice scriptas dedit. Commotus sum non tam ipsius præmij magnitudine (etsi his quidem temporibus inusitata) quam tanti regis tam propensa ac benefica erga homines literarum studijs deditos voluntate. Neq; me commouebat itineris difficultas: qui exploratum haberem, cum lectica, vna cum filiolo fratris mei, puero sex annos nato, quem mecum illuc ducere cogitabam, ad fanum Lauretanum (eo enim, religionis ac pietatis causa, iter facere decreueram) gestatus essem, posse me scio Cracouiam vsq; commodißime vehi. Et iam conuenerat, vt mihi Regis nomine ad iter conficiendum darentur trecenti aurei nummi, ad quos ego ducentos de meo præterea addere cogitabam. Iam mihi illud sanctitatis & doctrinæ specimen Stanislaus Cardinalis Varmiensis gratuitam habitationem in palatio, quod Cracouiæ habet amplißimum offerebat. Multa à summis viris literæ

com-

commendatitiæ in Germaniam & in Poloniam promissæ erant: vt cum eo venissem, nunquã fere in diuersoria publica ingredi necesse haberem. Neq; verebar illam quæ in Polonia esse dicitur, inclementiam cœli asperitatemq; frigoris. Sciebam illa omnia re multo minora esse quam fama: & alioquin sim ipse quoque natus in parte Galliæ maxime montosa ac frigida. Quod autem quidam qui deterrere me cuperent, clamabant gentes illas feras ac barbaras esse, interdum mihi risum, interdum stomachum mouebant. Magna mihi, Socrate, cum multis Germanis magna cum permultis Polonis familiaritas, magnus vsus, magna neceßitudo fuit. Semper eos expertus sum bonos viros, rectos, simplices, apertos, humanißimos præterea, & prope omnes eo vitæ cultu ac munditia, quæ ad elegantiam potius quam ad vllam barbariem accederet. Nugæ istæ sunt hominum, eos qui adulari & fallere, & aliud loqui, aliud cogitare nesciunt, barbaros vocantium. Vtinam nos eo modo barbari essemus. Viri vero barbariores sunt, nati in media Italia, quorum vix centesimum quemq; reperias, qui Latine aut Græce loqui sciat, aut literas amet: an Germani ac Poloni, quorum permulti & earum linguarum vtramque perfectißime callent, & ita literas ac liberales disciplinas amant, vt in eis tempus omne consumant. Olim illi fortaßis asperi ac barbari fuerunt: hoc quidem sæculo, vereor ne ad nos barbaries, ad illos cultus & splendor vitæ, & eruditio atque humanitas, mutatis sedibus commigrarint. Itaque, vt verum tibi fatear, libentißime eo commeassem, si nihil obstitisset. Quicquid enim commodi mei causa ab eis petebam, id omnes prolixe ac copiose offere-

bant, vt iam constaret inter nos sine vllo negotio conuenturum esse. Quid quæris? Fidem eis dederam, venturum esse me, si per summum Pontificem, cui seruio, & per Cardinalem Estensem, cuius in clientela ac familia sum, liceret: alioqui enim non posse me, nisi eorũ permissu, de me ipso quidquam tale polliceri. Putabam autem, neutrum eorum hoc iniquo animo laturum: cum Cardinalis quidem gratis me alat. Nullam enim ad rem mea opera vtitur: summus autem Pontifex ingentem copiam habiturus esset eruditissimorum hominum, qui se in locum meum substitui postularent. Contra tamen accidit quam putaram. Etenim cum rumor de meo discessu tota iam Vrbe peruulgatus esset, Conseruatores populi R. (is summus Magistratus est eorum qui hodie populi suffragijs deferuntur) ad Pontificem accedunt, cum præsentes etiam adessent ij ex Cardinalibus, quibus studiorum cura commissa est, remq; ei exponunt: atque ab eo supplices petunt, ne me abire patiatur: addunt multa de me, quæ malo te ex alijs cognoscere. Pontifex benigne eos audit: bono animo esse iubet: se, quod opus foret, imperaturum esse confirmat. Paucis post diebus per Ludouicum Castaneum Rupipozæum Christianissimi Regis Oratorem, virum & claritate generis, & virtute & eruditione præstanter, iubet mihi denuntiari ne abeam: sibi curæ fore, ne me, quod auctoritati suæ paruissem, pœniteret. Responde[i], nullam pecuniam mihi esse tanti, vt mihi quidquã placeret quod Pontifici displiceret: & honorificum quidem mihi visum esse, quod à tanto Rege vocarer: sed multo honorificentius, quod & à Pontifice, & à tali Pontifice retinerer. Pontifex postea epistolam ad

me

me misit amantißime scriptam, qua ad stipendium quingentorum nummorum aureorum, quod iampridem capiebam, significabat se ducentos præterea addidisse. Eodem tempore Matthæus Contarellus Pontificis Datarius vir & eximia quadam integritate vita, & singulari Romanarum rerum intelligentia insignis, & mei, vt scis, amantißimus, certiorem me fecit, sibi à Pontifice mandatum esse, vt mihi quamprimum attribueret & adsignaret annuam trecentorum aureorum nummorum pensionem. Itaque Rex tam longinquus effecit testimonio & iudicio de me suo, vt sanctißimi Pontificis liberalitate ad veteres fortunulas meas accesserunt annui quingenti aurei nummi. Sed & Cardinalis Estensis simul atque istinc rediijt, amplo me atque honorifico munere donauit: quod ego eo magis prædicare gestio, quod ipse tacere me iußit. Parendum tamen est, ne dum gratus haberi volo, me illi non satis morigerum præbeam. Sed & ego scribendo defessus sum: & te suspicor, cum hæc tam verbose scripta legeris, fessum fore. Vale. ROMÆ. *Pridie Kalend. Maij.* M.D.LXXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS IACOBO CVIACIO I.C. S. P.D.

LXVII.

BIENNIVM *iam est, & eò amplius* [illegible] *V.C. cum Lælius Vbaldinus, & Octauianus summo genere nati adolescentes, in Gal*[illegible]

diorum causa, auctore potissimum atq; impulsore me, contulerunt. Nam cum ex me ipsorum propinqui quæsissent, quid eis potissimum faciendum esse, quaque ratione ipsorum studijs optime consuli posse censerem? auctor eis fui vt Lutetiam primum irent, ibiq; se Græcarum literarum & Philosophiæ magistris recoquendos darent: deinde Ius ciuile, cuius studio incensi erant neque vsquam hodie nisi in Gallia, neq; in Gallia, nisi à Cuiacio, recte ac vere disci posse sperarent. Ita igitur fecere: & quod meo consilio paruerint sibi magis magisq; indies gratulantur. Ego autem Cuiaci, ambitiosum fateor esse me: &, quod Thucydides ait, vnum hoc πάθος senij expers esse, vere ab eo dictum, demum experior. Quare cuperem, eos qui mihi iam multum se debere agnoscunt, quod indicauerim sibi iter ad fontem, debere etiam mihi, quod à te, mea causa, libenter viderentur, exciperenturq; ea humanitate ac comitate, qua tu excipere omnes ingenuo ac liberali præditos ingenio soles. Sed vereor, ne mea iam sera commendatio sit: neve ipsi, qua sunt & morum & ingenij elegantia, ita te iam, hominem ὑπὸ τῶν τοιούτων ἐνάλωτον, cœperint, vt nouæ commendationi supersit locus. Peto tamen à te, quantum me amas, & puto me à te non vulgariter amari, vt, siue aliquid est, quod addi ad tuam erga eos beneuolentiam possit, id mea causa adijcias, siue ita iam eos amas, vt nulla fieri possit accessio, reperias ipse tamen, atque excogites aliquid, quod commendatione mea adductus, eorum causa fecisse videaris. Ego te, Cuiaci, eximie amo: & quantum in me est, excito horum hominum ingenia ad euoluendos libros tuos, & ad cognoscendam do-

ctrinā

ctrinæ tuæ præstantiam, te quoque æquum est, aliquid mea causa facere. Maius autem facere nihil potes, quam si his duobus adolescentibus ostendas meam commendationem aliquid apud te valere. ROMÆ. 7. *Kal. Febr. M. D. LXXIX.*

IOANNES CASELIVS M. ANTONIO MVRETO S. D.

LXVIII.

EGo *vero quam sum importunus? Toties te interpello: siue hoc facit tuus in me animus: siue mea de te persuasio: siue hominum tui sitis. Mihi enim quæuis harum causa sufficit ad excusationem. Vt autem prætercam, quæ in nobis mutua esse lubens mihi persuadeo, nemo est vel modicum tinctus literis, quin & te magnifaciat, & si istuc proficiscatur, audire vocem tuã, vultum contemplari, & humanitatem experiri velit. Vides quid dicturus sim. Hi amici mei Ioannes Lubecius & Gallus Beccius Germani fama tui nominis permoti, & ipsi te salutare iampridem in animum induxerant. Quod cum mihi mirifice placere intelligerent, vt qui te iam penitus perspexissem: visi sunt à me epistolam hanc cupere, quam ipsis dedi breuem & incultam, vt vides. Hæc tamen munus suum obierit, si ipsis fores in sermones tuos patefecerit, quod haud dubie siue illa etiam antequam hæc legendo processeris, siue tua humanitas faciet. Si tamen hoc requiris præterea, cognosces viros & virtute præditos, & literis probe excultos, & cum omnium eruditorum, tum tui obseruantissimos. Quæ cum in iis deprehendes, erunt tibi me*

quoque tacente commendatißimi, cui commendationi si fiet quædam quoque ex hisce literis acceßio, multo magis & ipsos & me tibi obligabis. Vale Murete clarißime. FLORENTIA. *Kal. Martÿs. Anno. M. D. LXVII.*

ANDREAS DVDITIVS M. ANTONIO MVRETO V. C. S. P. D.

LXIX.

PVDET *me ad te, virum eloquentißimum, scribere. Neque tamen impetrare à meipso possum, vt nullas potius, quam eius generis, cuiusmodi soleo exarare, literas ad te scribam. In quo tu, humanißime Murete, non quam in scribendo sim infans, sed quam studiosus, quam tui cupidus, spectare debes, magnum me hercule beneuolentiæ cum verecundia fuit certamen, sed vicit tandem beneuolentia erga te mea, & ad scribendum me impulit. Neque vero nullos stimulos addidit ingens illa, perspecta mihi & cognita superiore anno humanitas tua, cum ego te officij causa adirem, qua tu me hominem tibi ignotum ita obstrinxisti, vt quibus plus, quam tibi, debere me sentiam, quam paucißimos habeam. Admirabar equidem antea doctrinam, atque incredibilem quandam in dicendo suauitatem tuam, ac summam in familiaritate, atque amicitia tua gloriam statuebam. Nunc vero non id modo, sed ex quo die te cognoui; ita te amare cœpi, vt illis, quibus tua consuetudine frui datum est, demum*

inui-

inuideam, illos solos felices esse ducam. Atque vtinam hac eadem & mihi felicitate frui liceret. Sed non licet, at quod licet facio, meumq; incredibile hoc tui fruendi desiderium leuo frequentißimis & honorificentißimis de te, deq; excellenti tua doctrina sermonibus. Ex quo enim ego te die cœpi diligere, omne studium, omnem orationem meam, qualiscunq; ea sit, ad laudem & tui nominis gloriam contuli. Quod sane non eo dico, quod meis sermonibus, & prædicatione quidquam ad tuam famam putem accessisse, (neque enim tam sum à ratione alienus, vt facibus solem illuminari posse credam) sed vt, quanti te faciam, quam obseruem, quanta beneuolentia complectar, intelligas. Quod tibi persuasum esse ita cupio, vt nihil optem magis. Audio te habere paratos quosdam annotationum libros, quos in manus hominum emittas, quos quidem quales exspecto, futuros auguror, hoc est, omni doctrina eleganti refertos. Quid enim aliud à tali tantoque viro exspectari queat? Peto abs te, vt cuius generis id totum sit, ad me perscribas, & quæ tua est humanitas, si quid iam est à Typographo descriptum, ad me mittas. Nam plane non fero desiderium legendi eius libri. Superioribus annis, cum Lutetiæ Parisiorum magna tua cum laude & omnium admiratione Philosophiam ita doceres, vt non minus sententiarum grauitatem, quam verborum elegantiam, dicendiq; artificium homines admirarentur, audio te quiddam in quintum Aristotelis ἠθικῶν Νικομαχείων librum scripsisse, quem ego librũ iam ab aliquot annis legere discupio. pergratum igitur feceris, si etiam hunc mihi literis tuis adiunctum miseris. Vale mi optime atque eruditißime Murete,

& mea libertati ignosce, ac hominem tui studiosissimum cupidissimumque mutuo ama. PATAVIO. *6. Id. Maii. M. D. LIX.*

PETRVS MORINVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

LXX.

CVM *Theologum Græcum prædicatione incitatus tua admirari cœpissem, isque huc venisset, cum ego discipulo meo forte operam darem, permoleste tuli, eam me conueniendi hominis doctissimi atque humanissimi potestatem per imprudentiam amisisse. Et quo dolorem meum desideriumque tanti viri lenirem, & aliquid earum literarum elicerem, quibus inprimis delector scripsi ad eum, mandauique meo, cui literas dederam, vt studiose percontaretur, vbinam esses, vt valeres, quid ageres? Is te ibi esse renunciauit, se veritum esse tecum loqui, & propter redeundi festinationem expectare non potuisse, dum esset commodum. A te summo studio peto, mi Murete, vt de rebus, de literis, de consilijs tuis ad me scribas. Amiotumne conueneris, & quid ei gratum feceris de Plutarcho, de Victorino: hic sit etiam in manibus, an iam diuulgaris: consiliumne sit sacros & Ecclesiasticos reliquos Scriptores studio & opera simili adiuuare, atque Victorinum. Iam enim leuiores literæ, παιδιαὶ tibi sunt σπουδὴ καὶ διαγωγὴ, sanctiores. Tu illa αὐτοσχεδιάξεις. Ad hæc vero iam matura ætate animum studiumque tuum contulisti.*

In

In quibus te iam arbitror, vt ait Theognis, τὰ μὲν μαθεῖν, τὰ δὲ δεικνύναι, ἄλλα δὲ ποιεῖν. *Velim item, teq; id etiam atque etiam oro, si quando erit otium, si quid homini amicissimo & obseruantissimo tui cogitationum tuarum impartiendum putas perscribas ad me, quid de his miserrimis temporibus sentias, quibus* ἐκ τῶν νεωτερισμῶν, ἐκ τοῦ κινεῖν τὰ ἀκίνητα καὶ τὰ μηδὲ νῦν γε καὶ χθὲς ἐξῶντα, *in hanc perniciosissimam* στασιωτείαν *&* ἀναρχίαν *incidimus. Græcum Theologum meis verbis plurimum iube saluere. Vale,* CANTILII. *A. D. 4. Kal. Septemb.*

IDEM M. ANTONIO MVRETO VIRO OPTIMO AC DOctissimo, & homini amicissimo S. P. D.

LXXI.

PROXIMÆ *congreßionis nostræ gratia iucundaque recordatio facit, vt sermonis vel non necessarij occasionem & facultatem etiam absens quæram. Atq; hoc vel singularis humanitas tua, vel nostra coniunctio, mutuaque beneuolentia patitur, vel requirit potius, vt nullo scribendi argumento, inter nos tamen per literas nonnunquam colloquamur. Tu quidem, quæ mihi epistolæ materia prope vna fuerat, vt res meas curæ tuæ bonitatiq; committerem, & commendarem eam mihi singularibus tuis in me studiis, & eximia liberalitate præripuisti. Nam cum antea semper rationibus meis per te consultum esse voluisti, tum nuper in*

hac prouincia, quam te potißimum auctore ſuſcepi, ſic dediſti operam, vt ea mihi quam honeſtißima & quã fructuoſißima eſſet, vt ſi de fratre laborares tuo (etſi me quidem fratris loco ſemper habuiſti) nec diligentius à te, nec amantius agi potuerit. Quo in munere cum non ſolum rem meam, officium, famam agi viderem, ſed etiam exiſtimationem & gratiam tuam, effeci quantum potui, vt id in mei iudicij te haud temere contuliſſe homines exiſtimare poſſent. Atq; in eo negotio, quod tuo hortatu ſuſceperam, eo maiorem curam & diligentiam mihi adhibendam eſſe conſtitui, quod in eo gerendo me intelligerem auctoritati & voluntati tuæ inſeruire. In quo, vt coram tibi ſignificaui, gratiam ab hominibus ineundam mihi duxi eſſe, τῷ κατὰ τὸν νέον Ὀδυσσεία χεῖρα ἔχειν ἐργάτην, γλῶσσα γὰρ ἐνεργὸς modo in opere, reliquis temporibus ceſſationi ſuæ veniam ſperauit datum iri, καὶ εὐγνωμόνων ἀνθρώπων τεύξεσθαι: quod vtinam ne me fefellerit, confido quidem certe. Hoc vero docendi officium cum conſilii & moniti tui memor ſtuderem in honorem adducere, proceßit quidem: ſed tamen hominibus valde repugnantibus. Itaq; ἀποπαγὴν meditor. Tu, vt ſpero, conficies πᾶν δὲ τέλος ἐν τῶν ἔργων. Ego te illud tuum honeſtißimum otiũ ad Eccleſiæ hiſtoriam literis tuis illuſtrandum conferre, iamq; tibi, quod de Baſilio Magno Gregorius ſcripſit Theologus λόγους τὸ πάρεργον εἶναι, mirabiliter lætor. Viuent ſcripta tua in æterna hominũ memoria, & valebunt ad ſanciendam & ſtabiliendam veterem perpetuamq; Eccleſiæ diſciplinam, & eos homines errore prauiſq; opinionibus liberandos οἵτινες ὡς ὁ ἡμέτερος ἔφη ἀπόστολος τοῖς θείοις οὐχ ὁσίως ἐπὶ τὰ θεῖα χρῶνται,

διὰ τῆς σοφίας τῦ θεῦ, τὸ θεῖον ἐκβάλλειν πειρώμενοι σέβας.

Peto, à te, vt Niceto, quas ad eum ſcribo literas reddendas cures, eiuſque voluntatem tibi quam maxime ad metuendum & augendum adiungas. Si quid tu ad me literarum, vt & opto & ſpero, quod ad Iulianum Granuccium Medicum miſeris, is ad me perferendum curaturum ſe eſt pollicitus. Vale, POLI. Poſtridie. Non. M. D. LXVII.

MORINVS EIDEM.

LXXII.

CVM expectarem, dum aliquod ſerium argumentum haberem ad te ſcribendi, literæ à Niceto venerunt comitata tuis, ibi ego agnita manu mihi chariſſima teneri non potui, quin vel nulla materia, aliquid tamen exararem, & apud te, qui huiuſmodi negotium perbelle deuorare ſoles, περιαυτολογίᾳ ineptirem. Ex hoc, mi Murete, tam diuturno literarum mearum ſilentio intelligere potuiſti, quam otio & præter conſuetudinem nihil agendo langueſcerem, in qua tamen deſidia narro tibi quid mihi optatiſſimum & iucundiſſimum nec opinanti contigerit. Ædes hic ſacra eſt D. Virgini dicata, eius ædis cuſtos & præſes, ſenex optimus ac religioſiſſimus, cœtum habet virorum ſumma nobilitate, & humanitate præditorum domi ſuæ, quæ diuinæ iuncta eſt. Quo ex numero cum apud Archiepiſcopũ eſſet vir ſingulari virtute, doctrina, probitate, in eũq; ego caſu incidiſſem. Quid tu, inquit, in hac ſolitudine conſeneſcis? & ſimul me humaniſſime inui-

tauit, vt secum apud eum, quem dixi, aditum, si quãdo liberet, esse vellem. Ego eius studium & liberalitatem secutus pauculis post diebus cum me eo, quo vocaret, contulissem, hominem offendi cum illo sanctißimo sene Gregorij Theologi scripta studiose legentem. Adiunxi me vel auditorem, vel interpretandi arbitrum perlibenter, dedi me vtrique: alterum etiam aßidue in Repub. versantem, & studiosum rhetoricorum Aristotelis, ac Demosthenis orationum, vt potui, adiuui. Hi etiam viri humanißimi & probißimi aliquid esse credant, Gregorium nulla meditatione interpretari, cuius ego librum tuum lectitando, detriueram: & Demosthenem explicari ab homine Manutii, Mureti, talium virorum discipulo mirantur: vt mihi (fatendum est enim, præsertim apud te) paulo iam beatior esse videar, & hæc nostra studia non adeo contemnenda ducam. Nunc nobis Magnus ille frater Gregorii est in manibus vt ab ambobus eruditione, sanctimonia, gloria Germanis, communia & intelligendi & bene viuendi præcepta ducantur. Tantum est, cuius te participem fieri & mea causa lætari cupiebam. Ab Archiepiscopo quidem ita liberaliter, & à principio sum acceptus, & quotidie tractor, vt quid illustrißimo Cardinali Sirleto debeam, quid etiam vobis, qui me ei commendastis non solum scribendo, sed ne cogitando quidem assequi poßim. Vtor inprimis familiaritate Vicarii, qui Iurisdictionem exercens sibi demandatam, & diiudicandis controuersiis operam nauans, mihi sæpissime, negotiorum molestia pressus, gratulatur, qui rationem cum musis humanioribus & sanctioribus literis habeam, dum ipse, litibus & turbis implicatus, hor-

ridas

ridas interpretum Iuris chartas non sine stomacho peruolutat. A quibus etiam, si quando rogem vtendas, me deterret, nec à veterum Iurisconsultorum, quos sæpiuscule in manus sumo, vsu discedere patitur, nec quicquam proficio, quod dicam consecuturum me, cum illa degustaro, vt ipsi & Archiepiscopo in consilio esse poßim: otium hoc tuear, & norim fortunas meas, qui politiorum & elegantiorum literarum studio incultis sordidisq; caruerim. Hoc idem ambo hi mei συμφιλολόγοι dictitant. Qui quidem se suaq; omnia liberaliter mihi detulerant, &, nisi meas copias viderent, vti cogerent suis, habent συμμελετητὴν rebus necessariȷ̈s instructum, non sumptuosum, non grauem amicis, & tamen aliquid à se sumere voluerunt, qui hanc mediocritatem interea tueor. De epistolis, mi Murete, maximam habeo gratiam: ȷ̈s vtar, si opus erit, id est, si Mediolanum proficiscar. Nondum enim quicquam certi consiliȷ̈ cepi, ac minimum vnum me hic mensem etiam commoraturum puto. Vale, GENVÆ. Post. Id. Ian. M.D.LXIX.

HVB. GIPHANIVS M. ANTONIO MVRETO S.D.

LXXXIII.

ETSI de tua liberalitate atq; facilitate multa sæpe in Gallia Auratum, Fruterium, & Canterum prædicantes audiui, atq; adeo ipse viderem doctrinam tam egregiam singulari humanitati iunctam esse debere: nunquam tamen qui meus est pudor, imperare mihi

mihi potui, vt nulla accepta occasione, mea sponte ad te mihi viam aditumq; munirem. Nunc eam nactus percommodam, nihil prius habui, quam vt studium in te meum, & quo ab ineunte ætate te ob scripta & magnas Dei in te collatas ingenij dotes, licet ignotus, colui, amorem literis ad te datis testarer. Nam Berzeuicæus iuuenis Hungarus, amicus meus, Roma nuper huc reuersus, cum tuos de me, minime licet idoneo humanißimos sermones commemorasset: facile impulit, vt has ad te literas darem. Ego, mi doctißime Murete, non is sum, de quo tam præclare sentire & existimare debeas. Dedi quidem semper operam, vt cum iurisprudentia nostra, encyclia & humanitatis studia coniungerem: sed sentio & agnosco eam esse ingenij imbecillitatem, vt in vtroq; (quando ad Iuris scientiam Philosophiam necessariam esse non ignoras) satis mihi respondere votoq; meo non poßim. Et sunt tamen subsiciua quædam, quæ suauißimæ illi humanitati non possum, quin adsignem. Hinc ea in Lucretium perpusilla, hinc & in Gellium quædam iam diu paramus: quanquam post tam male acceptum Parisiis à Lambino Lucretium nostrum, aut me potius, haud scio an quicquam in eo genere nauare debeam. Mirifice tamē Gellium expolitum cuperem. Sperabam posse me hic, quod in Gallia non potui, hinc integrum aliquod, idq; peruetustum eius exemplum nancisci. Sed nihil dum reperire potui. Vtinam tu, hac in re nos iuuare velis. Nam quin poßis, non dubito, in tanta librorum veterum quos Romæ esse audio copia. Ad solos 7. priores libros vetustum, hoc est, in quo & diphthongi sint plerique integri, & græci, exemplum requiro. Nam reliquos ad

ve-

vetustißimum collatos & emẽdatos habeo. Ecce autem meam libertatem, ne dicam impudentiam, qui in primo familiaritatis, vt ita dicam, vestibulo & aditu onus etiam imponere tibi non sim veritus. Sed hoc tua humanitati partim vt tribuas, deinde & studijs communibus vt des, rogo. Neq; vero ignoras teneras etiam familiaritates officijs vtrinq; maxime ali & augeri. Quod reliquum est, te oro vt eorum loco numeroq; me esse velis ac patiaris, qui te & colere & obseruare ob singularem tuam eruditionem consueuerunt. Quibus ego rebus etsi alijs facile concedo, fide tamen, diligentia, summoq; in te studio ne minimum quidem cedere sum paratus. Vale, & salue. Si quid rescribes, facile poteris, ad ædes Legati Regij. Salutat te Alfonsius Delbenius, Venetijs.

HVBERTVS GIPHANIVS EIDEM.

LXXIV.

NE me putes, clarißime Murete, vel obliuione tui, vel grauiore culpa tardius ad te rescribere, quem cum alias & ante hac semper, tum post literas illas ad me tuas omnis liberalitatis plenißimas, amare & in oculis ferre soleo. Longinqua, mihi crede, peregrinatio culpam omnem sustinet. Domum igitur, hoc est, Venetias, tandẽ aliquando reuerso nihil prius mihi faciendum putaui, quam vt humanißimis tuis literis responderem. Quibus vt ὁμηρικῶς respondeam, scito, illustrißimo Legato nostro gratißimam accidisse

volun-

voluntatem illam tuam, qua munus aliquod illi ostendis. Quod si ille grauioribus rebus districtus exigere non curauerit, ego tamen vrgere & flagitare pergam, ne tamen nostros sensus ignores, si forte hoc tibi vtile ad eam rem futurum putas, multus est in Aristotele, eoq; inprimis delectatur, maxime Physiologo. Quod equidem sæpe miror, cæteroqui omnia tua illi pergrata esse & fore, tibi confirmo. De studio in acquirendo Gellij exemplari gratias tibi agam, cum erit commodum, nunc quam possum habeo maximam. Intellexi postea ab ijs qui Romæ superioribus mensibus Fuluium Vrsinum de quo in literis meministi, salutarunt, habere illum Gellium satis antiquum, etsi non integrum: vidisse namq; se illum apud Fuluium mihi confirmarũt. Quare etiam atq; etiam à te peto, & quæso mi Murete, vt mihi librum illum à Fuluio homine, vt audio, perfacili, tibiq; amicißimo ad paucos dies nobis impetres: eumq; commode compositum, & inuolutum vel tabellario Veneto, aut amico notoque, si quis certus occurret, des huc perferendum. Dabo operam, vt paucis post diebus ad te istuc referatur. Nam de fide mea ne dubites, tuam tibi prudentiam & constantiam testor, qui & apud quem virum agam memineris, & ipse me in amicitiam iam susceperis. De fructu & vtilitatibus, quæ ex hoc scriptore mea opera expectanda sint, etsi pudor multa polliceri me vetat, quædam tamen hic apponam, ex quibus tu coniector hac in re solertißimus, coniecturam de reliquo capere poßis.

Lib. X. cap. XV. initio: item casus multiplices, legendum ex vetere libro puto, item castus multiplices. Quid

Quid castus apud Nonium & Festum. Minuebatur, in fine. Eodem cap. legendum cum strue atq; ferro, & mox arborem felicem; & quod in rica, ex veteri libro, etsi in vetere erat, IN RITA, *de rica Festus, & de ferto. Cap. XXI. Ælius illo. Legendum ex veteri codice L. Ælius Silo, & mox. Quod extremum, inquit, dicebatur, dici nouissimum cœptum vulgo. Cap. XXV. rumices, trifaces, de vtroque teli genere Festus Cap. XXIV. Sicut pristini & pristine: legendum præfiscini & præfiscine. Et mox. Sacerdotes populi Rom. cum condicunt. Libr. XII. cap. 1. Non partitionem solam, tanquam ille: Accipe quoque versus pulcherrimos Ennij libr. XII. cap. IV. ita emendatos ex libro vetere.*

Hacce locutos vocat qui cum bene sæpe libenter
Mensam sermonesq; suos, rerumq; suarum
Comiter impertit, magnam tum lassus diei
Partem fuisset de summis rebus gerundis
Consilio, endo foro lato, sanctoq; senatu,
Cui res audacter magnas paruasq; iocumq;
Eloqueret, & cuncta malus quæ & bona dicta
Euomeret, si qui vellet tutoq; locaret:
Quo cum multa volupia gaudia clamq; palamq;
Ingenium, cui nulla malum sententia suadet.
Vt faceret facinus leuis, haud malus, doctus, fidelis,
Suauis homo, facundus, suo contentus, beatus,
Scitus, secunda loquens in tempore, cõmodus verbũ
Paucum, multa tenens antiqua sepulta vetustas
Quæ facit & mores veteresq; nouosq; tenentem
Multorum veterum leges, Diuumq; hominumq;
Prudentem, qui dicta loquive tacereve posset.

Et mox, L. Ælium Stilonem. Et lib. XVI. Cap. IX. versus Lucilij ita legendi ex veteri codice.

Illud opus durum, vt Setinum accessimus finem,
Αἰγίλιποι montes, Ætnæ omnes asperi Athones.

Eiusdem modi complura adferre possem, adeoque vellem, nisi illa iam nimia esse vererer. Videbis igitur humanissime Murete, an expoliendum mihi scriptorem illum putes, hoc est, adiuuandum me in Fuluij libro impetrando. In Cæsare similem operam posui, quod ipsum pronuper in epistola ad lectorem Lucretio præfixa sumus testati. Verum ab Lambino postea ita verberati: &, quia à iure paulum temporis lociq; nobis, vt ita dicam subsciditur, omniaq; quam accuratissime sine librorum veterum copia expoliri nequeunt: tardius fortasse quam debueram, certe, quam putaram, Cæsarem tamen breui, Deo volente, daturus sum adiecta explanatione modica: gratum, vt spero, opus Celtis nostris, seu Transalpinis futurum: tua illa epistola (eo namq; redeundum est) mirifice recreatus atque adeo munitus aduersus furores illos Dionysiacos, quem iam audio libellum illum, qui vulgo Æmilius Probus, à me certissimis rationibus in Lucretium, plurimis in locis Cornelius Nepos dicitur, de illustribus imperatoribus Græcis, explanationibus longissimis vt solet, oneratum in lucem edidisse: in quo libello, si, quemadmodum in Cicerone, omnia illa quæ in collectaneis Lucretianis emendata proposui, sumpsit, sibique arrogauit: veniam mihi viros eruditos daturos spero, si, manu iniecta, illa, quæ mea legitimis documentis ostendero, asseram & vindicem, incusso plagiario pudore, quando aliud non licet. Vale, doctissime & huma-

humanissime Murete. Venetijs. Idib. August. M.D. LXIX.

HVBERTVS GIPHANIVS EIDEM.

LXXV.

QVIA Tibure Romam te iam reuersurum puto, auctore etiam Thesserano nostro, qui tuam in me singularem voluntatem prædicauit, tertium ad te scribo de Gellio: teq; etiam atque etiam oro, vt à doctissimo Fuluio librum illum auferas, quem vel ad paucos dies huc mittas, vel quod commodius fortasse erit, cum editione aliqua comparandum des, non totum, sed id duntaxat quod in eo exemplo reperietur ad VII. primos libros eius scriptoris. Caue enim putes mi Murete, nullum scriptorem mendosiorem reperiri posse. Ex posterioribus libris cum possim adferre loca innumerabilia, tum proxime quædam indicaui. Quo argumento commotus non dubito, quin priore simili malo laborent, præsertim qui iam periculum & in his fecerim adiutus nonnihil à libris quibusdam, sed minime vetustis. Verbi gratia libro primo cap. VII. expauidusque Demosthenes auertit iter: in veteri codice reperi, auertitur, hinc legendum fortasse auertit, inducto iter, vt Plato in Phæd. καὶ ἅμα διαχρῆσαι μεταστρεφόμενος ἀπῄει & cap. XX. quales sunt ferme metæ triangulæ quas: sic scilicet legendum, cap. XXVI. Conuertit ad me, sic vetus liber. Et libro secundo cap. VIII. Sic in actionibus ciuilibus auctor laudari dicitur, & capite

septimo, aut pro reo Catilina aliquo, aut Tibullo, aut P. Clodio. De Tibullo sæpe hic. Habeo emendationes aliquot Epist. Cicer. Famil. quas Manutius (eum explanationes scribere, ex filio eius, qui iam pridem hinc Asula abest, cognoui) si me mittere ad se volet, mittam quamprimum, sed tua fide & auctoritate. Nam Manutium etsi virum doctissimum esse scio, & filio Aldo sum vsus per quam familiariter, temerè tamen meis non nimis acutis emendatiunculis interpellare ipse non ausim. Vale mi humanissime & doctissime Domine. VENETIIS, *VI. Kalend. Decemb. M. D. LXIX.*

HVB. GIPHANIVS MVRETO S. P.

LXXVI.

MAGNAM *tibi gratiam habeo, Murete humanissime, qui laborem cum ipse ceperis, quo nemo id melius præstare possit, teq; rogo, vt quod facis, reliqua item descripta vsq; ad librum IX. quæ quidem reperies, mittere velis. Valde gaudebam de Tubulo libro secundo, capite septimo, ibi, Catilina aliquo aut Tubulo. Nam ex clarissimi Pinelli libro minime tamen vetusto, in quo ita erat, aliquo aut cubant, aut iam pridem, Tubulo conieceram, quod an ad te præscripserim, dubito. Sambucus certe ad quem ea de re scripseram, nuper ita rescripsit. De Tubulo coniectura non displicet: cum facilis sit lapsus de Tu in Bi. nam de Tubulo qui palam ob rem iudicandam, pecuniam*

accepiſſet, condemnato viro improbiſsimo. Cicer. 2. de Finibus. 3. de Natura Deorum, & pro Scauro meminit. In fragmentis orationis pro Scauro hæc Ciceronis verba: Si me hercule iudices pro L. Tubulo dicerem, quem vnum ex omni memoria ſceleratiſsimum & audaciſsimum fuiſſe accepimus, & cætera. Ea inquam verba huic loco inprimis conueniunt. Exiſtimo in veteri codice veſtro, cap. I. lib. I. deſiderari. Scio namq; varietatem aliquam reperiri in aliis, atq; adeo inprimis verſibus. In cap. XIII. lib. I. Scripſit ad magiſtrũ ἀρχιτέκτονα molis Athenienſium. In veteri codice quodam vidi, ad magiſtratum Græcum more Athenienſium. Ex quibus verbis mendum odoratus, legendum putabam ad ἀρχιτέκτονα Athenienſium. Hoc igitur conſideres velim. Deinde an eodem libro cap. XXIV, pro Orchio traditus theſauro, non ſit ſcriptum Orciuo, & libro 2. capit. X. Fauiſſe, duobus ſſ. an vno ſ. exaratum ſit. De nomine ſcriptoris etſi ipſe dubito. Nam ea quoq; re in Lucretio infinite illum voco ſcriptorem noctium Atticarum: tamen argumenta in vtramque partem quæ habeo proximis tibi perſcribam. Nam Lambinus, qui paulo momento huc illuc impellitur, & in Ciceronem plerumque Agelium vocat, cur nunc ita clamet contra ſe quoque tu fortaſſe ignoras: ego nunc etiam tibi indicabo. Et quia vidiſſe te ſentio, ponderoſas illas explanationes in Cornelium Nepotem, ſed Æmilium Probum deprehendimus nos, eum omnes noſtras emendationes in eum ſcriptorem, quas de veteri codice quem habemus, deſumptas in Lucretiana collectanea conieceram, ſibi ſumpſiſſe omnes. Qua de re memini ad te ſcribere timide. Sed ipſe faciam vt comperias

rias ita rem se habere, libebit conferre hæc loca ex collectaneis nostris, & commentario Lambini quæ hic notaui. Sunt hic eruditi viri, qui, re cognita fabulam egisse dicerent Lambinum: qui, vt aliis persuadeat, se non legisse nostra. Puteanum ὥσπερ θεόν τινα ἀπὸ μηχανῆς *adhibet, cum nodus vindice dignus occurrit. Excusatum me habebis, quæ tua est humanitas, mi Murete, qui in rerum nostrarum vindicatione diligentior fortasse tibi videar: in quibus vsurpandis vir ille proprijs lapsis machinas etiam adhibuerit, laudat te: quẽ ita tamen accepit, scit scilicet, quem laudet, & cur metuit, ne offendat solido. Valde laboro in prænomine Cornelij Nepotis inueniendo: Tu si potes, me explica. Vale mi doctißime & humanißime Domine, Salutem dixi clarißimo Oratori. Venetiis. Kalend. Ian. M.D. LXIX.*

MVRETVS GIPHANIO S.

LXVII.

TVM *demum non recusabo, quin te mihi aliquid debere fatearis, mi Giphani, cum tua causa laborem aliquem cepero. Quæ enim vsque huc à te oratus feci, non magis causa tua feci quam mea. Nihil est enim quod libentius faciam, cum quid vacui temporis datur, quam vt libros peruulgatos cum veteribus conferam. Nondũ possum ad te mittere quod reliquum est iis occupationibus, quæ tibi quoq; ipsi non ignotæ sunt, impeditus. Contuli loca, quæ notaueras: & admi[...]itus*

sum

sum hominis impudentiam: quam tamen inmemetipso iam pridem expertus eram. Non enim tantum, cũ multa à me accepta pro suis publicasset, vltro conquestus est, sua sibi à me subrepta esse, sed etiam (vide quæso te, inauditum improbitatis genus) cum admonitus esset à me de locis quibusdam Horatianis, quos ita stulte interpretatus fuerat, vt omnibus eruditis debere ludibrium videretur, non est veritus dicere ac scribere, eam ipsam sententiam, à qua ipse monitu meo discesserat, meam fuisse, meque vt illius auctorem, exagitare ijsdem illis argumentis, quæ à me acceperat. Quid eiusmodi homini facias, aut quid ad tam insignem impudentiam addi posse arbitrere? Sed bene, quod non in me vnum eo modo iniurius fuit. Reperiet alios minus iniuriæ patientes, quam ego sum. Fortaßis ne ipse quidem tacite hoc tulissem calidus iuuenta. Nunc vix credas, quam mihi à toto illo controuersandi genere abhorreat animus. Tu quoque, si me audis, non nimis acriter eum insectabere. Vlciscentur hominem mores sui. Vale, Romæ. Id. Ian.

HVBERTVS GIPHANIVS MVRETO S.

LXXVIII.

PAVLO *tardius rescribo, quod de auctoris nomine quæ requiris denuo mihi conquirenda fuerint. Quæ etsi olim Brugas ad Guidonem Laurinũ diligẽter collecta perscripseram, cum & ille de Carfania alijsq; id genus conditionibus monuisset: nunc tamen in schedis, quas huc mecum attuli, reperire non potui. Petendi*

igitur hinc inde libri, quos fere nullos hic habeo. Sed de Lambino φεῦ τῆς ἀναιδείας, *in quem vt omnia pulchre conueniant, accipe & aliud eius stratagema. Cum Lutetiæ Thyrsum, non Lucretianum illum, sed suum in me quatere instituisset, (ego interim domi virgam tam pueriliter peccato minitabar) prima concione dixit cum Belgis omnibus familiaritatem sibi esse, me vnum sibi male cupere: protulitque duodecim fere Belgarum nomina, qui tum ibi agerent studiorum causa. Multi, ex his admirati hanc publicam testationem & citationem quod illum ne salutassent quidem vnquã, me autem vterentur familiarissime. Imo eo ipso tempore epigrammata in illum partim proscripsissent, ad me accurrerunt & acumen Lambini artesque eius oratorias mihi exposuerunt. Mirantibus omnibus vnde eorum nomina collegisset, interuenit mox eius conuictor, Bruxellensis, qui scrupulum illum nobis exemit. Se namq; rogatum & coactum fuisse Lambino petenti domi ea aliquot Belgarum nomina dictare, causæ ignarum. Atque ita res in risum abijt. De Agellio quæ adferam, te rogo, vt accurate perpendas: quæ si tibi probabuntur, fac vt ratione aliqua adfirmes. Contuli igitur manuscriptos septem, Louanij Buslidianum antiquum satis, sed minime integrum, alterum Cuiacij in quo decem libri posteriores, item bonum: tertium Mæmianum, clarissimi senatoris Henrici Mæmij, eiusdem bonitatis ac magnitudinis, duo præterea erant Pinelliani quos tamen, quia minime essent vetusti non libuit totos conferre, vt neque* RHEDINGERI *vnum iuuenis nobilissimi Germani. Septimus quem Lutetia diligentissime contuli, Danielis, amici cuiusdam mei, aduocati*

vocati Parisiensis erat, omnium longe pulcherrimus & antiquißimus accedat huic, bonitate, ne fallor, proximus Fuluianus. In ijs omnibus, vno, eoque optimo, excepto in quo A. Gellij ter scriptum reperi: neque sæpius nomen in eo codice aderat: constanter vidi exaratum Agellij. Itaq; veterum codicum auctoritate sola, vsitatam descriptionem mutare nolim. Nam tametsi omnes alij habent, Agellii, vnus tamen omnium antiquißimus habet A. Gellii. Rursus hic etsi iam vetustus est, vnus tamen habet A. Gellii: cum reliqui omnes, ex quibus duo aut tres etiam bene vetusti, habeant Agelli. Hoc igitur ex vetustis codicibus argumentum medio relinquendum censeo. Reliqua sunt duo prius, meo quidem iudicio egregium, quod hic auctor nunquam adducatur (sæpe autem adducitur) Gellii nomine, sed semper A. Gellii, vt quidem vulgatis codicibus perscribitur. Ab Seruio in Vergilium, minimum ter adducitur, à B. Augustino vsurpatur quinquies, à Prisciano ter. Loca sunt, hæc Prisc. lib. VI. A. Gellius noctium Atticarum. IX. Historia ex libris Heraclidæ Pontici, & cætera. & eodem libro: A. Gellius noctium Atticarum VI. Sole medio, inquit, & arido, & cætera, & lib. VII. Vnde A. Gellius noctium Atticarum inscripsit. August. De ciuit. Dei, lib. IX. cap. IV. in libris quibus titulus est noctium Atticarum, scribit A. Gellius, vir elegantißimi eloquii, & multæ ac facundæ scientiæ, & cætera. Mox ibidem: Narrat A. Gellius, & cætera, postea quæsiuit A. Gellius à Philosopho, &c. in eo libro se legisse dicit A. Gellius, & cætera, & hæc vt potui non quidem commodius A. Gellio, sed certe breuius, & cætera. Sic Augustinus in vno eodemque capitulo. Seruius in Commenta-

mentario Virgilij ad illum versum libr. 5. Et me sæuus equis oriens adflarit anhelis: Hæc autem (inquit) plene exequitur & Cicero in Auguralibus, & A. Gellius in libris noctium Atticarum, & lib. VII. ibi. Et quos malifera despectent nomina, & cætera, & in Georgicis, ni fallor, semel.

Alterum est arguumentum, quod illis omnibus in locis, in codicibus eorum scriptorum manu descriptis constanter exaratum vidi, Agellius & interdum Agerius. Contuli autem codices Prisciani sex manu scriptos, Seruij duos, Augustini vnum, omnes valde antiquos, sed Augustinum illum antiquißimum. Possem & auctoritates doctorum quorundam hominum adferre, quibus hæc probarem. Nam Lambinus, vt solet, paulo momento huc illuc impulsus, in edendo Cicerone Agellium probat: in Nepote detestatur. Accepi Gabrielem Faernum Agellii quoque nomen probasse, commotū maxime versiculo quodā antiqui, nescio, cuius Grammatici, in quo hæc vel similis fuerit clausula: vt doctus Agellius inquit. Tu si eum Grammaticum & versiculū (Fuluius fortasse eum tibi subiiciet, quem valde familiarem Faerno audio fuisse) mihi indicaris: magnopere hanc opinionem confirmaueris.

Agellii autem nomen Romæ vsitatum fuisse (vt & Agerii, de quo cum alia in Pandectis loca, tum l. qui Romæ) Agerius de verbo, obligat, cum ex inscriptione quadam antiqua quam reperi in iis, quas multas, & fortasse nimis multas, in paruum libellum suum de orthographia retulit Aldus iunior, & ex Statii Poetæ matre, quam vocatam Agellinam scribunt, tum ex Prisciano, qui mihi nostrum auctorem αὐνίπλεως *videtur.*

detur. Sic igitur ille lib. IV. in ius desinentia siue à nominibus, siue à verbis deriuata seruant i ante us, & cætera vt seruus, serui Seruius: seruilis Seruilius: agellus agelli Agellius: silua Siluius: virgula Virgilius: & cætera. Nunc respondeamus obiectionibus, quas puto esse posse duas. Vna est, potuisse deprauari manu scripta contractione quadam facilique lapsu scripto Agellio pro A. Gellio, vt in Carphania & alijs nonnullis accidit. Altera est, Romani hominis nullum fore prænomen, quod nouum sit & inusitatum. Prior nullam vim mihi videtur habere. Proferat enim quis nomen aliquod scriptoris noti, quod constanter & perpetuo ita contractum & deprauatum in plurimis locis reperiatur, quod certe nemo vnquam (aut valde erro) facturus est. De prænomine, ea ætate mirum non sit, qua certum est multa Romanorum propria instituta iam exoleuisse. Fortasse & prænomen & cognomen habuit hic noster, quæ tamen interciderint, aut quæ ipse auctor, Agellij nomine notior, prætermiserit adscibere. Pauli & Vlpiani & omnium fere Iuris auctorum prænomina quis vnquam audiuit? Possem fortasse probabiliter, A. Agellium dicere appellatum, sed coniecturis huiusmodi non puto esse opus. Hæc fere sunt quæ de Agellio habeam, quæ si probas, obsecro, si potes, adiuua, maxime illo Falerni versiculo: si minus probas, tamen vt versiculum illum & tua perscribas. Sed enim volumen vt habeas, teque ciuiliter lacessam, cupio mihi explices, tuamque indices sententiã, cur Vlpianus Ius à iustitia deducat. Ego quidem etymon hoc non grammaticũ, sed philosophicũ esse puto: Ius enim vt actionẽ, ex habitu iustitiæ manare. Quæro etiã cur Iuri gentiũ Florent. adscribat vindica-

dicationem in l. tertia: cum & beluis ea sit communis. Plura alias, iam satis. Vale mi doctißime Murete. V. Kalend. Febr. M.D.LXX.

IOANNES ZAMOSCIVS REGNI POLONIÆ VICECANCELLArius Beizensis, Knissynensis, Zamchensis Capitaneus, &c. M. Antonio Mureto S.

LXXIX.

TVM *ex constanti fama, tum ex scriptis tuis, quæ in lucem à te edita, manibus omnium, ob eorum elegantiam teruntur, cognoui quantus sis in literis. Facile igitur tua virtus me, etsi tanto locorum interuallo à te remotum, & eum, qui te nunquam viderim, in tui amorem trahere potuit. Cum & ipse eas, licet earum ignarus, ac in vita ciuili occupatus, amem. Id tibi literis hisce meis breuiter significare volui. Plenius vero per Generosum Ioannem Zamoscium Serenißimi Regis nostri Secretarium, qui istuc à Rege missus est. Cui tu fidem, in iis quæ tibi nomine meo nunciabit, adhibebis, & me tui amantem redamabis. Vale, ex castris ad Gedeanum, III. Kal. Iul. M.D.LXXVII.*

SERE-

Serenissimo et potentissimo Principi Stephano, Dei gratia Poloniæ Regi, &c. M. Antonius Muretus S. P. D.

LXXX.

Nihil in vita aut optabilius, aut honorificentius mihi contingere potuit, Serenißime Rex, quam vt homo neq; ingenio, neq; doctrina præter cæteros præstans, amplißima & honestißima conditione proposita, à Maiestate tua in Poloniam vocarer. Quo equidem venire cupiebam: non tam priuati commodi spe, quam mirifico quodam studio incensus videndi ac venerandi cominus eum principem, qui solus hodie confirmat vetus dictum hominis sapientißimi, tum demum beatas ciuitates fore, cum aut Philosophi regnarent, aut Reges philosopharentur. Sed id cum ita cuperem, vt nihil vnquam cupierim ardentius, aut efficere non potuerim, Regia Maiestas tua ex Ioanne Zamoscio Secretario suo intelliget. A qua supplex peto: vt ne propterea dedignetur me in suorum numerum adscribere: neq; iniquo animo ferat, me, dum viuam, quibuscunq; modis potero, & loquendo & scribendo, quantum Regiæ ipsius liberalitati debeam profiteri ac prædicare. Deus Opt. Max. Regiam Maiestatem tuam rebus omnibus florentißimam quam diutißime seruet. Romæ. Kal. Decemb. M.D.LXXVII.

M. ANTONIVS MVRETVS

IOANNI ZAMOSCIO REGNI POLO-niæ Vicecancellario, Belzensi, Knissy-nensi, Zamchensi Capitaneo, &c. S. P. D.

LXXXI.

PRæter spem & opinionem meam accidit, vt cum inter me & Ioannem Zamoscium Serenißimi Regis Secretarium omnibus prope de rebus conuenisset: tamq; ego me ad iter accingerem, atque istic animo & cogitatione totus essem: subito ostenderit Gregorius Pontifex Maximus profectionem meam sibi non placere: meq; per viros summa auctoritate præditos monendum curauerit, ne ex vrbe discederem: sibi curæ fore, vt ne in vrbe deteriori conditione essem, quam quæ mihi in Polonia deferretur. Quin etiam ad quingentorum aureorum nummorum stipendium, quod mihi iampridem constitutum erat, statim ducentos adijci iußit, mandauitq; Datario suo, primo quoque tempore quoquo modo efficeret, vt aliunde mihi trecenti aurei nummi quotannis penderentur. Ea re factum est, vt coactus sim deponere consilium quod ceperam veniendi ad vos: à quo, nec viuam, si me alia vlla res quam summi Pontificis voluntas atque auctoritas abducere potuisset. Interea etiam tacente me facile omnes vident, quantū Serenißimo ac potentißimo Regi Stephano, quantum tibi, Zamosci clarißime, debeam. Vobis enim, nisi plane ingratus sim, hanc tam lucu-

lentam fortunarum mearum accessionem acceptam feram necesse est. Quare dum viuam, me vtrique tantum debere fatear oportet, quantum ab homine deberi homini plurimum potest. A te etiam atque etiam peto mihi veniam à Serenissimo Rege impetres: tibiq; persuadeas, si vllum tempus vnquam eueniat, vt me vitam ipsam vel pro Maiestate ipsius, vel pro tua, clarissime Zamosci, dignitate in discrimen exponere oporteat, nemini me concessurum, qui id promtius aut maiori animo faciat. Vale. ROMÆ. *Kalend. Decembr.* M.D.LXXVII.

IOANNES ZAMOSCIVS REGNI POLONIÆ CANCELLArius Brizensis, Knissynensis, Capitaneus, &c. M. ANTONIO MVRETO S.P.D.

LXXXII.

NOSTRVM *tui studium tam bene cessisse tibi, vt scribis, tibi quidem gratulor, mihi gaudere non possum, qui te hic careo, vbi & frui è propinquiore loco poteram tuis literis, & eas etiam ornare magis, vti quidem summopere cupiebam. Sed hæc Deo committamus, cui necessario obtemperandũ est. Tu vide, vt ad nos, quam sæpissime scribas, & cum quid habes, quod tuis ipsius oculis atque auribus dignissimum esse arbitrere, nos quoque eo beare ne prætermittas. Rem nobis feceris gratissimam, & nostra amicitia dignissimam.*

Vale.

Vale. Datum VARSOVIÆ, *die* 25. *Mart. Anno Domini M. D. LXXVII. Scias te Regi nostro inprimis commendatum esse.*

MVRETVS GERARDO SVO S.P.D.

LXXXIII.

MIHI *crede. Irascerer* TITIO *nostro, nisi vererer, ne ipse eandem rationem iniret placandi mei, quam iniit ab hinc biennium. Etenim, si nescis, cum ego eum, nescio qua de causa, subaspere appellassem, meq; illi iratum esse dixissem: renidens ille, faxo, inquit, istud verbum magno redemptum velis. Eo ipso die sub vesperam, cum mihi iam parata cœnula esset, ecce tibi homo ad fores. Quid, tu, inquam, huc? Tecum, inquit, vt cœnem, si forte placare te possim* φιλίαν ἀμφὶ τράπεζαν. *Tu vero cœnare mecum potes; placare me neque tam cito, neq; tam facile potes. Inter cœnam, multa, vt solet, festiue narrare, multa vrbane dicere: quæ omnia ego, non facile quidem, sed tamen, mihi imperans silentio audiebam, ita composito ad seueritatem vultu, vt ne illud quidem facere, quod canes iratæ solent. Discessum. Etiamne, inquit, iratus es? Multo, inquam, iratior, quam prius. Postridie eadem hora, cum, tanquam ad constitutum venisset, quærenti mihi: Quid tu huc denuo inuocatus?* Αὐτόματοι δ' ἀγαθοί, *inquit ille. Itane, inquam salsis dictis & versiculis cœnam te quotidie nacturum putas? At ego ne erres, hodie non cœno. Recte sane, inquit, ego igitur, te spectante, bona tua comedam. Scio enim, quid*

quid tibi in cœnam paratum ſit. Forte autem eo die amicus quidam ad me turdos & ficedulas aliquot miſerat. Quarum cum partem coqui, partem in craſtinum ſeruari vellem, præteriens ipſe coquo meo, homini ſimplici ac credulo, apud quem valde gratioſus eſt, perſuaſerat, vt omnes coqueret: alioqui enim fore vt corrumperentur. Ita mihi denuo hoſpes habendus fuit non multi tantum ioci, ſed multi etiam cibi. Vbi ad ſedimus, tam multa dixit, vt non cæteris tantum domeſticis riſu ilia diſtenderit, ſed poſtremo mihi etiam ipſi, qui triſtitiam ſimulare cupiebam riſum inuitiſſimo excuſſerit. Facile iam perſpicere poterat, iram in ſe meam aut nullam fuiſſe: & ita erat: aut plane depoſitam eſſe: ſed expediebat homini, putare me adhuc iratum ſibi. Redit tertio: & quærenti quid hoc negotij eſſet: Volo, inquit, parere veteri ſententiæ. Οὐ χρὴ συμποσίοισι φίλων ἀπέχεσθαι ἑταίρων δηρόν. *Tum tu igitur, inquam, vnum me ſodalem habes? Ego vero, inquit, te vnico, magis vnicum: neq; mihi vnquam bene eſt, niſi cum & eſſe & comeſſe vna tecum licet. An tibi igitur diu videris abfuiſſe, qui mecum & heri & nudiuſtertius cœnaueris? Quinimmo, inquit, ita erga te affectus ſum, vt Medus ille erga Cyrum* καὶ ὅσον σκαρδαμύττω χρόνον πάνυ πολύς μοὶ δοκεῖ εἶναι. *Abi, inquam, quo dignus es, cum iſtis tuis ineptijs, an te mihi pro ignoto verba dare poſtulas? Licuit dicere, licuit obiurgare: ipſe tamen abſterreri nunquam potuit, quin mecum cœnaret. Sublatis menſis. Quæſo, inquam, amoto ludo, an hoc quotidie facturus es? Quoti die, inquit, donec te mihi plane placatum eſſe cognouero. At ego, inquam, potius iuſiurandum in eam rem*

arbitratu tuo dabo. Quid quaris? Nisi irasci desiissem adhuc opinor eum συνδειπνον *quotidianum haberem. Itaq; quiduis iam perpeti possum potius, quam vt istis irascar, qui se tam bene vindicare norunt. Extra iocum, mi Gerarde, neq; Titio quisquam vir melior est, neq; officij plenior, neq; cuius aut sermo aut conuictus mihi dulcior sit: sed tamen interdum in me nimis sibi multa permittit. Nihil est in bibliotheca mea ita abstrusum ac reconditum, vt ei non pateat: omnia inspicit, omnia perscrutatur. Fuit etiam tempus, cum quicquid visum erat, etiam me inconsulto auferebat, ac deinde referebat: sed id facere desiit, postquam me ægre ferre animaduertit. Et tamen sic quoque absente me, peruolutat omnia. omnes furiolos excutit, neq; si quid modo absolutum ac perpolitum est, sed rudia etiam, si collibuit, & inchoata describit. Quis neget hoc nimium? ait Hispanus Poëta: sed sit satis, saltem ne me traduceret: sed quod semper pollicetur, nunquam præstat, nugas meas legeret solus. Nunc quia ita me amat vt mea omnia miretur, vos quoque sibi esse huius erroris socios putat: & ea sæpe vobis, vt admiranda dilaudat, quæ vos, sat scio, contemneretis. Mitto cætera. Hoc de Græca tragœdia quale est? Neque enim vni tibi, vt putas, sed alijs compluribus amicis dixit, vidisse se apud me tragœdiam quandam Græcam admirabilem: cum tamen ego Latine quidem duas tantum adolescentulus tragœdias scripserim: de Græca tragœdia scribenda nunquam, ne per somnium quidem cogitarim. Non ea vis animo. Et tamen vix credas, quod mihi tragœdias ficta illa tragœdia concitarit: multis qui ex eo illud audierant, eius legendæ potestatem sibi fieri postu-*

lantibus, mecumque, quod id non facerem, expostulantibus. Narrabo tibi rem totam, vt tu porro narrare alijs posis. Sumpseram haud ita pridem otiosus in manus Senecæ tragœdias, easq; animi causa euoluebam: ac forte incideram in principium Troadum. Ita enim vocandam puto, quæ vulgo dicitur Troas. Libuit tentare, num quid Græce simile possem: & subito quodam impetu ita exorsus sum:

Εἴ τις τυράννῳ θυμὸν ἐξαρθεὶς τύχῃ
Φρένας γέγηθε πατρὸς, ἢ κομπάζεται,
Ἐς ἀεὶ θεῖον ἑαυτὸν ἐλπίσας μένειν,
Ἐμοί τε καὶ σοὶ δύσμορε προσεμβλέποι
Οὐ γὰρ ποθ᾽ οἱ θεοὶ τὰ παρὰ τοῖς θνητοῖς σεμνὰ
Σαφέστερον ἀπέδειξαν, ὡς πάντ᾽ ἀσθενῆ,
Παίδων τ᾽ ἄθυρμα, καὶ καπνοῦ σκιᾶς ὄναρ.
Φεῦ, φεῦ τὸ κλεινὸν ἔρεισμα τῆς πρὶν ὀλβίας
Ἀσιάτιδος γῆς, θεῶν πεπονημένον χερσὶ,
Ὡς ᾤχετο πολεμίῳ κατασκαφθὲν δορὶ,
Κεῖταί τε φροῦδον οἷον ἐξ οἵου φανέν.

Vereor ne proijcias epistolam, si perrexero. Et tamen blandiente progressu, persecutus sum totã illam Hecubæ ῥῆσιν. *In illud* αὐτοσχεδίασμα *absente me, inciderat Titius: & putans se reperisse, quod pueri in faba, auidißime legere exorsus, si perueniente me, destitit. Vix à me digressus erat, cum, vt in quemcunq; amicorum inciderat, spargit, mirificum Poëtam esse me: visam à se tragœdiam Græcam meam,* δαιμόνιόν τι χρῆμα: *sed me non temere quemlibet ad mea legenda admittere: Iouis, vt ait Horatius, auribus illa seruare. Paucis post diebus, vt quisque amicorum mihi obuius factus erat,*

ita omnes orare, obsecrare, obtestari, vti sibi saltem inspiciendæ præclaræ illius tragœdiæ facerē copiam. Cum ego, qui vix iam illorum versuum memineram, negarem vllam vnquā à me scriptam esse tragœdiam Græcam, idq; etiam iureiurando confirmarem, neq; tamen aut hoc persuadere possem, aut ab eis cognoscere, quis eius fabulæ auctor fuisset, exstitit tandem vnus, qui Titium nominaret. Audito hominis nomine, statim suspicatus sum id quod res erat. Itaq; cum quibusdam eorum, ijs præcipue, quos videbam iniquiore animo ferre, quod parum amice agere me secum putarent, eos versus ostendissem, feci, vt tragœdia in mimum verteretur. Video tibi quoq; illud mendaciolum aspersum. Tu vero mi Gerarde, caue quidquam meorum esse arbitreris, quod ego non tecum libētissimè communicem. Quod si tanti essem, vt quidquam tale scripsissem, non te modo auditorem, monitorē, censorem admitterem, sed alios operis inspectores quam possem plurimos corrogarem. Neq; enim mihi cornea fibra est. Neq; quisquam vnquam qui bonos versus aut fecisset, aut fecisse se putaret, occultos illos habere voluit. Ego de tua valetudine, de studijs tuis, quid in isto amœnissimo secessu legas, quid scribas, cognoscere discupio. Vale, & alumnum tuum præstantissimum adolescentem Ascanium Columnam, quando me ab eo amari scribis, meo nomine saluta. ROMÆ. *Prid. Id. Sextil. M.D.LXV.*

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS AVGVSTINO VALERIO EPIſcopo Veronenſi S. P. D.

LXXXIV.

SOLEO libenter, quoties incidit occaſio de ſummis virtutibus tuis loqui, & commemorare in omni ſermone eum vſum, qui mihi tecum olim Venetijs maximus ac ſuauiſsimus interceſsit: cum & ego te propter tantam doctrinæ copiam, tantamque morum ſanctitatem, quantam in homine adoleſcente nunquam viderem, colerem atq; adſectarer, & tu mecum, quæ tua eſt humanitas, tua omnia familiariſsime communicares. Ex eo igitur plerique, qui mecum verſantur, in eam opinionem venerunt, vt putent me apud te aliquid poſſe: neque ego, vt verum fatear, hanc ipſorum opinionem, aut refello, aut imminuo: confirmo potius, & quantum in me eſt, augeo: qui præclare intelligam, quantopere mihi pulchrum atque honorificum ſit, arbitrari quamplurimos me à te tali viro amari. Sæpe igitur multi, qui à te obtinere aliquid vellent, egêre mecum, vt ad te, ſua cauſa ſcriberem: quod tamen facere vſque adhuc nolui: quod, quæ ipſi volebant, non erant eiuſmodi, vt ea vel me à quoquam, vel à te quemquam petere debere arbitrarer. Nunc cum ea ſe res obtulerit, in qua non modo clariſsimi viri mihiq; amiciſſimi commodum, ſed quod multo pluris eſt, exiſtimatio tua quodãmodo agitur, putaui me, niſi ad te, præſertim

rogatus, scriberem, officio defuturum. Iam diu est cum qui hic Pauli Sadoleti Carpentoractensis Episcopi, viri præstantis, planeq; magno illo patruo digni, negotia gerunt, conqueruntur, non solui pensiones annuas, quarum alteram ipsi, alteram eius fratri patrueli Camillo ex Ecclesiæ tuæ prouentibus deberi adseuerant. Iamque hic tertius mensis est, cum ad se super ea re, ipsorum rogatu, Hippolytus Cardinalis Ferrariensis, cuius ego, vt scis, in familia sum, literas dedit. Cum hoc omnibus qui te norunt, nouum atque incredibile videtur, dare te cuiquam causam vllam de te querendi: tum te nihil dum ad Cardinalis literas respondisse, non alij tantum, sed & ipse miratur. Hic ego, te Valeri optime ac sapientißime non orabo: des operā, vt Sadoleto quamprimum satisfiat: noui non integritatem modo, sed & altitudinem animi tui longißime remoti à sordibus, & præ honestate nihili cætera omnia facientis. Hoc tantum petam, vt cum ei satisfaciendum curaueris, quod te celeriter facturum non dubito, & certo mihi persuadeo per te non stetisse quo minus suo tempore factum sit, hoc igitur cum feceris, vt significes Cardinali literas ipsius tantum apud te, quantum debent, ponderis habuisse. Vale. ROMÆ. *Idibus Martij. M. D. LXVIII.*

M. ANTONIVS MVRETVS IOANNI ANTONIO ODIscalco suo S.

LXXXVI.

ETsi pro mutua inter nos voluntate tibi dubium esse non potest, quin tua omnia mihi chara ac iucunda sint, tamen mihi hoc affirmanti credas velim, literas tuas mihi etiam iucũdiores fuisse, quam tu existimare facile poßis. Nam *& quod ego summo opere cupiebam, continebant* λεπτομερέστατα *totam rationem itineris tui, & quæ istic vita, qui mores, quæ cum cæterarum artium, tum iuris docendi ratio, ita diserte ac luculenter explicabant, vt Vlixis* Homerici *narrationem* Alcinoo, *ac* Phæacibus *minus fuisse iucundam putem. Admiscueras etiam eis plurimum natiui illius leporis &* αὐτοφυοῦς *vrbanitatis, qua præsens sermones tuos condiebas, vt eas legens tantum non spectare te, ac tecum confabulari viderer. Accesßit ad voluptatem meam, quod patruus tuus V.* C. *qui eas mihi vsque in Quirinalem, ibi enim nunc sumus, ipsemet attulit, ostendit mihi etiam eas, quas ad alterum patruum scripseras, quibus eadem prope quæ in meis, sed* Latine *expressa continebantur.* Tum *demum agnoui quid te adduxisset, vt ad me populari sermone scriberes.* Neque *enim illud te mouit, in quo iocaris* Phormionis *exemplum: sed id potius fecisti,* φιλοτιμούμενος παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῇ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἰδιώμασιν εὐεπείᾳ. *Quod artificium tuũ cum tam detectum esse videas: censeo posthac ad me quoq;* Latine, *si videbitur, scribas. Quod tamẽ ea*

legę à te peto, vt ne propterea minus crebras aut minus longas literas des. Quiduis enim malo, quam earum fructu carere. Gaudeo metum meum de ijs, qui istic ius ciuile profitentur vanum fuisse: & eos scriptores, quos ego tibi dilaudare consueueram, etiam istic vigere. Felicius hac in parte tecum actum est, quam cum quibusdam alijs συμφοιτηταῖς tuis, qui, vt à me digreßi sunt inter illos συρφορώδεις ac βορβορώδεις, splendidarum ineptiarum magistros consenescunt. Ego & tibi in hoc nomine, vt debeo, gratulor, & cupide tempus illud expecto, cum ad nos non illa inani δοκησισοφίᾳ, sed vera ac solida Iurisprudentia instructißimus reuertaris. Nondum audijsse te puto, me hic Pandectas publice interpretari, non sine aliqua molestia eorum qui nollent configi oculos cornicibus, & quæ iuuenes didicere, senes ridenda fateri. Equidem dabo studiose operam, vt eripiam ex animis hominum stultißimam illam opinionem, nihil in iure aut sapienter cogitari posse, quod non ex illis lacunis hauriatur, aut erudite dici, quod nón insulse eleganterq; dicatur. Spero me his æstiuis mensibus, quibus res proferentur, in Tiburtino secessu aliquid noui edolaturum. Quidquid erit, si quid modo erit, sum enim mirifice Callipides, ad te mittetur. Interea amabis me vt facis. Scis enim te id mutuo facere, & ad me quam ci[...]me poteris, scribes. Vale. Romæ 3. Non. Ianuar. M.D. LXVIII.

HIP-

HIPPOLYTVS CARDINALIS FERRARIENSIS ARCHIEPISCOpus Auſcitanus A. Sorpino Theologo S. P. D.

LXXXVI.

CVM allatum eſſet ad nos de doctrina & eruditione tibi in rebus ſacris à Deo conceſſa, deq; ſtudio quod à te perpetuo adhibetur in vera & Catholica religione defendenda, atq; in prauis opinionibus refellendis ac labefactandis, libenter ſane fecimus, vt te potiſsimum deligeremus, qui in Eccleſia noſtra Auſcitana Theologi locum ac gradum obtineres. Quod munus, hortamur te, vt magno animo ſuſcipias, vtque te cum primum poteris ad ipſam Auſeorum ciuitatem conferas: vt animus noſter de populo illo dies nocteſque ſollicitus, aliqua ex parte in tua fide ac diligentia conquieſcat. Multa nobis de te pollicemur, neque diffidimus ea à te, Deo adiutore, præſtitum iri. Laborum ac vigiliarum, quas in populo illo docendo collocabis, vera quidem & ſolida præmia ab ipſo Deo, cui ſeruies, expectare te conuenit: ſed ne nobis quidem vllo aut loco aut tempore orandi tui voluntas defutura eſt. Hoc re ipſa verum eſſe comperies. Vale. Romæ 6. Idib. Mart. M. D. LXVIII.

PETRVS VICTORIVS LVDOVICO CASTANEO RVPIPOZÆO Oratori Regis Christianissimi ad Gregorium P. M. S.

LXXXVII.

NOSTI *maxime illustris, & omni liberali doctrina erudite Orator, quod literis proditum fuit à M. Cicerone de Themistocle sapiente ac forti viro, respondisse eum, cum quidam illi pollicitus esset, se artem ei memoriæ traditurum, obliuisci se malle discere. Quæ sane vox egregia est, & summo hoc nomine digna: recteq; fecisset, quicunq; literis mandasset, ne prudentiæ plena sententia vetustate interiret. Laudo igitur Ciceronem, qui in illustri loco illam collocauit. Nã Plutarchus qui vitã eius diligenter scripsit, in aliis pluribus eius* ἀποφθέγμασιν *hanc non commemorauit: nõ tamen cum de ipsa sæpe mecũ accurate cogitarim, probo declarationem ipsius, qui putauit hoc à Themistocle dictum esse, quod hærebant in memoria quæcunq; audierat aut viderat. Etsi namq; hoc præstare potuit, vt nouum illud artificium despiceret, cum minime ipso egeret, nihil tamen valebat ad acrem cupiditatem sitimq; explendam, quæ in animo Themistoclis vigebat, eiiciendi inde, quod cum molestum erat, ac dolorem ingentem homini inurebat. Arbitror igitur (vt libere, quod sentio, loquar) hoc summum illum virum significare voluisse, se valde omni mortali obligatum futurum, qui rationem ipsi vitamq; monstrasset, qua penitus*

tus obliteraret cuncta, quæ non sine dolore in memoria insiderent, præsertim cum feratur Themistocles in adolescentia culpas non paruas admisisse, famaq; ipsius eo tempore quasi ad metas hæserit, quod postea ipse quoq; confessus est: & simili ad rem declarandam satis accommodato, purgare conatus est. Et sane existimo ego paucos mortales inueniri, qui vacui penitus fuerint ab omni labe ac vitio in lubrica illa ætate, & cui voluptas corporis libidoque dominatur, quæ imperium suum durum atque iniustum, exercet aliquando etiam in graues & moderatos viros. Cum igitur mecum multum iam de hoc quæsiuerim, exspecto modo de ipso iudicium tuum: teque iudicem huius quæstionis statuo, quem ob exquisitam honestarum artium scientiam, magnumque vsum rerum spero facile cogniturum, aut verum ego in hac re attigerim, siue contra lapsus opinione fuerim, valdeque peccarim, qui temere à tanti viri auctoritate discedere ausus sim. Vale, FLORENTIA. 6. Kalend. Ianuar. M. D. LXXVIII.

LVDOVICVS CASTANEVS RVPIPOZÆVS P. VICTORIO S. P. D.

LXXXVIII.

FONTES quidem ipsi, quod dicitur, sitiunt, Victori, cum tu, talis tantusq; vir in hoc genere literarum, de eo quod ipse statuisti, cuiusquam tibi sententiam præterea exquirendum putas. Sed si maxime aliquem quærebas, qui de tuo iudicio iudicaret, ego tamen

tamen minime omnium ad eam rem idoneus videri poteram: qui dicis tantum causa, vt vos loquimini, hæc studia attingo: multisque ac grauibus curis impeditus exceptas tantum & subcisiuas horas eorum tractationi tribuo. Facile itaq; adducor, vt credam, te magis ornandi mei, causa fecisse, vt quæreres, quid mihi de tua Themistoclei dicti interpretatione videretur, quam quod me valde bonum talium rerum existimatorem esse iudicares. Sed tamen si mihi quoq; in vestro eruditorum hominum senatu sententiæ dictio est, adsentior tibi Victori, atq; ita adsentior, nihil vt putem super hac re verius aut sapientius cogitari posse. Nam vt tu recte ratiocinaris, si omnia in animo Themistocli, quæcunq; aut audierat, aut viderat hærebant, poterat quidem despicere artem illam memoriæ, vt sibi minus necessariam: sed nihil erat causæ, cur artem præterea requireret obliuiscendi. At cum gaudium, quod cupiebat è rebus suis præclare gestis, contaminaretur recordatione eorum, quæ adolescens libidinose ac nequiter fecerat, non immerito cupiebat, eorum obliuisci posse, vt illo gaudio liquido sinceroq; frueretur. Habes igitur me adstipulatorem sententiæ tuæ: quod tu quanti facturus sis, nescio: ego ita demum à te non omnino parui fieri putabo, si me, quod tuo commodo fiat, talibus epistolis sæpe prouocaris. Interea, mi Victori, si quid vides, quod ego hic aut tua, aut tuorum causa facere possim fac vt sciam, atq; hoc pro certo habeto, tua omnia maiori etiam studio, quam mea, semper à me procuratum iri. Vale, ROMÆ. 6. Non. Ianuar. M.D.LXXIX.

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. HERCVLI CIOFANO.

LXXXIX.

ITA crebra sunt tua erga me officia, vt ego, quia nihil adhuc causa tua ex animi mei sententia efficere potui, quoties de te cogito, id quod facio sæpißime, totus pudore suffundar. Sed tanta his temporibus in vrbe est ἀπορία conditionum, quæ quidem ex vsu tuo eße poßint, vt nunquam fuisse maiorem putem. Video hic quotidie homines adolescentes optimo ingenio, amabilißimis moribus, mediocri vtriusq; earum linguarum, quæ in pretio sunt intelligentia, qui, cuius domi viuant reperire neminem poßunt. Non defatiscar tamen experiri, eniti laborare, πάντα λίθον, vt Græci dicunt, κινεῖν, donec aliquam rationem reperero, qua nobis vna viuere liceat. Remitto ad te orationes, quæ mihi non magno vsui fuerunt. Liber est neq; antiquus, neq; descriptus ex illo valdè antiquo, & negligentißime scriptus. Ago tamen de eo tibi gratias sanè maximas. Priscianum, qui mihi incredibiliter gratus fuit, spero, aut potius video multo meliorem fore. Si frater Vincentij Stampæ eos ad me libros, de quibus scribis, mittere voluerit, obstringet me sibi memoria beneficij sempiterna. De Gellio, amabo te, da operam, vt noster sit. Sumptuum quidquid factum erit, statim tibi diligenter & cum fide curabitur. Sardum tuũ, aut potius meum quoq; salutabis meo nomine diligenter. Velim, dum istic es, si qua ratione potes, Græci sermonis saltem prima

ma elementa perdiscas. Ex labore non magno magnos fructus, si feceris, capies. Mi Ciofane optime & suauissime etiam atque etiam. Vale. XIV. Kal. April. M. D. LXIX. Ex Vrbe. SARDVS *ecquid literarum à me acceperit scire cupio.*

M. ANTONIVS MVRETVS M. ANTONIO CIOFANO. S. P. D.

XC.

TV vero neq; mihi illiberalis visus es, neque videri vnquam potes: neq; tantum apud me pondus habere debuit abiectissimorum hominum cupiditas, vt quicquam de te suspicatus sim, alienum à moribus & natura tua. Munus quidem tuum mihi supra quam dici potest, gratum atq; acceptum fuit: partem autem illius interceptam fuisse, antequam ad me peruenisset, ex tuis primum literis intellexi. Factum quidem ab eis est sordide & illiberaliter, qui si quid à me eo nomine amplius pecuniæ postulassent, dedissem non inuitus plus etiam quam quanti erat, quo ipsi me fraudarunt. Sed in ea re est quod tibi gratias agam, vt sane ex animo facio, valdeque cupio occasionem mihi aliquam obijci declarandæ voluntatis erga te meæ. Ipsos propterea in iudicium vocari nolim: obiurgari modeste possunt. vt discant posthac, si possunt esse fideliores. Ad Herculem fratrem tuum quod attinet, ego in eo amando vix tibi ipsi cedo. Itaq; curabo & adiuuabo quacunq; re potero, ipsius commoda, neq; committam, vt vllum à me mu-

nus

nus hominis vere amici, aut ipse aut tu vllo aut loco, aut tempore desiderare poßitis. Interea peto à te, vt amare me pergas, & tibi planè persuadeas te à me fraternè amari. Vale, X. Kal. Maij, Romæ. M. D. LXX.

EIDEM.

XCI.

ET ad literas tuas, & ad versus suauißimi adolescentis Iulij Roscij citius respondissem, si habuissem, per quem arbitrarer literas meas ad vos perlatum iri. Cepi tandem hoc consilium: vt eas mitterem ad amicum quendam qui mea caussa eas perferret in seminarium ad Rosciũ, à quo spero has quoq; tibi redditum iri. Eadem causa est cur nihil rescribã ad literas Germani illius, quas tu à Manutio tibi datas ad me misisti. Scribit enim ad me Rostochio, cuius ego oppidi nomen nunquã antea audiueram, neq; vbi terrarum sit scio. Et alioqui vt verum tibi fatear, non admodũ libenter scribo ad homines ignotos, præsertim ortos in eis regionibus vbi vulgo à recta & vera religione homines desciuerunt. vereor enim ne imprudens ad aliquem τῶν μεμιασμένων literas dem: cum quibus ego nihil mihi esse aut familiaritatis aut cõmercij volo. Nec causa quidẽ vlla est cur hoc quidem tempore præsertim occupatus, respondeam ad literas fratris tui, quibus mihi gratias agit, quod se Episcopo Sulmonensi commendandũ curauerim. Ego semper quæ ad te, quæq; ad illum pertinebunt, studiosißime procurabo: neq; in tãta nostra cõiunctione vllus vnquam gratiarũ actioni futurus est locus. Manutium, si adhuc istic est, meis verbis salutes velim, eiq; adfir-

adfirmes, inualetudinem ipsius mihi summo dolori esse, qui si fortè animum induceret, huc ad nos secedere & nobiscum transigere hos æstiuos calores, fortasse perciperet eandem vtilitatem è salubritate cœli Tiburtini, quam multi alij capiunt: à me certe expectare posset ea omnia officia, quæ vetustissimæ inter nos amicitiæ & summis ipsius erga me beneficijs debentur. Salutabis etiam meo nomine optimum & eruditissimum hominem Fuluium Cardulum: eiq; quod adductus mea cōmendatione rationibus tuis consulere conetur, ex me quoq; gratias ages. Plura scriberem: sed auocor. Vale. XI. Kalend. Sextil. M.D.LXX.

EIDEM.

XCII.

GRATVLARI mihi, Cæsar vellet: cuius inualetudo tantum mihi mœrorem attulerat, quantum ego ipse nunquam credidissem. Mihi crede, non putabam eum tantopere à me amari. Fuit ille quidem ita propinquus, vt Poëtæ loquūtur, ἄδ̓ε πύλαις, vt iam iamq; efflaturus animam videretur. Aliter Deo visum est, qui maluit eo conseruato, quam sublato, sibi gratias agi. Potero nunc, antea enim non poteram ad fratrem tuum scribere, eiq; vt decet, gratias agere, & de vasis quatuor, quæ ad me misit sane elegantibus & operis eximij, & de literis amantissime scriptis. Interea tu cum ad eum scribes, significabis ei, munus mihi fuisse gratissimum: purgabisq; me, quod ad ipsum non statim scripserim. Nihil tunc aliud quam de Cæsare cogitabam. Nunc quoque exspectandum est, dum hoc recens

recens gaudium conquieuerit. Ita ſumus homines: & dolore & gaudio æque impedimur. Vale. Tibure. V. Id. Septemb. M. D. LXX.

M. ANTONIVS MVRETVS IVLIO ROSCIO S.

XCIII.

EX elegijs, quas à te nuper accepi, dici non poteſt, quantum ceperim voluptatis: non tantum quia me laudabant, etſi ἥδιστον ἄκουσμα ὁ ἔπαινος, *ſed quia id elegantiſſime venuſtiſſimeq́ faciebāt. Omnino multa mihi Hercules noſter de ingenio tuo, deq́ præſtantia in pangendis verſibus dixerat: Sed tu eam opinionem, quam ego ex ipſius ſermonibus de te conceperam, longe multumque ſuperaſti. Vere hoc tibi affirmo, nullum à multis iam annis vidi æqualem tuum, quem tecum in hoc genere conferendum putem: neq́ dubito ſi perrexeris, quin poßis aliquando inter optimos huius ſeculi Poetas cenſeri. Inſignemq́ tuo capiti petere inde coronam. Vnde prius paucis velarint tempora Muſæ. Sin te, quod fore auguror, grauius aliquod ſtudium progrediente ætate, ab amœnitate poëmatum abduxerit, tamen te, mi Roſci optime & ſuauiſſime, hortor, ne Muſas vnquam plane deſeras, neve vnquam ita te abdicas cuiquam illarum ſeuerioris, vt ita dicam ſupercilij aurium, vt non tibi identidem ex Muſarum cantibus ſi nihil aliud, petendam certe grauiorum cogitationum alleuationem putes. Neq́ te hoc facturū eſſe diffido.* Μοῦσαι γὰρ ὅσους ἴδον ὄμματι παῖδας, ἄχρι βίου πολιοὺς οὐκ ἀπέθεντο φίλους. *A me vero vt poſthac omnia*

officia exspectes, quæ à homine amicissimo exspectari possunt, te etiam atque etiam oro. Cum istuc rediero, erit mihi gratissimum, si interdum ad me, quod modo permissu eorum fiat, apud quos educaris, ventites, meque ac rebus omnibus meis æque libere vtaris ac tuis. Spero autem consuetudinem sermonesque nostros ad istam ipsam laudem, ad quam adspiras, consequendam tibi non prorsus inutiles fore. Vale mi Rosci, tibique persuade, te à me plane in filij & quidem ὀφιγόνου loco amari. XII. Kalend. Sextil. M.D.LXX. Literas, quas cum his accipies, peto vt Ciofano, cum primum poteris, reddendas cures.

EIDEM.

XCIV.

IN hac commutatione consilij de instituendæ ratione studiorum tui, nihil me magis sollicitum habet, quam quod nescio, quos progressus in Græcis literis feceris. Quarum sine mediocri saltem cognitione caue putes ad vllam doctrinæ præstantiam perueniri. Eis si ita imbutus es, vt possis Aristotelem suapte lingua loquentem intelligere, eiusque etiam interpretes Græcos sine cuiusquam interpretatione Latina consulere, non inuitus patiar te ad studia Philosophiæ gradum facere, etsi, vt verum fatear, Demostheni, Thucydidi, Herodoto, Xenophonti, & huius generis scriptoribus, prætereaque Poetis Græcis annum adhuc vnum dare maluissem. Volo equidem quicquid ages, prospere tibi ac feliciter euenire: sed tamen committam, vt si absque illo instrumento te ad Philosophiam contuleris, ... ere ... nquam

vnquam possis, Muretum tibi eius consilij auctorem fuisse. Neq; hæc à me ita disputantur, quasi tibi in ijs literis, quæ humaniores dicuntur, consenescendum arbitrer. Longe semper ab ea sententia meus abfuit animus. sed tu & ea ætate es, vt properare non debeas: & eo ingenio, vt si firma ac solida doctrinæ fundamenta ieceris, ad summa omnia facile peruenturus esse videaris. Nam quod ais, sine eloquentia multos ad summam amplitudinem peruenisse, sine sapientia neminem: verius dixisses & sine sapientia & sine eloquentia, & sine vllo vero bono multos ea, quæ vulgo habentur amplissima, & olim consecutos esse, & quotidie consequi. De quibus cõstitueram hoc loco pluribus disserere: sed auocor. Tres enim hic habemus Cardinales, Augustanum, Varmiensem, Alciatum: qui mihi omne prope tempus eripiunt. Mi Rosci, ignosce occupationibus meis, & Vale. Tibure, 3. Non. Octob. M. D. LXX.

M. ANTONIVS MVRETVS HERCVLI CIOFANO SVLMOnensi S. P. D.

XCV.

ACCEPI volumen orationum: de quo amo te, vt debeo, plurimum, eo simul atque vsus ero, remittam. Demere partem de solido die apud Horatium sine vlla dubitatione est, meridiari, id est, ipso meridie horã vnam aut alterã dormire: quod qui faciunt, diem quodammodo frangunt ac diuidunt, neq; eum vnum ac solidum & ὁλόκληρον esse patiuntur. [illegible] neq; is qui demit partẽ de solido die, dicitur id facere [illegible] viridi mem-

bra sub arbuto stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ. Et hoc ipsum Varro alicubi vocat, diem diuidere. De *verbo deducendi, cur eo vim vllam significari putes, non sanè video.* Cleopatra *quidem neq; volens, neq; inuita in triumpho ducta est. At non est tamen dubium neminem volentem* θριαμβεύεσθαι. *Nemo enim volens vincitur, aut pœnas dat ei aduersus quem bellum gessit. Versus tui non insuaues sunt: & erit mihi gratum, si te, cum licebit in hoc quoq; genere exerceas. Vale.* ROMÆ. *IV. Id. Mart.* M.D.LXXI.

P. GILBERTVS MALLOCIVS M. ANTONIO MVRETO V. C. S. D.

XCVI.

DVPLICITER *sum delectatus tuis literis, & quod me ad amicitiam applicare, propiusq; adiungere cupientem, tam humaniter, tamq; beneuolè exceperis, & quod Francisci Fleuardi Episcopi nostri causam ita sis amplexus, vt in ea iuuanda & consilio tuo promouenda, non mediocrem naturæ tuæ bonitatem & humanitatem expresseris. Qua quidem de re non solum apud me, qui tibi multa debere cupio: sed apud illum quoq; suosq; omnes, summam mirificamq; gratiam iniisti. Ille igitur te admonente & hortante maximè sacris initiatus, innumerisq; relatus est, vt quæ antea rebus absolutè perficiendis difficultas opponebatur, nunc penitus sublata ereptaq; videbatur. Adeo vt ex postrema literarum tuarum parte, in spem certam*

iam venerimus: totam negotij istius explicandi rationem perfacilem iam fore atq; expeditam. Quod totum prudentissimis tuis consilijs, amantissimisq; admonitionibus acceptum ferre volumus. Episcopum itaq; nostrum rursus tibi commendare necesse non habeo: commendo tamen: hoc enim ad officium meum adeo pertinere arbitror, vt nunquam nisi re perfecta & absoluta de illa, & laborare, & sollicitus esse desinere neq; possim neque debeam. Te vero vehementer oramus, obtestamurque, vt quemadmodum praeclare initia posuisti: ita in eadem voluntate perseueres. Quod de te, & speramus, & sane confidimus. De turbulento rerum nostrarum statu nolo quicquam ad te scribere. Neq; enim id ego praestare possum sine moerore, neque tu sine summo doloris sensu intelligere posses. Satius est igitur res nostras silentio inuoluere & obtegere: quae aliud nihil sunt, quam bella nefanda, neces, incendia, furta, rapinae, vt vno versu complectar omnia. Nolo enim tibi esse molestus in recensendis particulatim nostris miserijs. Tametsi non dubitem, te patriae quoque calamitatibus etiam longe dissitum, non mediocriter affici & commoueri. Neq; enim solus Vlysses amans est patriae. Ad rē nunc redeo: Ego certe, Murete, vir clarissime, nisi pro illo tuo tam propenso ad amandum complectendumq; studio, proq; illa, quam de me habes, opinione, tibi perpetuo deuinctus obstrictusq; permaneam, ingratus plane sim, meiq; dissimillimus. Quod nullae neque dies, nec anni efficere poterunt consequentes. Extremum illud erit, vt Drachium ad nos, re peracta, laetum contentumque quamprimum dimittas. Vale, Gratianopoli XII. Kal. Octobr. M.D.LXX.

M. ANTONIVS MVRETVS S.D. SINIBALDO ANTONINO suo.

XCVII.

IN summis occupationibus meis, Sinibalde Antonine, quæ me respirare vix sinant, legi tamen Dialogum tuum, & voluptatem longe maximam ex eius lectione percepi. Delectarunt me argumenta, & ingeniose excogitata & densa, & viuo (vt ita dicam) ac spiranti orationis genere expressa. Itaq; vt Pythagorã aiunt, è modulo pedis, quãta corporis mole fuisset Hercules, iudicasse: sic & ego ex hoc breui commentariolo facile de tui ingenij magnitudine ac præstantia iudicaui. Amor autem erga me tuus, quem plane singularem omni ex parte declaras, noli quærere, quantopere mihi gratus ac iucundus fuerit. Neque enim vllum vnquam mihi maiorem fructum vigiliarum ac laborum meorum proposui, quam vt à tui similibus amarer. Quare etsi non agnosco eas laudes, quas tu αὐτῷ τῷ θυλάκῳ, vt aiunt, in me congeris: summe tamen amo istũ amorem, qui tibi homini tam acuto ac perspicaci tenebras offuderit, eaque de me sentire ac prædicare coëgerit, quæ ne tu quidem quanquam disertus es, alij cuiquam facile persuadere posses. Dialogum edas, censeo: nolo enim ita modestus videri, vt gloriæ tuæ mea modestia obstet. Auctor enim tibi sum, vt alta meditêre, ac procudas: neq; reformides obtrectatorum voculas: quæ in proscenium prodeunti nonnihil fortassis molestiæ futuræ sunt: vbi tibi semel ipse audientiam

tiam feceris, conticescent. Vale. Romæ. Idib. Decembr. M.D.LXXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS FRANCISCO BENTIO Societatis IESV, S. D.

XCVIII.

QVOD *non difficile modo factu, sed prope incredibile suapte sponte videri potest, id mihi tecum vsu venit, Francisce Benti: vt inter homines summa caritate deuinctos, intercedat tamen prope quotidiana contentio: dum & tu, & alienorum officiorum benignißimus æstimator, summa quædam mihi debere te prædicas: & ego contra tantum mihi à te tributum esse profiteor, vt omnis mihi spes plane præcisa sit tecum vnquam paria faciendi. Nam si rationes putandæ, & ad calculum res vocanda sit: quid à te mihi aliud ferri potest, quam quod multos abhinc annos efflorescentem ingenij tui vim admiratus, ducem me tibi ad eas artes præbui, in quibus postea Dei ope, & industria tua fretus, eos progressus fecisti, vt in te iam pridem & eximia dicendi vis, & minime vulgaris eruditio, vno omnium ore celebretur? Cuius qualiscunque officij erga te mei abunde mihi magna gratiam percipere videor, cum qui ad te audiendum confluunt, ad Mureti auditorem atque alumnum ire se prædicant, eaq; in te viua spirantia agnoscunt, quorum in me olim vmbra fortaßis aliqua ac simulachrum fuit. At ego nisi prorsus ingratum haberi me velim, quæ quantaq; tibi à me*

deberi agnoscam, necesse est? Tu me primus, tanto adolescentior tanto seniorem, humana contemnere, & pleno gradu ad diuina properare docuisti: cum in ipso vernantis ætatis flore posthabitis voluptatibus, ambitione deposita, reiectis aliis omnibus curis, in istam te sanctissimam & orbi terrarum fructuosissimam, hominum cultui diuino mancipatorum sodalitatem, contulisti: cum in suscepto semel consilio tam constanter perstitisti: neque cessisti illorum vocibus, qui cum in collegiis vestris educati essent, & illic didicissent istuc nescio quid quod iactant literarum, à quo ipso ordine flagitiose desciuerant, in eum ne nomen dares absterrere te conabantur. In quem tu semel admissus, ita vitam instituisti, vt facile declaraueris, non illum cæcum quendam, vt ipsi mentiebantur, ac temperarium impetum, sed diuini numinis instinctum atque afflatum fuisse: &, vt ad ea redeam, quæ ad me proprie pertinent, nunquam ex illo consiliis, præceptis, cohortationibus iuuare me, & faces ac stimulos animo meo ad pietatem subdere destitisti. Merito itaque ita te amo, & vt patrem filius, & vt filium pater: his enim nos, quæ maxima sunt, caritatis vinculis bonitas diuina copulauit. Quare quod & in cæteris rebus, quoad potero, sedulo faciam, libenter his paucis diebus obsecutus sum studio tuo, & qui pridem conatus essem secundum Rhetoricorum Aristotelis librum Latine reddere, quanquam hoc tempore & multis, vt nosti, occupationibus obrutus, & molesto ac difficili pedum morbo octauum iam mensem impeditus, in tuam tamen gratiam, etiam primum addidi. Tertium, vt sæpe ex me audisti, latine reddi posse vix puto. Sed si quid vnquam

mihi

mihi vacui temporis dabitur, quod optare magis quam sperare possum, non ego quidem illum interpretabor: sed Aristotelea præcepta, quæ eo continentur, meo more tractare, & Latinis exemplis illustrare conabor. In his autem, quos nunc ad te mitto, quosque amoris erga te mei monumentum esse cupio, facile prospicio fore, vt multi multa mirentur, partim longe aliter à me accepta, quam ab aliјs, partim etiam à vulgata Græcorum librorum editione discrepantia. Qui hoc velim cogitarent, neque causam mihi vllam fuisse suscipiendi noui laboris, si nulla in re dissensissem à cæteris: & ipsos inter se Græcos libros ita variare, vt à multis discedere necesse sit, quicunque vnum sequi velit. Spero autem me breui breues quasdam notas in hos libros editurum, ex quibus, quid in eis aut præstiterim, aut præstare voluerim, curque locis aliquot, non ab aliјs modo, sed ab ipso quoque eruditorum Coriphæo Petro Victorio, cui debetur, quidquid fructus hac ætate ex horum librorum lectione percipitur, dissentire ausus sim, commodius intelligatur. Romæ. Id. Febr. M.D.LXXXV.

M. ANTONIVS MVRETVS IACOBO PONTANO, è Societate IESV S. D.

XCIX.

QVOD ad te scribendi principium capiam, nescio, ita me pudet tam diu in ære tuo fuisse, & humanissime scriptis à te literis nihil adhuc respondisse. Sed magna mihi spes est in facilitate & comi-

tate tua, daturum te non grauate veniam occupationibus meis, quæ me ita vndiq; districtum tenent, vt erga plerosque amicos parum officiosum videri cogant. Magnam etiam metus partem mihi demit Franciscus Bentius, qui mihi omni adseueratione confirmat, ita te cupidum esse literarum mearum, vt quidquid à me mittetur, in solutum accepturus sis. Quod ego te, vt facias, Pontane optime, vehementer oro: idque ea lege, vt me post hac, iam enim, vt spero liberior ac solutior futurus sum copiosius tibi satisfacturum esse pollicear. Interea, quoniam δῶρα, vt ille ait, θεοὺς πείθει, mitto ad te, quo te facilius placem, λογάριον quoddam meum, & versus nescio, quos illustratos notis cuiusdam familiaris mei. Hoc munusculum qualecunque est, peto à te, vt boni consulas, meque quanquam immerentem amare pergas. Vale. Romæ. Id. Iulij. M.D.LXXXIV.

EIDEM.

C.

CVR & *tam rarus, & tam breuis in scribendo sim, puto te ex Bentij nostri literis cognouisse: cui cum promisissem heri me hac nocte aliquid ad te scripturum: ita postea sum totam prope noctem acerbissimo sinistri pedis dolore vexatus, vt neque de legendo, neque de scribendo cogitare potuerim. Nunc albescente cælo, cum paululum se remiserit dolor, cuperem quidem scribere: sed quod scribam hoc quidem tempore nihil habeo, nisi te à me mirabiliter amari, quod tibi, etiam tacente me dubium non esse arbitror. Vtinam quidem esset aliquid, in quo id tibi re ac factis testari*

possem:

possem: sed quando aliter non licet, curabo, vbi quid scriptorum meorum edetur, vt ad te quamprimum proferatur. Etsi hoc ipsum non video, cur aut tibi, aut cuiquam valde gratum esse debet: quid enim tale in scriptis meis inest, vt satius sit vel nihil agere, quam eis legendis operam perdere? Obsequamur igitur studio vestro: ne dum arrogantiæ crimen effugere conor, hoc ipso in id incidam, si iudicium meum iudicio vestro anteponere voluero. Quid iam? quid scribam aliud? etiam vt & tu, & quos istic habere dicertis tui erga me amoris socios, nūc miserum senem precibus vestris Deo commendetis, atq; ab eo petatis, vt qui tot annis in vitiorum sordibus vixi, beneficio ipsius, hac saltem extrema ætate aliquid efficere & edolare possim, quod & ad gloriam ipsius, & posterorum vtilitatem pertineat.

Vale, Pontane mi, vale & me ama. Romæ XVI. Kalend. Ianuar. M.D. LXXXIV.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI PRESBYTERI, I. C. ET CIVIS ROM. EPISTOLARVM ET PRÆFATIONUM Liber Secundus, qui recens nunc adiungitur.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. Iusto Lipsio suo.

EPISTOLA I.

NIHIL *est aut te amabilius, aut literis tuis dulcius, ad quas ego nudiustertius acceptas statim respõdissem, si aut fuisset plus otii, aut statim responderi tua interfuisset. Cum & essem paulo, quam soleo, occupatior, & in vnius diei mora nihil esse incõmodi viderem, indulsi naturæ meæ, qui perspectam haberem facilitatem tuæ. Desiderio tibi esse mutuam consuetudinem nostram, si vis me aperte ac simpliciter loqui, vt mea consuetudo fert, & vt nostra summa coniunctio postulat, gaudeo: quodque ipsi mihi admirabile videtur, ex molestia ipsa tua voluptatem capio. Nam neque tu, nisi me valde amares, tam iniquo animo ferres absentiam meam, & mihi nihil iucundius est, quam à te valde amari. I nunc & dicito verum esse illud Euripideum* ἐσ κοινὸν ἀλγεῖν·

ἀλγεῖν: cum duorum qui certe inter se amicißimi sunt, videas, vni alterius ægritudinem esse iucundam. Caue tamen putes, minus à me sermones tuos requiri, quam à te meos. Hic enim etsi adfluimus omnibus delicijs, planeque Phæacum vitam viuimus, vbi,

-- εὐφροσύνη μὲν ἔχει κατὰ δῆμον ἅπαντα,
Δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζωνται ἀοιδοῦ,
Ἥμενοι ἑξείης παρὰ δὲ πλήθουσι τράπεζαι.

Σίτου καὶ κρειῶν, nemo tamen est, qui ijsdem, quibus nos studijs delectetur: vt iam verear, cum istuc rediero, tamdiu à Musis & à literis omnibus peregrinatus, ne quis vestrum, quibus aßidue in libris versari licet mihi illud occinat, Ἐκβαρβάρωσαι χρόνιος ὢν ἐν βαρβάροις. At tu mi Lipsi, si me audis hominem si non valde prudentem, certe quidem insigniter amantem tui, obdura, & noli tam cito de Roma relinquenda cogitare. Mihi crede, iste tibi quondam lætitiam feret labos. Conuentum esse à te Manutium meum gaudeo, & talem repertum, qualem ego tibi cum sæpè descripseram. Hoc tibi liquido confirmare possum, eum virum bonum esse φιλόφιλον & studiosißimum benefaciendi quamplurimis. Quare auctor tibi sum, vt te, quantum potes, insinues in illius consuetudinem. Cogitabam de eodem oleo & opera ad Plautum nostrum scribere: sed alio vocor. Interea salutabis eum meo nomine, &, vt cœpisti, reddes quotidie tua consuetudine doctiorem. Cras ad eum scribam. Bene vale mi suauißime Lipsi.

TIBVRE. 12. Kalend. Septemb.
M.D.LXIX.

M. ANTONIVS MVRETVS S.D. IVSTO LIPSIO SVO.

II.

NEQVE enim puto aut maleuolorum rum[usculos], aut tenues quasdam & obscuras suspi[cion]es tantum patuisse, vt meus esse desieris: cum ego p[lane] sim tuus. Quod inter amantes solet, Zelotypia me q[uon]dam incesserat, quod alios quosdam, de quibus inte[r] nos ridere interdum & iocari solebamus, & q[ui] te, cum hic esses, non ex æquo me amabant: si [vere] audire vis, ne nunc quidem amant, qui ex eis sup[ersti]tes sunt: eos igitur subiniquo animo ferebam à te sæpius & honorificentius quam me, præ quo illos contemnere solebas, nominari, sed missa hæc faciamus. Electorum tuorum χεῖμα mirifice mihi placuit. Cætera expecto, & cum Saturnalia, tum multo etiam magis de vita ac scriptis Senecæ: quem vt accepero, in eodem te genere, vt potero, remunerabor. Illis quæ ais in vndecimo meo aliorsum ab iniquis capi posse, mede[r]e, vt vis. Sin fortasse integrum non est, omitte sane istam curam. Ego ante tres aut summum quatuor menses efficiam, ne quis aut de voluntate mea erga te, aut de iudicio dubitare poßit. Ni fecero, tum tu sane de me, vt de homine parum bonæ fidei, conqueritor. Amemus inter nos, mi Lipsi, eo constantius, vt vrantur ac ringantur isti, qui amicos esse nos nollent. Quæso de tuarum omnium rerum statu, fac me, cum primum poteris, certiorem. Vale mi Lipsi: cuius ego nunc suauißimum os intueri mihi videor. 6. Idus Febr. ROMÆ.

Lite-

Literas tuas Kalendis ipsis Februarij accepi: ne me tardiorem fuisse in rescribendo putes, neq; antea fuit tabellariorum copia.

M. ANTONIO MVRETO S. D. IVSTVS LIPSIVS.

III.

CAVS[illegible] *mihi scribendi nata ex tuis ad Plantinum [illegible]teris: quas cum gaudio vidi, cum motu animi legi. V[illegible] manu tua conspecta lætabar: quanto magis in hoc a[illegible]mo, & tam insigni testimonio amoris? [illegible]em si à quoquam mortalium, à te certe volo. Ita [illegible]escens iudicaui, ita nunc, consensum quendam esse con[illegible]antis iudicij nostri & naturæ, qui ad coniunctionem, quæso te, valeat, non ad æmulationem, aut, quod pudet me dicere, simultatem. Et fuere tamen improbi homines, qui id sperarent: à quibus alia quædam ad me delata olim non nego: sed vana, falsa, vt nunc video, & quibus caput, homines non profesti solum, sed vtriq; nostrum infesti. Ea, per communes Deos, deasq; obliteremus mi amice: & beneficijs inter nos certemus, non querelis. Electorum librum iam nunc vulgaui: paro Saturnalium sermonum, & de vita ac scriptis Annæi Senecæ, quem nec inuitus ad te miserim, quasi vade amicitiæ coeuntis & sanescentis. Etsi quid in ea ægrum? nec aliud peccatum vtrinque, quam cessatione, & amicitiæ, vt sic dicam, inusu. Quod ipsum emendemus. Viximus amicissime vna, viuamus porro, & moriamur. En ego ille, cuius ingenium & os coram pro-*

probasti: nec amorem absentes requires profecto aut fidem. Te vt eundem sperem, faciunt paucula, sed impressa & signata epistolæ tuæ verba: quæ ruminor identidem & examino, vt solent amantes. Vale. LVGDVNI *in Batauis, ad magnum & sine terminis mare. 3. Kalend. Decemb. M. D. LXXI.*

M. ANTONIVS MVRETVS HIERON. MERCVRIALI S. P. D.

IV.

Cum tuæ literæ ad vrbem allatæ sunt, Tiburiam omnes, vt nos quotannis facere solere scis, secesseramus, eo illas accepi biduo, aut triduo serius: Tibure autem, neque Hippocratem habebam, neque Gellium, expectandum denuo fuit, dum Roma arcesserentur. Allatis, ecce tibi aliud incommodum, corripit me febricula, non illa quidem, vt euentus postea docuit, periculosa: sed quæ tamen animum nonnullo metu suspensum ab omni scribendi cogitatione auocaret. Hæc ideo, ne mireris me ad tuas tardius respondere. Locus est ex libello περὶ τροφῆς. οὐκ ἔστι, γίνεται δὲ ἐν τούτοισι καὶ πλέω, καὶ ἐλάσσω. *Huc ego addebam illa ex Gellio: aut potius pro illis,* οὐκ ἔστι καὶ ἔστι, *supponebam illa,* ἔτι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένεσις. *Quod si tibi quoque ita videtur, non dubito quin verum sit, sin tu secus iudicas, nunquam mihi dubium erit, quin tua sententia verior sit. Semper ne non in his modo rebus, quarum tua propria possessio est, sed in omni literarum genere, iudicium tuum libentissime*

ante-

anteponam meo. Vale, meq; ama, & certo tibi persuade, te à me mirifice & amari & coli. TIBVRE. Kal. Septemb. M. D. LXX.

M. ANTONIVS MVRETVS HVB. GIPHANIO S. D.

V.

LITERÆ tuæ, supra quam dici potest, mihi gratæ fuerunt: cum enim iampridem te valde amarem, mirifice cupiebam animum illum meum tibi notum esse, non dubitans fore, vt vicißim abs te amarer. Sed ad eas idcirco serius opinione tua respondeo, primum quia eas quoque sero admodum accepi, hoc est, Kalendis Ianuarijs ipsis: in quo mihi visum est etiam inesse aliquod lætum ac prosperum omen, vt spem vel ex eo aliquam conceperam, totum hunc annum σὺν θεῷ δ' εἰρήσεται, mihi faustum ac felicem fore. Deinde tentare volebam, nunquid, antequam scriberem de Gellio, quale tu cupis, efficere ac præstare possem, sed nihil adhuc repertum est, quod quidem sit magni pretij. Spes adhuc vna reliqua est, in Bibliotheca Cardinalium Farnesij & Zforzæ, quas nondum excußi: id quod, noli dubitare quin diligenter facturus sim, cum primum per occupationes meas licuerit: quæ sane & multæ sunt, & eo molestiores, quod alienæ sunt ab omni genere literarum. Sed multa ferenda sunt ijs omnibus qui coguntur aliena, vt ille ait, viuere quadra. Tu vero mi Giphani, qui & ingenio excellis & doctrina abundas, & ea es ætate, quæ sit labori ferendo,

do, perge vt facis, aliquid aßidue elaborare, quod & tibi gloriæ sit, & nobis ac posteris vsui. Nam de Lambino quidẽ nihil video causæ, cur eius obtrectatio deterrere te aut abducere à studio debeat. Ille in te fuit, qui in alios solet. Et ita mihi omnia quæ cupio eueniant, vt ego valde mirabar si tibi eum impune laudare licuisset. Ita enim homo est: eis solis primum inuidet quibus plurimum debet. Quomodo me acceperit, nôsti: quantum autem mihi debeat, & ipse & alij plurimi norunt. Tu vero pro vno frigido obtrectatore habiturus es innumerabiles, qui te ac labores tuos laudibus in cœlum ferent. Sed hæc alias. Peto à te vt me ames, neq; de me erga te propensißima volu[illegible] te dubites. Plura scriberem, sed vrget hic amicus [illegible] vir bonus & literatus, [illegible] nomine eum à te quoq; [illegible] er excipi volo. Is cum statim discessuru[illegible] esset, [illegible] ad h[illegible] ipsa scribenda satis mihi temporis de[illegible]. Quare ign[illegible]es etiam si quid forte minus accurate scriptum erit. Quæso te scribito aliquid [illegible] Berzet[illegible]um nostrum & significato ei, mu[illegible] accessisse a[illegible] veterem mea[illegible] erga eum beneuolentiam, quod [illegible] fuerit amicitiæ nostræ: illud, me paucis diebus ad eius literas, qua[illegible]um tuis accepi, copiosißime responsurum. S[illegible]ã mihi diligenter clarißimum virum Pa[illegible] [illegible]oxium Oratorem Regium: qui quan[illegible] me esse duxit, vt me ad scriben[illegible] literis suis excitandum putauerit, mirari non debeat, si quando ego honorifica ipsius appellatione scriptum aliquod meum exornare non verebor. Mi optime & eruditißime Giphani, etiam atq; etiam vale. Romæ. Prid. Id. [illegible] M.D.LXIX.

EIDEM.

VI.

PVDET me tam sero ad literas tuas rescribere: sed velim, qua humanitate es, ignoscas occupationibus meis, non magnis illis quidem, sed multis tamen & molestis, quæq; me interdum cogant magno cum meo dolore minus erga amicos officiosum esse quam vellem. Impetraui tandem librum à Fuluio, qui ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν minime respondit expectationi meæ. Nam neq; totus est ille noctium Atticarum scriptor, neq; quod valde diligenter scriptum est. Contuli quicquid erat accuratissime ipsemet cum meo Gryphiano anni M.D.LXVI. Quod aliter quam vulgo reperi, id omne tibi hic cum fide præsentabo. Primum igitur moneo, librum Fuluij σύμμικτα quadam esse ex Gellio siue Agellio & ex Valerio Maximo, ita vt alternis singulis Agellij capitibus singula Valerij subiuncta sint. Idq; nullo certo ordine, Græca nusquam cõparent: nisi paucis admodũ locis: idq; vbi vna tantum aut altera vox Græcè scripta erat. Iam tu facile potes conijcere librum non valde magni pretij esse. Antiquus tamen videtur. Ac ne te diutius suspensum animi teneam: quid in eo à vulgatis editionibus discrepet, accipe. Scriptoris nomen ita in eo libro fere notatur. A. G. semel tantum omnibus literis AGELLIVS. Sed scis in Pandectis PANTONIVM esse pro P. Antonio, CARFANIAM pro C. Afrania, vt quidem nonnulli putant. Sic MAVRELIVM aut MAVRILIVM. ... runt, qui erat M. Aurelius. Sed hoc tu videris. Iam enim ... clamat Lambinus, indocte atq; inscienter facere, qui hunc scriptorem

Agellium vocent: itaq; verendum est, ne det aliquam pugnam denuo. Ego quidem Priscianum veterem habeo, in quo aperte & constanter vocatur Agellius. Habeo & alia quædam argumenta non infirma, quibus adducor, vt existimem rectius Agellium vocari, quam A. Gellium ἀλλὰ ταῦτα ὑμῖν μελήσει. *Cap. 17. libri 1. irarumq; & molestiarum. l. 5. rerumq; & molestiarum. eadem Satyra, Satura ita etiam alibi sæpe. lepido quidem scr. lepide quidem cap. 19. desiperet, risit, derisit. apposuit, apponit, deussit, deurit. reliquos sex an eodem, &c. illud, an, abest à libro vetere. cap. 20. Græca omnia latinis literis notata sunt, præter illa in extremo* μῆκος ἀπλατές, *in eodem meta triangula. & in fine inlatabile. qualia posthac non notabo. vt neque illa adferre, adponere, non vt vulgo, afferre, apponere: & similia, quæ vix vnquam aliter scripta in libris veteribus reperias. cap. 23. scripta est à M. Catone. venustato atq; luce. cum hæc dictaui. Tum cum in senatu, percunctata est filium. Ita semper hoc verbum scribit: non vt vulgo quidem, percontari. Tum puer matre vrguente. vtrum videretur vtilius. quid sibi postulatio isthæc vellet, ne introeant præter ille vnus Papirius. (hoc verum puto) in ætate prætexta prudentiam, cap. 24. postq. mortem adeptus Plautus. (hoc quoq; fortassis rectum sit) Cap. 25. Inducijs numnsum aliquo. Ego mensum, Cessationem istam pugnæ pacticam.* ἵνα *pacti causa non pugnetur, nihilq; incommodetur. cap. 26. post quotidianas lectiones. Ita fere semper scribit, non quotidianas, etsi hoc quoq; modo interdũ, in ipsius commentarijs, neque iam querimoniam aut gemitus eiula-*

eiulatusque. Non ita esse Plutarchum, vt philosophum deceret. tu hoc age ἀοργησίαν & ἀναλγησίαν.

Libro Secundo.

Cap. 1. ad fortuitas patientiæ vices firmandi, id quoq;, &c. Valetudine. Ita semper, vt & beniuolus & maliuolus. Quæ in belli Peloponnesiaci principiis ipsam Ath. ciu. interneciuo gerere cap. 6. Nonnulli ex Grammaticis. A timidos nautas. Omnia iam vulgata hæ tres voces absunt, à libro vetere. Inlaudati, & sic semper non laude solum indignus, sed detetione. Ego suspicor legendum, detestatione. squalentem, semper, non, vt vulgo, squallentem, quam iacere, vnde id verbum, &c. aut vento aut puluere laborare videmus. duæ postremæ voces absunt à libro vetere, Hannibal (sic semper) M. Tullius IV. in Verrem. non vt ab hoste. Nemo quisquam tam effictis est moribus, ἴσως efflictis. Inlaudatus quoque igitur finis est, &c. Sic in actionibus ciuilibus aut laudari dicitur qui est nominatus. Recte autẽ scripsisti, legendum ibi esse auctor. Illaudabilis & innominabilis, duæ postremæ voces absunt. Dianæ Efesiæ. Sic & Fauorinum non Phauorinum, & alia quædam eodem modo, auro & purpura prætextæ. cap. 7. Omnia quæ pater imp. parendum. Super ea prius quæ dicta sunt. vt accessitum venire. Catienia aliquo aut Tubulo. Non ergo est integra propositio dicendum. Ego dicentium. cap. 21. procedentis noctis spatio. Sed ego, inquit, cum Lælio. lego autem L. ÆLIO, triones rustico cætero vocabulo, elegantiusq; esse visum, cap. 22. Atque etiam appetebamus, regionesque esse cæli quatuor. Septemtriones. Iapyx & Iapygem semper per literã y.

Sed qui ab actiua & solstitiali meta venit. Africus, qui Græce λὶψ. vnum meridionalem ventum. Sunt qui pro octo 12. faciunt, tertios quatuor in media, &c. Cur mediæ septentriones eadem, &c. in suis quisq; regionibus quem sæuissimū putant. Apuli eodem quo ipsi sunt nomine. λέκων φεάυλον ὥσπερ καικίας νέφος. *Ego* ἕλκων ἐφ' αὑτὸν ὡς ὁ καικίας νέφος. *Vocem* καικίας *omnino delendam puto, neq; sane est in illo vetere. cap. 26. aliter ostrum, aliter crocum, nihil à vocabulo rufi differunt in ijs tamen coloribus. q. m. d. denominandu. Nā phœniceus q. t. G.* φοίνικος *dixisti, & rutilus, & spadix phœnicei* συνώνυμος. *Laßitua. nemque minuam. Rudibus autem est rufus atrior, & nigrore multo inustus. Luteus contra rufus color est dilutior. Vnde ei quoque, &c. Nostris autem veteribus Cæsia. quod in versu H. est id facis, cap. 29. neq; imperiose, iret cibum quæsitū, idcirco die crastini. misit qui amicos roget. Mater iubet eos animo otioso esse. Sol seruit, & fit nihil, & dies amici nulli erant. Ego legendum puto. Sol seruit, & fit nihil, it dies. amici nulli erant. Vos modo, inquit, aduertite. In ipso enim iam vertitur, cuia est res, non aliunde petitur. migrauit. seges à domino, &c. leui plerūque & inani fiducia. Sperabam me quæ reliqua sunt perscripturum. Sed interpellor. Ea tamen, sine vlla dubitatione, intra quatriduum mittam. Ac si quid aliud est, quod me tua causa posse arbitrere, peto à te mi Giphani, vt tibi plane persuadeas te mihi ex animo carissimum esse, meq; omnia, quæ ad te pertinebunt, semper studiose ac diligenter procuraturū. De locis quos emendasti in epistolis Ciceronis, auctor tibi sum, vt eos ad Manutium mittas. Et tibi ad eam rem operam meam*

dico.

dico. Spero eum, vt eſt vir bonus, non diſſi mulaturum eſſe, quid à quo acceperit. Vale. Romæ. XVII. Kalend. Ian. M. D. LXIX. Clariſſimo oratori, quæſo vt plurimam ſalutem meo nomine impertias.

EIDEM.

VII.

RISI, *conferens Lambiniana cum tuis, & præterea, quorum tu indicem ad me miſeras, alia etiã complura reperi. Tu quæ ab illo in puteum illum merſa ſunt cum tibi commodum erit, in lucem extrahas, tibiq; vindices, cenſeo. Quod me laudat: vellem tam merito id faceret, quam olim immerito notauit. Equidem poſſum mi Giphani oſtendere tibi, ſi hic ſis, literas ipſius manu ſcriptas, quibus mihi gratias agit de locis quibuſdam ſibi explicatis, quos ipſe poſtea queſtus eſt à me ſibi ſubreptos eſſe. Et eas literas diligenter adſeruo, non vt edam, neq; enim tanti eſſe duco, ſed vt oſtẽdam interdum amicis, ſi quando de me & de Lambino ſermo incidit. A me quidem ſibi metuere non debet. Nunquam natura contentioſus fui: & nũc quotidie magis. Lenit albeſcens animos capillus. Tuæ potius cauſa verendum eſt ne à quopiam audiat* ὦ γέρον. ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί. *Sed hæc omittamus. De Tubulo ita plane in Fuluij libro omnibus literis ſcriptum eſt cap. 13. l. 1. neque quod diuulgatum eſt placet, neque coniectura tua, quod venia tua dictum ſit, mihi explet animum, præcipue cum ſtatim ſequatur: Tum magiſter* ἀρχιτέκτων. *Cogitandum igitur, ſi quid melius. In lib. Fuluij ſcito, non tantum 1. c. lib. 1. ſed omnia omnino, in quibus nihil notatũ à me videbis, deſiderari. Libri moles eſt perexigua: & in eo ipſo admiſſa vt dixi*

Valerij Maximi capita prope pari numero. Orchio ibi ſcriptum eſt, non Orciuo. Libri ſecundi caput decimũ, in eo libro non eſt. De ſcriptoris nomine exſpecto quæ polliceris. De prænomine Nepotis nihil habeo, niſi quod ſemper ſuſpicatus ſum ex C. Cornelio Nepote, librarios qui eandem literam bis ponere laborioſum putarent, feciſſe Cornelium: ſæpe hoc ita commiſſum ſcio. Quæ reliqua ſunt in Gellium, ſupereſt: vt exſoluam. Illud mihi moleſtum eſt, quod eorum librorum, quos tu maxime requiris vix πολλοστημόριον *quoddam eſt in Fuluij libro. Cap. 5. lib. 3. Arceſilaum. Sed hoc prætereundum erat ad te ſcribenti, & talia poſtea omittentur. Incorruptus tamen & à ſtupro integer. Nam cum vocem infractam prioribus an poſterioribus. Cap. 6 in VII. problematorum. Cap. 9. memoria atque ammiratione, ſic ſæpe ſcriptum reperias. Colore puniceo, florea & comanti iuba. Argos euertiſſe, cupidineq; habendi. Eum Caßium poſtea 5. n. eſt, victis partibus f. q. e. 5. miſera morte oppetiiſſe. Cap. 15. Polycritan. Is Diagoras tres filios, eos omnes vidit. Cum populus gratulabundus ibidem in ſtadio, in oſculis atq; in manibus non diu poſt eam pugnam exanimata eſt. Poſt hunc locum vſque ad librum nouum, nihil eſt in illo libro vetere. In libros ſequentes quædam ſunt pauca quidem, ſed in iis tamen quædam non contemnenda. Ea ſi voles, ad te mittentur, ſimulq; ſi quid erit aliud quo hoc tuum inſtitutum à me adiuuari poſſe arbitreris. Vale Romæ. Prid. Kalend. Ianuar.*

M.D.LXIX.

M. ANTONII MVRETI VARIARVM LECTIONVM in libros præfatio.

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM, CARDINALEM AC PRINCIPEM Illustrissimum, singularem omnium honestarum artium Patronum.

VIII.

MAGNOPERE peccare mihi viderer Hippolyte, Cardinalis illustrissime, si ocium illud quod & plurimum & honestissimum tua mihi benignitate conceditur alia vlla re quam literarum, & earum artium quibus te insigniter oblectari video, assidua tractatione consumerem. Nam cum ea te præcipue causa commouerit, vt aditum mihi ad familiaritatem tuã vltro patefaciendum putaris, quod ad te de mea erga illas incredibili voluntate, meis fortasse scriptis & amicis de me summorum hominum concitata sermonibus fama peruenerat: quis me ferendum putet, nisi quã de me opinionem incognito adhuc & absente conceperas, eam præsens ipse omni studio, omnique corporis & animi contentione confirmem? Ita igitur facio, quarum artium singularis pulchritudo mentem meam vsque à puero admirabili quodam sui desiderio incenderat, eas nunc demum beneficio tuo alijs omnibus curis solutus, magno & alacri animo persequor: neque sane committo, vt qui me tibi tanquam hominem & non ineruditum, & eruditionis ac doctrinæ scientissimum com-

commendarunt, cum in illo priore indulserint amori erga me suo, in hoc etiam altero eidem obsecuti, ac non potius id quod exploratum haberent, vere apud te testari esse videantur, quod cum facio primum quod nihil dulcius est, nihil optabilius, naturæ meæ propensionem sequor. Vere enim hoc tibi affirmare possum: si quis mihi Deus omnes opes, omnia commoda, omnem potentiam proponat ea lege ac conditione, vt semel deponam hæc studia, & has qualescunque literulas altrices adolescentiæ meæ, fidißimas meorum omnium temporũ comites deseram: nunquam id faciam: neque quicquam tanti esse ducã quod mereri velim, vt à suauißimo earũ amplexu & contubernio abducar. quare vt dixi, cum in eas toto pectore incumbo, naturæ meæ pareo: idque facio, quod si facere vetarer, vitalem mihi esse vitam non putarem: deinde quo mihi nihil prius ac potius neque est, neque esse debet, voluntati tuæ morem gero. sæpe enim mihi, quæ tua est humanitas, affirmasti nullum tibi à me genus obsequii præstari posse iucũdius, quam si omne tempus arbitratu meo ponerẽ in literis, & aliquid aßidue, quantũ in me esset, excluderẽ, quod & mihi ornamento, & aliis vsui, & tibi oblectationi esse posset. neque vero me vt id faciam, oratione tantum cohortaris, verum etiam exemplo. Quid enim facere nos oportet, quicunque tuis opibus non aliam ob causam fouemur, sustentamur, ornamur, quã vt in his studiis omni cogitatione defixa, dies noctesque exerceamur: cũ te, te inquã ipsum, quem moderatrix humanarum rerum prouidentia in altißimo dignitatis gradu collocatũ, perpetua grauißimorum munerũ procuratione districtum, teneri voluit inter tot, tã graues, tam multiplices

plices curas, tantopere ad tranquillitatem, & salutem publicã pertinentes, quotidie tamen aliq̃d temporis harum artiũ tractationi tribuere videamus? Nimirum & vnusquisque nostrum naturæ suæ, vt ait poeta quidam, semina sequitur: & quibuscum diu ac familiariter vixit, eorũ mores & instituta viuendi facile ac libenter imitatur. Te vere cũ omnis honestatis ac dignitatis amantißimum omnium quæ ad cõparandam veram ac solidam gloriã pertinent, appetentißimum natura genuisset: consecuta deinde FRANCISCI VALESII, *Galliarum regis optimi, ac maximi, intima illa, qua tot annos vsus es, consuetudo magis etiã incitauit ad easdem illas vias, in quas ipsa te natura deduxerat, animosius & constantius persequendas. Ille homines eruditos ad se ex omnibus orbis terrarũ partib. amplißima eorũ industriæ præmia statuens cõuocabat, idẽ illud exemplum iã dudum Italia te maxima cum tua laude, renouantẽ intuetur. Ad regalẽ illius mensam nõ vllum acroama aut libentius, aut sæpius, quam vox alicuius eruditi hominis, audiebatur, epulæ quoque tuæ quotidie nulla re magis, quã grauißimis & honestißimis virorũ doctrina præstantiũ sermonibus condiũtur. Ille igitur ad cæteras suas laudes eam addidit, qua nulla, meo quidẽ iudicio maior est, nulla præclarior, vt cõmuni omniũ populorũ consensu* Literarũ pater *nominaretur. Idẽ illud cognomẽ tibi apud posteros tributũ iri, cuiuis perfacile est, qui tuã erga homines liberaliũ artiũ sciẽtia excultos munificã planeq; regiã volũtatẽ cognouerit, augurari. Nos interea, q̃ per te hoc ocio fruimur, oẽm industriã cõferre oportet, vt quacũq; ratione possumus, heroicas ac ꝓpe diuinas virtutes tuas*

omni

omni genere monimentorum ad immortalem posteritatis memoriam consecremus, non quod rerum à te gestarum gloria nostro testimonio indigeat: sed quod alia nobis via nulla relinquitur, qua ingrati animi notam effugere valeamus. Igitur alii quidem, quibus maior doctrinæ copia est, alia tibi grauiora & maiora opera inscribent. Ego autem, qui nondum eam facultatem consecutus sum, vt à me quicquam egregium expectari debeat, scribam tamen qualiacunque potero, & hisce paruis ac tenuibus munusculis testabor hominibus magnitudinem obseruantiæ erga te meæ. Illud quidem certe omni ope conabor efficere, vt scripta mea, si nullam aliam ob causam in pretio sint, vtilitate tamen tueantur ipsa se, & hoc saltem nomine à studiosis hominibus non negligantur, quod & alias feci, & in iis maxime, quos nuper apud te scripsi, Variarum lectionum libris. Primum enim cum in præstantißimis vtriusque linguæ scriptoribus multa, vel temporum, vel hominum culpa, corrupte & deprauate legantur: eaque res vel non animaduersa errorem, vel animaduersa molestiam & difficultatem legentibus obiicere soleat: eius incommodi vt pars aliqua per me tolleretur, operam dedi, deinde, cum & illud cōstet, veteres Latinos, summo studio esse in Græcorum imitatione versatos, & eorum locorum, quos illi ab his acceptos in vsum suum transtulerunt, diligens & accurata notatio magnam his temporibus vtilitatem habere credatur: huius quoque generis inspergenda nonnulla esse duxi: narratiunculas etiam aliquot admiscui quarundam historiarum, quæ neque contritæ ac communes essent, neque fore iniucundæ cognitu viderentur. Vbi autem ita res

tulit,

tulit, vt ab ijs, qui vel ætate nostra, vel etiam superioribus temporibus in hoc ipso curriculo industriam suã exercuerant, dissentirem: feci id, vt & natura & consuetudo mea ferit, libere: sed ea tamen moderatione seruata, vt, imminutam esse à me dignitatem suam, nemo conqueri poßit, nisi qui tantum sibi tribuat, vt errare se posse non putet, quod neq; cuiquam vnquam contingit, & maius est, quam vt conuenire in humanam fragilitatem queat, sed nos quid fecerimus, ipsa res indicabit, testatum quidem omnibus esse volumus, nihil aliud nobis propositum fuisse, quam vt sine cuiusquam offensione, auxilij aliquid attulisse huic studiorum generi diceremur. A te autem, Hippolyte Principum decus, etiã atq; etiam petimus, vt qua nos humanitate in familiarium tuorum numerum recipere dignatus es, eadem hos labores nostros, qui nulla re magis, quam tui nominis auctoritate, nixi, in publicum prodeunt, tibi accipiendos putes: neq; tam quod amplitudini tuæ conueniat, quam, quid præstari à nobis poßit, expendas. nam & hæc ipsa nouis indies acceßionibus crescent, & alia suo tempore, quæ tibi gratiora fore confidimus, proferentur.

PRÆFATIO IN VERSIONEM LATINAM LIBRI QVINTI Ethicorum Aristotelis.

IX.

CVM *hunc Aristotelis librum vobis explicaturus essem, multis de causis mihi faciendum putaui, vt*

vt eum prius latinè à me conuersum ederem. Primum quoniam etsi in cæteris libris explicandis conatus eram efficere, vt ne ij quidem qui Græcarum literarum rudes sunt, aditum sibi ad me audiendum peregrinitate sermonis occlusum esse quererentur. Non obscuris tamen multorum sermonibus aures meæ quotidie verberabantur, conquerentium, crebro illo vocum Græcarum interiectu retardari intelligentiam suam: Planiora sibi multo & expeditiora omnia fore, si latinè dicerentur. Horum igitur studio aliquid tribuendum esse duxi. Deinde submolestum ipsi mihi nonnunquam erat, verum vt fatear, tantum quotidie operæ ac temporis in reddendis singulis vocibus ponere: Vt mihi quoque satius videretur, semel illo labore defungi. Nam cum singulæ disputationes nostræ in vnius horæ curriculum concludantur: ex eoq; ipso aliquid sæpe multis occasionibus delibetur, ac detrahatur, adhibenda parcimonia est, videndumq; omni studio, vt id saltē quod datur, quam possumus optimè & vtilißimè collocetur. Iam è tam breui tempore non multum potest, tractandis rebus relinqui, si aliquid ex eo singula verba decerpant. Præcipuè autē hic liber propter mirificam quandam rerum ac sententiarum subtilitatem postulare quodammodo videbatur, vt, quo liberiores animi nostri totos se ad eas penitus cognoscendas darent, illa altera pars laboris & vobis & mihi demeretur. Fuere & alia huius mei consilij causæ, quas nihil necesse habeo pluribus persequi. Dedi autem operam quantum quidem in me fuit, vt Aristotelis non sententiam modo exprimerē, sed genus ipsum dicendi quoad liceret, imitarer. Nam cum suo quisq; modo & loquatur & scribat, aliosq; angusta,

pressa, concisa, alios ampla, copiosa, redundans delectet oratio: Non satis probo consilium eorum, qui, cum Aristoteles siccitatem quandam tenuitatemq; dicendi, contra Cicero copiam & vbertatem adamauerit, neq; quidquam tam dißimile sit, quam eorum inter se dicendi genus, Aristotelem tamen interpretantes, quia se quam possunt Ciceronis simillimos esse cupiunt, quæ ab illo & breuiter & obscurè dicta sunt, ea huius more dilatant atque deducunt. Sed suum cuique, vt dicitur. Ego an quod volui, assecutus sim, nescio, aut potius id non assecutum esse me scio: Certè quidem, quod in hoc genere optimum est, id me secutum esse, ac propositum habuisse confido. Neq; damno industriam eorum, qui aut ante me, aut post me (si quidem iam duodecim anni sunt, cum huius libri interpretatio mea primum edita est) in his rebus latinè tractandis elaborarunt: Quorum etiam quidam auxilio ad eam rem meo vsos se, non diffitentur. Neque tantum, vt ille dixit, posterior dies prioris discipulus est, sed etiam magister. Multa aliter olim accipiebam, aliter hodie accipio: Græcos etiam libros multo pluribus locis deprauatos esse video, quam tunc arbitrabar. Itaq; necesse est, multa longe secus in eorũ interpretationibus, quam in mea, legi. De quibus non intelligentes modo, sed etiam eos, qui sibi tales videntur, quorũ omnis ætas magnam copiam extulit, iudicaturos esse prospicio. Horum ego neq; alteros reijcio, neq; alteros extimesco, est eiusdem ingenij, & eruditorũ admonitiones amare & indoctorum maledicta contemnere. Vbi & cur à cæteris dissenserim, vos quidem & quotidie ex meipso, cæteri autem ex commentario, quem cum primum

licebit, edituri sumus, intelligent. ROMÆ. *Kalend. Martij. Anno M. D. LXV.*

M. ANTONIVS MVRETVS
BERNARDINO LAVREDANO
Andreæ F. Patricio Veneto
S. P. D.

X.

PRÆSTANTIVM *Poëtarum Bernardine Lauredane, adolescens clarissime, neque magna vnquam copia, & semper magna laus fuit.* Copia ne *fuerit, id in causa est, quod in cæteris facultatibus, nemo est, duntaxat eorum qui hebeti penitus ingenio non sunt, qui non adhibito labore si minus excellere, at certe ad mediocritatem aliquam peruenire se posse cõfidat: in hac, nisi ab ijs quos ipsa quodammodo natura ad eam finxerit, labore, diligentia, vigilijs effici nihil potest. Ea ipsa res in hominum animis admirationem peperit poëtarum, obstupefactis videlicet hominibus, cum viderent alios sponte quadam & propensione naturæ sine vllo labore ea fundere: quæ cum omnibus eloquentiæ luminibus interlita, tum sparsa multifariam eruditionis variæ notis, non tantum dulci sono tenerent aures, sed etiam omni genere affectuum intimos audientium sensus cogitationesque tentarent, alios contra ingenuarum artium scientia perpolitos, nulla tamen diligentia aut diuturnitate studij consequi posse, vt aliquo inter poëtas numero ac loco haberentur. Vt autem omni elegantis doctrinæ tractatione ita huius quo-*

quo

que virtutis præstantia, longe supra cæteros Græcorum hominum ingenia floruerunt, Romani & serius attigerunt poeticam, & coluerunt negligentius, & minime longo tempore in recte scribendorum poematum via perstiterunt, siquidem cum à rudibus apud eos poetica profecta principijs tandem per multos gradus ad Vergilium peruenisset, quo ego homine nihil statuo fieri potuisse diuinius: ita postea cœpere ingenia in deterius labi, vt mirum sit, quanta quam breui tempore sit consecuta mutatio. Hispani poetæ præcipue & Romani sermonis elegantiam cōtaminarunt: & cum inflatum quoddam & tumidum, & gentis suæ moribus congruens inuexissent orationis genus, auerterunt exemplo suo ceteros à recta illa & simplici, in qua præcipua poetarum sita laus est, & in quam superiores omni studio incubuerant, imitatione naturæ. itaque fere post Augusti tempora, vt quisque versum maxime inflauerat, sententiam maxime contorserat; eo denique modo locutus fuerat, quo nemo serio soleret loqui, ita in pretio haberi cœpit. Quin etiam fucatus ille splendor, & adulterina eloquentiæ species ita nonnullorum, qui veræ eloquentiæ gustum non habent, occæcauit animos, vt his quoq; temporibus extiterint Hispani duo, homines cæteroqui & in primis eruditi, & scriptis editis nobiles, quorum alter Lucanum Virgilio alter Martialem Catullo anteponere veritus non est, quorum ab vtroq; ita dissentio, vt, si quis Deus potestatem mihi optionemque faciat, non dicam Virgilij, cui videor iniuriam facere, si eum vllo modo cum cæteris comparem, sed Ennij alicuius, aut Furij, quam Lucani, multo similem in scribendo esse me malim: inter Martialis

autem & Catulli scripta, tantum interesse arbitrer, quantum inter dicta scurrae alicuius in triuio, & inter liberales ingenui hominis iocos, multo vrbanitatis aspersos sale. neque vere negauerim, multa in Martiale quoque non inscienter dicta reperiri: sed profecto deteriorum longe numerus maior est. Latinae quidem orationis natiua illa, minimeque quasi pigmentis infuscata germana in Martiale nulla est, in Catullo praecipua. Iis de causis cum ab illo altero, nescio quo modo, semper abhorruissem, Catullum contra nunquam non mirabiliter amaui: itaque legebam eum adolescentulus studiose, magnamque operam ad lepores illius intelligendos conferebam, nihil tamen minus cogitans, quam fore vnquam, vt in eum commentarios scriberem. Sed, cum haud ita pridem venissem in Italiam, & vt eam regionem aspicerem, quae qui aequo animo carent, mihi quidem antiquitatis memoriam satis videre non videntur, & mehercule, verum vt dicam, cum alios eruditos homines tum Paulum inprimis Manutium vt cognoscerem, quod in eius scriptis mihi videbar animaduertisse, expressas quasdam excellentis doctrinae, eximiaeque probitatis notas, mihique diuina quadam virgula contigisset, vt non pedem pene prius in hac ciuitate ponerem, quam in amicitiam ipsius familiaritatemque intimam admitterer: ipseque aliquot diebus post, de meis sermonibus collegisset, quantopere me eius poetae scripta caperent. Quin tu, inquit, M. Antoni, quae in hoc genere notasti, ea in publicum profers, fructumque laboris tui cum caeteris antiqua illa naturae atque humanitatis lege communicas? tibi tum ego cum & longe aliarum virium opus illud esse dixissem, & protulissem alia multa, quae mihi ad eam cogitatio-

tationem suscipiendam sane quam incommoda essent, eaq; ipse amice admodum refutare pergeret, (nôsti autem diuinam illius hominis in dicēdo suauitatem) non prius destitit, quā me impulit: deniq; sibi vt reciperem, me id primo quoq; tempore esse facturum. Neq; vero diu fidem meam liberare distuli, vt qui inter varias occupationes homo alioqui laboris non nimium tolerans, hoc tamen quicquid est, trium mensium, aliquanto etiam minore spatio absoluerim. Nunc hasce vigilias meas Bernardine Lauredane, multæ sunt causæ, quamobrem tibi dicatas velim. Natus es ex ampla cum primis & nobili familia, & ex qua ea Venetæ ciuitatis lumina extiterunt, quorum claritatem nulla vnquam inobscurabit obliuio. Præterea est hoc generi vestro prope fataliter datum, vt ametis literas, hominesq; earū scientia excultos benignitate vestra comprehendatis. Non longe abierimus: pater ipse tuus, [illegible] omnes norunt, omni egregiæ virtutis laude cum[illegible]ssimus, ita literarum amore incensus est, vt ea quā vbiq; plurimū valet, auctoritate & gratia permagnam optimorum librorum, signorum, numismatumq; veterum, cæterorumq; antiquitatis monimentorū copiam ex vniuersa Europa diligentissime collegerit. [illegible]aq; vt augusta quædam Musarum ædes, ita domus [illegible]stra Venetijs ab eruditis hominibus frequentatur. Hæc cum magna sint, vt certe sunt, tamen ex teipso possunt innumerabilia magis propria tuæ laudis argumēta desumi, ingeni[illegible] excellens, acre ac indefessum literarū studium, optimarum artiū cognitio tanta, quantā tu cū paucis alijs in istam ætatis viriditatē cadere cœpisse docuisti: tum quod præcipuum est, ita compositi mores, vt iuuentus tua multorum se-

necΩuti exemplo esse poßit. Vel his superioribus mensibus, cum ad M. Antonij Triuisani principis optimi, propinqui tui luctuosam bonis omnibus mortem funebri laudatione honestandam vnus ex omni Venetæ nobilitatis flore delectus es, quanta, Deum immortalem, orationis & grauitate & copia, quanta omnium qui aderant, non approbatione tantum, verum etiam admiratione dixisti? vt iam tum sperare non dubie senatus populusq; Venetus cœperit, quæ tam diserte in alio laudares, ea te aliquando re atque operibus præstiturum. Igitur cum eam orationem in publicum emisisses, nemo repertus est qui non in cœlum tolleret, aut si qui postea fuerunt, qui eam clanculum extenuarent verbis, eos satis constat, vel craßitudine ingenij, ne vllius pulchritudinē peruideant, vel, ne pro dignitate commendent, veteri morbo perpetuæ in omnes bonos inuidiæ impediri. Accessere his prope quotidiani mecum Pauli Manutij de tua laude sermones, in cuius tu viri ore plane habitas. ita enim frequenter, ita cupide de te loquitur, vt mihi nunquam omnino, quam cum de te dicere ingressus est, facundior esse videatur. Attigi breuiter ea, quæ me, vt hunc librum tuo nomini potißimum inscriberē impulerunt. Nunc à te adolescens ornatißime etiam atque etiam peto: primum, vt munusculum hoc non ex sua magnitudine, sed ex meo tibi gratificandi animo ponderes: deinde vt si quando eorum rationem inibis, quos eximiæ tuæ virtutis admiratio adiunxit tibi, me quoq; si videtur, eorum adscribendum numero existimes. Venetijs Id. Oct. M.D.LIV.

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS TORQVATO BEMBO PETRI F. S. D.

XI.

MAGNA *felicitate mihi carere videor* TORQVATE BEMBE, *qui non ita mature in Italiam venerim, vt patrem tuum, virum immortalitate dignißimum, videre atque alloqui possem. nam & incredibilem quandam voluptatem hausissem ex illius herois aspectu, qui aut solus, aut præcipue effecerat, vt ne hæc ætas superioribus seculis inuideret: & effecissem, nisi valde fallor, vt ipse me pro humanitate illa, qua complectebatur omnes, in quibus esset aliqua non alieni à Musis ingenij significatio non vsquequaque sibi despiciendum putaret. Nunc quando id quod cuperem, consequi nullo modo possum: certe quidem id quod proximum est sedulo facio: colo, quacunque ratione licet, memoriam illius: & cum in omni sermone, tum in scriptis meis, libentißime facio, vt eum laudem, qui mihi neque à me, neque à quoquam satis laudari posse vnquam videtur, neque vero ita sum amens, vt ad gloriam ipsius quicquam meo testimonio posse adijci censeam. Sed ita plane iudico: vt Deus, qui nullius præconio indiget, laudari se tamen ab hominibus vult: sic beatas illas mentes in cælum receptas, & cum Deo coniunctas gaudere, cum se à nobis coli ac celebrari vident, ergo perinde ac si huius rei sensus ad Petrum ipsum Bembum peruenturus sit, ita de ipsius admira-*

bili doctrina, singulari eloquentia, cæterisq; virtutibus quoties occasio est, prædico: quod siue ita est, gaudeo: siue ipse me fallo, tamen hunc errorem, qui me tantopere delectat, mihi eripi nolim. Equidem non solum quæ ille nobis monumenta ingenii sui plurima ac pulcherrima reliquit, accurate peruolutare, verum etiã imagines corporis ipsius studiose contemplari soleo, magnamque ex eis oblectationem capio: quod illæ mihi ipsum ante oculos constituere videantur. Iam si aut depictam in tabula aut marmore expressam aut in ære, argentove insculptam Petri Bembi imaginem prope diuino cultu afficere solitus sum: quid me tibi facere par est Torquate Bembe, quem nobis diuinus ille vir viuam & spirantem, tum corporis, tum multo magis ingenii ac virtutum suarum imaginem reliquit. Itaq; vt intelligas, te à me tanti fieri, quanti æquum est, & talis viri filium, & talem filium, qui paternæ gloriæ præclare omni ex parte respondeat: mitto ad te muneri Tibullum, hoc est, eum poëtam, quem pater tuus felicissime expreßit, emendatum à me, & breuibus scholiis illustratum, qui tibi testimonium aliquod sit incredibilis obseruantiæ erga te meæ. Paruum munus, fateor: sed & à magno animo proficiscitur, & maiora alia subsequentur, si hoc tibi non ingratum fuisse cognouero. Vale. Non. Maii. M. D. LVIII. Patauio.

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS FRANCISCO GONZAGÆ Ferdinandi F. S. D.

XII.

NOn iniuria dubitatum est à veteribus FRANCISCE GONZAGA, adolescens præstantissime, Tibullo ne an Propertio deferendus esset inter Latinos poetas elegiæ scribendæ principatus. nam vt insunt in vtroque permulta, quæ eos vulgarium numero exemptos, in edito atque eminenti statuant loco: sic propriæ quædam extant, & elucent in vtroque virtutes, quibus vterque alterius palmam ambiguam facere videatur, summa in Tibullo elocutionis elegantia & proprietas summa in Propertio eruditionis poeticæ copia & varietas: in illo Romana prope omnia, in hoc pleraque transmarina: illum natiua quædam, & incorrupta Romani sermonis integritas, in media vrbe natum & altum esse, perspicue ostendit: hunc præter cætera forma & character ipse dicendi in Græcorum poetarum scriptis assiduissime versatum esse demonstrat. cumque à sapientissimis viris traditum sit, duo esse præcipua poeticæ dictionis ornamenta, τὸ σαφὲς, καὶ τὸ ξενικὸν, illo Tibullus, hoc Propertius excellere videtur: mollior ille, & delicatior: neruosior hic & accuratior. Illo magis oblectere, hunc magis vt opinor, admirere: illum iudices simplicius scripsisse, quæ cogitaret: hunc diligentius cogitasse, quid scriberet: in illo plus naturæ, in hoc plus curæ atque industriæ fuisse perspicias. Quæ cum ita se habeant, perdifficile est decernere ac constituere

vter alteri præstet. nam si præcipua laus poetarum in imitatione consistit: mihi quidem videtur Tibullus varios illos fluctuantis animi motus, quibus amantes agitari solent, melius imitatus esse: sin, vt quicq; ad optimum proxime accedit, ita ipsum quoque optimum iudicandum est, crediderim sane veterum illorum Græcorum, ac præcipue Callimachi, Propertiū haud paulo similiorem fuisse: qua etiam fiducia ipse se Romanum Callimachum vocare ausus est. Sed hæc vt sunt, neque nostrum est, neque cuiusquam hominis prudentis, & considerati, qua de re veteres illi, quorum fuit & doctrina maior, & iudicium acrius, non liquere pronunciarunt, de ea certi quicquam constituere, & litem secundum alterutrum dare. satius fuerit, vtrinq; studiose ac diligenter euoluere, vtriusque virtutes accurate perpendere, vtrunque sibi ad imitandum proponere, si quando forte nos ad tentandum idem poematis genus aut voluntas adducet, aut naturæ impetus feret. quæ ego omnia, FRANCISCE GONZAGA, quantum quidem in me fuit, summo studio adolescens factitaui. non enim facile concesserim multis, qui hos poetas, aut sæpius, aut accuratius legerint, aut vero plus operæ posuerint in eorum virtutibus imitando exprimendis. Ex quo autem in me iuuenilis illa, qua studia poetica fouentur, alacritas deferbuit, animumque sibi meum grauiorum, & hac ætate digniorum artium tractatio vendicauit, temperare mihi tamen non possum, quin sæpe eos in manibus habeam, horisq; subsecivis grauiorum studiorum asperitatem hoc quasi condimento amœnitatis mitigem ac molliam. quin etiam vt non occupationes tantum meæ, verum remißiones

quoque animi afferant aliquid vtilitatis hominibus:
confero studium non mediocre ad libros eorum perpurgandos, & ad locos: si quos mihi forte intelligere videor, qui non ita sint omnibus peruij, explicandos. tale igitur quiddam his diebus in Propertio præstiti: & cum admirabili desiderio tenerer insinuandi me aliqua in amicitiam tuam, iter mihi ad eam præmunire hoc munusculo volui. Vt autem à te cognosci cuperem, ne viuam si me aut diuitiæ, quibus abundas, aut generis tui claritas, aut quicquam denique præter maximas tuas, & iam nunc omnium sermone celebratissimas virtutes incitauit. nam opulentorum, qui honesta studia spernant, non modo ambire, ac persequi, sed aspernari etiam, ac refugere amicitias soleo, non semel expertus nihil esse eiusmodi hominibus φορτικώτερον: generis autem nobilitas in ijs demum habet aliquid gloriandum, qui faciunt id, quod tu, hoc est in ijs, qui omni ope moliuntur efficere, vt ne minus ipsi splendoris posteris suis tradidisse, quam à maioribus accepisse videantur, itaque colunt te quidam homines, & obseruant vt magni illius FERDINANDI GONZAGÆ, sapientissimi, fortissimi, fortunatissimi Imperatoris filium, sed multo te, mihi crede, impensius colunt, quod eam te viam ingressum, aut potius in ea iam longe progressum vident, in qua si, vt spes minime dubia est, perstiteris, non ille apud posteros tot victorijs, tot opimis spolijs, tot trophæis, quam te filio, clarior sit futurus. sed illius quidem res gestæ cum aliorum monumentis celebrabuntur, cum præcipue scriptis Antonii Posseuinii, familiaris tui, eruditissimi hominis, & ad conscribendam historiam facti, tradentur memoriæ homi-

num sempiternæ: tuas autem hoc loco pluribus persequi nolo, tum, ne modum epistolæ excedam, tum, quod mihi veniunt in mentem Euripidis versus:

Αἰνούμενοι γὰρ οἱ ἀγαθοὶ, τρόπον τινὰ
Μισοῦσι τοὺς αἰνοῦντας, ἐὰν αἰνῶσ᾽, ἄγαν.

Id tantum te orabo, vt, cum à Philosophiæ studijs, in quibus te quotidie Bernardinus Tomitanus, singulare Patauini gymnasij decus, exercet, relaxare animum voles, Propertianæ lectioni temporis aliquid tribuere ne graueris: in qua si comitem tibi, vt facturum auguror, Hippolytum Capilupum, Episcopum Fanensem incredibili & virtute, & doctrina hominem, assumpseris, habebis, qui tibi poßit ea, quæ à me vel omissa vel non satis intellecta sunt, vnus optime omnium interpretari. Vale, Patauij, Kal. Sext. cIↄ Iↄ LVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS

LEONARDO MOCENICO, Antonii Procuratoris F. Patricio Veneto, S. P. D.

XIII.

QVOD, *me sæpe in quotidiano sermone Leonarde Mocenice, deplorantem audire potuisti, magna inest in veterum scriptis & deprauatio, & difficultas, quarum vtramque qui pro sua virili parte tollere moliuntur, operamque ad eam rem studiosis hominibus profitentur suam, ii mihi & labores suos collocare fructuosius,*

ctuosius, & ad extruendam sibi nominis immortalitatem firmiora & solidiora fundamenta iacere videntur, quam qui hunc emendandi ac declarãdi laborem, tanquam & pleniorem molestiarum, & abiectiorem quodammodo atque humiliorem refugientes, scribendis Latina Græcave lingua orationibus, aut poematis, eiusdemque generis aliis, sua nomina posteritati commendare malunt. Primum enim cum è veterum monumentis, tanquam ex opimis & pinguibus pascuis, quæ ad saturandos humanitate animos pertinent, omnia colligantur: profecto & euellere noxias herbas, quæ in eis cultorum negligentia pullularunt, & excisis si quæ iter impediunt, sentibus, aditum ad ea faciliorem efficere nituntur, negari non potest, quin præclare omnino de humano genere mereantur, siquidem vt qui aut parum puris, aut ad conficiendum difficilibus vtũtur cibis, integritatem valetudinis, firmitatemque virium adipisci vix queunt: ita qui aut parum emendatos libros, aut parum ad intelligendum faciles versare coguntur, næ illi valde bono ingenio sint oportet, si aut vllum sermonis leporem, aut vllã inquisitioris doctrinæ elegantiam consequuntur. Quam multa barbara vocabula, quam multa vitiosa genera loquendi propter librorum corruptionem, vsurparunt ij qui se nostra, patrumque memoria Ciceronianos dici volebant? quantularum rerum ignoratio, quantas tenebras sæpe in omne disciplinarum genus inuexit? magna enim Mocenice fœcunditas erroris est, & vt morbi quidam à pusillis principijs profecti, paulatim per corpus omne serpunt: ita parua interdum macula erroris, paulatim progressa longius, integra optimorum

scripto-

scriptorum monumenta contaminat. Deinde non est sane expectandum, vt omisso Cicerone, Virgilio, cæterisq; veteribus, legantur ij, qui temporibus nostris aliquid eadem lingua in eodem genere scripserint. qui si aliquid afferunt non haustum à veterum fontibus prope reprehenduntur: sin improbo labore hoc consecuti sunt, vt in scriptis suis nihil non è priscis illis imitatum & effictum appareat, nemo tamen est, qui non illos potius ipsos priscos euoluere, sibiq; proponere ad imitandum velit. Itaque eiusmodi scripta tanquam vina lenia, quamdiu mustea sunt, ipso nouitatis sapore paulisper placent, iterum aut sæpius gustata, fastidiuntur. in promptu exēpla sunt. Bembi, Nauogerii, Molsæ Lampridii aut versus, aut orationes, quotusquisque hodie legit? & tamen aut illi nostra ætate proxime antiquorum gloriam accesserunt, aut nemo vnquam accessurus est. at contra si qua iidem ad illustrandos veterum libros pertinentia literis prodiderunt, qualia nonnulla Bembus elegantissime scripsit, ea plus plusq; in dies studiosorum hominum manibus conterentur. sed quid de his loquor? possum nominare nonnullos, qui ab hinc sexaginta fere vixêre annos, quorum poemata, orationes, epistolas, cum propter peruersum & inepta affectatione corruptum loquendi genus, quod ætas illa extulerat, sine risu hodie nemo legat: eorundem tamen scripta quædam, quibus lux aliqua vetustis scriptoribus affertur, omnibus vigent. denique, quem sola sermonis elegantia suauitasq; commendat, is ætatem ferre liber non potest: at ex quo fructus aliquid vtilitatisque percipitur.

Hic meret æra liber socijs, hic & mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat æuum.

Ego autem Mocenice, quæ cupiditas in optimo quoque maxime viget, nauandi studium suum vtilitati publicæ, & nominis sui ad posteros propagandi, ab ea nunquam me abhorruisse confiteor, quam ad rem cum illud mihi, de quo ante dixi, quasi compendiarium esse iter viderem, progressus sum in eo quoad potui, & progredi porro, si vita suppeditauerit, cogito, ergo alia alias. nuper autem quatuor Ciceronis in Catilinam orationes tum vindicaui à multis mendis, quæ in eis librariorum vitio insederant: tum addita breui declaratione faciliores ad intelligendum effeci. Hunc paruum laboris mei fructum venire in hominum manus ornatum commendatione tui nominis volui. primum, quod ipsi libro parum ex me auctoritatis habituro, multum ex te accessurum dignitatis ac gratiæ intelligebam: in quo quæcunque aut ad amplitudinem nominis aut deuinciendas amicitia hominum voluntates valent, summa esse omnia animaduerto: nam siue generis claritatem requirimus, cui tandem qui Veneti imperij nomen audiuerit, Mocenicæ gentis splendor ignotus est? quæ quidem gens, vt ne annalium memoriam replicem, neque eos commemorem, quos domi forisque spectata virtus, concordibus suffragijs, ad huius Reip. fastigium euexit, illud integritatis, illud iustitiæ, illud incorruptæ seueritatis exemplar, Aloisium Mocenicum equitem, tuum Leonharde auum protulit: quo viro nunquam in hac ciuitate, qui cum pauciora peteret, plura consequeretur honoris insignia, inuentus est: ipsa pro eo prensabat virtus, ipsa ei viam ad omnes

hono-

honoris gradus, non appellandis, non rogandis, non officiose salutandis ciuibus, sed gloriosis, admirandis, immortalitate dignis edendis operibus muniebat, neque vero passa resp. est, tantum lumen exteris principibus incognitum latere. Sed quanquam fidelißimis illius sapientißimisq; consilijs nixa, non libenter ab amplexu eum suo dimitteret: mandandis tamen ei plurimis honorificentißimisq; legationibus, facultatem dedit famæ suæ per omnes terrarum oras disseminandæ, qui cum omnes in eam opinionem adduxisset, vt quicquid ipsi non dicam denegatum, sed non vltro delatum fuisset, idem virtuti denegatum videretur filio suo, patri tuo Leonarde, ijsdem virtutibus prædito, facile atque expeditum iter ad procuratoriam, id est, ad eam, qua nulla summæ propior est, dignitatem reliquit; siue igitur generis claritatem requirimus, ea tibi longe maxima diuinitus contigit: siue teipsum, nulla ratione generis habita intuemur, ea videmus in te, quæ vel abiectam obscuramq; familiam erigere atque illustrare possent. non enim te aut gentis tuæ nobilitas tumidum, aut opum affluentia insolentem facit: sed illam quidem incitamentum, hanc vero instrumentum exercendæ virtutis esse ducens, ita te geris, vt dignitate par summis, humanitate, & affabilitate nihilo superior infimis esse videaris. quo fit vt tota vrbe nemo sit, qui non omnia tibi successa cupiat, qui te non amet, non in sinu, non in oculis ferat: qui non & optet & auguretur fore, vt te eodem plane, quo auus olim itinere gradientem, ijsdem respub. quibus illum prosecuta est, honoribus persequatur. primum igitur è tuo, vt dixi, nomine auctoritatem libro meo quærere aliquam volui.

volui. deinde, cum plurimis, manifestißimisque indicijs, me tibi non vulgariter carum esse cognoscerem, volui ego quoq; vicißim, qualemcunq; poteram, animi erga te mei significationem dare, Vale, Venetijs, ad VI. Id. Octob. M. D. LVI.

M. ANTONII MVRETI AD LEONARDVM MOCENICVM P.V. primæ orationis in Catilinam explicatio.

XIV.

SÆPE *iam M. Tullius, antequam hancce orationem haberet, verba in senatu de Catilinæ coniuratione fecerat: vt vel ex eo perspicuum est, quod duodeuiginti diebus ante consulibus Resp. senatusconsulto permissa erat, quod ego ipsum admonere superuacaneum putassem, (est enim sane quam apertum) nisi animaduertissem, multos magnosq; viros, non è recentioribus modo, sed etiam ex antiquis, quod, quid quoq; tempore actum fuisset, non satis attente considerassent, in errores quosdam minime, vt arbitror, negligendos in harum rerum explicatione incidisse. Mihi quidem ita videtur: Ciceroni in primis ipsi maximam esse hisce in rebus habendam fidem: vt, sicubi ab eo cæteri dissenserint: homines eos fuisse, idcircoque labi potuisse, arbitremur: secundum Ciceronem autem Sallustio, qui ijsdem temporibus fuit: tum Asconio, qui ab eorum ætate non ita multum abfuit: Græcos autem Plutarchum, Appianum, Dionem, magno esse adhibito*

iudi-

iudicio legendos. Nam vt hinc ordiamur, cum coniurati, Catilinæ denunciatione, in M. Porcij Leccæ domum conuenissent, repertiq; essent duo, qui se Ciceronem in lectulo suo interfecturos pollicerentur, tum demum ait Sallustius, rem ad senatum à Cicerone relatam, senatumq; decreuisse, vt darent operam consules, ne quid resp. detrimenti caperet: at id manifesto falsum est, siquidem, quæ nox consecuta est posterum diem nonarum Nouemb. ea nocte coitionem illam in M. Porcij domum factam esse, constat ex oratione pro Sylla. iam autem sedecim, minimum dies erant, cum illa senatus auctoritas intercesserat, vt ex hac ipsa oratione liquido cognosci potest. Illud quoque non minus falsum est, quod idem Sallustius prodidit, cum aut hāc orationem Cicero, aut aliā quampiam habuisset, certe quidē aliquot diebus post commissam consulibus remp. Catilinam meam vocem denique erupisse, vt diceret, si quod incendium in fortunas suas excitatum esset: id se non aqua, sed ruina restincturum, id enim iam pridem id est, aliquot diebus ante comitia consularia, Catoni iudicium minitanti ac denuncianti Catilina responderat, quod ipse Cicero in oratione pro Murena testatum reliquit. Quod si Sallustium ipsum & accuratum cum primis hominem, & illorum temporum æqualem, tamen alicubi lapsum videmus: exacuenda profecto nobis ingenij acies est. neq; vt quicque à quoq; veterum proditum fuerit. ita protinus recipiendum est: sed conferenda alia cum alijs, & ad Ciceronis præcipue auctoritatem, tanquam ad Lydium lapidem, singula diligenter examinanda. Nunc ad rem. Dicta est hæc oratio à Cicerone consule, senatum habente in templo

Iouis

Iouis Statoris, VI. Id. Nouemb. vt infra probabitur. qua quidem oratione ostendit patefacta iam esse omnibus scelerata Catilinæ aduersus Remp. consilia: ipsiq; suadet vel potius imperat, vt ex vrbe exeat, quo & ciuitatem liberet metu, & ipse se liberius hostem P. R. profiteri queat. Genus igitur causæ iudiciale non est, vt falso Dælius curio putat. non enim in senatu iudicia exercebantur, sed ne deliberatiuum quidem est, quid ita? quia enim non deliberat Cicero, neq; sententiam dicit, neq; aut suadet quicquam senatui, aut dissuadet: sed Catilinam increpat, obiurgat, exagitat: iubet denique, vt cum reip. salute, sua vero peste ac pernicie ex vrbe proficiscatur. Quid igitur? fatendum profecto est, non omnes Ciceronis orationes, nedum omnia quæ ab oratore tractantur, ad tria illa peruulgata causarum genera posse reuocari. Ipse autem orationis χαρακτὴρ *plenus est* δεινότητος, γοργότητος, σφοδρότητος, μεγαλοπρεπείας. *Itaq; quæcunq; de illo genere à veteribus prodita sunt, ea hic mirabiliter obseruata reperiemus.*

M. ANTONII MVRETI AD LEONARDVM MOCENICVM P. V. secundæ orationis in Catilinam explicatio.

XV.

CVM *multa sunt alia, quæ in veteribus dicendi magistris admirari, & libere vt loquar, non satis probare soleo, Leonarde Mocenice: tum illud inpri-*

*mis, quod ijdem homines & multo longius quam par e-
rat, fines oratoriæ facultatis protulerunt, & eandem
postea multo breuiore, multoq; angustiore quam ipsius
natura fert, ambitu, quasiq; gyro concludere ac con-
stringere voluerunt. Nam cum ita late patere oratoris
officium tradidissent, vt ex omni artium numero nul-
lam relinquerent, qua non instructum esse eum atque
ornatum oportere dicerent, neq; præclarum illud no-
men eloquentis cuiquam tribuendum putarent, nisi qui
idem & Grammaticus esset & dialecticus, & earum
rerum, quæ in naturæ obscuritate positæ sunt, intelli-
gens, & gubernandæ reip. & gerendi belli peritus: eun-
demq; esse vellent & musicum, & geometren, & arith-
meticum, & astrologum, & medicum, & architectum:
nulla vt res esset in cælo, terra, mari, de qua non ille co-
piosissime disputare atq; ornatissime posset: ijdem posti-
ea tanquam illius tantæ liberalitatis suæ pœnitentes,
quasi in [illegible] quodam ergastulo, ita tribus causa-
rum generibus totam illius tam late patentem, diffu-
samq; vim coercuerunt, in quibus illud primum est,
quod admirer: si quis Euclidis, Ptolemæive scripta
nunquam legisset, cui tandem impedimento id ei ad di-
cendum putarint fore: aut qui minus eloquentem fu-
turum, si qui nunquam neque cantare, neq; saltare di-
dicisset, nam si quod aliquando accidit, vt C. Sulpitius
de lunæ defectione differens, exercitum L. Paulli con-
firmaret, idcirco astrorum rationem oratori esse ne-
cessariam dicimus: & quia de faciendis portubus ar-
chitectum, quia de liuoribus & tumoribus in corpore
interdum aliquid dicit, medicum esse eum volumus: ea-
dem ratione dicamus sane, debere eum bonum coquum*

esse,

esse, bonumque sutorem: quod in tanta rerum varietate accidere aliquando possit, vt de cibis ei sit aliquid calceamentisque dicendum. Magnum vero oratori negotium imponimus: si vt aliquid ei in sermone de huius aut illius artis instrumentis, operibusve, aut de ipsa etiam efficiendi ratione occurret: ita eum mittemus ad magistros, &, nisi quam artem didicerit, nunquam de ea verbum vnum facere patiemur. ac profecto si ista omnia in oratore sunt, mirum est, cur non ad canendum tibiis, ad obliganda vulnera, ad ædificanda naualia, diserti homines adhibeantur, & cur non oratoribus respubl. tanquam Delphicis gladiis ad omnia, quæ sunt in ciuitate necessaria, vtatur. Est autem operæprecium cognoscere, quo potissimum argumento istud gloriosum dogma confirment. De omnibus, inquiunt, rebus dicere, oratoris officium est. non potest autem quisquam ea dicendo tractare, quæ cognita perspectaque non habeat. omnium igitur artium scientiam animo comprehenderit, oportet, is qui oratoris munus sustinere meditetur. O plumbeum, vt dicitur, pugionem. quis enim hoc tibi concesserit, nisi quem ista magnorum nominum infatuauerit auctoritas, omnibus de rebus oratoris esse officium dicere? Sophistarum hoc fuit ponere, iubere quod quisque vellet: quod nemo vnquam, qui orator haberetur, factitauit. Quando autem potest accidere, vt orator dicere debeat, quadrari possit circulus, necne possit, aut ecquid vllam habeat quadrati latus cum diametro proportionem? At hæc ipsa si tractanda susceperit, multo tractabit ornatius, quam ipsi artifices solent. Sane vero, mortuos, credo, excitabit, & multis re-

bus ſermonem dabit, & ſimiliter cadentibus ac ſimiliter deſinentibus canoram numeroſamq; efficiet orationem: facileq; ſi id facere voluerit, effugiet, & riſus hominum, & inſaniæ famam. Conſputaretur me hercule, vt opinor, & ſaxis, lutoq; peteretur, ſi quis in corona tractandis in eiuſmodi rebus ornatum vllum adhibere oratorium vellet. De iuſtis, iniuſtis, vtilibus, inutilibus, honeſtis, turpibus, dicere oratoris officium eſt: non de quadratis, & circulis, de conis, & pyramidibus diſputare. Itaque præclare Ariſtoteles, vt ſolet, Rhetoricen in iis modo verſari ait, περὶ ὧν τέχνας μὴ ἔχομεν, καὶ περὶ ὧν βουλευόμεθα: *iis videlicet in rebus, quæ ſunt in communi quadam intelligentia poſitæ: & de quibus, nemo eſt, qui non, natura duce, vtcunque iudicare ſe poſſe confidat. hoc enim plane mihi quidem innuere videtur, cum ait, illam eſſe* περὶ τοιούτων τινῶν ἃ κοινὰ τρόπον τινὰ ἁπάντων ἐστὶ γνωρίζειν. *Deinde ſi maxime oratori accidere interdum poſſe fateamur, vti iis de rebus verborum aliquid faciat, quæ ad alias facultates, aut ſcientias pertinent: non tamen ex eo efficietur, vt ad oratoris nomen tuendum neceſſaria ſit omnium artium cognitio. Ac mihi cogitanti, quæ tandem iſtius erroris origo eſſe potuerit, vt aliarum multarum ſtultiſſimarum opinionum, ita huius quoque videntur Stoici principes, quaſiq; procuratores fuiſſe. qualem enim illi ſuum ſapientem eſſe dixerant, qui ſolus formoſus eſſet, ſolus liber, ſolus Rex, ſolus dialecticus, ſolus eloquens, ſolus deniq; omnia, vt etiam, quamuis nunquam ſoleas feciſſet ſutor, tamen eſſet inprimis bonus: talem prope iſti præclarum illum ſuum è Platonis rep. oratorem effinxere, quam vanitatem ſecutus Vitruuius, multo ille*

quidem

quidem modestius, sed tamen aut talem, aut certe non multo alium architectum informauit, atq; illi oratorem fecerant, quod idem non tantum in poeta, aut in imperatore facile probari queat: verum etiã si ad istud exemplum progredi, & omnes artes paulatim commiscere libeat, eo tandem, dijs iuuantibus, veniemus, vt bonum musicum esse oporteat, qui bonus cerdo euadere cogitet. Sed vt mittamus cætera, illud certe conuenire nullo modo potest, vt & omnibus de rebus dicere sit oratoris, & totum illius officium contineatur tribus causarum generibus, demonstratiuo, deliberatiuo, & iudiciali. neque vero mihi quisquam Aristotelis hoc loco auctoritatem obijciat: nam ille primum non, vt isti omnia quæ in rerum natura sint, oratori ad dicendum subiecta esse voluit: deinde multo verius, multoque sapientius locutus est: non enim tria genera causarum aut controuersiarum, sed τρία εἴδη τῆς ῥητορικῆς, *aut* τρία γένη τῶν λόγων τῶν ῥητορικῶν *dixit. quod si quis putat idem cum illo altero esse, longe errat. ego autem, si quis quærat ex me. quo in genere causæ, aut controuersiæ sit ea oratio, quæ quotannis olim eos, qui pro patria occubuerant, Athenis laudari mos erat, plane respondebo, in nullo. Nulla enim ibi neq; causa, neq; controuersia est: neq; quicquam de quo quisquam controuersetur. & tamen è Platonis Aristotelisque doctrina vere dici potest, esse γένος ἐπιδεικτικὸν ῥητορικοῦ λόγου. Tu vero qui Oratorem Hippiam quendam παντοδαπῆ facis, quæro ex te, cum ille de corporum cœlestium motibus, de fulguribus, de terræ motibus disputabit: (quãdo hæc quoq; ad munus illius pertinere vis) in quo istorum trium generum eum versari dices? neq; enim tum*

laudabit, neque vituperabit: neque suadebit, neque dissuadebit, neque accusabit, neque defendet, ac ne longius exempla repetamus: (tempus est enim, vt, his omissis, ad ea veniamus, quæ instituto nostro adiunctiora sunt) hæ in Catilinam orationes, præter postremam, quæ sane deliberatiua dicatur, sub nullum ex illis tribus generibus includi queunt. non sub iudiciale: neque enim habentur in iudicio, non sub demonstratiuum, nã in demonstratiuo sola audientium voluptas quæritur: totumq; illud genus ad pompam, & ad ostentationem comparatur. non sub deliberatiuum: in priore enim vt vidimus nulla deliberatio est: quin id tantum agebat Cicero, vt exiret Catilina, quo ipse postea cum senatu deliberare de rep. posset: neque enim præsente eo deliberare, aut decernere vtile fuisset. hac autem, quam nunc explicare aggredimur, itemque tertia, nihil aliud agit, quam vt exponat populo ea, quæ gesta sunt, eumque confirmet, ac bene sperare iubeat. ne quæramus igitur, hæ orationes quo in causæ genere sint, aut in quo statu: sed ista relinquamus iis, qui eo progreßi sunt stultitiæ, vt, editis libris, non tantum in epistolis Ciceronis, verum etiam in Comœdiis Terentii & genus causæ, & statum requirant. Nunc Ciceronem ipsum audiamus.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI AD LEONARDVM MOCENICVM P. V. Tertiæ in Catilinam orationis explicatio.

XVI.

ADMIRABILIS *quædam ac prope diuina vis est Leonarde Mocenice, hominis eloquentis: meritoque sapientißimus poeta scripsit Euripides, nihil esse quod ferro, quin idem oratione confici poßit. Quod si vnquam vllum tempus fuit, cum id manifesto perspici posset, tum profecto apertißime declaratum est, cum sceleratas Catilinæ in patriam machinationes, nefariaq; consilia fretus eloquentiæ viribus Cicero dißipauit, ac mihi quidem sæpenumero in summos homines, quos Romana olim resp. plurimos protulit, intuenti, aliorumq; facta cum alijs quam possum, accuratißime conferenti, prorsus ita videtur, plus vni Ciceroni vrbem Romam quam omnibus, quotquot bellica virtute fines protulerunt imperij, debuisse. nam vt in corporibus nostris externum calorem, externumve frigus propulsare ac defendere facile est: vbi autem intus contractum frigus, aut in venis ac visceribus conclusus calor labefactat eas partes, quibus vita præcipue continetur, remedium ei malo adhiberi, nisi ab homine perito atq; exercitato, non potest: sic in ratione gerendæ reipubl. debellare hostes externos, & quod illi mali ciuibus tuis moliebantur, idem ipsorum capita conuertere, si minus facile est, eiusmodi tamen est, vt humanis viribus*

effici posse videatur: at vbi ipsæ inter se dißident reip. partes, & quidem ita dißident, vt quibus in tota ciuitate plurimum animi atq; audaciæ est, ii coniuncti ac consociati inter se, obstinatißimo animo, pestem cæteris atque exitium machinentur: Deum profecto, Mocenice, Deum quendam, non hominem esse oportet, qui in tanto, tamque ancipiti discrimine statum ciuitatis integrum atq; incolumem præstet: ea vero laus, cui potius quam Ciceroni tribuenda sit, neminem video. Vnus enim latentem adhuc atque occultam coniurationem singulari prouidentia vigilantiaque deprehendit ac protulit: manantem. serpentemq; paulatim longius compreßit: fractos ac debilitatos metu propter inusitatam periculi magnitudinem ciuium animos confirmauit, indormientem tantis rebus excitauit senatum: eadem voce & securitatem bonis, & terrorem improbis attulit: collegam suum labe cõiurationis infectum, sponte deposita, oblataq; illi prouincia, ad bonas partes adduxit: & vt quæ sanari poterant, summo adhibito studio sanare conatus est, ita quæ insanabilia videbantur, ea omni periculo atque omni inuidia pro nihilo habita, animose ac fortiter amputauit. Itaque earum rerum ergo, primus meritißimo eum honorem consecutus est, vt pater patriæ diceretur. Ac si quis est, qui horum præstantißimorum operum laudem ab eloquentia remouens, ad alias quasdam virtutes referre malit: vt ei nos illud dabimus, nunquam hominem quemlibet in dicendo copiosum atque ornatum, hæc tam præclara effecturum fuisse sine aliis plurimis, maximisq; virtutibus: ita ipse, nisi valde iniquus sit, nobis hoc concedat, necesse est, nunquam hæc tam feliciter

ter à quoquam dirigi, gubernariq; potuisse, cui, cæteris instructo animi bonis grauiter ornateq; dicendi facultas defuisset. Hanc ego ad facultatem Mocenice vias commonstrare conor iis, quibus in hac vrbe cordi sunt honestarum artium studia. nam etsi nõ sum ita nescius mei, vt eloquentem esse me putem: tamen, quod à prima ætate dedi me studiose ad exercitationem dicendi: & magna cum cura peruolutaui eorum scripta, qui aut diserti fuisse ferebantur, aut ea præcepta libris suis complexi esse, quibus orationis copia pararetur: videor posse; quo ipse nõ peruenerim, nihilominus, eo qua perueniendum sit, aliquo modo indicare. Certe quidem sedulo præsto, quod possum, & quod mihi senatus auctoritate munus iniunctum est, vt ne desim, viribus opibusque omnibus elaboro. Quoniam autem multi sæpe ita mecum egerunt, primarii homines, vt dicerent, se cupidos quidem esse cognoscendi, quæ à me dicerentur: sed, ne ad me tam sæpe quam vellent, ventitarent, negociis impediri: si subsecivi temporis aliquid sumerem ad ea ipsa quæ quotidie traderem, mandanda literis gratum id multis atque optatum fore: morem illis hac quoque in parte gerere volui: & ad meos pristinos labores hoc quoq; scribendi onus adieci. Quod vtinam tam vtile sit aliis, quam à me, solo obsequendi amicis desiderio, sine vlla ambitione susceptum est, quanquam enim non eam me sapientiam consecutum præ me fero, vt gloriam spernam: tamen ea nostris temporibus copia est vel eruditorum hominum, qui meis luminibus obstruant, vel maleuolorum, qui omnem iudicii laudem in vituperandis aliis positam putent: vt iudicaturus sim, mecum præclare actum, si ita caream

gloriæ fructu, vt ne obtrectatorum quidem aculeos sentiam. Nunc quando de quatuor Ciceronis in Catilinam orationibus duas interpretati sumus, pari duas reliquas studio persequemur.

M. ANTONII MVRETI AD LEONARDVM MOCENICVM P. V. Quartæ orationis in Catilinam explicatio.

XVII.

SI præmiis tantum, Mocenice, & iis præmiis, in quibus præcipuam felicitatis partem vulgaris opinio constituit, ad bene merendum de humano genere præstanti homines ingenio adducerentur: multos, vt opinor, & certe ab instituto virtutis itinere animaduersa superiorum ætatum exempla reuocarent; nam si replicare memoriam temporum, & antiquitatis monumenta excutere velimus, deprehendimus, vnaquaq; in rep. eos fere, quorum plurima in eam extabant, maximaque beneficia, omni scelere laceratos, omni crudelitate raptatos, omni acerbitatis genere diuexatos fuisse, quod quamuis ita exploratum est, & tibi & ijs omnibus qui operæ aliquid in antiquitatis cognitione posuerunt, vix vt confirmationis indigeat: tamen vt si qua esse potest dubitatio eximatur, aliquot quæ mihi nunc in mentem veniunt, illustria eius rei exempla subijciā: Primæ autem in hac cogitatione occurrunt illæ omniū laudandarum artium, ipsiusq; adeo humanitatis parentes Athenæ: quam optimis studijs deditam, refertam

assidue,

aſsidue, atque vt ita dixerim, fœtam eruditiſsimis hominibus ciuitatem cui vnquam inſigniter adiuuare, impune licuit? non illa Miltiadem, Cimonem, Themiſtoclem, Ariſtidem, Æſchinem, Demoſthenem, quorum omnium ſummis erat vſa beneficijs, in exilium pepulit? non illud probitatis, modeſtiæ, integritatis, ſapientiæ ſpecimen Socratem veneno necauit? & conſtituto aduerſus impios, ac praue de rebus diuinis ſentientes, ſupplicio eum potiſsime affecit, qui vnus ex omnibus ad veram Dei cognitionem proxime acceſſerat? ſed Romana reſp. quanto cæteras omnes magnitudine virium, atq; imperij amplitudine ſuperauit, tanto maiorem, nobis atq; ampliorem huius generis exemplorum copiam ſubminiſtrat, cuius in hiſtoriam quiſquis ingreditur, is in ipſo quaſi veſtibulo ipſum illum vrbis parentem Romulum ſenatorum manibus crudeliſsime diſcerptum ac dilaniatum videt. quod ſi tam horrendi facinoris immani atrocitate ſpectata, intro tamen ire perrexerit, non longe progreſſus, obuium habebit Collatinum, ob inanem popularis ſuſpicionis auram, in exilium proficiſcentem ea ex vrbe, quam ipſe magna ex parte dominatu regio liberarat. Atque vt Coriolanum tacitus prætereat, Marcũ certe Camillũ, haud facile dixerim militari ne virtute, an fide, iuſtitiaq; maiorẽ, & mirabitur, & miſerabitur eadem calamitate perculſum. Scipionem vero illũ, de quo vere ſcripſerat Ennius, nullã ei ſtatuam, nullã columnam à populo R. erigi poſſe, quæ magnitudini rerũ ab ipſo geſtarum reſponderet, quis eſt, qui cũ intellexerit eo poſt tot tãq; inſignes victorias redactum, vt exilium ſibi ſuapte ſponte conſciuerit, non debilitetur, ac concidat animo planeq;

iudicet, nullam ijs attingendam esse reip. partem, qui commodo ac tranquillitati suæ cõsultum velint? Quid iam illos turbines, illas procellas illas tempestates ciuilium dissensionum commemorem? quibus nõ vnus aut alter præclarus & salutaris reip. ciuis perculsus est: sed ipsi acerui, ipsa millia immortalitate dignorum hominum nefarijs consceleratißimorum latronum manibus trucidata iacuerunt. O acerbum illud, O vel Romani nominis hostibus miserabile spectaculum, cum paßim per vias immanium gladiatorum in principes ciuitatis debacchabatur furor: cum qui aliquãdo reip. præsidio fuerant, eis nullum in ciuitate præsidium reperiebatur: cum quorum eloquentia ipsis gloriæ, alijs admirationi, reip. saluti fuerat, eorum ex illis ipsis Rostris, è quibus tam sæpe concionati erant, incisis ceruicibus, capita sanguinolenta pendebant. Sed vt hæc mittamus, quibus satis dolenter deplorandis, alicuius eorũ qui tunc occubuerunt, opus esset ingenio: Ciceronis casus, totiusq; vitæ iactatio, quem non, qui in iuuãda patria commodum suum, aut aliquod eiusmodi præmiũ sequatur, à reip. tractatione deterreat? cuius enim vnquã hominis vel plura vel maiora merita populus Romanus habuit? at ille tamen, cui senatus togato supplicationem decreuerat: quem Q. Catulus, princeps senatus, quem M. Cato, quem multi alij parentem patriæ meritißimo vocauerant, cui L. Gellius coronam ciuicam à rep. deberi dixerat, quid non postea calamitatum, indignitatum, acerbitatum in ea, quæ ipsius consilijs stabat, ciuitate perpessus est? ipse in exilium ab homine deterrimo pulsus, direpta bona, vexata vxor, vexati liberi, domus incensa: quicquid denique meruerat

rat Clodius, Cicero pertulit: & eas ob ipsas res pertulit, quibus nulla satis ampla præmia poterant inueniri. Quocirca si sola, vt initio dixi, præmiorum expectatione præclari viri ad virtutem, & adiuuandum genus hominum adducerentur: multi sine dubio, cognitis aliorum casibus, à proposito abducerentur. Sed est profecto Mocenice, est maior quædam vis, quæ tibi, ac tui similibus persuadeat, virtutem non modo detractis omnibus præmijs, verum etiam propositis omnibus supplicijs, esse expetendam: pulchrum esse adiuuare ciues suos, & omnes curas, omnes cogitationes, omnes vigilias in reip. salute defigere: nullum eius caussa periculum, nullam inuidiam nullam dimicationem defugere: ciues beneficijs affecti si quid præmiorum retulerint, non repudiandum: sin parum grati, parumque memores fuerint, quid denique nos reip. non quid alij nobis debeant, cogitandum. sæpe enim ex te audiui, cum diceres, gratulari te tibi, & magnam gratiam deberi omnium rerum moderatori Deo, quod ea in rep. natus esses, in qua verendum non esset, non modo ne quisquam ob virtutem in inuidiam vocaretur, sed ne vel minimis in remp. beneficijs sua præmia denegarentur: sed tamen si vixisses illis temporibus. & optionem tibi Deus tulisset, Ciceronis fortunam ab vrbe conseruata exulantis, fortunæ Cæsaris, in eadem oppressa, dominantis, antepositurum fuisse. Ac plane ita est, vt dicam, gratuita prorsus non mercenaria est virtus: neque præmiorum mercedibus ad recte agendum excelso homines ingenio, sed ipsa dignitate atque honestate ducuntur: aut si quando de aliquo præmio cogitant, de gloria, deque immortalitate nominis cogitant:

cuius

cuius ſplendore capti & incenſi, omnia quæ aſpera, moleſta, difficilia perpeſſu, impatibilia creduntur, vel non ſentiunt, vel deſpicatui ducunt. neque vero M. Tullius, cum de coniuratis ſupplicium ſumeret, non iam tum cogitatione præcipiebat eas tempeſtates, quibus poſtea vexatus eſt. Sed animus & natura præclare conformatus, & ſapientiæ præceptis aduerſus omnes vel fortunæ, vel hominum iniurias confirmatus, multo pluris ducebat eam pulchritudinem, eamque gloriam, quæ in conſeruanda patria eſſet, quam omnes acerbitates, quas ipſi poſtea perditorum hominum inflammata odio rabies obijcere poſſe videretur. Hanc ipſius rationem ac ſententiam fuiſſe, cum alia multa, tum hæc, quam explicare ingredimur, oratio manifeſto declarat.

M. ANTONIVS MVRETVS S. P. D. ADRIANO TVRNEBO.

XVIII.

CVM ex Italia, octauo poſt anno, in Galliam mihi eſſe redeundum viderem, iudicaui fore: vt mihi vitio verteretur, ſi ex regione copioſiſſima, & bonis omnibus abundantiſſima, in qua tot annos verſatus eſſem, redirem ad meos, inanis aliqua ex re exquiſita & viſenda, qua poſſem τῶν φιλοφρονεῖν eos, qui, tam longo interuallo, ſaluum veniſſe, vt ſit, gratularentur. Quanquam igitur toto peregrinationis meæ tempore ſtudioſiſſime feceram, vt veteres bibliothecas, quæ illic plurimæ, ac pulcherrimæ ſunt, excuterem, belliſſimum quod-

quodque, quod suo tempore ad vsum hominum depromerem conditurus: tamen vltimis illis diebus, quibus Romæ fui, maiori etiam studio ad eam rem incubui: insita & vsitata hominibus consuetudine ardentiori affectu tractandi atq; amplectendi ea, quibus se paulo post carituros vident. Sæpe autem audiueram commendari ab hominibus eruditis volumẽ quoddam perantiquum Philippicarum M. Tullij, quod asseruaretur in Bibliotheca Vaticana, non in maiore quidem illa & augustiore, quæ Pontificum beneficio, quotidie fere statis horis patere, ad communem studiosorum omnium vtilitatem consueuit: sed in abdita quadam, & non ita omnibus peruia, quæ à sacerdotibus diui Petri superioribus annis concinnata, postea siue negligentia hominum siue fraude, exhausta prope iam & exinanita esset, sed anxium me ac sollicitum habebat, quod cum antea multa per me, multa per amicos expertus essem, vt eum librum inspicere, eoq; triduum aut quatriduum arbitratu meo vti possem: nunquam successerat: semperq; casus aliquis, cum iam iamque id quod optabam consecuturus viderer, conatus omnes meos eluserat: statui tamen, antequam ab incœpto desisterem, semel etiam experienda omnia esse, & quasi munitam aliquam arcem diu frustra obsedissem, prius quam re infecta discederem, omnibus simul machinis, omnibus operibus ad murum admotis tentandam irruptionem. quid quæris? puncto temporis obtigit, quod totum prope biennium ne quicquam optaueram. non modo enim mihi eximium illum librum inspicere licuit, quod ego ipsum posuissem in magni beneficij loco: sed etiam permissum est, vt eum mecum auferrem,

domiq; habere, data prius fide, eum, quod longißimum esset, ante septimum diem redditum ac restitutum iri. Tum vero tanquam longo tempore collectam sitim explere cupiens, ita eum auide peruolutare, & cum ijs qui ab eruditißimo ac diligentißimo viro Hieronymo Ferrario emendati erant, conferre cœpi, vt me, quanquam grauiter ægrotare cœperam, non valetudinis ratio, non cibi potionisve necesßitas, non ille ipse omnium domitor (vt eum poëtæ Græci vocant) à tam dulci occupatione posset somnus obducere. præclarè autem mihi constitit opera meæ fructus, non enim facile crediderit quisquam, quam multa in his orationibus mutila, quam multa temerè addita, quam multa corrupta ac deprauata legerentur in omnibus alijs libris, quæ huius ope expleta, resecta, sanata, & integritati suæ restituta sunt. Librum autem ipsum credo equidem ante hos septingentos annos exaratum esse. quod & ipsa literarum conformatio ostendit plerisque locis geminæ ei quæ in Pandectis Florentinis, & in Terentio Petri Bembi visitur: & scribēdi ratio, quam ὀρθογραφίαν vocant, eadem planè quæ in ijs, quos modo nominaui, libris, & præterea in antiquißimo illo epistolarum Ciceronis, cuius exemplum ab hinc triennium diuulgauit P. Victorius, quam quidē cum ex aliqua parte exprimendam curauerim, non tamen sum ausus perpetuo id facere, ne nimia illa nouitas (siquidem noua dicimus etiam ea, quæ cum vetera sint, diu ab oculis & ab vsu hominum abfuerunt) lectoribus & moram obijceret, & molestiam pareret. Vt taceam, quod quædam in eis libris inesse iudico, errore potius & vitio illorum temporum, quam ratione & auctoritate superiorum rece-

recepta cuius generis sunt, emptus, sumptus, & similia per literam p. in quo immoderata fuit ætas illa, vt sollempnia, & sompnum, & temptare, plerique omnes tum scriberent. Sed & illud ex eodem fonte fluxisse puto, quod literas multas inter se commutabãt: cum apsum: & optineo, contraque scriptura, & obtare, sæpe in eorum libris legatur in eundem numerum incluserim, auieris, pro abieris: & Bolumnia pro Volumina, eiusdemque generis innumera. Nam, illud quale esse dicam, nescio, quod Lathrones, & lathrocinia prope semper scribebat is, cuius manu ille Philippicarum libri scriptus est. Ne illa quidem exprimenda duxi. adficere, adponere, conligere, conlega, inlustris, & talia, aut acum, relicuum, locuntur, cottidie: quæ tamen non eiusdem generis, cuius illa, esse duco: aut illa, immemoriam, pro, in memoriam, summast, pro summa est, & similia: etsi hæc quidem non plane aspernanda censeo. At hæc leuiora sunt, illud maioris momenti: quod locos amplius trecentos in omnibus aliis libris deprauatos, à nobis emendatos videbit, quisquis hanc editionem cum aliis conferre voluerit. Tibi autem Adriane Turnebe, vir optime & doctissime, hunc laborem meum inscribere quasique consecrare placuit, tum, vt extaret monimentum aliquod veteris amicitiæ nostræ, tum vt liber ipse hoc nomine studiosis omnibus gratior ac commendatior foret. Et sane siue quærendus erat amicus de me bene meritus, cui hoc munusculum daretur, neminem ordinis nostri videbam, cui plus deberem: siue deligendus iudex, qui de his rebus existimare vnus omnium optime posset, nullum reperire poteram, cui iustius id deferretur, quam tibi. Non enim

aut obscurum, aut ambiguum est, inter omnes qui hodie literas tractant, ad quem ex hominibus nostris primus sine controuersia deferantur. Vale, meque vt facis amare perge. Lutetiæ. Id. Mart. Anno M. D. LXII.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. PAVLO SACRATORIO.

XIX.

Ex omnibus veterum scriptorum [illegible]numentis, Paule Sacrate, nulla peius ab ho[illegible]bus imperitis, ac temerarijs flagitiosiusque tr[illegible] sunt, quam ea, quibus ius ciuile populi Rom. co[illegible]batur. Nam cum extitisset antiquitus magna [illegible]dam vis hominum eruditorum, qui leges, Senatus consulta, plebis scita, edicta magistratuum & vrbana & prouincialia tum copiosis & v[illegible]eribus, tum mundissimo ac nitidissimo orationis genere scriptis commentarijs illustrassent: iamque immensi operis videretur eorum omnium scripta peruoluere: arduum etiam & difficile in crebris, vt fit, eorum dissensionibus, quid optimum ac verissimum esset iudicare; ei malo mederi cupiens Imperator Iustinianus, negotium Triboniano & aliquot alijs dedit, vt ex eorum scriptis ea tantum excerperent, quæ vtilia essent, quæque in iudicijs obtinerent: quæ cum in vnum corpus, resectis cæteris, ordine digessisset, sola tererentur studiosorum manibus, eisque laborem minuerent ac leuarent. At illi, hac potestate

testate accepta, non vt ille Horatianus agricola, qui inutiles ramos falce amputans feliciores inserit, sed vt milites accepto signo ad oppidum aliquod diripiendum ac deprædandum, per medium ius ciuile grassantes, & vt quidque obuium erat lacerantes, mutilantes, cruciantes, breui tempore exhibuerunt nobis veteres iurisconsultos, instar Deiphobi, laceros crudeliter ora, Ora manusq; ambas: quamq; disciplinam perpurgandam ac perpoliendam susceperant, eam ita deformarunt, vt vix vlla amplius eius imago superesset. Quam enim hanc infelicitatem esse dicemus, quod cum hoc ius ex legibus, senatusconsultis, plebiscitis, edictis magistratuum, constitutionibus principum, responsis prudentem constare dicatur, hodie in libris iuris nulla lex exstat, nullum senatusconsultum, integrum saltem & ὁλόκληρον, nullum plebiscitum: edicti perpetui paucæ quædam, vt ex naufragio, tabulæ, ipsæ principum constitutiones multis locis decurtatæ, & ἠκρωτηριασμένα, prudentum autem scripta ita distracta, dilacerata, diuulsa, vt in eis vetus illa Hippolyti fabula renouata videatur. Itaque hodie non aliter ius ciuile discere cogimur, quam si sublatis & extinctis omnibus Aristotelis, & Aristoteleorum interpretum scriptis, fragmenta tantum quædam reperirentur, è varijs Alexandri, Themistij, Simplicij, Philoponi, & aliorum decerpta commentarijs, ex quibus vtcumque per communes locos digestis Aristoteleam philosophiam ediscere iuberemur. Accessit aliud multo etiam perniciosius & exitiosius malum. Nam cum superioribus seculis hominum permissu, densissima quadam caligine an[illegible] [illegible] offusa, omnes propemodum

bonæ artes oppressæ ac sepultæ iacerent, extiterunt in illis tenebris homines audaces ac præfidentes, qui nulla Latini sermonis intelligentia, nulla veteris reip. R. cogitatione, cum dialecticam, sine qua nihil recte atque ordine tractari potest, aut non attigissent, aut ita attigissent, vt non attigisse præstaret: politicen autem, vnde omnia iuris principia ducuntur, ne per somnium quidem aspexissent: arrepta, vt inter cæcos iuris interpretandi prouincia, verbosissimis & insulsissimis commentarijs illas qualescunq; veterum prudentum reliquias onerarunt, & ita imposuerunt humano generi, vt hoc quoq; politissimo & eruditissimo seculo iudicia tamen plerisq; omnibus in locis ad eorum somnia dirigantur, & ex eorum indocta doctrina exerceantur. En quo magnifica illa Iustiniani promissa ceciderunt: vt quos ille ad exemplum Diomedis Homerici, aurum pro ære accepturos esse dicebat, ij pro illo obryzo veterum auriscoriam, & si quid ipsa fæce magis fæculentum est, acceperint: quosq; in illis floridissimis pratis Africani, Papiniani, Vlpiani, & talium pasci oportebat, ij nunc in Bartoli, Baldi, & aliorum etiam nequioris notæ sordibus ac sterquilinijs volutentur. Quosque quidem inelegantes quidem & incultos, sed magno tamen ingenio & acri iudicio præditos vixisse aiunt: de istoc videbimus: nam ne ego quidem eis ingenium adimo: nimis potius ingeniosos fuisse fateor: illud quidem certe negari non potest, cuius quis ciuitatis neque linguam teneat, neque formam, leges, mores, instituta cognouerit, eius ius ciuile non posse ab eo quamlibet ingeniosus sit, commode intelligenterq; tractari. Satis igitur magna gratia ijs haberi non potest, qui hanc caliginem

liginem discutere, & istis impostoribus personam, sub qua tamdiu hominibus illuserunt, detrahere conantur, ac perficere, vt quemadmodum cæteræ omnes disciplinæ à teterrimo Barbarorum dominatu liberatæ, nitorem ac splendorem suum his temporibus receperũt, ita disciplina iuris tandem aliquando in pristinam restituatur dignitatem. Tales & nonnullos Italia protulit, & longe plurimos Gallia. Quorum ego vestigia pro virium mearum modulo persequens, totum illud quadriennium, quo libros digestorum in hac vrbe interpretatus sum dedi equidem operam, vt quotidie plurima istorum qui tanti in vulgus fierent, & fœdissima errata detegerem: & ingeniosorum adolescentum animos ad meliora conuerterem: effecissemq; omnino aliquid, nisi hominum nudari subsellia sua, & cornicum oculos configi dolentium conquestiones obstitissent. Cogito autem, si & vita supererit, & otii aliquid contigerit, ea quæ tunc è superiore loco dixi, colligere, & quoniam multos id cupere video, in publicum emittere. Ideoque nunc exiguam quandam ad te eorum particulam mitto: quam tu si tanti videbitur, isthic edendam curabis, & tuo multis mihi nominibus carissimo nomini dicatam in vulgus exire patieris. Cupio enim, Sacrate vir optime & humanissime, & magno illo Iacobo Sadoleto auunculo tuo dignissime pro plurimis ac suauissimis officiis erga me tuis, aliquid tibi vicissim rependere ac perficere, vt amicitia quæ mihi tecum viginti iam annos, & eo amplius sine vlla offensione intercessit, & vt spero, ad extremum vsque spiritum duratura est, monumentum aliquod apud posteros exstet. Tu, vt soles, munusculum hoc non ex sua, sed ex animi mei

magnitudine metieris. Vale. ROMÆ. *Id. Septemb. M.D.LXXX.*

PAVLVS SACRATVS CANONICVS FERRARIENSIS M. ANTONIO Mureto I. C. ac Ciui R. præstantissimo viro S.P.D.

XX.

PRIMVM *quidem maximas, vt debeo, atque immortales æterno ac præpotenti Deo gratias ago, habeoque Murete præstantißime, cuius diuino beneficio ad hoc vsque tempus, perueni quo mihi amplißimo illo atq; pulcherrimo munere iam pridem pro tua singulari in me humanitate mihi debito frui tandem liceat, tibiq; facultas fuit exoluendi promissum tuum, & fidem deniq; tuam præstandi ac liberandi. Nam duodeviginti annos me summa in expectatione fuisse huiusce tuæ eximiæ in me liberalitatis, ex tuis ac meis literis, quas nuper edidi liquido perspici potest. Gaudeo deinde maiorem in modum, neque vllis verbis explicare queo, quam grata mihi atque exoptata fuerit huius tuæ constißimæ in me voluntatis declaratio. Nam præcipui tui erga me amoris quod illustrius indicium mihi ostendere potuisti, quam cum voluisti nomen meum illustrari abs te diuinis scriptis ac celebrari tuis? Equidem egregium ac præclarum hoc factum tuum omnem mihi dicendi facultatem adeo eripuit, vt si parem etiam tuæ eloquentiam natura mihi dedisset, ne ad minimam quidem huius tanti erga me beneficii tui partem*

tem

tem oratione assequendam aspirare vnquam possim. Accedit etiam, quod nihil mihi ad felicitatem deesse puto, postquam me tali ac tanto monumento decorasti: Tuus enim suauissimus liber quæstionum plenus, refertusq; grauissimis sententiis, in quo mirum in modum excellentissimi ingenii tui, atque admirabilis eloquentiæ vis elucet, in manibus doctissimorum virorum cum versabitur, sicut ego iam totum bis percurri, quod mea legendi eum inexhausta erat auiditas, nec satiari poterat, vbi te illi miris in cœlum laudibus extulerint, nonne beatum me prædicabunt, qui tanto amoris vinculo tecum astrictus fuerim, vt me immortalitati & hominum memoriæ sempiternæ tradere volueris? Sed quod in epistola ad me tua de Triboniano illo, eiusque sociis quereris, & iuste quibus Iustinianus cum mandasset, vt ex veteribus illis Iurisconsultis excerperent ea, quæ ad iudicia accommodata essent, quæque maxime vtilia ac necessaria viderentur. Illi tamen immissis cum falcibus amputarunt, dilacerarunt, mutilaruntq; in eadem profecto sententia, Mu-rete excellentissime, iamdiu sum, ac dum eram Patauii, me cum sociis illic meis de hoc tum sermonem habuisse sæpe memini, quibus etiam dicere solebam, si Cicero vnus nobis superstes non fuisset, linguam Latinam ab illis viris grauissimis nos esse petituros. Ac nimirum inuidit ille tantis viris, quos imitari non valebat, ac Bartolo cæterisque successoribus leguleis sermonem rudem, vulgarem, plebeumque nobis obtrudendi ansam dedit. Itaque qui tantos librorum aceruos capiat, vix iam videtur esse locus. In iis autem λῆρος πολύς, *vt Iustinianum alterum desideremus.*

Verum cum satis iam veterum monumentorum interitum deplorauerimus, si te posteri imitari voluerint, vt magnam in spem venio fore multos, qui exemplum tuum sequantur, non vereor ne non in pristinum statum leges breui restituantur, ac suæ dignitatis splendorem obtineant: Primi quidem tui huiusce disciplinæ fructus vberrimi lectißimique, quos pro tuo summo in me studio dicare mihi voluisti, omnibus viam monstrabunt quam qui persequentur, non solum indicabunt se ad amare hanc excellentem iuris ciuilis scientiam, sed & illius facile compotes fient. Ego quoq; amicos meos qui legibus ipsis studium suum dabunt, hortari non desinam, vt eandem semitam teneant, quibus etiam spondebo fore, vt eos instituti huius nunquam pœniteat. Quod reliquum est cum à te tam diuino munere affectus fuerim, Murete humanißime, vt nihil vnquam quam tale cogitassem, atq; vt te simillimo remunerari poßim, præcisa mihi spes omnis sit, nihil enim suppetit præter voluntatem, quo me vertam, quid moliar, vt cæteri saltem me tibi animo gratißimum, ac tanti tamque eximij & regalis doni memorem esse intelligant? Nempe tibi me pro tot ac tantis tuis in me meritis iamdiu obstrictum prorsus addicam, quem tibi fidelißimum in tua potestate habebis, ac quoad vixero, colere diligentißime nomen tuum non desistam. Et quotannis tamen nonnulla tibi signa dabo κατὰ δύναμιν, ex quibus intelliges tuæ nimiæ in me benignitatis nullam capere me posse obliuionem. Vale Murete ætatis nostræ decus, ac te Deus Opt. Max. diutißime seruet incolumem, omnesque cogitationes & actiones tuas

perpe-

perpetuo fortunet. FERRARIÆ. 7. *Kalend. Nouembr. M.D.LXXX.*

M. ANTONIO MVRETO
PAVLVS MANVTIVS
S. D.

XXI.

MIHI *vero, ita viuam, etiam atque etiam probatur. &, cum in quouis genere magnus omnino sis, in hoc maxime videris excellere. Plane (vt omittam reliqua) ingenij tui quasi quandam* δεξιότητα *sum admiratus, ita concinne, ita apte, facili quodam sententiarum nexu rem ducis, donec ad ipsum peruenias: in quo te, vbi scis hærere multos, citra omnem adulandi suspicionem, summa explicas cum dignitate. Gratulor tibi de ista facultate, & eo magis, quod si locis impertitur gloria, nouum decus accedet ad Italiam nostram: in qua sedem, auctore atq; auspice me vno ita locasti, vt cogitare nihil prorsus de migratione videaris, nec vero secus debes. Valde enim ad literarum elegantiam, planeq; ad omnem humanitatem tibi profuit hoc cœlum, è quo iam per quadriennium spiritum hauris. Itaque noster eris perpetuo mi Murete, si gratus esse vis: quod profecto vis: soles enim hanc virtutem præter cæteros efferre. Tibulli principium mitte, vt cum epistola coniungatur. Scholia, non dubito, te operam daturum, vt tua videantur, id est, lita luminibus ingenii, &, quantum res patitur, erudita. Vale.* VENETIIS.

EIDEM ROMAM.

XXII.

GAVDEO, mi Murete, quod profecto etiam me tacente existimas, te nauare operam Regibus, ingeniumque tuum, quod ego semper vnice dilexi, extulique laudibus, à tanto Pontifice, & ab vniuerso Cardinalium collegio vehementer probari. Nam, si qui aliter sentiunt: quanquam quis est, qui aliter sentire possit? Veruntamen si qui fortasse reperientur, quos liuor impediat, quo minus recte ac sincere iudicare possint, de iis laborandum non erit: cum te præsertim ille noster, quem sequuntur multi, sed ille præter cæteros, qui nobis quasi μητίεταξ ος debet esse non mediocriter ornet, atque diligat. Hæc altera tua oratio priorem illam vel æquat, vel vincit, sententiarum, verborum ordinis præstantia: quo in officio, ac munere cupio te pergere. Simul enim perges in expedita, maximeque directa gloriæ via, per quam processisti iam longissime, nemine præcurrente, me fauente plurimum. De tua in me beneuolentia, cum recordor meam, dubitare non possum, meum in te animum expertus iam es, eundem si & esse nunc & perpetuo futurum arbitraris, non fallam opinionem tuam, nam & mea non solum consuetudo, sed etiam natura ita postulat: & tu perficis eas laudes, quarum principia me olim, exspectantem id quod præstare te nunc video, in tui amorem impulerunt. Habeo summas gratias, quas agi à te cupio, Archiepiscopo Beccatellio, eumque meo nomine, vt quam licebit officiose, quamque plurimum salutes valde rogo:

& vt

&,vt ſcribit ad amicos, floret honoribus in patria, carus Imperatori, iucundus omnibus, nôſti humanitatem & ingenium: doctrinam auxit à diſceſſu tuo, quãtum vix credas, itaq; ſumma omnia de illo adoleſcente ſperare nobis licet. Duareni obitu, de quo heri primum à Germano homine, qui ex Gallia recens venerat, accepi, damni plurimum in iure Ciuili factum eſt. equidem dolui vel tua cauſa, quod eum à te amari ſenſeram. quanquam hæc, ſi ferret humanitas, prorſus dolenda non eſſent: quid enim proficimus? angi quidem grauius, neq; communis conditionis neceſſitas concedit & vitæ commutatio breuiſſimæ cum æterna, miſerrimæ cum beatiſſima, valde vetant. Ego nunc, quod acceptum diuinæ benignitati refero, quodq; tibi puto fore iucundiſſimum, valetudine vtor ſatis commoda, oculis quidem optimis, quod aliquot annis non contigit. Itaque cum otium non ferrem, (ſcis enim me quieſcere non poſſe) commentarios in reliquas Ciceronis epiſtolas cœpi texere: &, vt initia ſunt, prorſus induſtria non εἴχετω abſolui, vt mihi quidem videtur, maiorem partem, id eſt, tres primos libros, &, extra ordinem, octauum, in quibus, vt dixi iam, niſi me communis φιλαυτία decipit, non videtur opera male collocata. Habebis in clauſula de Petro Fabro, tuo dicam, an meo? ita me triduo cepit, ſibiq; deuinxit ingenio, humanitate, prudentia. Plane vixi, quamdiu mecum fuit: nec mediocri ſum amore diſcedentem proſecutus: næ tu, ſi nihil præterea mea cauſa velles, qui & vis, vt egiſti iã plurimũ, tamen hoc vno munere, quod auctus per te ſum tam ornati adoleſcentis amicitia meis omnibus in te ſtudijs, quæ tu merita vocas, optimã gratiam retuliſti. Vale, Venetijs.

HVB.

HVB. GIPHANIVS M. ANTONIO MVRETO VIRO eruditiss. S. D.

XXIII.

VEllem *Murete, V. C ea esse tempora, vt literis nostris liber esset commeatus: haberem fortasse, de quibus te vel consulerem interdum, vt quendam velut* μουσηγέτην, *vel vt amicus commonefacerem.* Nūc *quæ sint vides. itaque consilium cepi, quantum potest, temperare scriptionibus & literis, maxime ad longinquos. Quod tamen institutum vt iam migrarem, fecit Iacobus Gelenius familiaris meus, cui hæc ad te dedi.* Is *enim in Italiam hinc profecturus, cum magnopere me rogaret, vt sibi ad te, quem iam diu colit, quasi viam & aditum munirem: amico optimo exiguum hoc literarum officium negare nec potui, nec debui. Eum igitur toto pectore tibi commendatum esse cupio, adolescentem, mihi crede, suauissimis moribus & elegante doctrina expolitum, omniumque doctorum hominum obseruantissimum genus enim domi nobile, multisque ad laudem insignibus viris clarissimum omitto.*

Exspectas autem fortasse & de Agellio nostro aliquid: Sed & eum, & alia nostra remorantur, cum occupationes nostræ cotidianæ, tum librariorum hoc in loco inopia. Iuris quoq; ciuilis, in quo & explanando & respondendo toti versamur: quasi rigor, & Musæ, vt Poeta vetus eas vocat seueriores, siue vt Fortunatianus loquitur, duriora iuris scripta, vix patiuntur, vt in humanitatis illa velut directa sæpe expatier. Ne

tamen

*tamen me putes, aut vale humanitati & politis Criti-
corum studijs plane iam dixisse, plane iam aut eorum
sectam Consultorum sequi; quorum vtinam barbara
modo esset oratio (ferri enim ea quoquo modo posset:
quanquam & vestis honesta matronam nobilem ornet
ac deceat) & non Iuris ipsius ac rerum, totiusque fere
scientiæ Ciuilis nostræ magna ignorantia atq; pertur-
batio: de qua & tute iampridem eleganter in Oratio-
ne quadam disseruisti. Quare ne his me vitijs ad finem
existimes, parerga nunc accipe, ex ijs quædam, quæ in
ipsas Lectiones tuas quasi præteriens aliquando nota-
ui:* Non ita certe tui cupidus, quam propter amorem,
quo te imitari aueo, *vt Carus ait. Vidisti acute lib. 6.
cap. 16. locum illum Ciceronis 2. de Diuinat.* Totas
noctes somniamus, neq; vlla fere est, qua non
dormiamus: & miramur, aliquando id quod
somniamus euadere? *esse mendosum: Qui tamē ita
fortasse rescribendus est?* Neq; tamen vlla fere est
qua non; Et miramur, &c. *vt τὸ qua non, præcise
sit positum pro eo, quod, qua non somniemus. Non vero,
ita vt tu putas,* totas noctes dormimus, neq; vlla
fere est, qua non somniemus, &c. *id enim à vete-
re scriptura longius aberat: & nôsti, ob orationes cōcisas
quam sæpe in veterum scriptis peccatum sit, agitur de
somnijs, & non de somno: quamuis & illa in somnis.
Illum autem locū pro Archia.* Quod si non hic tan-
tus fructus ostenderetur; & si ex his studiis de-
lectatio sola peteretur: tamen, vt opinor, hanc
animaduersionē humaniss. ac liberaliss. iudi-
caretis. *Alij aliter, tu lib. 12. lect. cap. 15. ita emendas:
hanc animi aduersionem. Vide quæso, ne ita rectius,*

hanc

hanc humaniſs. *hanc nempe delectationem & voluptatem. Sæpe enim his articulis, hanc, illam & ſimilibus non adiungitur nomẽ aliquod, ſed prius adlatum tacite repetendum intelligitur, vt apud Senecam ep.95.* At illam habentem præcepta plurimum ait proficere: *vbi delendum illud* habentẽ præcepta. *nam ibi non de parænetica, ſiue vt Seneca, præceptiua, vt Cicer. in de officijs loco vulgo non intellecto, quæ in præceptis poſita eſt, parte Philoſophiæ, ſed de theoretica agitur. Sic & pro Ligario: Valeat vox illa tua quæ dicit & c. id quæ dicit, perſpicue ſpurium. Eiuſdem libri tui cap. 1. in his verbis Senecæ lib. 1. de benefic.* Nemo beneficia in Kalendario ſcribit: nec auarus exactor ad horam & diem Creditorem appellat, *mendũm eſſe recte admonuiſti, atque pro Creditorem, fortaſſe legend. Debitorem, quomodo & iam pridem Briſſonius lib. 1. de verb. ſignif. illum ipſum locum adducit, hæc enim cognata ſiue potius inter ſe relata vocabula magis & minus, emptor & venditor, conductor & locator, debitor & creditor, migraſſe inter dum alterum in alterius locum videntur, quod & Iacob. Cuiacius obſeruauit libro 1. cap. 10. & libro 9. cap. 7. Cui tamen d. l. ſi in emptione. D. de contrah. empt. & l. 18. ſolutione. D. ad exhibend. cur non adſentiar, iiſque in legibus nihil mutandum putem, alio in loco explicabo. Hoc autem in loco Senecæ, etſi τὸ Debitorem non improbo, omitti tamen vtrumque poteſt, Creditorem & Debitorem, ſed intelligi debitorem, vt verbum appellat, præciſe & abſolute ibi ſit poſitum. Quod autem ad eum locum Cicer. attinet libr. 2. de finib. bon. de quo & tu lib. 6. cap. 20. & Turneb. aliiq; labo-*

laborant. Resplendeat his vestis argentum, odrilitium, locus ipse, ædificium, &c. *eum ita emendandum puto*: vestis, argentum, locus ipse: *reliquis inductis: Aut certe ita*: Vestis, argentum, aurum, locus ipse *vt odrilitium sit deprauatum ex oro siue auro. Paulo ante apud Cicer. hæc*, quibus vinum defusum è pleno sit Hirsiphon. *vt ait Lucilius, cui nihil ius & sacculos abstulerit, portenta potius quam verba, quæ tamen ita exarata sunt in libris manuscriptis, aliter Paulo Manut. aliter Ios. Scaligero in appen. ad coniect. in Varr. mihi ita, è pleno sit hinophoro, vt ait Lucilius, cui nihil sacculus abstulerit: fortasse inquam ita (nam & ipse dubito) rescribenda videntur. Inophorum certe vel ne mentiar inoforum in vet. lib. reperio nunquam œnophorum. & recte. Romani enim veteres Græcum οι, non modo œ Latinum, quod vulgare vt Demoe, Edeatroe (sic enim legend. puto apud Fest.) Adelphoe Terentij de quo & tu in Terent. Clarumenoe apud Plaut. & Canephoroe apud Cicer. Verrin. de quibus nos ad Lucret. Sed etiam interdum aut in o nudum, vt in Poëta, poema diocesis, & diocetes apud Cic. pro Rabirio Posth. vbi antea mendose Diogenes, & Parochia παροικία vocab. Ecclesiast. (falluntur enim, & omnium scriptorũ etiam Iustiniani & Theodos. Codicum exemplarium antiquissimis repugnant, qui nuper scribere cœperunt diœcesis & diœcetes parœcia & parœcus, quos miror eadem ratione non scribere poeëta, & poeema poeesis) interdum in I merum vertebant, vt videre est in Iconomus, quod contra vsum veterum quidam hodie mutarunt in Oeconomus, vt & Alciat. admonuit. lib. 9. Parerg. c. 3. in hodidocus apud*

Festum

Festum, id est, grassator qui Græce ὁδοιδόκος, Inomaus apud Orosium in lib. vet. qui à Græcis Οἰνόμαος & in Cimiterium: sic enim Latine à veteribus Christianis scriptum id fuisse, quod Græce κοιμητήριον vetera monumenta confirmant: vnde & Acimitense monasteriũ in l. inter claras C. de SS. Eccles. dicitur, quod à Græcis τῶν ἀκοιμήτων. Solent scilicet Romani Græca vocabula paulalũ variãdo sua sæpe facere, nec iisdem ea aut literis aut syllabis semper admetiri, vt Vlixes ex ὀδυσσεύς. Exanclare, & anclare apud Fest. ex Græco ἐξαντλεῖν, & ἀντλεῖν non vt vulgo iam scribunt exantlare. quod Exantlandi verbũ & tu contra Lambinum recte vindicasti, lib. 13. cap. 17. alia æque eiusdem modi: de quibus alibi. Quod qui non obseruant, latinam linguam mire perturbant: idemq; & Elogium, de quo & tu in Lect. optimum licet vocabulum, & bonæ quasi moneta, aut ciuitate Romana, tanquam lege Papia, plane exterminant, aut varie nunc in eclogum, nunc in ellogium, nunc in eulogium mutant, & epistolam scribunt, Græcorum more, inuitis omnium scriptorum libris antiquiss. etiam marmoreis monumẽtis, in quibus constanter Epistula, & Eclogium extat. Atq; hæc quidem de meis in tuas lectiones cerulis quibusdam ac notis, in quibus si quid erit tale, quod in acceptum referendum putes: videbis, in quem quid expendas: ne & his accidat quod nuper Themistæ nostræ apud Cicer. & Ennio item nostro apud Agell. lib. 12. cap. 4. de quibus diligenter olim ad te scripseram, contigit. εἰδότι loquor. Sed de his alio fortasse loco planius. & plura. Nunc, vt modo dixi, de me satis multa. A te autem Lectionum quidem libros plures non ita pridem accepimus, omnis elegan-

elegantiæ refertos: Sed quod inter nos liceat. Soli enim sumus, postulantur iam à te & φιλοσοφήματα quædam, & à Nobilio politiss. philosopho, qui aliqua iam dedit plura. Atq; adeo accepi non ita pridem ab idoneis hominibus, te iam paratas habere explicationes librorum aliquot Platonis & Aristotelis Politicorum: quæ grauiores scriptiones huic quoq; & ætati tuæ iam maturiori, & personæ magis conuenire videntur. Aiunt & Eunapij historiam, quæ in Vatic. bibliotheca adseruatur, curare te describendam, quod idem & Redingerus noster D. Thomas V.C. magno sumptu iam pridem cœperat: sed conatum eius mors interrupit. Tu si & Politica illa scholia tua, & Eunapium, etiam Theodoriti epistolas, quarum insigne volumen in eadem Bibliotheca Herueto teste, superest, aliaq; veterum scripta diuulges, bene, mihi crede, de Repub. mereberis. Eorum namque opera cum Reipub. vtilior, tum etiam ad laudem ipsorum diuturnior mihi semper visa est, qui veterum scriptorum præclaras συντάξεις & commentarios aut in lucem ipsi proferunt, aut ab alijs diuulgatos vel eruditis scholijs explanant, vel vt emendatiores sint, elaborant. Emendatus enim liber est vice commentarij. Vale vir doctissime & salue.

A. CIↃ. IↃ. LXXXIII.

IVLII POGIANI VIRI DISERTISS. EPISTOLA, De Ciceronis imitandi modo, ad nobilissimum adolescentem Nicolaum Fitzherbertum Anglum.

X X V.

ETSI sunt eius generis tuæ literæ, vt in politiori humanitate, in qua ex grauioribus Legum studijs conquiescis, consilio aut præceptione mea tibi minime opus esse intelligam, tamen quia mei in te amoris esse video, non tam spectare quid ego possim, quam quid tu velis attendere, rationem tibi & consuetudinem huius rei meam exponam. Ego quamdiu mihi arbitratu meo studere licuit, vnum aliquot menses ex Latinis scriptoribus Ciceronem legi. Nam in omni ratione optimum quemq; & illum vnum imitandũ esse cognôram. Quare cum illum ipsum Ciceronem Latinæ linguæ & eloquentiæ principem esse constaret, reieci cæteros latinitatis authores. Quo in studio primum dabam operam, vt statuta essent tempora & studendi, & scribẽdi mea. Didiceram enim à summis viris, qui se id re expertos esse dicerent, plus adiumenti esse in certo, nec multo, quam in vario & diuturno tempore, quod haberet eadem illa hora studiorum, non solum admonitionis & recordationis vim, sed etiam quoddam momentum ordinis: qui cum in omni re multũ, tum in dicendo plurimum potest. Sed hoc fortasse patet latius: illud ad id vnum pertinet quod institueram. Duo igitur in Cicerone

rone legendo mihi proponebam, quid & quomodo diceret. In quo videbam interdum pauca multis explicari, interdum plura comprehendi breuiter, & absolute sæpius eandem variari rem, vt cum idem diceretur, tamen commutatis verbis atque sententiis, aliud dici videretur. Mirabar vero partium & quasi membrorum pulcherrimam compositionem, qua sic alia ex aliis nexa & apta sunt, nihil vt Lectori poßit esse iucundius. Quid dicam de artificio vinciendæ orationis, deque copia & quasi sylua elegantium vinculorum? quibus cum multi, vel quasi compedibus quibusdam, scriptiones suas colligent, vel ita dissoluant ac dißipent, vt capti membris corporis, ac ne corporis quidem speciem habeant. Sic Cicero res nectit, & verba, vt sola eius oratio libere moueri, magnificeq; ingredi videatur. Cogitabam vero etiam de singulis verbis, de coniunctione verborum, de eorum numero atque forma. Qua in cogitatione mihi veniebat in mentem mirari, quænam esset causa paucitatis eorum, qui diuinas Ciceronianæ orationis virtutes imitarentur. Huius autem erroris & inscitiæ multorum, duplicem aliquando culpam animaduerti. Sunt enim, qui à Cicerone abhorrentes, se ad alios, nescio quos, scribendi magistros contulerunt. Qui quod iudicium habeant, cum appareat, facile negliguntur. Alii sunt, quorum est leuius peccatum: immo vero non illi quidem cupiditate peccant, qui Ciceronis simillimi velint esse, si poßint, sed consilio & imitandi modo falluntur. Nam hi Tullii verba mordicus tenent, nec vllam fere syllabam audent ab eo discedere, & dum verentur ne parum Ciceroniani videantur, illius

etiam sensa totidem verbis transferunt in suas literas, scilicet illi (quod miserrimũ est) nunquam sunt in scribendo sui, sed inepte ac putide semper alieni. Quid igitur eos in errorem induxit? Puerilis illa suspicio, quod sermonem Ciceronis in id modo conuenire sunt arbitrati, ad quod ille semel accommodauit. In quasi ipse Tullius sententia fuisset, non iam eum copia atq; ubertatis magistrum, sed inopia & ieiunitatis auctorem haberemus. Quæ cum viderem, putaui mihi elaborãdum, si modo id assequi possem, me vt ab illa balbutientium turba seiungerem, coniungeremque cum ijs, qui plane & latine loquuntur. Quid quæris? Audere cœpi. Nam vt quisq; mihi occurrebat Ciceronis locus, illam loquẽdi formulam ad alia transferebam, & eiusdem & alterius generis sensa, quasiq; vnis ab illo sumptis vestimentis studebam vestire & ornare res innumerabiles. Exempli causa, quod hæc dictans legebam forte Publii Rutilii adolescentiam ad opinionem & innocentiæ, & iuris scientiæ, P. Scæuolæ commẽdauit domus: *Quis prohibet eo traducere? Hannibalis Minalis adolescentiam ad opinionẽ & eloquentia & philosophia, Flaminij nobilis consuetudo commendauit. vides genus, sed quoniam intelligebam quædam esse sententiarum lumina, quibus scripta illustrarentur, sumebam illa vel ab ipso Cicerone, vel à quouis, sed ita, vt in eadem exercitatione alia quadam ratione vterer ab illo superiore. Vt enim illic tanquam ex eadem cera multas fingebam imagines, sic hic quasi eundem hominem alio habitu vestiebam. Quare fiebat, vt quæ ab alijs parta essent, à me inuenta viderentur. Sunt autem hæc ornamenta & lumina sententiarum, vt,* Ne

quid

quid nimis, Late patet inuidia, & huiusmodi sexcenta quæ si ita efferas. Tenendus est omnium rerum modus, & Nihil non occupat inuidia, quis tua esse neget? Huc pertinet illud Ciceronis, imitandos esse bonos fures, qui earum rerum, quas cœperunt, signa commutant. Vt enim illi, pallium, si cui furantur, ne id is agnoscat, ex pallio sagum faciunt, sic qui aliorum sententias commutatis verbis enunciant, quæ communia sunt propria facere videntur. Neque vero non etiam conabar interdum quodammodo cum ipso Cicerone certare acumine, contrariorum, vt si ille, In lætitia doleo: ego contra. In dolore lætor. Si idem dicat, tardius faceres, hoc est, vt ego interpretor, diligentius, item, Ipse celerius, id est, negligentius, in contrarium conuersa sententia. Quod institutum mihi si meo arbitratu diutius tenere licuisset, in hac laude fortasse aliquis essem. Sed ab ea me consuetudine auocauit necessaria quadam barbaries, de qua nunc quidem nihil attinet plura scribere. Tibi certe, quid de tota hac ratione sentirem, significandum putaui, qui etsi scio, quanta occupatione distinearis, tamen non dubito, quin pro excellenti tuo ingenio, proq; eo quantum profecisti in hac Latine scribendi ratione, cum istum grauiorem studiorum cursum confeceris, si huc redieris, teq; in hac laude exercueris, breui etiam in principibus futurus sis huius facultatis. Quanquam aliquid interea assequere, si cum vacuus quotidie fueris à Legum studijs, animi causa, stilum reprehenderis, & in hac exercitatione, quam dixi, subsecivas operas posueris. Sed quod mihi pene exciderat multa ex Cicerone tibi memoriæ mandanda sunt, & paranda tanquam magna suppellex, tibi vt suppetat in

variandis & mutandis sensibus multus & elegans vestitus orationis: Et quoniam vt in victu & vestitu prius necessaria, quam voluptaria quærimus, sic in oratione propriorum primum verborum, deinde translatorum copia comparanda est: haud scio an illæ ad Atticum epistolæ, in quibus nulla elaborata est concinnitas, nullũ exquisitæ voluptatis aucupium, plurimum proficiãt ad Latine & emendate loquendum, quemadmodum nõnunquam etiam gemmarum vis, non tam arte disposita, aut distincta auro, quem pura atque natiua delectat, ita Latini sermonis vbertas sine fuco, aut peregrinus quodammodo delicijs orationis in illis maxime probatur epistolis. Etsi hæc admonitio accommodata est ijs, qui nunc primum in eam rationem ingrediuntur, tibi, qui tantum iam hac scribendi exercitatione profecisti, præsertim maioribus rebus occupato, fortasse minus est necessaria. Quare cum grandiori etiam scribendi genere delectari videaris, nos quoq; siue ingenio, siue iudicio tuo certe tempori obsequemur. Cum igitur tibi, vt nunc est, facultas non sit peruolutandi multos Ciceronis libros, ex illis optimos leges, etsi nulli nõ optimi. Sed tamen orationes leges, & edisces, quæ multum te delectabunt, & scriptionem tuã adiuuabunt. Ignosces vero mihi si hæc neque subtilius scripsi, vt res postulare videbatur, neq; illustraui exemplis. Eram enim & ipse valde occupatus. Quare alias reponam, & accuratius aliquid ad te mittam, quod proximis ferijs æstiuis in Trebiano tuo vacuus legere possis. Interim vale, & mihi conserua amorem tuum.

ROMÆ. *Pridie Kalend. Aprilis.*

M. AN-

M. ANTONII MVRETI PRESBYTERI, ET CIVIS ROMANI,

HYMNORVM SACRORUM Liber.

SERENISSIMO PRINCIPI GVILIELMO GONZAGÆ DVCI MANTVÆ, MONTISFERRATI, &c.

MAGNE Ducum, fatam populis cui fortibus vrbem
Pulcher olorifero Mincius amne lauat:
Sume datis à te scriptos mihi legibus hymnos.
Neue parum culti despice vatis opus.
Illi etiam quorum hic meriti celebrantur honores,
Lucida quos constans vexit ad astra fides,
Non indignantur paruo sibi thure litari:
Atque animum magni muneris instar habent,
Forsitan his olim iuuenis meliora dedissem,
Et mulcere aures dulcius apta tuas.
Sed veniens etiam ingenio est damnosa senectus:
Nec tantum vires corporis imminuit.
Cum mihi turgerent meliori sanguine venæ,
Nec curarum animum pondera deprimerent:
Sponte sua numeris carmen mihi mollibus ibat:
Et subito versus fundere ludus erat.
Nunc & corpus habet senio, & mens ipsa pigrescit
Quodque habuit ludo, nunc onus esse putat.
Dulce onus hoc tamen est, quod te mandante subitur,
Et leuiora facit iussa iubentis amor.

Atque vtinam hæc roſeo legat & Vincentius ore,
Phœbi & Muſarum maxima cura puer:
Qui floreſcenti paulatim attollitur æuo,
Vt ſata ſe ad fluuii ſubiicit alnus aquas.
Felix,cui teneris Helicon luſtratur ab annis,
Et bibitur volucris fons pede factus equi.
Quem iam ipſa Vranie blandis complexa lacertis,
Stellatas Superum vexit ad vſque domos:
Oſtenditque aſtrorum ignes,cœlique meatus,
Queiſque ſuos peragant legibus illa choros.
Quis ſcit,an &,cœlo dum ſingula deſpicit;inter
Cætera maiores viderit aſtra ſuos:
Et quos purpureo contexit Roma galero,
Et qui legali ſceptra tulere manu?
Fortunate puer,magnum patris incrementum,
Cui Lacheſis net plena aurea fila colo.
Viue diu,vtque dati poſcit tibi nominis omen,
Tenta atauos omni vincere laude tuos.
Neu graue ſit,dum donat tibi grauiora parantur,
Interea partem carminis eſſe mei.

HYMNI

HYMNI SACRI.

IN ADVENTV.

VERBVM, *quo omnipotens condidit omnia,*
Summi prævalidum consilij Angelum,
Vatum plena Deo pectora dixerant
Venturum, vt fieret caro.
Primi quo maculam dilueret patris,
Serpentisq; vafri contereret caput:
Præclusamque homini morte recluderet
In cælum propria viam.
Ergo turba patrum, carcere liberos
Qui longo per eum se fore viderant,
Cælum suspiciens, luctisonis dabat
Carmen lugubre vocibus.
O qui pollicitis applicitos tuis,
Quamuis cuncta potes, fallere non potes,
Longas tolle moras, & cito, quem tibi
Certum est mittere, mittito,
Simplex ætherei numinis vnitas
Quæ distincta eadem est veraque trinitas,
Æternis vigeat semper honoribus,
Et terra simul & polo.

IN DIE S. BARBARÆ.

QValis, nulla polum nubila, cum tegunt,
Inter clara nitet sidera phosphorus:
Talis Martyrio conspicuas micat
Inter Barbara virgines,

Cui solus teneris Christus ab vnguibus
Vsus cor nitidum perpetua face,
Cui desiderium, cui fuit vnicus
Spretis Christus amor procis.
Quamuis imperio barbarus aspero
Terreret genitor, quem furor & malæ
Perduxit rabies, vt gladio caput
Natæ demeteret suæ.
Vinclis illa quidem libera corporis
Felix ad Superos protinus euolat.
Sed Christus sceleratum in Stygias patrem
Sedes fulmine deiicit.
Simplex, &c.

AD LAVDES.

SAncta triumphum virginis
Læti canamus Barbaræ,
Palmæque honorem duplicis,
Quam virgo Martyr obtinet.
Non stirpis illam regiæ
Splendor superbam reddidit,
Quin se à tenellis vnguibus
Christo regendam traderet.
Insanus infremit pater,
Omnesque pœnas admouet,
Tandemque sacrum filiæ
Caput cruentus amputat.
At virgo casti corporis
Soluta vinclis emicat,
Volatque stipata Angelis
Ad expetitum coniugem.

Æterne

Æterne cunctorum pater,
Æterne fili par patri.
Et par vtrique ſpiritus
Soli tibi ſit gloria.

IN NATALI DOMINI.

O Nox vel medio ſplendidior die,
Cuius per tenebras virginis integræ
Ex aluo nitida ſol nouus emicat,
Complens omnia lumine.
Æterno imperio, qui regit omnia,
Humanumque Deo conciliat genus,
Is nunc ſub tuguri vilis operculo
Naſcens, pauperiem docet.
Paſtores ouium, dum gregibus ſuis
Intenti vigiles excubias agunt,
Primi hunc Angelico carmine nuntium
Lætis auribus hauriunt.
Grata eſt haud dubie ſimplicitas Deo:
Grata eſt vita dolis quæ procul omnibus
Rectum ſponte ſua perpetuo colit,
Et priſcam retinet fidem.
Simplex, &c.

IN DIE S. STEPHANI.

LEuitæ iuuenis fortia pectora
Ornari ſolitis tempus honoribus,
Primus Martyrij qui ſibi lauream
Vitæ prodigus induit.
Fundebat lapidum, grandinis in modum,
Denſo turba fremens imbre ſacrum caput:

Nun-

Nunquam mota suo, sed tamen est loco
Mens sancto ebria spiritu.
Sed sese in medijs ictibus erigens,
Et cœlum penetrans, En, ait, en eum,
Pro quo dulce mori est, iam video Patris
Ad dextram positum Dei.
At tu Christe sinu suscipe me tuo,
Atque his, qui tenebris turpibus obruti,
Quo sese impediant crimine, non vident,
Quæso te, veniam dato.
Simplex, &c.

IN DIE SANCTI IOANNIS EVANGELISTÆ.

CHRISTO *præ reliquis carus Apostolis,*
Qui supra Domini pectus in vltimis
Discumbens epulis composuit caput,
Festa luce canendus est.
Felix, cui Dominus iam rigida in cruce
Pendens, iamq; neci proximus, & Patri
Sanctam sancto animam tradere cogitans
Matrem crediderit suam.
Felix, qui se aquilæ more super polos
Tollens, & nitida in luce Deum videns,
Diuino eloquij flumine filium
Æqualem docuit Patri.
Felix, qui senio iam grauis, & sacra
Multa canitie tempora consitus,
Vt si membra leuis corriperet sopor,
In Christi redijt sinum.
Simplex, &c.

IN DIE SS. INNOCENTIVM.

CAntemus tenerorum agmina Martyrum,
Quos regis rabies abstulit impij,
Cunas innocuo sanguine proluens,
Christum perdere dum furit.
O nullis feritas cognita seculis,
Materno pueros è gremio rapi,
Perfossa vt rutilis corda mucronibus
Lac cum sanguine funderent.
Heu quis, cum solido raptus ab vbere
Districtumq; pauens ad gladium puer
Blandas carnifici porrigeret manus,
Siccis aspiceret genis?
Augent angelicos nunc pueri choros,
Et Christum liquido gutture concinunt;
Herodem meritis debita talibus
Pœna in perpetuum premit.
Simplex, &c.

IN FESTO S. SYLVESTRI.

PRiscos Roma Duces desine laudibus
Efferre immodicis, qui valida manu
Fines imperij protulerint tui,
Quacunq; Oceanus patet.
His solis tibi plus contulit omnibus
Sanctorum eximium Pontificum decus
Syluester, dominam qui prius vrbium
CHRISTI *suppofuit iugo.*

Mul-

Multo te ille prius sanguine Martyrum
Respersam, docuit parcere cædibus,
Et quos mille modis sæua peremeras,
Illorum monitus sequi.
Romam idem precibus nunc quoq; cœlitum
Adscriptus numero, perpetuis iuuet,
Et tanti ossa suo quæ gremio viri
Seruat condita Mantuam.
Simplex, &c.

IN DIE CIRCVMCISIONIS.

CIrcumciso agitur lux Domino sacra.
Quæ iam si Dominum velle licet sequi:
Impura ô tumidis omnia nos monet
Circumcidere cordibus.
Vmbra Euangelij lex fuerat vetus:
Sed sol exoriens vt tenebras fugat,
Sic sol iustitiæ legitimis suum
Finem ritibus attulit.
Nobis corporeo nil gladio est opus:
Sermo quippe Dei viuus & efficax.
Sese instar gladij mentibus inserens,
Ad viuum omnia persecat.
Quæ semper vitij germina pullulans,
E nostris vtinam cordibus amputet,
Anni principium sit simul vt noui
Vitæ principium nouæ,
Simplex, &c.

IN

IN DIE EPIPHANIÆ.

QVæ vos causa Magi, dicite, perpulit
E vestris iter huc carpere finibus?
Quem tanto studio quæritis anxij?
Quove hæc munera pertinent?
Nos stella insoliti luminis huc trahit
Et dux certa viam perpetuo præit,
Iudææ populis quæ cupientibus
Regem significat datum.
Auri ista sed enim quid sibi pondera,
Myrrhæ mirificus quid sibi vult odor?
Aut quæ, cum populus sacra Deo facit,
Aris thura solent dari?
Rex auro colitur, thura Deum decent,
Nostri myrrha homines post obitum linunt.
Huic ergo hæc pariter munera congruunt,
Qui & Rex est, & homo, & Deus.
Simplex, &c.

A SEPTVAGESIMA AD CINERES.

EHeu quam scelerum non tolerabilis
Nos vrget miseros sarcina, quæ Dei
Nostris principio mentibus inditam
Obscurauit imaginem.
Si nos pro meritis accipiat Deus,
Causæ nil fuerit, quo minus agmine
In tristes tenebris perpetuis domos
Vno præcipites agat.

Sed

Sed semper facilis flecti in eos fuit,
Quos culpæ ex animo pœnituit suæ.
Nunquam horum lacrumis & gemitu tulit
Se frustra veniam peti.
Hac spe, quam ipse dedit, poscimus vt graui
Pressos exoneret pondere, neve se
In nostro rigidum crimine iudicem,
Sed mitem exhibeat patrem.
Simplex, &c.

A DIE CINERVM, &c.

MVltis tensa epulis viscera dum tument,
Mens oppressa nihil cogitat arduum:
Et more indomiti luxurians equi
Pugnat spiritui caro.
Sed subtracta eadem comprimitur cibo,
Et se spiritui morigeram exhibet:
Qui cum nulla grauant pondera sordium,
In cœlum celer euolat.
Primus corporeo legifer à cibo
Bis binos decies abstinuit dies:
Quem Christus numerum nos itidem sequi
Exemplo docuit suo.
Sed frustra vetitis os tenet à cibis,
Qui factis animum turpibus inquinat.
Ieiuno assiduæ conueniunt preces,
Cumque his munificæ manus.
Simplex, &c.

IN DOMINICA PASSIONIS.

Æqueua-

Æ Quæua ingenito progenies Patri,
Vitam morte suis redderet vt suã,
Se Christus niuei velleris hostiam
Vltro supplicio obtulit.
O erga immeritos mirus amor Dei,
Natum, quæ pietas, tradidit vnicum:
Vt pro mortifera fraude nocentium
Pœnas solueret innocens.
In quo æterna Deo sacra facit Deus,
Et mortem moriens opprimit, & sibi
Ipse est victima pontifex.
O crux tincta sacri flumine sanguinis,
Olim, supplicium mancipijs graue,
Nunc regum capiti præcipuum decus;
Te flexo colimus genu.
Simplex, &c.

IN DOMINICA IN RAMIS PALMARVM.

REgem pacificum, mœnia dum subit
Vrbis celsa suæ, turba manu ferens,
Palmarum grauidos obuia termites,
Faustis vocibus excipit.
Hic lætas spoliat frondibus arbores:
Hic serta ante pedes florea proijcit:
Supplex ille manus porrigit, hic suis
Terram vestibus obtegit.
Heu mentes hominum. Quis fore crederet,
Quem tantis studijs exciperet frequens.
Post paucos vt eum turba eadem dies

Suffixum adſpiceret cruci?
Nil in vita homini perpetuum datur.
Rebus ne nimium fidite proſperis,
Plerumq; his lacrumis gaudia temperat
Certo conſilio Deus
Simplex, &c.

IN DIE PASCHÆ.

POnatur lacrumis iam modus, & nouis
Templorum reſonent atria canticis.
In vitam reduci nam Domino ſacer
Poſcit lætitiam dies.
Lux poſt Chriſti obitum tertia venerat,
Cum ſpes ſancta, moraq; impatiens amor.
Matronas parili nomine nobiles
Viſendum ad tumulum vocat.
Tum motum lapidem, tum lapidi vident
Innixum niueis veſtibus Angelum:
Qui, quo ſollicitis eximeret metum,
Pauca & certa locutus eſt.
Non hoc amplius eſt quem petitis loco,
In vitam redijt Chriſtus ab inferis.
Ite, & diſcipulis hæc eadem date
Summi nuntia gaudij.
Simplex, &c.

IN DIE ANNVNTIATIONIS B. VIRGINIS.

AD te ſidereis miſſus ab arcibus
Cum venit Gabriel, virgo renuntians,
Te ſummo ante alias complacitam patri,

Mox matrem Domini fore:
Turbata tibi nunc purpureus genas
Sparsit mente pudor, nescia quod viri,
Casto sponsa licet, pectore virginem
Semper te fore voueras.
Verum idem subitò nuncius addidit:
Istos pone metus, nam tibi iam datum est
Vt virgo maneas, & tua compleat
Sanctus viscera spiritus:
Tunc ore ex roseo vox tibi prodijt,
Testis mirificæ certa modestiæ:
Ecce ancilla Deo subdita, nil moror:
Fiat, quod Dominus iubet.
Simplex, &c.

IN FESTIVITATIBVS S. CRVCIS.

GEntes, nulla quibus notitia est Dei,
Armis, imperio prole superbiant:
Nobis, queis melius spiritus obtigit,
Sola est in Cruce gloria.
Lignum prima homini pernicies fuit,
Cum primus vetitam contigit arborem
Captus fœmineis illecebris parens,
Quo se perdidit ac suos:
Sed post, lignum homini certa salus fuit,
Cum scandens patulam Christus in arborem.
(Æternus fieri sic voluit parens)
Vitæ restituit suos.
Crux hostes hominum sola procul fugat,
Crux sola insidijs munit ab omnibus.

Aduersa intrepidus despiciat, licet,
Cuius spes Cruce nititur,
Simplex, &c.

IN DIE ASCENSIONIS.

VIcta in perpetuum mortis & inferum
Insignis spoliis, luce nitens noua,
Primusq; insolitum Christus iter secans,
Arces in patrias redit.
Natus, nasci iterum nos quoq; dum cupit,
Mundo mortuus est, nos cupiens mori,
Surgens, & repetens æthera, nos quoq;
Vt poßimus idem, dedit.
Christo nunc igitur nos viuere decet,
Vt Christo pariter dedit inemori.
Surgentes eadem nos quoq; gloria
Puro lumine vestiet.
O per qui te, hominum conditor, ingredi
Castæ adduxit amor viscera virginis,
Nos dignare, tuis artubus insitos,
Voti reddere compotes.
Simplex ætherii numinis vnitas,
Quæ distincta eadem est veraq; trinitas
Æternis vigeat semper honoribus,
Et terra simul & polo. *Amen.*

IN DIE PENTECOSTES.

LVstra nostra tua pectora lampade,
Qui quondam altisono spiritus à Patre,
Lustrasti vnanimes, missus, Apostolos
Linguis deditus igneis.

Con-

Confirma dubios, dirige deuios,
Consolare tui muneris indigos,
Letalique animos frigore torpidos
Sanctis ignibus excita.
Mens doctrinam auide nostra bibat tuam,
Perstetque assidue tota Deo calens,
Et spem firmam in eo constituens sibi,
Terram pro nihilo putet.
O rerum alme sator, certe homines sumus,
Quamquam indigna, tua plasmata dextera.
Ne fer, quos tua vis ex nihilo extulit,
Æterno exitio obrui.
Simplex, &c.

IN DIE SS. TRINITATIS.

O Nullis hominum peruia sensibus,
Natura penitus sola capax tua,
Cuius condita sunt omnia numine,
Æterna & monas & trias.
Nato aquaeve pater, nateque par patri,
Et manans ab vtroque inclyte spiritus,
Circumfusa tuo nubila lumine
Nostro discute pectori.
Da mens per speculum cernere te queat
Nostra, & posthabitis te petat omnibus.
E iussisque tuis pendeat, & tibi
Soli dedita seruiat.
Tu clemens miseris da veniam pater,
Tu fili miseris sterne viam ad patrem.
Tu sanctum miseris pneuma vagantibus

Præfer conſpicuam facem.
Simplex,&c.

IN FESTO CORPORIS CHRISTI.

COeleſtes epulæ, certa pijs ſalus,
Quas apponit amor, pura capit fides,
In queis ipſe cibi perpetui loco
Cœna ſe pater exhibet:
Hic verbum Domini fallere neſcij
Cæcis iudicium ſenſibus abrogat:
Quod non eſt, oculi cernere ſe putant,
Nec præſens quod adeſt, vident.
Sub panis ſpecie viua latet caro,
Sub vini ſpecie ſanguis: & vtraque,
Seu tantum ſpecies ſumitur altera,
Chriſtus ſumitur integer.
Felix qui Dominum ſedulus hoſpitem
Abſterſis animi ſordibus excipit.
Qui contra facere id negligit, ah miſer
Ipſe eſt exitio ſibi.
Simplex,&c.

IN NATIVITATE IOANNIS BAPTISTÆ.

SAnctorum ſoboles ſera parentium,
Solis perpetui prodrome Lucifer,
Qui naſcens hilares omnia dum tuum
Natalem colimus, faue.
Nondum natus eras, cum Dominum tamen
Nondum caſtæ vtero virginis editum

Agnoſti

Agnosti exiliens, & quatiens nouo
Matris viscera gaudio.
Mox & magnanimus tesqua petis puer,
Et victu populos horridus admones,
Factis abstineant turpibus, & viam
Aduentante parent Deo.
O cui voce sua maximus arbiter
Laudem supra homines egregiam dedit,
E cœlo adsiduis, quæsumus adiuua
Cultores precibus tuos.
Simplex, &c.

IN DIE TRANSFIGV-RATIONIS.

QVam crebro dederat discipulis fidem,
Confirmare modis dum studet omnibus,
Tres secum comites montis in ardui
Adsumpsit Dominus iugum.
Illic frons radijs cincta micantibus,
Solaris nituit lampadis in modum:
Tum, qua tectus erat, protinus est niui
Vestis reddita concolor.
Cum Christo gemini visi etiam senes,
Et iussa ad populum cui dederat Deus.
Et qui sidereas visus erat domos
Quadrigis petere igneis:
E nubis nitidæ quinetiam sinu
Hæc dicta omnipotens intonuit pater:
Hic est, quem eximie diligo, filius.
Huius iussa capessite.
Simplex, &c.

IN DIE S. LAVRENTII.

LAurenti canimus nobile prælium.
Qui cum visceribus flammam aleret suis,
Et cratem roseo sanguine spargeret,
Subiectis ruber ignibus.
Constanter Domini perstitit in fide.
Ambustumque latus carnifici exhibens,
En istam rabiem quo magis expleas,
Hoc iam coctum, ait, est, vora.
Tanto corporeis ignibus acrior
Christi ardebat amor pectore in intimo:
Si mens tota Dei feruida spiritu
Sensum corporis hauserat.
Nunc nobis solito more rogandus est,
Iratum vt merito conciliet Deum.
Et quos mirifici roboris instruit
Exemplo, precibus iuuet.
Simplex, &c.

IN DIE ASSVMPTIONIS B. MARIÆ.

REgnator Superum quo nitidam die
Matrem sidereis arcibus intulit,
Et supra Angelicos conspicuam choros
Stellanti statuit throno.
Quæ cœlo fuerint iubila, qui sonus,
Quæ sanctis animis gaudia non modo
Humanis nequeat vocibus exprimi,
Sed nec pectore concipi.

Illa est arca noui conscia fœderis,
Conclusus, Domini deliciæ, hortulus,
Rastro intactus ager, sidere pulchrior
Et sponsa genitrix Dei.
Felix quisquis eam suppliciter colit,
Rebusque in dubijs sedulus inuocat.
Nunquam hoc qui statuit præsidium sibi,
Spe lusus doluit sua.
Simplex, &c.

IN FESTO S. HADRIANI.

CHRISTI *in militiam nomina ne darent,*
Multos impedijt supplicij metus:
Multos qui dederant vis cruciatuum
Illam deserere impulit.
Non sic ille, hodie quem colimus, fuit,
Qui nomen tumido duxit ab Hadria:
Quin constantem animum Christicolûm videns,
Horum se ad numerum appulit.
Prudenter reputans, non sine numine
Tales cuncta viros aspera perpeti,
Nec se illos temere sponte sua ratus
Pœnis obijcere omnibus.
Ergo his se agglomerans, credidit: & simul
Iudex ipse sui, supplicium appetens,
Quæ mente imbiberat, mox eadem suo
Sanxit dogmata sanguine.
Simplex, &c.

IN DIE S. MICHAELIS.

COelestis canimus militiæ ducem:
Qui peritura bonus dißipat agmina:
Et deiecta locis non sibi debitis,
Sedes trudit ad inferas.
Horrendo imbiberat pectore septiceps
Bis quinisque ferox bellua cornibus,
Intactæ sobolem virginis vnicam
Sæuis mandere dentibus.
Æterni imperio, sed Michael patris
Conatus Satanæ reddidit irritos:
Et monstrum innumeris fraudibus obsidum
Victor strauit humi potens.
Idem deposito pondere corporis
Exsortes animas criminis excipit,
In cœlumque alacres tollit, & in loco
Lucis perpetuæ locat,
Simplex, &c.

COMMVNE BEATÆ VIRGINIS.

O Solis nitido lumine pulchrior
Virgo, constituit quam Deus vnicam
Expertem maculis omnibus, vt fores
Nato digna parens suo.
Te quondam Gedeon vellere in vuido,
Intactaque nouis imbribus area:
Te cincto innocuis legifer ignibus
Agnorat prius in rubo.
Rebus principium qui dedit omnibus,

A te, dum se hominum causa hominem facit,
Sumpsit principium, quique alit omnia,
Pastus lacte tuo est puer.
Per te quod mulier perdiderat vetus,
Humano generi redditur auctius.
Tu clausas miseris heu nimium diu
Cœli prima aperis fores.
Simplex, &c.

COMMVNE ANGELORVM.

MEntes beatæ, lumine
Quas ambit æterno Pater,
Sacroque lustrans spiritu,
In se intuentes perficit.
O queis supremus omnium
Primis creator insidet,
Quos luce complet aurea
Amoris ac scientiæ.
O qui potentis dexteræ
Virtute cuncta vincitis,
Dei regentis omnia
Fortissimi satellites.
O ter beati Principes,
Archangelique & Angeli,
Nos rite vobis supplices
Hinc in superna tollite.
Æterne cunctorum, &c.

COMMVNE VNIVS CONFESSORIS PONTIFICIS.

PAstor beate, qui tua
Concreditum cura gregem

Sacris luporum faucibus
Patere nunquam passus es.
Tu læta dux ad pascua
Fontes recludens limpidos.
Oues videbas florido
Semper nitentes vellere.
Quod si qua forsan tabido
Languere morbo cœperat,
Salubria, vt mitis pater,
Illi admouebas pharmaca.
Cuius laboris nunc tui
Digna assecutus præmia,
Fauore, nam potes, tuo,
Qui te precantur, adiuua.
Æterne cunctorum pater, &c.

COMMVNE VNIVS VIRGINIS.

O Virgo, pectus cui sacrum,
Amoris expers improbi,
Diuini amoris lampade
Sanctus percussit Spiritus.
Non te voluptas dulcibus
Fallax veneni molliit,
Solius amantem persequi
Cœlestis agni nuptias.
Sic ille natus virgine
Suo decore cœperat,
Amore vt ardens illius,
Mundana cuncta temneres.

Beata

Beata cui cœlestibus
Templis receptæ nunc licet
Inter canentes Angelos
Tuis potiri amoribus.
Æterne cunctorum, &c.

IN FESTO D. AMBROSII.

QValis periclitatibus,
Totoq; iactatis mari
Tranquillitatis nuntia
Se stella nautis obijcit.
Talem procellis Arij
Ecclesiam turbantibus,
Qui lumen orbi redderet
Elegit Ambrosium Deus.
Nondum renatus flumine,
Sed iam renatus flamine,
Concordibus suffragijs
Episcopus delectus est.
Vt ex ministro Cæsaris
Minister effectus Dei
Humana linquens cæteris,
Diuina iura panderet.
Non alligatur tempore
Diuina certo gratia:
Sed dum libet quidquid libet.
Puncto vel vno perficit.
Hunc ipse Cæsar horruit,
Contra nec ausus hiscere est,
Cædes ob admissas sacra
Exclusus ædis limine.

Magnam

Magnam suis fiduciam
Benignus inspirat Deus:
Semperq; pastoris boni
Multum potest auctoritas.
Salue, bonorum maxima
Episcoporum gloria,
Plebemq; deuotam tibi
Cœlo receptus adiuua.
Æterne cunctorum pater,
Æterne fili par Patri,
Et par vtriq; Spiritus,
Soli tibi sit gloria.

AD BEATISSIMAM VIRGINEM DEI MATREM, QVÆ RELIGIOSISSIME COLITUR IN ÆDE LAURETANA.

VNDE *mihi insolitus præcordia concutit horror,*
Et perfusa metu trepidat, velut icta Deo mens?
Fallor? an hoc facit ipse locus, stimulosq; pauenti
Subijcit, atq; animum præsentia numinis vrget?
O cœlo dilecta domus, postesq; beati,
Quos ego iam pridem tota mihi mente cupitos,
Nunc primum veteris voti reus, aduena viso:
Saluete, adspectiq; mihi feliciter este.
Vosne per æthereas Iudæa à finibus oras
Aligerum, mandante Deo, vexere manipli?
Hic virgo genitura Deum, genitricis ab aluo

Prodijt, & blandis mulsit vagitibus auras?
Hic quoq; virginei seruata laude pudoris,
Sancta salutifero tumuerunt viscera fœtu?
Ille opifex cunctorum, illa æterno vnica proles
Æqua Patri, ille homini, primæua ab origine lapso
Spem cœlo vitamq; ferens, hac lusit in aula
Paruulus, & sanctæ blanda obtulit oscula matri?
Quænam igitur regum sedes, quæ templa per orbem
Huic se ausint conferre loco? ter & amplius omnes
Ante alias felix Picenis littoris ora:
Cui Solymos spectare domi, cui munere diuum
Fas calcare domi est pedibus vestigia Christi.
En ego iam supplex procumbam, atq; oscula figam
Parietibus sanctis, spargamq; hoc puluere crines.
Adspice me superis è sedibus, adspice, virgo
Prostratum, atq; imo gemitus ex corde cientem,
Et pectus tudentem, & fletibus ora rigantem:
Neu, quanquam culpis adopertum turpibus, arce
Adspectu me diua tuo: si pectore toto.
Te veneror, si te, dubijs in rebus, ad vnam
Confugio, teq; auxilium sanctissima posco.
Pœnitet ex animo vitæ me Diua prioris:
Pœnitet & meritas horret mens conscia pœnas.
Quod nisi tu casto pendentem ex vbere natum
Concilias, placasq; mihi, quo tendere cursum,
Quove malis fessam tentabo aduertere puppim?
At tu namq; soles, placida dignare querelas
Aure meas, & ades lapsis mitissima rebus.
Certe equidem tota pendentes æde tabellas
Adspicio, quæ te miseris præsto esse loquuntur.
Hic, te animo spectans, torrentem viscera febrim

Depulit,

Depulit, ille hyadas tristes, hœdumq; cadentem
Spectauit tutus, vertentibus æquora ventis,
Et duce te patrias enauit saluus ad oras.
Criminis ille reus falsi, sub iudice duro,
Dum mortem expectat, tenebroso carcere clausus,
Munere diua tuo detecta fraude, reuisit
Vxorem, & natos, exoptatumq; parentem.
O ego nunc morbis multò grauioribus æger,
Naufragiumq; timens longè exitiosius illo,
Et iam pridem animum peccati compede vinctus,
Si possim morbis liber vinclisq; solutus,
Fluctibus & ventis laceram subducere puppim:
Quas tibi lætus agam grates, dum vita manebit?
Te, cum luce noua sparget sol aureus orbem,
Te recinam, quoties abscondet opaca polum nox:
Et tua præcipuo venerabor numina cultu.

IN D. BARBARAM.

BArbara, qui laudes speret se æquare canendo
Posse tuas, idem pulsantes littora fluctus,
Et Lybicas numero comprehendere tentet arenas.
Te Pater insanus turri concluserat alta:
Sed Veram Danaen verus te Iuppiter illic
Despondit sibi Christus, & arcto fœdere iunxit.
Illo & tu triplices fieri inspirante fenestras
Mandasti, & niueo sculpsisti in marmore signum,
Quo reparata salus, & deficiente ministro
Ipsa tuos mersisti vndis lustralibus artus.
Quid memorem, vt tibi mons fugienti cesserit, aut quã
Cœperit indicij vesanus præmia pastor,

Qui dum miratur pecudes in marmora versus,
Ipse suum pariter sensit lapidescere corpus.
Non tu carnifices, non tu tormenta timebas,
Non gladios, animosa, & Christo plena virago,
Qui te ad cælestem meritis pro talibus aulam
Euexit, regniq; libens in parte locauit.
At tu diua graues hominum miserata labores,
Pacem illis, veniamq; ora & nocitura repelle,
Præcipue antiquo prognatum ex sanguine regum
Gonzagam, felix quo se duce Mantua iactat,
Qui virides Minci ad ripas tibi Diua sacrauit
Templum augustum ingens, cura quod & ipse tuetur
Peruigili vt flammam late spargentibus aris
Sæpe manu propria meritos imponit honores,
Hunc tu Diua tuo protectum numine sancto
Conserua, populumq; simul, qui sacra, secutus
Principis exemplum, puro tua corde frequentat.

P. FRANCISCO BENTIO.

BEnti, nihil me, sicut antea, iuuat
Peruigili studio nil profutura quærere:
Nec quas per vrbes cautus, exciso Ilio,
Saxa Ithacæ repetens, Laertis errarit puer:
Nec quot Ithacenses circa pharmacis potens,
Vultu hominum posito grunnire porcos iusserit.
Cura magis mi est, lustra iam decem miser
Qualibus in vitijs defixus ipse errauerim:
Cum me, Dei vix iam manente imagine,
Mortifera induerat fœdam voluptas in suem,
Quis me sequetur fructus, vbi pernouero,
Quot mala Graiugenis Achillis ira inuexerit:

Si nesciam vesanus, in quæ me mala
Præcipitem ira Dei, nisi resipiscam, actura sit?
Hei mi laboris, hei dierum ac noctium,
Quas memini in studijs me talibus consumere,
Male metuentem, ne quis vsquam æqualium
Certius ac melius plures teneret fabulas.
Et tamen ab æquis non grauate improuida
Iudicibus veniam fortaßis ætas impetret.
Sed nunc columbis concolor cum sim caput,
Et mihi sarcinulas breui legendas sentiam,
Nisi meliora mente tota cogitem:
B[illegible]uerum merito, Francisce me vocaueris.
Beatus ille, quem iuuentæ in limine
Abstrahit à vitijs ipse & sibi adstringit Deus.
Nec tamen habendus ille in infelicibus,
Ad meliora, Deo vocante, qui venit senex.
Verum est poëtæ nobilis verbum vetus:
Si bene quid facias, sero licet, prodest tamen.
Communi vterque gratias agat patri.
Sors tibi prima data est: mihi secunda contigit.

MVRETO FRANCISCVS BENTIVS.

MVrete, me nunc, sicut antea, iuuat
Quæ mihi, quæque alijs das profutura carmina
Expressa sancti spiritus molimine,
His auidis oculis & tale quæritantibus,
Et lectitare & lectitando ediscere,
Labitur inde mihi furtim humor vdas in genas.
Palam arguens quæ pectus intrant gaudia,
Puluis exigui maiora claustris gaudia,

Con-

Conuersa studia quando vtriusq; refricas.
(Grata vtriusq; Deo & mortalibus conuersio)
Nam vterq; nigro noctis è silentio.
Cœpimus aspicere Christi benigna lumina,
Vterq; noctis tum relictis artibus,
Depositis tenebris & arma lucis induit.
De te sed ipse multa deploras modis
Flebilibus: lacrymas: & ad gemendum me vocas.
Eheu dolor: quid vlcus antiquum nouas?
Iam memini miser, heu, quod pœnitet, piget, pudet,
Cum vilis ancillæ expauescens voculas
Immemor officij Christum negaui sæpius.
Gallo at canente cum me amico lumine
Intuitus Deus est: prior mihi tunc mens redit.
Ad me ipse tandem triste post tempus redij,
Exiliensq; foras, laxaui habenas fletui.
Abstersit inde lacrymas Christus meas,
Speq; datæ veniæ, perduxit in gregem suum.
Eduxit idem, quod fateris improba
Seruitio dominæ, & vindicauit te sibi,
Quid restat ergo? hortatur alter alterum.
Nunc si aliquis grauior fortasse se offeret labor,
Feramus hunc, Murete, mente qua decet,
Atq; Ducem forti sequamur pectore,
Quod si vna vtrumq; ad vineam hora non vocat,
Vnus vtriq; tamen promittitur denarius.

PSALM. CXIV.

Dilexisti quoniam, &c.

SVmmus amor Domini medio mi in pectore feruet.
Namq; meas clemens audijt ille preces:

Excepitq́ meas facili bonus aure querelas.
Illum igitur, fuerit dum mihi vita, colam.
Lethiferi hærebam vinctus quasi fune doloris:
Nec procul à duræ limine mortis eram.
Summe Deus, dixi, solo te vindice fretum
Eripiat tantis me tua dextra malis.
Vt bonus est, vt opem cito rite vocantibus adfert:
Iustus vt, & nitidæ simplicitatis amans?
Attritus prope eram, cum me consurgere iußit,
Depulit & capiti cuncta pericla meo.
Quid trepidas anima? ad solitam te verte quietem,
Plurima supremi munera regis habes.
Ille à morte animam hanc, à tristi lumina fletu,
A lapsu infirmos eripuitq́ pedes.
Viuam igitur posthac illo duce & auspice tutus:
Et mea semper erit cura placere Deo.

PSALM. LI.

Quid gloriaris in malitia, &c.

QVid gloriaris perfide, quid times?
An ista verum nescia proloqui
Te cæteros supra ferocem
Lingua bonis inimica reddit?
Cura vna & vnum est id studium tibi.
Noctes diesq́ hanc, vt potes asperas
Nouaculæ in morem: & latentes
Insidias struit huic & illi.
Te læta damnis improbitas iuuat,
Egensq́ semper pluris iniquitas.
Tu fœda facta & fraudulenta
Vsq́ nouis cumulare gaudes.

Queiſcunque verbis, ô ſcelerum artifex,
Poſſe in ruinam præcipites agi
Confidis inſontes amicos,
Illa tibi didiciſſe melli eſt.
Quapropter vltor, ne dubita, Deus
Tandem à merenti ſupplicium exiget:
Radicibuſque euulſum ab imis
Sedibus eÿciet tuis te.
At hæc videntes, artubus intimis
Iuſti intremiſcent: & magis ac magis,
Ne prouocent in ſe quoque iram
Numinis admoniti cauebunt.
Tu riſus illis interea miſer,
Iocuſque fies. En ſibi qui Deum
Temnebat adiutorem: & in ſe
Sat ſibi præſidÿ putabat.
Quid nunc, quid illum per ſcelera & dolos
Exſtructam in altum diuitiæ iuuant?
In puluerem omnia & fauillam
Et tenues abiere fumos.
Ego autem, in vno ſpem mihi qui Deo
Omnem locaui, liber agam metu:
Florens oliuæ inſtar nitentis,
Quam Domini ſtadium tuetur.
Semperque regum maxime te canam:
Nec me ſonoris deficiet tuum,
Plaudente iuſtorum corona,
Carminibus celebrare nomen.

PSALM. XLVI.

Omnes gentes plaudite, &c.

O Populi læto quoscunque alit vbere tellus,
Ingeminate alacres plausum, luctuque fugato,
Læta triumphali resonent facito omnia cantu,
Ille etenim regum ter maximus, ille tremendus,
Quem sola terrarum, cœli quem templa verentur,
Subiecit nobis populos, fastuque represso,
Ferre iugum admota pedibus ceruice coegit.
Ipsemet elegit clemens patrimonia, nobis
Quæ daret, æterno Isacidæ succensus amore,
Euge pater, pater euge, tuum hæc sunt omnia munus,
Ascendente Deo, litui sonuere, tubæque:
Prodidit ipse nouis sua gaudia vocibus æther.
Psallite nunc pia corda Deo: nunc psallite Regi,
Psallite, qui terras omnes ditione coercet:
Et mulcete pias doctis concentibus aures.
Imperium sine fine Deus toto obtinet orbe,
Et sancto innixus solio regit omnia solus:
Ductores populorum illius signa sequuntur.
Namque Abrahami alios longe Deus anteit omnes.
Scuta sua extulit ipse alte super ardua terræ.

PSALM. XIV.

Domine quis habitabit, &c.

QVisnam ô rex æterne, tuā admittetur in aulam,
Cui dabitur montis culmen adire tui:
Perpetua vt tecum compostus pace fruatur,
Carpens nota vnis gaudia cœlitibus?
Qui nulla ingreditur macula suffusus, amatque
Ex animo rectum, iustitiamq; colit,
Cui neq; cor fraudes agitat, neq; subdola lingua est:
A quo se læsum dicere nemo potest,

Quem fugiunt iniusti, & quo præsente liquescunt:
Quo viso, iustis mens animusq; redit.
Quem mutare fidem nunquam iactura coegit:
Fœnore qui partas odit, & horret opes.
Nullo vnquam iudex potuit qui munere vinci,
Vt duro insontes læderet ore reos.
Qui facit hæc, is demum in cœli templa receptus,
Tecum vna dempto fine beatus erit.

MEnte Deum pura quisquis veneratur amatque,
Vis illi exterior nulla nocere potest.
Non si illum obsideant hostiles vndiq; turmæ,
Quas sitis innocui sanguinis exagitet.
Non toto coeat si quidquid in orbe ferarum est,
Et quot in Oceani gurgite monstra natant.
Ille, licet tristes agitent maria alta procellæ,
Vndarum in medio vertice tutus erit.
Ille interq; feras atq; agmina sæua latronum,
Noctu etiam in medio tutus erit nemore.
Non quæcunq; truces adhibent tormenta tyranni,
Illius vnquam animum terrificare queant.
Pix, rota, robur, equus, candentis lamina ferri,
Omnia pro Christi nomine ludus erunt.
Felices, quorum ille imis amor ossibus hæsit.
Quanta illos obita præmia morte manent?
O si me quondam numero Deus aggreget illi:
Quæ tunc sors melior sorte futura mea est?
Ah Christe vre meum tandem face pectus amica,
Eque pigro inuisum discute corde gelu:
Vt nec auarus opes secter, neque vanus honores:
Sed flagrem solo totus amore tui.

GVstanda vita, non fruenda, homini datur.
Nam, cum fruendi tempus est, tum deserit.
Felicius maritus, an calebs agat,
Priuata vita sitne regno dulcior,
An vita regia solium attingat Iouis:
Peregre morari suauius sit, an domi:
Qui, quamque multi, & quo parandi more sint,
Quo habendi, amici: nullus hæc curat puer:
Rarus adolescens: nec senex omnis videt.
Et hæc tamen vitam prope omnem continent.
Quæ si quis acri cura & vsu peruigil
Longo notarit, tamque secum statuerit,
Quid fugere, quid contemnere, & quid persequi
Expediat homini, vix eo ingresso viam,
Quam maxime vnam ex omnibus probauerit
Obstat senectus inuidia, & cursum impedit:
Mox auida tristes Lachesis iniicit manus.
Sic viuere meditantibus vita euolat.

SI exspectes, Pamphile, ipsa dum negotia
Te accersant vltro, & dormientem exsuscitent,
Vehementer erras, taciti discedunt dies:
Nec obliuiosos officii admonent sui.
Superba res est rei gerendæ occasio:
Semel contempta, nunquam postea redit.
Vigiles oportet, & tua ac cures memor.
Nam si ipse rem curare negligas tuam,
Fugit illa & facile, qui se curet, inuenit.
Tu rem quam cures postea haud facile inuenis.

MEmini magistrum puero mi olim hoc dicere,
Summũ Iouem facere item, vt caupones solent
Qui vina vt vendant, turbant, miscent, diluunt:
Nec cuiquam vini simplicis donant cadum.
Itidem illum aiebat in vita mortalium
Nunquam fortunam simplicem quoiquam dare:
Sed temperare fata lætis tristia.

E` Græco Callimachi.

NAmque & ego nitido capiti, flauisque capillis
Serta olim Assyrio sparsa liquore dedi,
Et bona in ingratum congessi plurima ventrem,
Cuncta sed in ventos illa abiêre leues.
Seruarunt sola commissa fideliter aures:
Corporis hac vna est parte reperta fides.

RAPHAELIS VRBINATIS PICTORIS EXIMII tumulus.

Ipse loquitur.

SIc mea naturam manus est imitata, videri
Posset vt ipsa meas esse imitata manus.
Sæpe meis tabulis ipsa est delusa, suumque
Credidit esse, mea quod fuit artis opus.
Miraris, dubitasque? audito nomine credes.
Sum Raphael: hei mi, quid loquor imo fui?
Et tamen, his dictis, quid opus fuit addere nomen?
Alterutrum poterat cuilibet esse satis.

Nam mea & audito est notißima nomine virtus:
Et præstare vicem nominis ipsa potest.

QVidquid agã, Claudi, seu quo me vertere tẽtem,
Seu nihil, vt soleo, desidiosus agam:
Ante oculos tua mi aßidue obuersatur imago:
Vnaque tristitiam gignit, & vna leuat.
Angor enim infelix, quod te, quo sospite solum
Esse velim sospes, quo moriente mori.
Nunc, vbi sis, quid agas, veterem tibi cura medentum
An nondum, morbum pectore depulerit,
Nec scio, nec iam scire vlla ratione potis sum:
Quæ me res angore vnica pene necat.
At rursus nihil est, quo me ipse hoc tempore soler,
Quodque oculos tristi tergeat imbre graues,
Te nisi cum vana sibi mens sub imagine fingit:
Seu vigilem, dulci siue sopore premar.
Hoc mihi Nepenthes curas dissoluere promptum est:
Luctibus hæc vna est apta medela meis.
Tecum ego nunc videor teneros percurrere versus,
Siue Catulle tuos, siue Tibulle tuos:
Nunc etiam rerum causas tentare latentes,
Discere & vnde fluant omnia, quoque fluant.
Nunc herba in viridi latæ porrectus ad vmbram
Arboris, & riuum molle strepentis aquæ,
Aurasque, & dulces auium captare susurros,
Perque vices tecum multa iocosa loqui.
Gratia dis, qui mentem homini celeremque dederunt,
Et quæuis habilem fingere spectra sibi.
Illa & plumipedem superarit Persea cursu,
Et celerem inuicti Bellerophontis equum.

Nec mihi, se cuius rerum natura creatrix
Expressam in tabulis cernit, vt in speculo,
Tam bene te docto Titianus pollice pingat,
Quam mens te adsidue pingere prompta mea est.
Atque vtinam tibi sit de nobis mutua cura.
Nec, quin sit, dubito: sed tamen esse precor.
Non ego vulgari te, Claudi, amplector amore.
Hac face rara Deus tangere corda solet.
Me me ipse odissem, nisi tu me gratus amares:
Nec nisi me, quoniam sum tibi carus, amo.
Denique cum fuero nulli credenda locutus.
Pars tamen illa mei paruula amoris erit.
Dij faciant, longos producere detur in annos
A pueris cœptæ fœdus amicitiæ.

O Lingua lingua. vt magna eges custodia:
Quæ & alijs sæpe, & sæpius Domino noces.
Multum assecutus, qui bene didicit loqui:
Qui bene tacere, non minus assecutus est.

NIuibus hyems exuperat, ver floribus,
Æstas aristis affluit, lacrumis amor.

SI mihi lacerti, quales olim, nunc forent:
Non lingua potius tibi opem ferrem, quam manu.
Nunc tarda membra, & sanguis adstrictus gelu
Conserere in acie cum hostibus manum vetant:
Prodesse patriæ voce & consilio sinunt,
Corpus abit annis: consilio animus viget:
Viresque senibus defluunt, verba affluunt.

Affi&ta Trabeæ.

HEre, si querelis, eiulatu, fletibus
Medicina fieret miseriis mortalium,
Auro parandæ lachrymæ contra forent:
Nunc hæc ad minuenda mala non magis valent,
Quam nænia præficæ ad excitandos mortuos.
Res turbidæ consilium, non fletum, expetunt.

VT imbre tellus, sic riganda mens mero:
Vt illa fruges, hæc bona consilia afferat.

AD P. FVLVIVM CARDVLVM.

SÆpe transactos mea mens per annos
It retro, & vitæ relegit prioris,
Qua potest, cursum, veteres reuoluens
Ordine culpas.
Quid puer, quid dein iuuenis, quid autem
Temporis iam vir male collocauit:
Dulcibus dum me furiat venenis,
Dira voluptas.
Quas mihi prudens maculas inussi?
Quomodo ah demens animum inquinaui,
Quem salutaris nitidum lauacri
Fecerat vnda?
Corporis nec pars vacat vlla probro:
Os, manus, aures, oculique turpe
Heu iugum infamis dominæ tot olim
Lustra tulerunt.

Paulu-

Paululum hoc ſaltem fugientis æui,
Viribus caſſa reliquum ſenecta.
Quantulum Chriſtus ſupereſſe vult mi,
Vindicet ipſe.

Ipſe me pridem Veneris peruſtum
Improba flammis rapiat, nouoq́;
Flaminis ſancti iecur & medullas
Igne pererret.

Tu tui inſtilla mihi Chriſte amorem:
Vnicum mens te mea concupiſcat:
Te nihil præter ſibi perſequendum
Iudicet vnquam.

Nil opes, nil me capiant honores:
Exulet luxus ſimul & libido:
Vana deluſæ procul hinc faceſſant
Gaudia mentis.

Quiq; florenti male ſanus æuo
Nil niſi obſcœnum, piget heu, canebam,
Nunc tuum tantum repetam ſenili
Carmine nomen.

Tu quoq; hunc votis precibusq; Fului
Adiuua ardorem: quotiesq; ſumis
Myſticum Chriſti trepidus nitentem
Corpus ad aram.

Mente tunc tecum memori volutans,
Trade me Chriſto: mea vota nam ſi
Negligat, certe tibi nil petenti
Tale negabit.

Hoc idem cari mihi præſtet oro
Cura Maffæi: & mea dicta quondam
Qui nimis forſan cupida bibebat
Bentius aure.

Bentius, quem rectum iter euagantem,
Et parum cauta calidum iuuenta,
Contigit virga Deus, in suumq;
Duxit ouile.
Nunc vbi expletus meliore mentem
Pabulo, currit per iter salutis,
Heu procul segnem sua post relinquens
Terga magistrum.

TIBVR.

QVicunq; Herculei spectabit Tiburis arces,
Qua pater Hippolytus, sacri pars magna senatus,
Cura Deum, loca perpetuo prius aspera saxo
Molliјt, & leni iussit mitescere cliuo,
Omnia deprendet longe superantia famam.
Nec tam regifico constructa palatia sumtu,
Auroq; illusas ædes, radiataq; tecta,
Quam semper virides mecum admirabitur hortos,
Et gelidos fontes, & aquam in sublime volantem,
Seq; in multiplices vertentem, vt Protea formas.
Præcipue tamen illi animum nouitate mouebit
Excisus, res mira, silex, rupesq; cauata,
Et via facta manu longi per viscera montis:
Qua se Anio pater insueto peruolueret alueo.
Qui longum per iter tenebroso tramite lapsus,
Exit, & arboribus gelidæ non inuidet vndæ.
Stant habiles propter Nymphæ lymphasq; paratis
Exceptas vrnis in vasa capacia fundunt.
Parte alia ipse suis altricibus adstat Iacchus,
Materniq; memor casus, flammæq; paternæ

Gaudet aquis, illisq; libens sua munera miscet.
Dum stupeo, tam multa videns miracula rerum:
Ecce nouus procul alituum concentus ad aures
Fertur, & insolita mentem dulcedine tangit.
Adspicio: & gressum propius fero, corpora cerno
Parua ex aere auium, aeratis nitentia ramis.
Dædala queis variam tribuit solertia vocem.
Quamcunq; adspicias, delusus imagine, veram
Esse putes volucrem: nisi quod non euolat vsquam:
Sed ramis affixa suis cantu æthera mulcet.
At veræ mirantur aues: & cedere dum se
Turpe putant, liquidis late omnia questibus implent.
Hic Lucæ egregius labor est, quem Sequana partu
Ediderat, Siculi renouantem inuenta magistri.
Quid? quem non moueat cygnum mentitus adulter
Illudens simili spirantem è marmore Ledam,
Deliciisq; suis, & aquarum murmure lætus?
Multaq; præterea veterum simulacra Deorum,
Artis opus priscæ, cunctos verum arduus inter
Eminet Alcides: qui spectans omnia circum,
Hesperidum veteres hortos præ Tibure temnit.
Sed quid ego hoc versu nequidquã includere tento?
Iampridem exiguum præscripti carminis orbem
Excessi: & dictis semper maiora supersunt.

IDEM.

DElicia veterum Tibur voluentibus annis
Conciderat, priscum perdideratq; decus:
Et nusquam riui, nusquam pomaria, nusquam
Vlla super tanti signa decoris erant.
Illa loca antiquis toties celebrata poetis

Horrebant turpi squalida facta situ.
Mœrebant erepta sibi sua gaudia Nymphæ,
Languentes Anio mœstus agebat aquas.
Omnia tempus edax ita deformarat, vt hospes
Quæreret in medio Tibure, Tibur vbi est?
Non tulit hanc speciem diuini pectoris heros
Hippolytus, sacri gloria magna chori.
Ille loco senium abstersit, vultusq; priores
Reddidit, & solito iussit honore frui.
Illius imperio iussæ reuirescere siluæ
Cœperunt sparsis luxuriare comis.
Ille nouos passim fontes emergere iussit.
Nec mora fit: fontes prosiluere noui.
Quos circum statuit priscis egesta ruinis
Plurima Phidiaca signa polita manu.
Ipse Anio frontem pallenti incinctus oliua
Affuit, & proprias consociauit opes.
Iure igitur fontesq; sacri, siluæq; virentes
Certatim Hippolyti nomen ad astra ferunt:
Et, quoties molli increpuit leuis aura susurro,
Hippolytum alternis vocibus ingeminant.

AD PETRVM GERARDIVM.

O Delicati blanda ruris otia,
Curis & ambitu procul:
O dulce murmur limpidorum fontium,
O grata nemorum opacitas,
O sibilantes arborum ingentum coma,
O prata vere gemmea,

O so-

O solitudo amica cogitantibus,
O horror, ô silentium,
Cui nunc canoro gutture obstrepunt aues,
Nunc canna pastoris vagi,
Seu mane oues in læta ducit pascua,
Seu vespere reducit domum.
O mensa nec luxu affluens, nec sordida,
Dapibus parata rusticis,
Quas non heri languentem vt irritet gulam.
Doctus soporauit coquus:
Sed filijs iuuenibus & seni viro
Seuera coxit villica.
O bibliotheca notâ paucis, ô libri.
Quos rara contrectat manus.
O cella tantum lectuli vnius capax,
O somne liber, & leuis:
O ad beatam tuta vitam semita,
Ignota vulgi sensibus:
Vt vos requiro. vt mente vos tota expeto,
Alia perosus omnia.
Vt lætus ad vos tendit, & gazis libens
Vos anteponit Persicis,
Quicunque puro pectus Olmeo lauit,
Frontemque mordet Delphicam.
Quid tu, Gerardi, cui profanis inuios
Adire fontes contigit,
Partesne easdem sequeris, an siti mala
Opum, aut perustus gloria,
Amœnitati ruris, & dulci otio
Vitam anteponis aulicam?

O per Lycei cognitos paucis specus,
Quos sæpe lustrasti puer,
Ne sperne amicus consili quod dat senex,
Quodque sibi, sed sero capit.
A literato te otio auocantibus
Occludito aures, & fuge:
Canora monstra vt auribus cera oblitis
Laertis effugit puer.
Beata vita non metallo aut Indici
Spoliis paratur æquoris.
Animo appetenti parca, quod sat est, sat est:
Auido atque inexpleto, nihil.
Cum tibi sit, vnde liber & plane tuus
Vitam quiete transigas:
Quis, heu furor te, quis, rogo, impellit furor,
Vincla vltro vt induas tibi,
Et more pulchrum viuere alieno putes.
Nutus timentem diuitum?
Age rumpe nexus, & iugum collo excute,
Vindexque & assertor tui,
Aude esse felix, & procul cuncta amouens,
Quæ mentem humo affixam tenent,
Per liquida puri spatia decurre ætheris,
Æterna tantum cogitans:
Et ista sortis lubricæ ludibria
Miranda vulgo linque.
Vtinam mihi olim, fiere cum primo rudes:
Iuuenta opacaret genas,
Amicus aliquis ista monstrasset senex,
Quæ nunc tibi ipse cantito.

Non

Non ego perisse lustra tot in aula mihi
Vanis dolerem questibus.

Dedicatio hortorum Tiburnorum.

NEc labor Alciden fregit, nec blanda voluptas
Vnquam animum casti mollijt Hippolyti.
Ambarum hos hortos virtutum accensus amore,
Herculi, & Hippolyto dedicat Hippolytus.

EIDEM.

AVrea sopito rapuit quæ mala dracone
Alcides, eadem nunc tenet Hippolytus,
Qui memor accepti, quos hic conseuerat hortos,
Auctori voluit muneris esse sacros.

Bacchus fonti impositus.

NOndum natus eram, cũ me prope perdidit ignis:
Ex illo fontes tempore Bacchus amo.

Idem ex aduerso respiciens fontem Nympharum.

QVi colitis Bacchum, comites simul addite Nymphas.
Nam sine ope illarum munera nostra nocent.

In tabulam Tantali.

SI quando admittant sua te ad secreta potentes,
Quisquis es, exemplo disce tacere meo.

In tabulam Iasonis nauigantis, & Herculis raptum Hylam quærentis.

Viribus auferres, quod fraude parabis Iason?
Eripit Alciden, sed tibi raptus Hylas.

PROLOGVS IN PHORMIONEM TERENTII.

Cum eam aliquot nobiles adolescentuli Hippolyti Cardinalis Ferrariensis iussu acturi essent.

ETSI scio esse hic neminem, qui nesciat
Quid apparatus noster hic velit sibi,
Tamen mearum partium esse existimo,
Interea dum se mei sodales comparant,
Bona cum venia vestra, pauca dicere,
Quæ scire vos, & vestra, & ipsorum interest.
Comœdiam Terentii acturi sumus,
Cui Phormioni nomen ipsis indidit,
Quod parasitus in ea Phormio primas agit.
Neq; hoc videri debet aut mirum, aut nouum.
Quandoquidem in omni vita, nedum in fabulis,
Parasiti, scurræ, sycophantæ, omne id genus,
Bonis repulsis, ipsi iam primas agunt.
Quod si quis est, parum decorum qui putet,
Iuuenes ingenuos personatos conspici, in

Scænam prodire, & quasi facere histrioniam:
Is sibi responsum hoc habeat: nulla re magis
Dijudicari omnia, quæ mortales agunt,
Quam fine, quem is, qui quid agit, proponit sibi.
Qui scænicam artem victus caussa factitant,
Et, vt coquis ac lanijs risum excitent,
Distorquent ora, insulsa dicta dictitant,
Contundunt pugnis se inuicem, atq; horum omnium
A plebe viles exigunt mercedulas,
Merito histrionum nomen & famam ferunt:
Nil simile nostrum est. Nos, vt nostram industriam
Vobis probemus omnibus, vt communi hero
Hilaremus animum, cui debemus omnia,
Vnum id petentes, hunc laborem cœpimus.
Quamquam ô supremi cœlites, quem iam omnium
Pudere debet personatum conspici,
Cum id omnis ætas, omnis ordo factitet?
Sed nolo nunc vlcera cuiusquam tangere.
Ne quis satyram hanc esse dicat, non Comœdiam.
Nunc vnum à vobis, priusquã hinc abeam, postulo:
Si vos quod vestri honoris causa fit, iuuat,
Fauete & vigilate animis. vigilate auribus,
Dormite linguis, qui tacere non queunt,
Benefecerint, si cesserint iis, qui queunt.
Ne & turbent alios, & morbum prodant suum.
Facite, ad conanda in posterum nos talia
Bonitas vt vestra, atque æquanimitas excitet.

Ad Antonium Montecatinum.

TAndem querelis pone modum tuis.
Et fata mœstis inuida vocibus
Clāmare, crudelesq; Diuos
Cum gemitu lacrumisq; parce.
Nam, quid Lycei iuuerit auios
Lustrasse saltus, fontibus ac sitim
Ex vulgo inaccessis leuasse,
Ingenioq; adijsse Diuos.
Si mentis istud præsidium tuæ
Perrumpit & sese intus agit dolor,
Imisque feruens in medullis,
Te quasi perdomito triumphat?
Magnam doloris fata quidem tibi
Causam obtulerunt, quæ tibi cognitum,
Longoq; carum vsu sodalem
Hannibalem ante diem abstulerunt.
Qui quanquam auitis sat titulis domi
Forisque clarus, non tamen id sibi
Satis fore ornando putauit,
Ni proprios etiam ipse honores
Labore magno quæreret impiger,
Comamque lauro duplice necteret,
Et qua ferox Gradiuus, & qua
Pulcher Apollo suos coronat.
Heu quis Deorum mentibus addidit
Famæ illam honestis immodicam sitim?
Quam sæpe multis illa tristem
Funeris accelerauit horam.

Sed,

Sed, quorſum inanes iam querimoniæ?
Ille ipſe, quem vrges queſtibus, Hannibal,
Felix, & inſertus Deorum
Concilio, mala noſtra ridet.

M. ANTONII MVRETI INSTITVTIO PVERILIS COMPREhenſa verſibus ad captum puerulorum, qui primis literis imbuuntur accommodatis.

AD M. ANTONIVM FRATRIS F.

DVM teneres, MVRETE, auidis hæc auribus hauri:
Nec memori modo conde animo, ſed & exprime factis.

Imprimis venerare Deum: venerare parentes:
Et quos ipſa loco tibi dat natura parentum.

Mentiri noli, nunquam mendacia proſunt.
Si quid peccaris, venia eſt tibi prompta fatenti.

Diſce libens, quid dulcius eſt quam diſcere multa?
Diſcentem comitantur opes, comitantur honores:

Si quis te obiurget, male cum quid feceris, illi
Gratiam habe, & ne iterum queat obiurgare, caueto.

Ne temere hunc credas, tibi qui blanditur, amicum,
Peccantem puerum quisquis non corrigit, odit.

Qui semel incautum blando sermone fefellit,
Ille idem, dabitur quoties occasio, fallet.

Nec cuiuis sapiens, nec nulli credere debet.
Fallitur alter sæpe, fidem sibi detrahit alter.

Si quid forte mali aut facias, aut mente volutes,
Vt lateas homines, certe Deus omnia cernit.

Non nisi spectatis arcana sodalibus effer:
Quodq; tacere voles alios, prior ipse taceto.

Nil cupide specta, nisi quod fecisse decorum est:
Turpia corrumpunt teneras spectacula mentes.

Auerte impuris procul à sermonibus aures:
Et qui illis gaudent, horum consortia vita.

Principio studij radix inamœna videtur,
Sed profert dulces paruo post tempore fructus.

Ludo indulsisti? subito euolat illa voluptas.
Legisti? vtilitas studio percepta manebit.

Vt moderata quies prodest, viresq; ministrat:
Sic hebetat corpus nimia, ingeniumq; retundit.

Si prodesse aliȷs studeas, tibi proderis ipsi:
At nisi ames alios, & te quoq; nullus amabit.

Successus faustos nunquam admirare malorum.
Sera licet, tamen olim illos sua pœna sequetur.

Si tibi grata quies, iuuenis ne parce labori:
Dux ad honoratam est homini labor ipse quietem.

Inspice te in speculo: & bona seu tibi forma videtur,
Moribus obscœnis illam fœdare caueto.

Seu tibi subtraxit vultus natura decorem,
Ingenio vt formæ compenses damna, labora.

Nil facito, quod turpe putes fecisse videri:
Et cura, vt multis tibi sis pro testibus ipse.

Vt nos pauca loqui, plura autem audire moneret,
Linguam vnam natura, duas dedit omnibus aures.

Quæ seruare voles, ne crebro inuisere parce:
Namq; minus furem metuunt, quæ sæpe videntur.

Blanditur primo, sed perdit inertia famam:
Aspera res primo est, sed fert industria laudem.

Aut vinum ne tange, aut multa prolue lympha:
Cum vino indulges, igni puer adiȷcis ignem.

Fac tibi sit vultus comis, sermoq; modestus:
Sic multos facile tibi conciliabis amicos.

Semper opum studio præfer virtutis amorem,
Non opibus virtus, sed opes virtute parantur.

Disce, & quæ discis, memori sub pectore conde,
Aut facies tantundem, ac si cribro hauseris vndam.

Irasci noli temere, nil fœdius ira:
Quam quæcunque mouere solent, ea temnere laus est.

Venti agitant celsis positas in montibus ornos,
A quibus in media tuta est arbuscula valle:

Sic & opes agitant maiora pericula magnas:
Tutior angustos comitatur vita penates.

Pauca loqui puero, seu tempestiua, decorum est:
Hæc etenim ingenium res indicat, illa pudorem.

Scire cupis, quæ sit famæ via certa parandæ?
Talem te præsta, qualem te poscis haberi.

Verbera non metuet, metuet qui iussa magistri:
Hæc qui contemnet, merito miser ille timebit.

Quam felix puer est, virtus in quo anteit annos.
Illum omnes meritis certatim laudibus ornant.

Et spectant cupide, & felicia cuncta precantur.
At contra nemo alloquio dignatur inertes.

Sper-

Spernuntur cunctis, & vulgi fabula fiunt:
Vix oculis pater ipse illos satis aspicit æquis.

Non tantum in præsens obsunt peccata: sed hoc plus,
Ad mala quod procliuem animũ adsuetudine reddunt.

Quæ bona sunt sectare: etiam si dura videntur
Principio, longus paulatim ea molliet vsus.

Acceptum officium memora atq; extolle: sed abs te
Collatum extenua, & potius sine prædicet alter.

Vtilitas quoties pugnare videtur honesto,
Ne dubitare quidem fas est, quin vincat honestas.

Pauca quidem hæc: sed quæ studio seruata perenni
Mirificos fructus progressu temporis edent.

Adspiret tantum cœptis Deus: omnia, cuius
Consilio æterno & certa ratione reguntur.

Quem tu & luce puer prima, cum strata relinquis
Impiger, & dulcem repetis cum vespere somnum:

Supplicibus facito places ante omnia votis,
Ille tibi, ingeniumque sagax, corpusque salubre,

Et multo meliora dabit. diffidere noli.
Tu modo ad illius semper refer omnia laudem.

IOAN-

IOANNES MATTHÆVS TOSCANVS, AD M. ANTONIVM MVRETVM Presbyterum, ciuem Romanum, & Oratorem, &c.

CERTAMEN, MVRETE, *nouum: te Gallia ciuem*
Asserit hinc; illinc terra Latina suum
Quem nunc implentem Romana palatia, voce
Eloquii priscum restituente decus;
Attonitus stupuit post ter sibi secula quina,
Tybris inauditos dum bibit aure sonos.
Te mea Roma suis dum nuper Ciuibus vltro
Annumerat, gaudens talia verba dedit:
Terra mihi tales Lemouix dum mittat alumnos,
Nil te, ARPINE, *moror municipesque tuos.*

FINIS.

ORAT

MVR

ORATIONES
MVRETI